

Hodnocení hospodaření v roce 2002

Ing. Zdeňka Škabrouďová

Státní památkový ústav v Českých Budějovicích byl v roce 2002 státní příspěvkovou organizací. Naším zřizovatelem bylo Ministerstvo kultury ČR, hospodaření se řídí příslušnými předpisy, především zákonem č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů a dalšími platnými zákony, vyhláškami, nařízeními vlády atd., které na rozpočtová pravidla navazují a s nimi souvisí. Rozpočet našeho ústavu byl v roce 2002 sestaven a zřizovatelem schválen jako vyrovnaný.

Schválený příspěvek na činnost v roce 2002 činil 47,019 tis. Kč, ten byl v průběhu roku upraven navýšením příspěvku o 300 tis. Kč na reidentifikaci, dále o 400 tis. Kč na zpracování katalogu nemovitých kulturních památek v okolí jaderné elektrárny Temelín a dále o 2,980 tis. Kč na poskytnutí prvotních nákladů na záchranné práce a odstranění následků povodňových škod, vzniklých v srpnu 2002 v budovách Senovážné nám. č.6, nám. Přemysla Otakara II. 34 a Pražská tř. 71. Po všech těchto úpravách představoval příspěvek na činnost 50,699 tis. Kč.

V průběhu roku 2002 jsme dále obdrželi účelové dotace ve výši 11,182 tis. Kč (na výzkum a vývoj, ISO, PZAD, MPZ a MPR Č.Krumlov a Slavonice, VPZ Holašovice, záchranný archeologický výzkum, program restaurování movitých kulturních památek, revize zabezpečovacích systémů, výkup předmětů mimořádné kulturní hodnoty, na úhradu nákladů spojených s vrácením části v roce 1982 zcizených obrazů ze zámku Červená Lhota...)

Dále jsme v roce 2002 získali prostředky na systémové dotace na investice v celkové výši 1,400 tis. Kč na pořízení zabezpečovacích zařízení ISO a EPS pro SHZ Jindřichův Hradec a klášter Zlatá Koruna a dále 80 tis. Kč na pořízení počítače iMac G4 s DVD RW pro program ISO.

Přehled skutečně vyčerpaných neinvestičních prostředků (v tis. Kč):

a) 3321 – příspěvek na činnost	50,699
b) 3319 – program kulturních aktivit – náklady spojené s navrácením části v roce 1982 zcizených obrazů ze zámku Červená Lhota	1,300
c) 3322 – PZAD,MPZ,MPR,Program restaurování movitých kulturních památek	6,185
d) 3324 – výkup předmětů mimořádné kult.hodnoty	172
e) 3329 – ISO, archeolog. výzkum,revize zabezpeč. systémů,na program ISO movit. kult.dědictví	1,495
f) 3380 – výzkum a vývoj institucionální a účelový	2,017
Celkem vyčerpáno	61,868

Přehled investičních prostředků (v tis. Kč):

3329 celkem byla získána na ochranu památek a péči o kulturní dědictví dotace	1,480
- na pořízení zabezpečovacího zařízení ISO a EPS	1,400
z toho: na SHZ Jindřichův Hradec (EPS)	600
na klášter Zlatá Koruna (ISO)	800

Na pokrytí vynaložených nákladů byly použity dosažené výnosy, které byly tvořeny příspěvkem na činnost spolu s účelovými prostředky a dále výnosy z vlastní činnosti. Výnosy z vlastní činnosti ve výši 84,090 tis. Kč představovaly výnosy získané převážně provozem památkových objektů (vstupné, pronájem, prodej propagace, úroky, za poskytování služeb atp.)

Nejvyšší část těchto výnosů tvořily tržby z vlastní činnosti, které dosáhly 54,272 tis. Kč, z toho vstupné činilo 52,819 tis. Kč, příjmy z prodeje propagace dosáhly 334 tis. Kč a za poskytování ostatních služeb (provize z komisního prodeje, zúčtování ost. služeb, tržby za vlastní výrobky ....) bylo získáno 1,119 tis. Kč.

Nezanedbatelnou část výnosů v roce 2002 představovaly ostatní výnosy (pronájem převážně nebytových a nevyužitých prostor, úroky z vkladů, použití fondů atp.), které dosáhly výše 29,818 tis. Kč, z toho příjmy z pronájmu činily 13,559 tis. Kč, úroky z běžného účtu činily 1,279 tis. Kč.

Dalšími příjmy byly příjmy z prodeje materiálu, z krátkodobého finančního majetku a ostatní výnosy, které v roce 2002 činily 571 tis. Kč. Velmi důležitou součástí příjmů bylo zapojení fondů do provozu (fondu rezervního, fondu reprodukce majetku a fondu odměn) a to v celkové výši 14,409 tis. Kč.

Čerpání nákladů v roce 2002 ukazuje následující přehled (v tis. Kč):

Spotřeba materiálu	6,652
Spotřeba energie	5,464
Prodané zboží	256
Opravy a udržování	56,447
Cestovné	1,028
Náklady na reprezentaci	18
Ostatní služby	13,041
Mzdové náklady	39,131
z toho: na platy zaměstnanců	36,753
na OON	2,378
Zákonné sociální pojištění	13,376

Sociální náklady	1,250
Daně a poplatky	39
Ostatní náklady	607
Odpisy hmotného a nehmotného majetku	5,907
Daň z příjmu	163
Celkem vynaložené náklady	143,378

V roce 2002 došlo k dosažení vyšších výnosů než bylo rozpočtováno, jejich překročením náš ústav dosáhl zlepšeného hospodářského výsledku ve výši 2,579 tis. Kč.

Na zjištění provozu celého ústavu včetně památkových objektů, na plnění všech úkolů vyplývajících ze zřizovací listiny a na dosažení zlepšeného hospodářského výsledku se podílelo v přepočteném počtu 200 pracovníků.

Seznam pracovníků Státního památkového stavu v Českých Budějovicích k 31.12.2002

Pracoviště České Budějovice

ředitel

Krejčů Aleš, Ing.

sekretariát :

referát personální, kontrolní

Kocmichová Anna

Lusková Naďa

Měšťánová Stanislava

Tůmová Jana

Wohlmannová Vladislava

odbor provozně ekonomický

oddělení účetní evidence a rozpočtu, útvar PAM :

vedoucí : Škabroudová Zdeňka , Ing.

Hajný Lukáš

Havlová Pavla (na MD)

Lučivňáková Martina

Pilná Ivana, Ing. - vedoucí PAM

Rachačová Hana

Volfová Marie - vedoucí účetní evidence a rozpočtu

Vonešová Vlasta

oddělení provozní :

referát BOZP, PO, CO, autoprovaz, údržba, pokladna

vedoucí : Ašenbryl Jiří

Hejdová Jiřina

Jakeš Karel

Pešková Alena

Šinákl Milan

zástupce ředitele

Mičán Bohuslav, Ing.

odbor stavebních památek a památkových zemí - P 1

oddělení památkových území a historického urbanismu, památek stavitelství, architektury a specifických druhů nemovitých památek, archeologie, referát historických zahrad a parků

vedoucí: Pavlátová Marie, Ing.

Bouška Václav, Ing. arch.

Červák Patrik, Mgr. - vedoucí oddělení

Ehrlich Marek, Ing.

Eliášová Eliška, Ing. arch.

Havlice Jiří, Mgr.

Klimek Milan, Ing. arch.

Kohoutek Petr, Ing.

Kolářová Petra, Mgr.

Lukáš Petr, Ing.

Müller Jan, PhDr.

Prokeš Bohuslav, Ing. - vedoucí oddělení

Thimová Danuše, Ing. - vedoucí oddělení

Vinařová Alena, Ing. arch.

oddělení památek malířství, sochařství a umělec. řemesla - P 2:

referát interiérových instalací

vedoucí : Pavelec Petr, Mgr.

Cichrová Kateřina, Mgr.

Gaži Martin, Mgr.

Ourodová Ludmila, PhDr.

Vaverková Zuzana, Mgr.

odbor evidence a dokumentace - P 3

oddělení evidence památek, dokumentace památek, informatiky

vedoucí : Hájek Pavel, PhDr.

Brašničková Dagmar

Hansová Jarmila, Mgr.

Havlíčková Marie

Holčapková Alena

Kohlíček Zdeněk

Kohlíčková Renata

Kordíková Eva

Moc Hugo

Paloušová Zdena

Popadincová Marie, Mgr.

Prokopová Zdeňka, Mgr. - vedoucí oddělení

Šípek Václav

Štědrá Miroslava

Štorková Jana, Ing. arch

Talůžková Nataša - vedoucí oddělení

oddělení správy, prezentace a koordinace provozu SHZ - P 4 :

vedoucí : Havlová Maja, Mgr.

Filipová Marie

Svobodová Hana

oddělení obnovy a údržby spravovaných památek - P 5 :

vedoucí : Jarošová Eva

Horák Ludvík

Masaryk Josef

Šandera Libor

oddělení památkových průzkumů a monitoringu - P 6 :

vedoucí : Ouroda Vlastislav, Ing.

Dvořák Pavel, Mgr.

Geršlová Dagmar, Mgr. (na MD)

Šnejd Daniel, dipl. tech.

Špinarová Michaela, Ing. arch.

SZ Červená Lhota

vedoucí správy : Pavlíček Miroslav, Ing.

Kubíska Ivo

Kubísková Gabriela

Novotná Jaroslava

Průšová Marie

Vaňková Lenka

SHZ Český Krumlov

vedoucí správy : Slavko Pavel, PhDr.

Bauerová Anna

Děkanová Anna

Havlová Jana (na MD)
Hölzlová Alena
Chlupová Jana
Kneiflová Marie
Mertová Hana
Novotná Iveta
Opekar Lukáš, Dis.
Otmarová Marie
Pelikánová Jiřina
Schneidrová Andrea
Slavková Stanislava, PhDr.

Strnadová Růžena
Šestáková Helena
Vicianová Renata

Údržba objektu :

Švamberg Martin - vedoucí
Červeňák Antonín
Hlušička Vladimír
Perník Jiří

Pilný Jan
Wolák Miroslav

Údržba zahrad :

Olšan Jiří, Ing. - vedoucí
Frantová Marie
Gallistlová Vlasta
Interholz Václav
Koníčková Tereza
Lustová Stanislava
Podskalská Eva
Radová Zlatuše
Vyskočil Ctirad
Vyskočilová Jindra

SZ Dačice

vedoucí správy : Bis Václav, PhDr.

Bisová Jana, PhDr.

Fabeš Luděk

Vodičková Marie

SZ Hluboká nad Vltavou

vedoucí správy : Šmíd Milan, Mgr.

Bayerová Marie

Budilová Růžena

Grosserová Eva

Kalivodová Helena

Kasalová Markéta

Kolářová Jaroslava (na MD)

Machová Jitka (na MD)

Mokoš Vladimír

Moserová Helena

Procházková Jiřina

Štěpková Božena

Topka Jiří

Troupová Ivana

Veselá Jana

Žirovnická Lenka

údržba objektu :

Böhm Jan - vedoucí

Hovorka Zdeněk

Mičan Miroslav

Polák Petr

údržba zahrad :

Böhmová Jitka - vedoucí

Ambrůžková Zdeňka

Flanderová Marie

Kasková Blanka

Nídllová Lenka

Růžičková Alena

Sýkora Miroslav

SHZ Jindřichův Hradec

vedoucí správy : Paulík Miloslav, PhDr.

Hošková Olga

Jůna Jan

Klimešová Jaroslava

Krajník Tomáš

Kubátová Věra (na MD)

Malík Miroslav

Mašková Božena

Němečková Květuše

Nováková Romana

Polách Radim

Sládková Romana

Šteflová Miluše

Tippl František

údržba objektu a zahrad :

Fiala Miroslav - vedoucí

Luhan Jaroslav

SZ Kratochvíle

vedoucí správy : Troup Vojtěch, Mgr.

Buryová Irena

Pilařová Marie

Sommer Jiří

Strnadová Adéla

Troupová Šárka, Ing.

SH Landštejn

vedoucí správy : Mládková Jiřina

Trávníček Jiří

SH Nové Hradky

vedoucí správy: Smolík Jan, Mgr.

Novotná Markéta

Růčka Vlastimil

SH Rožmberk

vedoucí správy : Čása Jaroslav, Mgr.

Časová Jitka

Fröstl Jan

Janáčková Eva

SZ Třeboň, Sch arzenberská hrobka Domanín

vedoucí správy : Hofman Pavel, Ing.

Albertová Marie

Bělohradská Jana

Bělohradská Jiřina

Bombalová Blanka, Ing.

Hromíř Petr

Mikuláščík Jan

Mikuláščíková Lenka (na MD)

Motyčková Jarmila

Píchová Marie

Smolek Jan

Vitoň Miroslav

údržba objektu a parku :

Roubal Vladimír - vedoucí

Bělohradský Vladimír

Soukup Richard

Šedivý Jiří

Klášter Zlatá Koruna

vedoucí správy : Troup Zdeněk, PhDr.

Haršová Ludmila

Sirový Josef

Sklenářová Marie

SH Zvíkov

vedoucí správy : Kadlčák Aleš, Mgr.

Paarová Dagmar

II. část

Z činnosti tvaru památkové péče

Oddělení architektury P I

Okres České Budějovice

Ing. arch. A. Vinařová, Ing. arch V. Bouška, Ing. D. Thimová

Památková ochrana českobudějovického okresu se vztahuje na:

- MPZ - Nové Hradky, Trhové Sviny, Týn nad Vltavou
- VPR - Holašovice, Malé Chrástky, Mazelov, Plástovice, Zábok
- VPZ - Bavorovice, Bošilec, Božejov, Břehov, Dobčice, Dynín, Kojákovice, Lipanovice, Munice, Opatovice, Rožnov, Vitín, Zbudov.

Součástí památkově chráněných staveb a území jsou také jejich ochranná pásma

- OP zámku v Borovanech
- OP kostela a tvrze Žumberk
- OP VPR Holašovice
- OP MPR České Budějovice.

Dále jsou na okrese chráněna území, která byla prohlášena krajinnými památkovými zónami - **KPZ Novohradsko, KPZ Římovsko.**

MPZ Trhové Sviny

Pokračují práce na obnově vnějších fasád poutního kostela Nejsvětější Trojice u Trhových Svinů. Ze státního programu MK ČR „Program regenerace MPR a MPZ“ činil příspěvek státu 500 000 Kč, podíl města tvořil 145 000 Kč a podíl církve 72 000 Kč.

Významnou stavební činností na území MPZ byla výstavba moderní budovy Městského úřadu v JZ rohu náměstí na místě tří v 80. letech 20. stol. zbořených domů. Z pohledu urbanistického i z hlediska řešení hmot tato dostavba vhodně doplnila a uzavřela náměstí. Jako diskutabilní se jeví (z hlediska charakteru fasád centra MPZ) výrazně moderní fasáda kulatého nároží s prosklením přes dvě patra a s ukončením předstupující fasády pásem horizontálních „žaluzií“.

Již v dubnu po několikadenních přivalových deštích se zřítíla část kamenné ohradní zdi areálu kostela Nanebevzetí Panny Marie a po srpnových povodních se zborstil další úsek ohradní zdi. Následně došlo ke vzdutí a zborcení podlahy v interiéru kostela. Obavy z možných pohybů v terénu pod kostelem a jeho blízkém okolí se naplňují v současnosti, kdy dochází ke statickým poruchám kostela. Oprava ohradní zdi (její nové založení a vyzdění opět z kamene s řešením odvodnění terénu) byla započata na podzim, její ukončení a následné pokračování dalších etap bude dále následovat.

Srpnové povodně zasáhly v MPZ objekty při rozvodněném Farském potoku a

částečně též při Svinenském potoku. Větší škody napáchaly povodně na technické památce - náhonu Buškova hamru, jenž se protrhl a nyní je nutná jeho včasná oprava, aby mohl být hamr opět zpřístupněn návštěvníkům.

MPZ Nové Hradý

Zde se pokračuje ve stavební práci na záchraně Buquovské rezidence na náměstí. Bylo provedeno odvlhčení celého objektu systémem drenáží kolem obvodového zdiva s následnou zádlažbou kamennými kostkami do pískového lože, které nahradily nevhodný asfaltový povrch kolem celého objektu. Dále bylo provedeno odvodnění vnitřních dvorů a odvlhčení přízemních místností pomocí

Nové Hradý – západní fasáda rezidence

freska Rožmberského jezdce

větracích kanálků zaústěných do komínových těles. Následně proběhla oprava dvou fasád

- do náměstí a do ul. Česká. Byla provedena výměna oken a oprava omítek při zachování soudržných omítkových vrstev pouze ve 2. NP. (Omítky v přízemí byly z důvodu velkého zavlhčení a zasolení oklepány beze zbytku). Na fasádě do náměstí byla objevena a posléze restaurátorsky ošetřena nástěnná malba tzv. „Rožmberského jezdce“ (torzo), která dokládá existenci tzv. Panského domu v období renesance.

V sále zvýšeného objektu byl z prostoru půdy opraven a zpevněn trámový strop při nutném zachování nástropních maleb, jejichž fixace a restaurátorská oprava ještě probíhá.

Ze státního programu MK ČR „Záchrana architektonického dědictví“ činil příspěvek státu 1 000 000 Kč, podíl města 1 100 000 Kč. Z Ministerstva financí získalo město dotaci 17 mil. Kč.

Dále pokračují stavební práce na kovárně č.p. 36. Z „Programu regenerace

MPZ Nové Hradky – kovárna čp. 36 po rekonstrukci střechy

MPR a MPZ“ byl poskytnut příspěvek z MK ČR 850 000 Kč, podíl města 850 000 Kč. Byla ukončena oprava krovu, bedněných štítů a zakrytí šindelovou krytinou. Dále byly provedeny odvětrávané podlahy a vnější odvlhčení objektu pomocí drenáží kolem

obvodového zdiva. Dále byly provedeny vnitřní a vnější omítky při zachování minimálního množství původních omítkových vrstev z důvodu jejich velkého zasolení a zavlhčení. Citlivě byly opraveny dřevěné trámové stropy (při maximálním zachování nepoškozených trámů) a například zde byla repasována veškerá okna a dveře i s kováním.

KPZ Novohradsko

V létě probíhaly další stavební práce na obnově tvrze Cuknštejn. Došlo k opravám některých poškozených stropů, k obnově omítky uvnitř nádvoří, k osazení oken a repasovaných dveří apod. Akce byla podpořena finančním příspěvkem ze státního programu MK ČR „Program péče o VPR, VPZ a KPZ“ se státním příspěvkem 699 000 Kč, s podílem vlastníka 730 000 Kč.

Srpnové povodně zasáhly obzvláště Tereziino údolí. Rozvodněná řeka Stropnice zatopila zdejší penzion Hamr a Lázníčky, ale větší škody byly převážně na zeleni v parku.

VPR Holašovice

Holašovice jsou jednou z nejvýznamnějších vesnických rezervací, která byla v r. 1999 pro svou výjimečnou urbanistickou a architektonickou hodnotu zapsána do Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. V r. 2002 zpracovali pracovníci Státního památkového ústavu v Českých Budějovicích ve spolupráci se Státním ústavem památkové péče v Praze „Plán ochrany a zhodnocení VPR.“

MPZ Týn nad Vltavou

Rok 2002 byl poznamenán připravovanými změnami struktury státní správy po zrušení Okresních úřadů. Týn nad Vltavou byl vybrán jako jedno z měst s přenesenou pravomocí výkonu státní správy na úseku památkové péče. S tím byla spojena i příprava nárůstu pracovníků a potřebných prostor. Jako jedna z nejvýznamnějších akcí byla proto sledována přestavba a rekonstrukce vltavotýnské historické radnice. Realizace záměru byla směřována na ukončení prací v časovém horizontu prosinec 2002. V letošním roce byly zahájeny práce na konceptu územního plánu města Týn nad Vltavou, do kterého byla převzata navržená a odsouhlasená změna hranic MPZ (rozšíření). Návrh změny byl se všemi náležitostmi připraven a projednán v březnu roku 2002.

Další významnou akcí Města Týn nad Vltavou byla příprava podkladů pro zařazení cca 25 ti staveb drobné sakrální architektury na Vltavotýnsku do Ústředního seznamu kulturních nemovitých památek ČR. Tento úkol bude pokračovat v příštím roce. Pokračovaly i práce na rekonstrukci zámku v Kolodějích nad Lužnicí (obytná část). V závěru roku došlo však v této lokalitě k svévolné a nevratné devastaci kulturní památky barokní sýpky vlastníkem objektu. Tato kauza je stále v trestním řízení.

Progresivní snažení první poloviny letošního roku však bylo eliminováno srpnovými záplavami. Došlo k bezprostřednímu poškození deseti objektů kulturních památek z celkového počtu 51 poškozených domů ve městě ať již provlhlčením nebo závažným narušením statiky o celkové odhadnuté výši škod na kulturních památkách cca 8,6 mil.Kč. Stavební činnost v druhé polovině roku byla ve většině případů koncipována na záchranu kulturního dědictví města.

Na území, spravovaném Městským úřadem Týn nad Vltavou byla registrována řada stavebních akcí, směřujících záchraně, rehabilitaci a obnově kulturně historických hodnot ať již v městském prostředí, tak ve venkovském osídlení i krajinářsky významných solitérech.

Město České Budějovice

Ing. Bohuslav Prokeš

Krajské město České Budějovice svojí rozlohou a počtem památek představuje jedno z nejvýznamnějších historických měst v Jihočeském kraji. V samotném historickém centru, které je památkovou rezervací, je evidováno 135 staveb a areálů, které jsou kulturními památkami mimo další historické stavby, které jsou součástí chráněného souboru staveb městského jádra. Kromě městské památkové rezervace a jejího ochranného pásma patří k chráněným územím města také vesnická památková zóna Rožnov s řadou staveb lidové architektury, z nichž nejstarší pochází z pozdně středověkého období. V souhrnu představuje památkový fond na území celého města více než 350 nemovitých památek. Tomu odpovídá počet stavebních aktivit, které přestože s ohledem na klimaticky nepříznivý rok byly méně početné než v dřívějších

letech, představují na tři sta větších i menších stavebních akcí včetně instalací reklamních zařízení, ke kterým bylo vydáno odborné vyjádření našim ústavem.

K nejvýznamnějším akcím, které byly na počátku roku zahájeny, byla obnova a stavební úpravy hradební věže Železná panna, která poslední významnou stavební opravou prošla ve 20. letech 20. století. Tato gotická památka s krovem dendrochronologicky datovaným do 16. století je vedle Rabenštejnské věže druhou nejvýznamnější dochovanou fortifikační dominantou města. Přestože její obnova nebyla dosud dokončena, je zřejmé, že její oprava je prováděna citlivěji a se zřetelem na její fyzickou i vzhledovou autenticitu než tomu bylo u rekonstrukce Rabenštejnské věže. Rozdíl je zejména patrný v obnově fasád, které byly prováděny restaurátorským způsobem podle doporučení a dohledu státního památkového ústavu.

Rabenštejnská věž – srpen 2002

K dalším větším stavebním akcím patřila obnova a stavební úpravy městského domu č. 5 v ulici Dr. Stejskala, která během realizace poskytla řadu nových poznatků o historickém vývoji domu, z nichž nejvýznamnějším byl odkryv gotického sklepního prostoru v zadní části domu, který byl zrušen a zasypan při renesanční přestavbě domu.

Povodně v srpnu 2002 přerušily většinu stavebních prací. Postiženo bylo zejména historické centrum. V důsledku zvýšení hladiny podzemních vod a povrchové povodňové vlny došlo k zaplavení podzemních prostor

většiny domů a přizemí do úrovně více než jednoho metru. Protože však zaplavení domů trvalo relativně krátkou dobu a voda rychle ustupovala, nevnutily si povodně žádnou demolici, ale její důsledky budou ještě dlouho odstraňovány. Škody ponejvíce představovaly poškození omítek, podlah a výplní otvorů. Nejvíce byly poškozeny stavby nacházející se v bezprostřední blízkosti řek Malše a Vltavy, které byly přímo zasaženy povodňovou vlnou. Staticky byl narušen dům v Biskupské ulici č. 12 a zejména budovy Předního a Zadního mlýna, u kterých byla zvažována jejich demolice, ale jejich poškození se podařilo eliminovat. Značné škody také utrpěl dominikánský klášter, většina domů v Panské ulici a areál Lannovy loděnice. Povodní byly postiženy i oba objekty Státního památkového ústavu, zejména objekt odborného pracoviště na Senovážném náměstí, kde kromě škod na budově došlo k poškození nebo úplnému zničení značné části archivní spisové a plánové dokumentace. Další převládající stavební činnost ve městě proto ve zbývajících částech roku představovala odstraňování škod po povodních.

K větším stavebním akcím na významných památkových objektech patřilo zahájení stavební obnovy a úprav pro využití areálu

Předního mlýna, jehož samotná existence byla v důsledku povodní bezprostředně ohrožena. Podle schválené projektové dokumentace bude tento objekt, který byl dlouhodobě nevyužíván a ve špatném stavu, upraven pro restaurační a hotelový provoz.

Dominikánský klášter – srpen 2002

Zůstane přitom zachována vnitřní čtyřpatrová dřevěná vestavba, která má specifickou historicko - dokumentační i estetickou hodnotu. S objektem Předního mlýna je spojen další významný archeologický náález, kterým bylo odkrytí základů renesanční hradební bašty. Tento objev doplňuje dosavadní poznatky o dřívějším opevnění města.

K dalším významným stavebním obnovám prováděným v roce 2002 patří obnova interiéru, oprava krovu a rekonstrukce střešní lucerny centrální části nádražní budovy, které byly dokončeny ještě před koncem roku.

Průběžně je prováděna oprava a rekonstrukce barokního krovu dominikánského kláštera, která je rozsáhlou a dlouhodobou stavební akcí zahájenou již v předchozím roce. Náklady na tuto obnovu jsou částečně kryty z programu regenerace s finanční účastí města.

Z menších stavebních akcí stojí za pozornost obnova klasicistní fasády městského domu č. 10 v Hroznové ulici. Při opravě této fasády, která byla značně poškozena a částečně znehodnocena novodobými úpravami, bylo s velmi kvalitním výsledkem dosaženo pohledového sjednocení dochovaných historických omítek a nově prováděných fasádních úprav. Celkovou kvalitu obnovy fasády doplňují i nově osazená okna, vyrobená v dokonalých kopiích podle vyměňovaných.

Negativním jevem, který je patrný zejména v historickém centru, je živelné a obtížně regulovatelné umísťování reklam a reklamních poutačů, kterými značně trpí vzhled města. Za této situace je zřejmé, že přestože je reklamní činnost obecně upravena legislativními předpisy, bylo by žádoucí k reklamní činnosti na území města vydat městskou vyhlášku se zřetelem na specifické možnosti v chráněných územích. Námětem ke zpracování vyhlášky mohou být obdobné předpisy z jiných měst, kde úspěšně plní svůj účel.

Okres Český Krumlov

Ing. arch. Eliška Eliášová

V roce 2002, jako každoročně, probíhala na území okresu údržba, obnova, stavební úpravy památkově chráněných objektů, které se nacházejí mimo památkové zóny a objektů chráněných i nechráněných na území památkových zón. Z Havarijního programu bylo přispěno na střechy kostelů sv. Jiljí v Dolním Dvořišti, kostela sv.

Michaela archanděla v Křemži, Panny Marie Dobré Rady v Pohoří na Šumavě, sv. Linharta v Pohorské Vsi, na střechy fary v Malontech, usedlosti č.p. 1 v Chlumu u Křemže, č.p. 3 v Záhorkovicích a č.p. 20 v Novosedlech. Vierkant v Novosedlech byl v minulých letech zařazen na seznamu ohrožených památek. Nový vlastník poloviny usedlosti v tomto roce provedl u rozsáhlého bočního křídla otevřené kůlny opravu krovu zároveň s doplněním jeho zřícené části a výměnu střešní krytiny opět za pálenou tašku bobrovku.

Příspěvky v rámci Programu regenerace MPR a MPZ byly využity na domě č.p. 72 a fasádě kostela sv. Mikuláše v Rožmberku nad Vltavou, na restaurování oltáře v kostele sv. Maří Magdalény ve Chvalšínách, dokončení interiéru kostela sv. Jakuba Většího a na fasádě radnice v Benešově nad Černou. Koncem roku 2002 byla započata oprava hambalkových krovů na bočním křídle bývalého pivovaru čp. 101 Na Bělidle v Kaplici, akce byla financována z rovněž Programu regenerace MPR a MPZ (příspěvek státu činil 500 000 Kč). Nosné dřevěné konstrukce stropů i krov v bočním křídle jsou ve značném rozsahu napadeny aktivní dřevomorkou. Předprojektová příprava, nezbytná pro základní koncepční rozhodnutí a zpracování projektové dokumentace k rekonstrukci a adaptaci pivovaru, zatím není kompletně provedena. V roce 2002 byla podruhé zařazena do Programu péče o VPR, VPZ a KPZ usedlost č.p. 3 v Krníně, kde pokračovala oprava další brány a hospodářských objektů.

V Kaplici byly ukončeny stavební úpravy radnice – úprava přízemí, půdní vestavba a propojení s č.p. 73, u kterého zbývá provedení úpravy fasády. Započata byla 1. etapa úprav Náměstí – rekonstrukce chodníků. Provedena byla 1. etapa tržnice u pošty na rohu Tržní a Široké ulice. Rekonstrukce domu v Masné ulici č.p. 201 na rohu náměstí byla zakončena novou úpravou fasády. U domu č.p. 47 na Náměstí byla uskutečněna adaptace objektu s byty v 1. patře a v podkroví, s novým řešením fasády včetně výkladců.

V Benešově nad Černou byla provedena oprava fasády radnice a začala oprava školy výměnou střešní krytiny.

Ke konci roku byly započaty konzervační práce na Vítkově Kameni zazděním tří kaveren a podepřením schodiště.

K novým akcím patří přípravné práce na lesovně ve Svatém Tomáši, kde byly v druhé polovině roku provedeny zaměření, stavebně technický průzkum, inventarizace prvků a vyklízecí práce. Areál v létě 1990 vyhořel. Obytný objekt a stáje jsou zastřešeny

provizorními krovy (foto), u stodoly stojí obvodové zdi se štíty a u vozovny jen obvodové zdi.

Ve Vyšším Brodě byla projekčně připravována rekonstrukce parkoviště pod klášterem a na základě průzkumu schválena oprava omítek kostela sv. Bartoloměje.

Most ve Starých Dobrkovicích

V létě 2002 postihly povodně i okres Český Krumlov. Mezi nejvíce poškozenými objekty byly mosty, z nich však, přestože se jednalo o historické mosty, nebyla většina zapsanými památkami. Ze zapsaných památek to byl především most ve Zlaté Koruně, který byl úplně zničen, zničena je jedna z dvou kleneb mostu u mlýna ve Starých Dobrkovicích (foto), poškozena je klenba již novodobě rozšířeného mostu na silnici 2. třídy mezi Křenovem a Červeným Dvorem.

Ve Vyšším Brodě došlo po dlouhotrvajících deších k protřžení rybníku v klášterní zahradě, která také byla značně poškozena. Rozvodněnou Vltavou byla zatopena lokalita Na Pískách. V Rožmberku historické domy povodním odolaly, deset statických posudků objednaných Obecním úřadem dopadlo velice příznivě. Avšak značné škody vznikly v Červeném Dvoře. Zámek byl zaplaven do výše 1m. Poškozeny byly vnější i vnitřní

fasády, topný kanál, dveře, vrata, vnitřní zařízení. Obrovské škody vznikly v areálu parku, kde byl poškozen jeho vodohospodářský systém budovaný během několika staletí nejen v ještě neopravených částech, ale i nedávno opravených. V důsledku podmáčení a následných vichřic koncem října a na přelomu roku došlo k četným vývrátům a zlomům 280 stromů. Vytrvalé letní deště způsobily zaplavení objektů a průsaky střech far ve Větrní a Malontech a padnutí jedné z kapliček na Studenci. V Kaplici byla zatopena celá oblast Bělidla včetně parku mimo MPZ, voda dosahovala v zástavbě výšky minimálně 1m. Byly zatopeny též přízemní místnosti bývalého Buquoyského pivovaru (Bělidlo č.p. 101) do výšky až 2m, následovalo nekontrolované osekání omítek v interiéru. Povodní byly postiženy i Benešov nad Černou, Holubov, Brloh. Mezi ohrožené památky nadále patří kostel sv. Linharta v Pohorské Vsi a zámek Omleniče, kde ani v roce 2002 nedošlo k žádným novým pozitivním skutečnostem ohledně vlastnictví, jež by mohly pomoci k jeho záchraně.

MPR Český Krumlov s ochranným pásmem

Ing.arch Václav Bouška, PhDr. Jan M. Iler

Městská památková rezervace Český Krumlov s národními kulturními památkami státním hradem a zámek a kostelem sv. Víta slavila v roce 2002 10. výročí zapsání města do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. To bylo příležitostí zamyslet se ve dvou dnech (6.-7.12.) při příležitosti oficiálních akcí, ale i v rámci doprovodného kulturního programu a pořádaného semináře nad tím, do jaké míry byly naplněny naděje z roku 1992, případně která očekávání se ukázala lichá. Odpověď není jednoznačná. Vedle skepse profesionálního památkáře lze položit na misku vah relativní spokojenost prosperujícího podnikatele v oblasti veřejného stravování, cestovního ruchu nebo majitele penzionu. A široká českokrumlovská veřejnost? Ta je alespoň ve vztahu ke kulturním památkám dosud občansky neprobuzená, pomíneme-li úzkou skupinku Památkářské obce českokrumlovské. V každém případě lze konstatovat, že mnohé optimistické prognózy bylo třeba dosti zásadně revidovat. Kritický materiál PhDr. Josefa Holečka a Doc. Ing. akad. arch. Václava Girsy „Analýza současného stavu a proměn historického stavebního fondu Městské památkové rezervace Český Krumlov z hlediska

současných kritérií památkové péče“ z roku 2000 naznačuje zcela zřetelně rizika současné situace a naznačuje i některá možná východiska.

Český Krumlov – historické jádro města

K dalším mezníkům uplynulého roku patřilo i pracovní setkání na zámku v Českém Krumlově 18.7.2002, věnované odborně metodickým aspektům konzervace omítek tradiční technologií v souvislosti s konzervačním přístupem obnovy památek (pořádal Státní ústav památkové péče Praha ve spolupráci se Státním památkovým ústavem v Českých Budějovicích a správou zámku Český Krumlov). I zde byl potvrzen současný světový trend návratu k tradičním historickým materiálům a technologiím, jenž je i v Českém Krumlově navýsost aktuální.

Katastrofální srpnové povodně zasáhly někdejší rožmberskou rezidenci s plnou ničivou silou, jež snesla srovnání snad pouze s legendární „velkou vodou“ z roku 1740. Jen díky zkušenostem a poctivému řemeslu gotických a renesančních stavitelů a zedníků nebyly následky, jak se zatím zdá, tragické pro památkovou podstatu historických budov. A to i přesto, že voda zasáhla rozsáhlé části vnitřního města, Latránu

i předměstí. Poučením pro budoucnost jsou jistě negativní zkušenosti s novodobými neprůmyslnými podlahovými konstrukcemi a krytinami, cementovými omítkami, ale i nadměrným využíváním sklepních a suterénních prostorů. V poněkud chaotické situaci srpnových až říjnových dnů i v důsledku nejasností kolem tzv. povodňové novely stavebního zákona a vyřazení archivu Státního památkového ústavu v Č. Budějovicích docházelo na území města i v neodůvodněných případech k stavebním zásahům (zvláště otloukání omítek), jejichž rozsah a důsledky nelze ještě odhadnout. Jen sporadicky byly takové práce alespoň následně oznámeny orgánům státní památkové péče a případně legalizovány. Následky povodní se ovšem projeví i v delším časovém horizontu, přičemž nelze vyloučit v některých případech i závažnější statické poruchy.

Závěr roku negativně poznamenaly vrcholící přípravy reformy státní správy, jež vyústily v zánik okresních úřadů jako orgánů státní správy na úseku památkové péče. Řadu problémů přinesly i personální přesuny v českobudějovickém památkovém ústavu. Od září 2002 přebírali českokrumlovskou agendu od Ing. Danuše Thimové a Ing.arch. Elišky Eliášové postupně Ing.arch. Václav Bouška a PhDr. Jan Müller.

Ze závažnějších rekonstrukčních akcí na území Městské památkové rezervace Český Krumlov třeba jmenovat alespoň opravy krovů v areálu bývalého minoritského kláštera a řeholního domu bekyň, dotované z Programu záchrany architektonického dědictví Ministerstva kultury ČR, dále pak zahájenou obnovu cenného domu čp. 44 v Soukenické ulici /krov dendrochronologicky datován r.1618/ a zvláště odstartovanou celkovou rekonstrukci domu čp. 129 na rohu Radniční a Soukenické ulice. Středověké jádro nemovitosti doloženo v 15. století. Na přelomu 15. a 16. věku budovu vlastnil rožmberský pisář Bernard z Benešova, od počátku 20. let 16. století pak další rožmberský úředník Valentin Rychlík. Po jeho smrti (1555) připadl dům bratrstvu sv. Kateřiny, což by mohlo indikovat existenci domácí kaple téhož patrona, doložené i sondážním průzkumem. Pozdně gotická stavební fáze /svislé konstrukce, krakorce, vstupní portál, fragmenty klenebního systému a nástěnné malířské výzdoby bývalé svatyně/ jsou svědectvím autorské účasti z okruhu rožmberské stavební hutě a dvorských umělců. Tento předpoklad potvrdily i následné nálezy /kamenná ostění oken kaple, fragmenty kamenických prvků druhotně užitá jako schodišťové stupně, fragmenty nástěnné malířské výzdoby fasády do Radniční ulice/. Romanticky historizující přestavba budovy schwarzenberského zeměměřiče a stavitele Johanna Aulitzkého

(1869-70) zčásti středověké dědictví využila, především je však transformovala a vytvořila na území města pozoruhodný činžovní dům pavlačového typu s mimořádným rozsahem dochovaných uměleckořemeslných detailů (truhlářské prvky, litinové a dřevěné zábradlí, malířská výzdoba interiérů apod.).

Pozitivním momentem v kultivaci městského interiéru se jistě stane připravovaná zádlažba druhotně vzniklého náměstíčka na styku ulic Kájovské a Hradební při bývalé katovně čp. 61, spojená s osazením městského mobiliáře a s náznakovým vyznačením půdorysu zaniklých fortifikačních bran v dlažbě Kájovské ulice.

Českokrumlovský parter jako celek je ovšem velmi bolestivým problémem, dlouhodobě neřešeným. Zcela chaotická situace, poznamenaná právním nihilismem, je nadále neudržitelná. Městskou vyhlášku č. 3/1999 o pravidlech umísťování reklamních a propagačních zařízení i Tržní řád města (vyhl. Č. 7/1998) je třeba výrazně novelizovat. Dobrým základem se přitom může stát kdysi připravovaná „Obecně závazná vyhláška o pravidlech umísťování označení budov, reklamních a jiných zařízení“ z prosince 1998.

V ochranném pásmu Městské památkové rezervace pokračoval tlak na změny urbanistické osnovy a hmotové a architektonické korektury - v předměstských částech Českého Krumlova, zvláště na Horní Bráně a v Nádražním předměstí. Nadále pokračuje infiltrace nových stavebních materiálů a hmot (plastová okna a dveře, cementová velkoformátová krytina apod.). Nedaří se zde, ale ani na území MPR, chránit poslední partie autentické střešní krajiny, která zaniká pod nezvládnutelným náporom půdních vestaveb. Vikýře a střešní okna všech tvarů a rozměrů podstatným způsobem negativně narušují genia loci města, který tak ruku v ruce s mackdonaldizací parteru nenávratně odumírá.

Nadále se nedaří zastavit postupující destrukci areálu Kvítkova Dvora, a to přes skutečnost, že na jeho obnovu poskytlo Ministerstvo kultury nezanedbatelnou částku z Programu záchrany architektonického dědictví. Bývalý schwarzenberský hospodářský dvůr je vynikající památkou rokokové architektury i malířství a z historického hlediska tvoří nedílnou součást širšího areálu zámeckého sídla, prohlášeného za národní kulturní památku. Bezprostředně ohroženy jsou nástěnné malby Františka Jakuba Prokyše z 50. let 18. století.

Urbanistická územní ochrana Českého Krumlova se musela v roce 2002 zabývat též intenzivně prosazovanými záměry na výstavbu obytných souborů

v okrajových partiích ochranného pásma MPR či na hranicích městského katastru (obytný soubor ve Starých Dobrkovicích) i úsilím řešit kritickou dopravní situaci budováním či rozšiřováním stávajících parkovišť (U trojice, na Střelnici, pod poštou, novostavba restaurace a bowlingu s parkovištěm na ploché střeše na místě kuželny u městského divadla). V těchto případech jsou někdy záměry investora v rozporu s ochranou městské kulturní krajiny i zeleně sídelního útvaru, či představují citelný zásah do historicky dotvořené urbanistické kompozice a hmotové skladby vnitřního jádra Českého Krumlova /především bowling u divadla/.

Rybářská ulice při pohledu z Plášťového mostu

Urbanistické dimenze má i problematika substituce demolovaných partií zástavby Rybářské ulice, vyvolané tlakem některých investorů na novou výstavbu na parcelách odstraněných objektů (čp. 12, 27). Poté, co se bohužel nepodařilo vyhlásit v území stavební uzávěru, zahájil Národní památkový ústav v Českých Budějovicích po dohodě s Městským úřadem Český Krumlov přípravu zpracování regulativů a

architektonické studie jako důležitého podkladu pro zpracovatele územně plánovací dokumentace (regulační plán).

Zvláštní, ale nepříliš povzbudivou kapitolu představují technické památky města. Po předchozích ztrátách jsou už i poslední svědkové českokrumlovské industrializace z období raného novověku a průmyslové revoluce vážně ohroženi. Mimo jiné též hmotné doklady rozvoje místní papírenské výroby. Vedle „papírenského mlýna pod kostelem“ (Kájovská čp. 56) se jedná především o bývalou papírnu Františka Josefa Pachnera, rytíře z Eggendorfu na Plešivci ze sklonku 18. století, kterou vlastník areálu, Českokrumlovský rozvojový fond, zamýšlí demolovat z důvodu špatného technického stavu objektů. Posudek Státního ústavu památkové péče Praha z 18.12.2002 ovšem konstatuje, že stavební stav areálu bývalé papírny „...není nikterak havarijní...celý areál je velmi hodnotný jak po stránce architektonické, tak konstrukční. Dokládá vývoj raně industriálních staveb i jejich pozdější přestavby...Pokud se týče další existence areálu, věříme, že příklady nového využití opuštěných průmyslových závodů, které jsou známy ze západní Evropy a Anglie dojdou pochopení i u nás. Jedním z dokladů, že taková řešení jsou možná, je opravený původně průmyslový objekt dnes správa sociálních služeb čp. 251 v bezprostředním sousedství papírny“.

Okres Jindřichův Hradec

Ing. arch. V. Bouška, Ing. arch. M. Klimek

Okres Jindřichův Hradec patří hodnotou a četností kulturních památek k nejcennějším lokalitám nejen Jižních Čech, ale celé České republiky. Utváření krajinného rázu determinuje charakteristická sídelní struktura zvýrazněná místním koloritem jak demografickým, tak stavebním. Území okresu je bohaté na geomorfologii trénu, která do jisté míry určila historický urbanismus, konfiguraci sídel i krajiny, je bohaté rozmanitostí výrazových prostředků lokální výstavby i dobových tradic a přenesených forem dekoru. Najdeme zde původní, zcela neporušenou architekturu poplatnou stylově a dobově danému řádu a slohu, najdeme rovněž architekturu metamorfovanou časově a stylově odlišnými stavebními úpravami. Na území okresu byla v roce 2002 realizována řada stavebních investic v zájmu záchrany rozsáhlého

památkového fondu, financovaných nejen dotačními programy MK ČR, ale i z přímých zdrojů osvěcených vlastníků, kteří pochopili, že kulturní hodnota objektu je přednější než okamžitá hodnota zisku.

Rok 2002 byl předznamenán jako přechodový časový článek pro připravované změny ve struktuře státní správy. Příznivé zahájení stavební činnosti v 1. pol. roku bylo však eliminováno srpnovými záplavami, které postihly především jižní a jihozápadní části okresu; území povodí řek Lužnice a Nežárky a Třeboňskou rybníční soustavu. Stavební činnost v 2. pol. roku byla převážně koncipována na záchranu kulturního dědictví postižených lokalit.

Památková ochrana jindřichohradeckého okresu se vztahuje na:

- NKP - klášter augustiniánů v Třeboni
- zámek v Jindřichově Hradci
- Rožmberská rybníční soustava
- MPR - Jindřichův Hradec, Slavonice, Třeboň
- MPZ - Dačice, Nová Bystřice
- VPZ - Lutová, Nová Ves (Číměř), Pístina, Plačovice, Ponědražka, Příbraz, Žíteč.
- CHKO Třeboňsko

Součástí památkové ochrany jsou rovněž ochranná pásma:

OP zámku v Jindřichově Hradci, OP kláštera augustiniánů v Třeboni, OP MPR Jindřichův Hradec, Slavonice, Třeboň.

MPR J.Hradec a její OP:

Uplynulý rok 2002 znamenal pro Městskou památkovou rezervaci Jindřichův Hradec a její ochranné pásmo v oboru památkové péče další z řady let systematické a cílevědomé práce zainteresovaných složek státní správy. Výsledkem je markantní kvalitativní posun v realizovaných obnovách a opravách jak objektů v rezervaci, tak i objektů v ochranném pásmu.

Finanční zabezpečení příspěvkové politiky ze strany okresu mělo tradičně velmi dobrou úroveň s pozitivním dopadem na několika obnovách. Svoji dlouhodobě vysokou úroveň si zde zachovaly i další dotační tituly, poskytované resortem Ministerstva kultury ČR.

Program regenerace MPR a MPZ :

MPR J. Hradec:

- měšťanský dům čp. 8/I - oprava fasády
- měšťanský dům čp.150/I - oprava střechy, obnova oken
- měšťanský dům čp.160/I - celková obnova zadního traktu
- měšťanský dům čp. 173/I a hradební věž - celková obnova
- kostel Nanebevzetí P. Marie - restaurování interiéru Špulířské kaple
- židovský hřbitov parc.č. 3489 - obnova hrobnického domku - I. etapa
- evangelický kostel čp. 129 - obnova střešní krytiny vč. klempířských prvků.

Jindřichův Hradec – měšťanský dům čp. 173 s hradební věží

MPZ Nová Bystřice:

- zámek čp. 1 - oprava kamenné opěrné zdi
- dům čp. 65 - obnova střešní krytiny vč. klempířských prvků
- kostel sv. Petra a Pavla - oprava střechy presbytáře.

Z dalších významných aktivit jindřichohradecka lze uvést probíhající rekonstrukce renesančního zámekového mlýna v areálu hradu a zámku J. Hradec, kde byla obnovena Křížikova vodní elektrárna u mlýnského náhonu. Po celkové opravě bude areál mlýna sloužit jako expozice technických památek regionu.

V MPR k nejzdařilejším patří rekonstrukce domu čp. 173/I s věží u rybníka Vajgar a rekonstrukce domu čp. 160 - významné objekty v charakteristickém panoramatu města.

Dále se jednalo o menší, i když z pohledu památkové péče význačné akce: rekonstrukce „Klášteříčku“ v areálu kostela sv. Kateřiny pro sídlo Okresního soudu. Zde na základě doplnění restaurátorského průzkumu byl značně rozšířen podíl restaurovaných barokních a klasicistních maleb místností objektu (AKANT ART v.o.s. Praha - Tomáš Skořepa, Jiří Mašek a Jiří Pěšina).

MPR Třeboň a její OP:

Území Třeboňska a jeho památkový fond v loňském roce výrazně poznamenaly srpnové povodně. Byla zde zaplavena velká plocha území, vodní hladina na zaplavených Mokřých lukách, které patří k Třeboni se prakticky spojila s rybníkem Rožmberk. Došlo k obrovským škodám zejména na Rožmberské rybníční soustavě- přibližně byla celková škoda vyčíslena na 50 mil. Kč. Z bezpečnostních důvodů byla prokopána hráz rybníka Svět v Třeboni a zřízen bezpečnostní přeliv do Zlaté stoky, která musela být na několika místech rovněž prokopána pro odlehčení protékajícího množství vody. Došlo k protržení Novořecké hráze, v samotné Třeboni byl zaplaven zámekový park a Komenského sady na území MPR a oblast Dukelské ulice na území ochranného pásma MPR. Z kulturních památek utrpěl nejvíce barokní kamenný most ve Staré Hlíně na rybníku Vítek, kde byly strženy dvě pole kamenných oblouků mostu a dále roubené stavby seníků volně roztroušených na Mokřých lukách, které voda odplavila a seskupila na jednom místě. V současné době probíhá jejich transport na původní místa za pomoci odborníka na přemisťování těžkých břemen Ing. Pavla Pavla. Objekty poškozené povodněmi již byly zčásti opraveny a hráze rybníků byly nově zpevněny.

MPR Třeboň využila podporu z Programu regenerace-celkem přibližně 1,9 mil. Kč na opravu objektů města. Největší akcí byla oprava obvodového pláště-střechy a fasády domu čp. 114/I – Krčínův dům v Krčínově ulici a oprava střechy staré radnice čp. 1/I na Masarykově nám.

Velké částky se věnovaly na restaurátorské práce v kostele sv. Jiljí, kde pokračovalo restaurování nástěnných maleb v lodi kostela a dále oprava fasád nádvoří kláštera v areálu kostela sv. Jiljí. Ze soukromých objektů můžeme jmenovat např. dům čp.57/I na Žižkově náměstí –oprava střechy.

Mimo Program probíhají rozsáhlé stavební práce na objektu pivovaru Regent-čp. 124 na Trocnovském náměstí. Úpravy nádvoří, vstupního prostoru i interiérů příznivě rehabilitují původní řešení objektu pivovaru.

Celkový přehled příspěvků z Programu regenerace MPR Třeboň:

- stará radnice čp.1/I, Masarykovo nám.
- dům čp. 114/I, Krčínova ul.
- dům čp. 122/I, Valy
- dům čp.82, Březanova ul.
- dům čp. 57/I,Žižkovo nám.
- kostel sv. Jiljí
- areál kláštera čp. 141/I

MPR Slavonice a její ochranné pásmo:

V průběhu letošního roku byly zahájeny práce na zásadních koncepčních podkladech pro budoucí regulaci společenské činnosti v území. V rámci přípravy zařazení doporučených prostorových struktur do Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO proběhla řada jednání zejména o vyjasnění rozsahu a slohového uspořádání podkladů. Rovněž byly připraveny podpůrné podklady standardního typu i nadstandardní materiály (př. rozvinuté barevné pohledy fasád obou náměstí Slavonic). Návrh Státního památkového ústavu v Českých Budějovicích na zařazení území, zahrnující celou MPR do Seznamu UNESCO nebyl shledán pro doporučení Výboru pro světové dědictví zcela přijatelným. Pro nominaci byl vybrán pouze zúžený vzorek slavonického stavebního

bohatství. Tato skutečnost byla prezentována referátem UNESCO MK ČR a sdělena SPÚ v Českých Budějovicích dne 30.července 2002 přípisem Státního ústavu památkové péče v Praze.

Slavonice – Horní náměstí po rekonstrukci

V roce 2002 pokračovaly práce na územně plánovací dokumentaci města. Byl dokončen koncept Územního plánu města Slavonice a regulačního plánu památkové rezervace. Současně byla dokončena první fáze – analytická zpracování Plánu zásad památkové ochrany MPR Slavonice, který zpracoval SPÚ v Českých Budějovicích.

V průběhu roku 2002 byly zahájeny a realizovány následující akce, směřující k záchraně a obnově památkového stavebního a kulturního potenciálu města:

Rekonstrukce Horního náměstí, obnova podzemního odvodňovacího systému - střed města, obnova fasád, střech měšťanských domů na náměstí Míru a Horním náměstí,

obnova fasády a šindelové střechy Dačické brány, oprava fasády a výměna oken kostela Nanebevzetí Panny Marie a další dílčí formy obnovy jako restaurátorské práce, opravy konstrukcí krovů, opravy fortifikace, vrat a výkladců, interiérové tektoniky apod. Za zmínku stojí dokončení fasádního pláště bývalého zájezdního hostince čp. 58. Celkové pojetí obnovy areálu je řešeno citlivě, profesně bezchybně a výrazově autenticky.

Slavonice – bývalý zájezdní hostinec čp. 58

Určitý zlom v procesu stavební činnosti Slavonic v druhé polovině roku znamenaly srpnové povodně, které se, i když v menší míře než v západněji položených sídlech okresu, promítly do režimu obnovy PR. Povodňová vlna, způsobená z části i dřívějšími nevhodnými úpravami Slavonického potoka pronikla do podzemního systému města a zatopila většinu sklepních prostor měšťanských domů. Výrazné škody ani porušení statiky staveb však zaznamenány nebyly.

MPZ Dačice:

Městská památková zóna Dačice je v současné době stabilizována. Jasně prostorové rozlišení části určující a části dotvářející charakter PZ předznamenává jednoznačnou orientaci v možnostech zásahu do území. Sídlní útvar je pokryt vyhovující územně plánovací dokumentací, která vychází z podstaty památkové ochrany a péče. V průběhu roku 2002 probíhala na území MPZ řada standardních i méně obvyklých stavebních zásahů. Převážná většina činností v zóně byla směřována k obnově památek. Došlo však jak v nepochopení cílů památkové ochrany v přípravě staveb, tak i k některým precedentním závažným fyzickým zásahům do staveb podléhajících přísným kritériím ochrany.

V přípravné a projektové fázi přestavby domu čp.31/1 na Palackého náměstí se změnou funkce pro potřeby Waldviertel Sparkasse došlo k řadě jednání a projektových úprav s cílem zachování historické podstaty objektu i jejího výrazu v kontextu s okolním prostředím a charakterem náměstí. Projektová i investorská složka v konečné fázi výrazně korigovala své původní představy ve prospěch zachování hodnot památkového prostředí.

K závažnému zásahu došlo při realizaci záměru přístavby chóru a kaple klášterního kostela sv. Antonína Paduánského, kdy nebyla důsledně respektována projektová dokumentace a jak investorem stavby tak dodavatelem provedeny stavební improvizace, které vyústily k narušení historické podstaty kulturní památky (zásah do obvodového zdiva kostela, narušení pohledových a kompozičních vazeb areálu navýšením prostoru chóru). Tato skutečnost byla sice řešena sankcionováním investora, ale zásah do objektu již není vratný.

Byla přijata opatření pro eliminaci důsledků vzniklého stavu dodatečnými stavebními zásahy.

Vysoce pozitivně lze na druhou stranu hodnotit citlivý přístup k rekonstrukci a obnově kulturní památky –staré radnice čp. 1/I na Palackého náměstí. Stavba je před dokončením a veškeré práce byly provedeny vysoce kvalifikovaně a se zřetelem na památkové hodnoty objektu. Dokončení prací se předpokládá v 1.čtvrtletí 2003.

Z dalších akcí, které se pozitivně projeví v procesu rehabilitace sídelního útvaru lze uvést např. dokončení rekonstrukce silnice II/151, otevření a oprava krypty dynastie rodu Krajířů v severním plášti kostela sv.Vavřince (naposledy otevřena v r.1927), obnova

fasád a střešní krajiny historického jádra. Není bez zajímavosti, že město Dačice je jedním z mála sídel se zachovanou a neporušenou autenticitou střešní krajiny v Jihočeském kraji.

VPZ Plačovice:

Možno obecně konstatovat, že stavební činnost na venkově nebyla příliš rozsáhlá. Oprava objektů lidové architektury doznala stejně jako v loňském roce značného útlumu. Proto činnost našeho odboru byla zaměřena především na poradenskou činnost a usměrňování stavebních aktivit v kontaktu s VPZ.

Památky mimo PR a PZ:

(Dačicko, Slavonicko, Studenecko)

Církevní památky:

Dešná - příprava obnovy kostela Jana Křtitele a hřbitovní kaple sv. Kříže

Horní Slatina – příprava obnovy farního kostela – střecha, věžička, restaurování vstupních dveří

Kostelní Vydří – klášter karmelitánů – oprava střechy, korunní římsy, fasády a klempířských prvků

Nové Sady – statické zajištění fary

Červený Hrádek – obnova kaple

Zámecké areály:

Staré Hobzí – zámek – obnova a rehabilitace interiérů

Technické památky:

Penikov (k.ú. Stojecín) – pila – celková obnova v rámci Programu záchrany architektonického dědictví (stavební práce ukončeny).

Na obnovu kulturních památek bylo v roce 2002 čerpáno v Dačickém správním regionu 4.085.884,- Kč z těchto Programů:

Program regenerace MPR a MPZ : Dačice ...500.000.- Kč, Slavonice ...3.090.000.- Kč

Havarijní program : 310.000.- Kč

z rozpočtu OKÚ J. Hradec : 275.884,- Kč.

Okres Pelhřimov

Ing. Petr Lukáš

Městská památková rezervace Pelhřimov

Pokračovala realizace programu regenerace. Z prostředků fondu regenerace byl opraven oltář v kostele sv. Bartoloměje a odvlhčení a oprava fasády na budově divadla. Změnou vlastníka domu čp. 83 v Růžové ulici dojde již k dlouho očekávané rekonstrukci a následnému využití. Dům čp. 18 na Masarykově náměstí je rekonstruován v omezeném rozsahu proti původnímu záměru.

Městská památková zóna Počátky

V programu regenerace pokračovala rekonstrukce domu čp. 15 na Palackého náměstí a byly dokončeny úpravy domu čp. 6 vč. rekonstrukce vchodových dveří tamtéž. Bylo provedeno odvlhčení včetně nových omítek v severním křídle čp. 2 - fary. Na kostele sv. Kateřiny pokračovaly rekonstrukční práce, dotované z fondu záchrany architektonického dědictví. V kostele sv. Jana Křtitele byl restaurován oltář sv. Jana Nepomuckého a rekonstruovány vstupní dveře.

Městská památková zóna Pacov

Vzhledem ke změně statutu Městského úřadu Pacov na Městský úřad s rozšířenou působností byla změněna koncepce rekonstrukce severního křídla zámku, u kterého byl původní záměr na rekonstrukci změněn z hotelu na kanceláře. Pro projednání změny projektu v závěru roku bylo započato s rekonstrukcí.

S využitím prostředků z fondu regenerace byla provedena oprava ohradní zdi židovského hřbitova, provedena oprava fasády domu čp. 121 ve Spálené ulici, rekonstrukce domu č. 170 na náměstí Svobody a restaurování fasády na domě čp. 115 ve Spálené ulici.

Městská památková zóna Kamenice nad Lipou

Rekonstrukční práce na zámku pro Umělecko - průmyslové muzeum Praha pokračovaly v jižním křídle.

S přispěním fondu regenerace pokračovaly práce na rekonstrukci hotelu „U lípy“.

Objekty mimo MPR a MPZ :

V havarijním stavu zůstává zámek v Červené Řečici, který je dosud ve správě správce konkurzní podstaty - družstva UNIMAX. Pro nedostatek finančních prostředků se nepokračovalo v pracích na statickém zabezpečení černořečického hřbitovního kostela. Na zámku Vyklantice byly provedeny barevné nátěry východní a západní fasády. Na hradu Orlík pokračovaly rekonstrukční práce v gotické i renesanční části hradu.

Na tvrzi Proseč u Humpolce byly prováděny rekonstrukční práce. V Košetících byla zahájena oprava „Nového zámku“. Na zámku v Lukavci pokračuje oprava stropních konstrukcí v patře.

Na hradu Kámen byla opravena střešní krytina jižního a východního křídla.

Okres Písek

Ing. Danuše Thimová

Na území okresu Písek se nachází velké bohatství jednotlivých kulturních nemovitých památek, ale i hodnotná památkově chráněná území.

Samotné město Písek je městskou památkovou zónou, má i ochranné pásmo. Na Písecku není žádná památková rezervace, ale bylo zde vyhlášeno devět vesnických památkových zón - Budičovice, Krašovice, Květov, Putim, Smrkovice, Tukleky, Varvažov, Zahrádka a Žebrákov. Je chvályhodné, že OkÚ Písek též vyhlásil celou řadu ochranných pásem nemovitých kulturních památek.

Krajinnými památkovými zónami je Orlicko a Čimelicko - Rakovicko.

Významnými jsou i národní kulturní památky - hrad Zvíkov a písecký raně gotický kamenný most.

Na celém území okresu převažovaly údržbové práce na památkách, zejména opravy střech a krovů, výměny krytiny, obnovy fasád a dále úpravy související se změnou využití objektů. I písecký okres postihly srpnové povodně, které způsobily škody např. i v samotné MPZ Písek. Druhá polovina roku tak vyzněla převážně v obnovovací akci u poškozených památek. Vážně staticky destruováno bylo např. zábradlí kamenného

píseckého gotického mostu, zřítíla se i ohradní zeď kostela Nejsvětější Trojice v Písku. K celé řadě poškození došlo o na celém území okresu, újmu na památkovém fondu jsme zaznamenali např. u historických mostů (Putim - most).

Rozsáhlé je působení pracovníků památkové péče v terénu, kde přímo na stavbách jsou poskytovány firmám i vlastníkům památek odborné i metodické pokyny. Pracovníci Státního památkového ústavu i OkÚ Písek se aktivně zúčastňovali na projektové přípravě památkově chráněných budov, prováděli průzkumy fasád a připravovali i aktualizaci památkových fondů.

Proběhla celá řada akcí, které byly prováděny za podpory dotací ze státního rozpočtu a je nutné říci, že i přesto je velká část oprav nemovitých kulturních památek prováděna bez státní subvence za součinnosti s orgány státní památkové péče, pouze na vlastní náklady vlastníků památek.

Významnou součástí památkově chráněných objektů na území okresu jsou památky církevní. Ve spolupráci se Státním památkovým ústavem a OkÚ Písek byla provedena údržba a oprava některý z nich, např. kostel sv. Jana Křtitele v Květově nebo areál poutního kostela Panny Marie v Sepekově, který byl finančně dotován z „Programu záchrany architektonického dědictví“.

Z Programu obnovy lidové architektury VPZ, řízeného MK ČR, byly obnoveny např. : Varvažov - objekt z areálu zámku, Krašovice čp. 35 a již zmíněný kostel v Květově.

V rámci rozpočtu OkÚ Písek byly poskytnuty dotace na akce obnovy např. kaple sv. Barbory v Čížové, Krašovice čp. 17, Draheničky - tvrz, Putim - fara čp. 1, Kestřany - Kalvárie a další.

Z „Havarijního střešního fondu“ byly poskytnuty finanční prostředky např. na bývalou tvrz čp. 37 v Bernarticích, zámek v Cerhonicích, areál zámku v Červeném Újezdci, usedlost čp. 16 v Chlaponicích, Schwarzenberský dvůr čp. 1 v Letech, tvrz Klokočín a další.

MPZ Písek využívá každoročně též dotací z „Programu regenerace“. Z tohoto programu byly poskytnuty příspěvky na obnovu Židovského hřbitova v Písku, kapli sv. Prokopa, kostel sv. Václava (malby), píseckou věž (měděná krytina) a sladovnu.

Spolupráce s výkonným orgánem státní památkové péče je již několik let dobrá. Snahou je nejenom naplňování účinné koncepce památkové péče na památkách, ale i v památkově chráněných územích. Neméně důležité je totiž i zachování historických

staveb, které nejsou evidovanými památkami, ale jsou součástí původní, urbanistické, historické struktury chráněných území. U těchto budov je zachování historických hodnot problematičtější, neboť jim mnohdy není věnována potřebná pozornost, a to buď z důvodu nesprávného výkladu zákonných ustanovení či jejich neznalostí. Architektonická i historicko dokumentační hodnota těchto budov je často srovnatelná s objekty evidovanými jako kulturní památky, přesto jsou mnohdy neprávem opomíjeny. Je proto nutná maximální komunikace pracovníků památkové péče s vlastníky i s příslušnými stavebními úřady a dalšími zúčastněnými.

Okres Prachatice

Ing. Petr Lukáš

Městská památková rezervace Prachatice

Pokračovala realizace programu regenerace. V rámci programu byla opravena fasáda na domě čp. 5 na Velkém náměstí, fasáda a okna na domě čp. 20 v Dolní bráně, sklepy a 1. patro domu čp. 36 na Velkém náměstí, fasáda a odvlhčení kaple sv. Jana Nepomuckého v Solní ulici, oprava střechy kostela sv. Jakuba, obnova stropů v domě čp. 109 v Husově ulici, oprava hradební zdi u domu čp. 142 v Neumannově ul. Na Velkém náměstí byla restaurována fasáda radnice. Restaurována byla i fasáda na domě čp. 71 v Husově ulici.

Městská památková zóna Netolice

S využitím prostředků z programu regenerace byla opravena radnice na Mírovém náměstí, opravena střešní krytina kostela Nanebevzetí Panny Marie, opraven krov a střešní krytina na domě čp. 76 na Mírovém náměstí a opravena fasáda na domě čp. 31 v Gregorově ulici.

Městská památková zóna Vimperk

V programu regenerace bylo provedeno odvlhčení zdiva kostela Navštívení Panny Marie ve Vimperku, odvlhčení zdiva a oprava omítek na kapli 14-ti sv. pomocníků a oprava střechy a krovu na domě čp. 11 ve Steinbrennerově ulici.

Městská památková zóna Vlachovo Březí

Bylo započato s opravou střechy a krovu bývalého zámeckého pivovaru čp. 1 a bylo provedeno odvlhčení a obnova kovárny v čp. 21 v Pražské ulici.

Vesnická památková zóna Volary

Pomocí prostředků z programu péče o vesnické památkové rezervace a zóny byla provedena oprava krovu a střešní krytiny na domě čp. 163 v ul. K.V. Raise, obnova střechy muzea čp. 71, obnova schodiště, stropu a oken na domě čp. 164 a obnova černé kuchyně, pece, komína a stropů v domě čp. 162.

S využitím fondu záchrany architektonického dědictví pokračovala obnova zámku Skalice v Bohumilicích a oprava tvrze v Drslavicích.

Z havarijního fondu byly dotvořeny opravy krovu a střech zemědělské usedlosti čp.1 v Žitné - Hracholuskách, oprava krovu a střešní krytiny kostela sv. Jana Nepomuckého v Horní Vltavici, oprava střechy kostela sv. Mikuláše ve Vacově, statické zajištění a oprava střechy roubeného domu čp. 52 ve Staších - Říhově, oprava střešní krytiny, krovu a vrat zemědělské usedlosti čp. 64 ve Vitějovicích a oprava krovu a střechy zemědělské usedlosti čp. 105 ve Staších - Šebestově.

Okres Strakonice

Ing. Danuše Thimová, Ing. arch. Milan Klimek

Okres Strakonice vyniká celou řadou významných architektonických památek. Ochrana na úseku státní památkové péče se vztahuje jak na jednotlivé památkově chráněné objekty, tak na chráněná území (městské a vesnické památkové zóny a vesnické památkové rezervace). Tři městské památkové zóny: Blatná, Vodňany a Volyně mají svá ochranná pásma. Na okrese je pouze jedna vesnická památková rezervace, a to Nahořany. Vesnických památkových zón je šest: Jiřetice, Kloub, Koječín, Křtětice, Kváskovice, Zechovice. Krajinou památkovou zónou bylo vyhlášeno Libějovicko - Lomecko.

Blatná – srpen 2002

Na celém území okresu byla v r. 2002 realizována řada stavebních akcí přibližně ve stejném rozsahu a charakteru jako v roce předchozím. Ve většině případů se jednalo o práce související se změnou využití objektu, akce zahrnující běžnou stavební údržbu, jako jsou opravy střech a fasád.

Zvýšená stavební aktivita však nastala po srpnových povodních, kdy bylo nutné provést řadu zásahů na odstranění povodňových škod. Povodně zasáhly velmi citelně řadu sídel, nejvíce snad město Blatná a nedaleké Lnáře, kde došlo vlivem protržení hrází rybníků i k vážnému poškození památek. Ve Lnářích vodní živel destruoval zámeckou ohradní zeď, zatopil zámek a poškodil sochařskou výzdobu. Blatná byla nejvážněji zasaženou městskou památkovou zónou okresu, některé domy v Podzámčí bylo nutné vzhledem k jejich stavu odstranit. Nebezpečně staticky byl narušen i památkově chráněný objekt čp. 7 na třídě J. P. Koubka. Zatopena a silně poškozena však byla i celá řada domů v historickém centru MPZ Blatná.

Rozsáhlá spolupráce pracovníků památkové péče přímo v terénu, na stavbách poskytla firmám i vlastníkům památek odborné i metodické pokyny při odstraňování škod. V MPZ Blatná lze též vyzdvihnout spolupráci představitelů města s pracovníky památkové péče na jednáních památkové komise, a to nejenom při přípravě „Programu regenerace MPZ“, ale i při řešení běžných stavebních aktivit ve městě. Pro Blatnou byla i důležitou akcí úprava povrchů náměstí Míru včetně Mariánského sloupu.

MPZ Vodňany

Převážná část stavebních aktivit na objektech městské památkové zóny spočívala v opravách a revitalizaci bytových domů v souvislosti se změnou využití (doplnění nebytových prostorů), s realizací půdních vestaveb, opravou střech, fasád, výměnou výplní otvorů.

V rozporu se zájmy památkové péče došlo ale zde k několika nevhodným zásahům buď nerespektováním rozhodnutí památkového orgánu, případně nedodržením podmínek vyjádření nebo požadováním dodatečného zlegalizování provedeného zásahu na objektech v MPZ. V zájmu eliminace těchto nekvalifikovaných a často nelegálních zásahů (v rámci ohlášení stavebních úprav) byly zavedeny pravidelné konzultační dny památek za účasti pověřeného úřadu památkové péče - MěÚ Strakonice, RR, Stavebního úřadu Vodňany a NPÚ, územního odborného pracoviště v ČB. Řeší se tam také záměry stavebních zásahů do památkových objektů oblasti v působnosti Stavebního úřadu Vodňany.

Významnou položkou, která často přispěla k záchraně a obnově památkového fondu na území okresu, za odborné spoluúčasti orgánů státní památkové péče, jsou účelové finanční prostředky poskytované z programů MK ČR.

Z „Havarijního střešního fondu“ byly dotovány např. tyto akce:

- oprava střechy tvrze v Kalenicích
- rekonstrukce kaple sv. Anny ve Lnářích
- střecha v areálu čp. 4 ve Skaličanech
- oprava rozsáhlé střechy kostela Nejsvětější Trojice ve Lnářích – I. etapa

Do dalšího programu MK ČR, tzv. „Programu záchrany architektonického dědictví“ byly zařazeny následující památkově chráněné objekty:

- kostel sv. Jana Křtitele v Paštikách
- kostely sv. Markéty a sv. Prokopa ve Strakonících
- kostel Nanebevzetí P. Marie v Bavorově na Vodňansku
- tvrz v Dobrší
- Lhota u sv. Anny.

Další dotační „Program regenerace MPZ“ byl využit ve všech městských památkových zónách. Tradičně dobrá spolupráce pokračovala nejenom v Blatné, ale i v městské památkové zóně Volyně. Zde probíhaly převážně dílčí stavební zásahy jako např. opravy fasád, výměny střešních krytin, event. opravy krovů, výměny truhlářských výrobků apod. Za zmínku stojí oprava fasády objektu čp. 141 v centru Volyně s bustou Dr. Kaizla na nároží.

Lze konstatovat, že se pracovníci památkové péče zúčastnili celé řady oprav památek církevních i památek lidové architektury. Na některé památkové objekty byla poskytnuta i dotace z kapitoly Okresního úřadu, např. Bělčice - kostel sv. Petra a Pavla (výmalba interiéru), Strakonice - kostel sv. Václava (oprava krovu nad presbytářem), kapitulní síň Strakonického hradu (restaurátorské práce), úprava kašny před zámkem v Česticích aj.

Závěrem lze jen vyslovit přání, aby na území Strakonicka přibývalo akcí, při nichž by byla upřednostňována konzervační metoda při obnově památek za spolupráce Státního památkového ústavu, MěÚ Strakonice a vlastníků památkově chráněných objektů.

Okres Tábor

Ing. Petr Kohoutek

Na území okresu Tábor řešila památková péče v roce 2002 stavební akce nejvíce v chráněných městských územích – tj. MPR Tábor a jeho ochranném pásmu a dále na území MPZ Soběslav a dále i v chráněných vesnických územích – VPR a VPZ, kterých je na území okresu celkem 10.

V loňském roce byl stav kulturních památek i ostatních staveb na chráněných územích výrazně ovlivněn srpnovými povodněmi. Nejvíce utrpěly stavby v povodí řeky Lužnice – Veselí nad Lužnicí, Planá nad Lužnicí, Soběslav, Bechyně. V MPZ Soběslav byly nejvíce poškozeny domy v ul. Komenského v okolí Černovického potoka a dále hřbitovní kostel sv. Marka. V MPZ Bechyně byla zaplavena část Zářečí, kde byl nejvíce poškozen objekt čp. 481 – býv. panské lázně a městská část Plechamr v údolí Smutného potoka. V Plané nad Lužnicí byla zaplavena nejvíce hlavní komunikace Čsl. lid. armády, kde byly poškozeny památky: kostel sv. Václava, zemědělská usedlost čp. 29 a nejvíce utrpěla roubená chalupa s hospodářským stavením čp. 63. V okresním městě Tábor bylo poškozeno okolí nádrže Jordán, údolí Tisemenického potoka spolu s několika mosty a Holečkovy sady. Většina staveb poškozených povodněmi nebyla dodnes zcela opravena.

V MPR Tábor se díky příspěvkům státu z „Programu regenerace MPR Tábor“ – poměrně vysoká celková částka činila 4 400 000 Kč, opravily tyto kulturní památky:

- největší akcí je obnova areálu hradu Kotnova, který je NKP. Příspěvek 2,2 mil. Kč byl použit na opravu hradní věže.
- velkou akcí je rovněž 2. etapa obnovy domu čp. 308 ve Svatošově ul.
- klášterní kostel Narození P. Marie – 6. etapa celkové obnovy včetně restaurování mobiliáře – chórové zábradlí a pokračující práce na oltáři.

- dům čp. 186 v Koželužské ulici – 2. etapa celkové obnovy včetně restaurování vzácných renesančních malovaných trámových stropů. Bohužel zde ale došlo prakticky k likvidaci unikátního renesančního krovu.
- dům čp. 103 v Klokotské ulici – 2. etapa celkové obnovy.
- dům čp. 284 a čp. 289 ve Špitálské ulici – pokračující víceleté celkové rekonstrukce objektu.
- Žižkovo nám. čp. 17 – oprava obvodového pláště budovy.
- Pozitivně lze hodnotit i realizace úprav parku býv. hřbitova u kostela sv. Jakuba a prostoru Tržního náměstí.

Na území MPZ Soběslav z celkové částky příspěvku z „Programu regenerace MPZ“ 500 000 Kč byly realizovány 2 akce: soukromý objekt čp. 167 na nám. Republiky - oprava střechy, a dále objekt města - soběslavský hrad, kde bylo opraveno zastřešení býv. pivovarských sklepů.

MPZ Bechyně loni nevyužila Program regenerace MPZ, protože zájemci nevyřídili včas potřebné doklady. Pozornost zde byla soustředěna hlavně na opravu komunikací včetně části hlavního náměstí historického centra - nám T. G. Masaryka, dále ulic Libušiny a Na Parkánech. V centru byly použity kamenné dlažby, v částech předměstských dlažby betonové imitující kámen.

Velmi zdařilou akcí je rekonstrukce bývalé zámecké jízdárny. V minulých letech proběhla oprava střechy a obvodového pláště budovy a v loňském roce se uskutečnila přestavba interiéru na koncertní síň a výstavní sály s příslušenstvím. Po letech devastace historické budovy tak došlo k její rehabilitaci a velký prostorný hlavní sál býv. jízdárny, připomínající svou obrovskou výškou a délkou chrámovou loď, našel vhodné využití.

Důležitými akcemi byly opravy významných památek financované z „Programu záchran architekttonického dědictví“:

- kostel Nejsvětější Trojice v Chýnově - oprava krovu, cenný gotický krov nad presbytářem kostela barokně přestavěného je zachován, pouze byly vyměněny části poškozených prvků.

- klášterní kostel Nanebevzetí P. Marie v Bechyni – velmi kvalitně provedená oprava gotického krovu lodě kostela.
- kostel sv. Františka Xaverského v Opařanech, kde pokračovala víceletá rekonstrukce celkovou opravou krovu.
- areál poutního kostela Panny Marie Klokotské s klášteřem v Klokotech – v loňském roce pokračovaly práce na severním a východním ambitu s kaplemi, opraveny byly střechy a fasády, betonové dlažby byly nahrazeny keramickou dlažbou - kopií původní barokní šestiúhelné dlažby.

Na velký počet památek i když menšími částkami byl využit „Havarijní střešní fond“ – z nichž můžeme jmenovat např. tyto:

- kostel sv. Václava v Drásově - výměna krytiny
- fara čp. 37 v obci Zálší - výměna krytiny
- areál zámku v Zálší - celková rekonstrukce byla zahájena náročným statickým zajištěním obvodového zdiva a stropů.
- pokračující víceletá rekonstrukce zámku v Měšicích, provedena byla oprava další části střechy.
- stejně tak i víceletá rekonstrukce staré radnice s pivovarem ve Veselí n. Lužnicí

V péči o lidovou architekturu byly pomocí dotace „Programu péče o VPZ, VPR a KPZ“ opraveny tyto zemědělské usedlosti:

- Klečaty čp. 4 - výměna střešní krytiny nad obyč. stavením
- Svinky čp. 26 - obnova střešní krytiny a fasády
- Vlastiboř čp. 36 - obnova střešní krytiny a oprava krovu
- Vlastiboř čp. 38 - oprava střechy
- Vlastiboř čp. 64 - obnova střešní krytiny, oprava krovu a vrat
- Zálší čp. 6 - oprava střech, fasád a odvodnění objektu.

Na území okresu Tábor proběhla v roce 2002 reidentifikace památek ve spolupráci s Okresním úřadem Tábor, do níž byli zapojeni takřka všichni pracovníci Památkového ústavu a řada dalších spolupracovníků po celém okrese – viz samostatný příspěvek.

Tato práce má velký význam nejen pro dokumentaci památek, ale často jsou při ní objeveny i jiné pozoruhodné stavby, které dosud unikaly pozornosti. Takovým příkladem je několik roubených stodol v okrajových částech obce Bechyňská Smoleč, která je Vesnickou památkovou zónou. Na území této obce převládá typická zděná blatská architektura se zdobenými štítovými průčelími, proto jsou tyto roubené stavby zde zvláštností a jsou doporučeny k návrhu na zápis do ÚSKP.

Celkový přehled příspěvků poskytnutých v r. 2002:

Program regenerace MPR Tábor:

- kostel Narození P. Marie - dokončení stavební obnovy a restaurování oltáře
- dům čp. 186 - celková obnova a restaurování stropů
- dům čp. 103 - celková obnova
- dům čp. 308 - dokončení celkové obnovy
- areál hradu Kotnov - celková obnova

Následují akce pouze s příspěvkem města:

- dům čp. 165 - celková obnova
- dům čp. 284 - celková obnova
- dům čp. 33 - oprava fasády
- dům čp. 289 - celková obnova
- dům čp. 17 - obnova obvod. pláště
- dům čp. 35
- dům čp. 90
- dům čp. 121
- dům čp. 106
- dům čp. 222

Program regenerace MPZ Soběslav:

- městský hrad čp. 34 – oprava sklepů
- dům čp. 167- oprava střechy

Havarijní střešní program:

- Dráčov, kostel sv. Václava

- Hoštice u Nemyšle, kostel Neposkvrněného početí P. Marie
- Hroby, fara čp. 2
- Janov, obnova márnice hřbitova kostela sv. Jana Nepomuckého
- Lhýšov, usedlost čp. 10
- Měšice, zámek čp. 1
- Rataje, kostel sv. Trojice
- Veselí nad. Luž., stará radnice čp. 110 s pivovarem
- Zálší, zámek čp. 1
- Zálší, usedlost čp. 4
- Zálší, fara čp. 37

Program péče o VPR, VPZ, KPZ:

Klečaty čp.4

Svinky čp. 26

Vlastiboř čp.36

Vlastiboř čp. 38

Vlastiboř čp. 64

Zálší čp. 6

Archeologie 2002

Mgr. Patrik Červák

Oddělení archeologie na SPÚ v Českých Budějovicích mělo v roce 2002 stejné personální obsazení jako v letech předchozích. Širokou problematiku archeologické památkové péče garantovalo oddělení pro celý Jihočeský kraj ve třech lidech. V roce 2002 spadal ještě do kompetence SPÚ v Českých Budějovicích také bývalý okres Pelhřimov a je nutné konstatovat, že zajistit plynulý chod oddělení, které nejen vydává a distribuuje odborná vyjádření, organizačně zabezpečuje složitý Program podpory záchrany archeologických výzkumů (dále jen PPZAV), ale i provádí archeologické výzkumy na objektech, které jsou ve správě SPÚ v Českých Budějovicích a v neposlední

řadě i některé tzv. investorské výzkumy bylo velice namáhavé a vyčerpávající, ale pracovníci oddělení to zvládli ke spokojenosti všech zúčastněných stran.

Hlavní náplní archeologického oddělení SPÚ v Českých Budějovicích zůstávalo i v roce 2002 vedle provádění záchranných archeologických výzkumů, zpracování odborných vyjádření k územním plánům obcí, všem stupňům stavebních řízení, ale i jiným záměrům, které by se v konečném důsledku mohly nějakým způsobem dotknout či ohrozit a ovlivnit režim na archeologických lokalitách jižních Čech. Tato většinou velice plodná spolupráce probíhala jak s orgány státní správy – okresními a stavebními úřady, tak s orgány samosprávy měst a obcí a investory. Spolupráce s okresními úřady byla bezproblémová až do počátku druhé poloviny roku 2002, kdy úředníci na některých OkÚ s vidinou konce svého úřadu začali buď vědomě či z nutnosti bojkotovat spolupráci s naším oddělením, nereagovali na některá naše podání a výzvy, a proto lze spolupráci s nimi ve druhé polovině roku 2002 popsat přinejmenším jako problematickou.

Jako v předchozím letech byly i v roce 2002 archeologické výzkumy, které nejsou ze zákona hrazeny investory, financovány za pomoci PPZAV. Zmíněný program úspěšně funguje pod záštitou MK ČR již od roku 1999, je jím financován a má v současné době již nezastupitelné místo mezi tzv. památkářskými programy a i v obci archeologické je velice kladně přijímán.

V roce 2002 byla pro archeologické výzkumy v jižních Čechách v PPZAV vyčleněna částka 1 100 000,-Kč, což bylo o 85 000,- Kč více než v roce 2001. Mezi žadateli, kteří byli zařazení do PPZAV, byla zastoupena jak samospráva obcí, tak církev i soukromí žadatelé (fyzické osoby). Kritéria pro zařazení do PPZAV v roce 2002 zůstala stejná jako v předchozích letech a na prvním místě zůstalo bezprostřední ohrožení památky a zároveň povinnost státu nést náklady spojené s provedením ZAV. Ty nese investor v plné výši jen tehdy, když podnikatelský záměr počítá s komerčním využitím staveb či pozemků.

V PPZAV byly v roce 2002 realizovány následující akce s odpovídajícími částkami:

- PE - Hrad Orlík u Humpolce – oprava renesančního křídla hradu.....189 000,- Kč
- PE - Želiv – farní kostel Narození P. Marie.....116 664,- Kč
- PE – Sudkův Důl – staveb. úpravy v býv. tvrzi čp. 10 v k.ú. Obrataň.....40 000,- Kč
- PE – Častrov – odvlhčení zdiva kostela.....15 000,- Kč
- PI – Milevsko – výzkum v premonstrátském klášteře.....120 000,- Kč
- PI – Myslín – oprava jižní části bývalé tvrze... ..30 000,- Kč
- CB – Českobudějovické biskupství – objekt č. 132, ul. Biskupská 4 v MPR -
České Budějovice – terénní úpravy dvora biskupství.....30 000,- Kč
- CB – ulice Panská čp. 174/7 v MPR České Budějovice -
přístavba ke stávajícímu domu .....11 000,- Kč

- PT – Volary – kostel Sv. Kateřiny – odvlhčení zdiva – II. et. prací.....55 000,- Kč
- PT – Hradby – oprava hradebních zdí – úsek 1-4.....200 000,- Kč
- PT – Strunkovice nad Blanicí ppč. 3/8 – stavba rodinného domu.....50 000,- Kč
- JH- Nový Bystřice – kostel sv. Petra a Pavla – rekonstrukce.....35 000,- Kč
- JH – SHZ Jindřichův Hradec – výzkum I. zámecké nádvoří.....180 000,- Kč

Celkově jižním Čechám přidělená částka 1,1 mil Kč nebyla tak v roce 2002 vyčerpána stoprocentně. Katastrofální povodně, které v srpnu postihly jih Čech měly za následek, že pracovní síly, které měly provádět odvlhčení kostela v Pohnání (okres Tábor) bylo nutné využívat jinde, a proto byla tato akce stornována a peníze (15 000,- Kč) vráceny MK ČR. Specifickou záležitostí byla nutnost pokračení konečné faktury za nedostatečně provedený archeologický výzkum v Želivi, kde si instituce provádějící výzkum účtovala částku, která neodpovídala odvedené práci. Proto bylo nutno celkovou částku (původně přiznáno 130 000,- Kč) pokrátit o 13 336,- Kč (na konečnou částku 116 664,- Kč) aby ji bylo možno proplatit. Jinak se dá říci, že všechny výzkumy (rozsah provedených prací) odpovídaly fakturovaným částkám, takže celková částka využitá v PPZAV v roce 2002 byla 1 071 664,- Kč, což činilo 97,41% původně přiznané celkové částky. Částka, kterou bylo nutno vrátit za neprovedené nebo nedostatečně provedené výzkumy byla 28 336,- Kč.

Jediná organizace, která v roce 2002 v rámci PPZAV vystupovala coby oprávněná organizace ve smyslu Zákona č.20/1987 Sb. a zároveň byla jako jediná (kromě Husitského muzea v Táboře) zřizována MK ČR byl SPÚ v Českých Budějovicích. Ten také jako jediný mohl s vlastníky uzavírat smlouvy o provedení archeologického výzkumu, který byl financován z PPZAV.

Archeologické oddělení SPÚ v Českých Budějovicích v rámci své odborné činnosti úzce spolupracuje i s dalšími odděleními ústavu a koordinuje s nimi svou práci. Jedná se především o oddělení monitoringu (spolupráce na monitorování tvrže Omlenička), s oddělením obnovy a údržby – rozsáhlý archeologický výzkum kláštera ve Zlaté Koruně, který se týkal především zjišťovacích sondáží v zahradách jako podkladu pro budoucí projekt jejich úprav (zde se týkala spolupráce také referátu historických parků a zahrad). Dále probíhal podrobnější výzkum na Hrádku v Českém Krumlově, dozor při stavebních úpravách zámku Kratochvíle a na dalších drobnějších akcích v rámci objektů ve správě SPÚ v Českých Budějovicích.

V roce 2002 také úspěšně proběhla reidentifikace veškerých archeologických památek zapsaných v ÚSKP na okrese Písek. Tento okres byl dokončen v polovině roku a ve druhé polovině roku bylo přistoupeno k obnově identifikace na okrese Tábor, kde bylo do konce roku 2002 zpracováno 50% všech lokalit. Přitom v rámci tohoto úkolu je nutné památku prostorově vymezit a zdokumentovat v terénu a následně získané údaje zpracovat do centrální evidence v digitální podobě.

Mezi nejzajímavější výzkumy, které provedlo archeologické oddělení SPÚ v Českých Budějovicích byl výzkum SHZ v Jindřichově Hradci – I. zámecké nádvoří, který byl zařazen do PPZAV (viz. samostatný příspěvek v tomto sborníku Mgr. J. Havliceho) a výzkum tzv. investorského typu v lokalitě „Přední mlýn“ v MPR České Budějovice. V rámci tohoto výzkumu byla odkryta část městského opevnění přesněji asi desetimetrový průběh hradby a na ní navazující půlkruhová bašta. Jednalo se o třetí linii městského opevnění vystavěného někdy na počátku 16. století. Podrobnou sondáží z vnitřní a vnější strany hradby byl přesně zdokumentován způsob jejího založení a celé konstrukce, která zejména na vnější straně byla poměrně složitá, protože zde spadala do říčního koryta řeky Malše. Systém opěrných kúlů a jakéhosi kamenného nelicovaného

předzákladu byl na vnější straně pod nánosem jemného říčního bahna, a proto i dřevěné části konstrukce se zde zachovaly v takové míře, že ji bude možno celkem snadno kresebně rekonstruovat.

Celý systém této třetí hradební linie byl funkční pravděpodobně o něco více než sto let. Někdy okolo poloviny 17. století byly hradby sneseny na úroveň pochozího okolního terénu, jen bašta byla pravděpodobně využívána druhotně jako kůlna či skladiště s jímkou na vápno v rohu místnosti, v místě, kde byla bašta druhotně přezděna a uzavřena.

V přední části mlýna byla přibližně ve středu centrální místnosti odkryta studna (byl zde po povodních patrný propad půdy) se zachovalou valounovou dlažbou v jejím okolí. Celý zásyp studně byl jednotný někdy z konce 19. století a s určitostí souvisel s výstavbou nové budovy Předního mlýna. Studna a valounová dlažba v jejím okolí patřily do starší fáze, kdy se nacházela mimo budovy na jakémsi náměstíčku a sloužila s největší pravděpodobností jako studna obecní. Vzhledem k tomu, že výzkum probíhal až do března roku 2003 budou jeho výsledky plně publikovány až po jeho zpracování tj. ve sborníku 2003.

Referát historických parků a zahrad

Ing. Marie Pavlátová, Ing. Marek Ehrlich

V uplynulém roce pokračoval úkol dokumentace a revize kulturních památek v okrese Tábor, do kterého se zapojil také náš referát. V terénu byla provedena kontrola fyzického stavu památky, aktuální fotodokumentace, byly pořízeny kopie snímku katastrální mapy, byl upřesněn vývoj, popis a rozsah památkové ochrany.

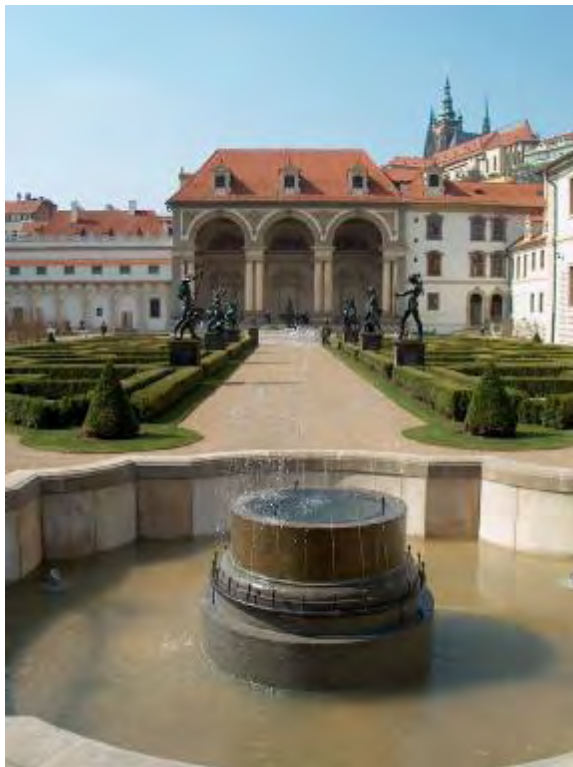
Na Tábořsku se jedná o soubor 22 historických parků a zahrad, které jsou převážně nedílnou součástí památkově chráněných zámeckých areálů.

Táborský soubor zahrnuje tyto památky zahradního umění:

- 12 krajinářských parků (Bechyně, Dírná, Chotoviny, Chýnov, Jistebnice, Měšice, Nadějkov, Nemyšl, Přehořov, Radvánov, Sezimovo Ústí – areál rodinné vily Dr. E. Beneše s parkem, Stádlec)

- 5 zahrad původně okrasných a užitkových (Hroby, Kamenná Lhota, Mladá Vožice, Radenín, Vyšetice)
- 2 klášterní zahrady (Bechyně, Opařany)
- 1 botanická zahrada (Tábor)
- 1 městský park (Tábor)

V rámci revize a dokumentace byla provedena také kontrola stavu parkových ploch zámeckých areálů, které nejsou kulturními památkami. Jedná se o Brandlín, Budislav, Choustník, Oltyni, Ratibořské Hory – zámek Ohrazenice, Strkov, Tučapy a Vodici.

Praha – Valdštejnská zahrada po obnově

květinové výzdoby snášející extrémní podmínky stanoviště apod. Program zasedání byl završen účastí na slavnostním zahájení provozu Valdštejnské zahrady, která prošla po přesídlení senátu do prostor Valdštejnského paláce rozsáhlou rehabilitací.

V následujícím roce bude reidentifikace pokračovat v okrese České Budějovice.

Začátkem května se zástupci SPÚ zúčastnili výjezdního zasedání specialistů SÚPP pro historické parky a zahrady, které bylo zaměřeno na problematiku zajištění údržby Ledeburské zahrady. Po prohlídce zahrady a sousedních palácových zahrad byla formulována konkrétní doporučení a pokyny pro údržbu zahrady, které se týkaly především způsobu zajištění závlahy, vhodného sortimentu sezónní

Památkový fond historických krajinných celků jihočeského kraje byl rozšířen o krajinnou památkovou zónu Čimelicko – Rakovicko prohlášenou za kulturní památku na základě vyhlášky Ministerstva kultury ČR č. 157/2002 Sb. ze dne 2.4.2002.

Barokní krajinná úprava Čimelicko – Rakovicko patří k předním dosud dochovaným

Čimelice – sousoší Kalvárie od Jana Hammera v zadní části hřbitova

architektonicky po-
jatým evropským úpra-
vám krajiny. Její
unikátnost zvyšovala
promyšlená sochařská
výzdoba Jana Hamme-
ra a jeho dílny ze 3.
čtvrtiny 18. století.
Kostru historických
úprav krajiny tvoří
prostorová osa spojující
v podobě dvouřadé
aleje zámek v Čime-
licích se záměčkem
v Rakovicích. Alej
s výsadbou dubu
červeného (původně
lipová) byla vyzdobena
pravidelně rozmístě-
nými barokními so-
chami, uplatněnými
rovněž při výzdobě
čimelického zámku a

nejbližšího okolí. Hlavní osa kompozice navazovala pohledově na východní straně za řekou Skalici na hospodářský dvůr Bisingrov, který byl situován mezi rybníky Bisingrov a Stejskal. Krajinný prostor okolí Bisingrova a východního břehu Skalice byl v průběhu 19. století zformován v romantickou krajinu, určenou k lovu.

Historický krajinný celek Čimelicko – Rakovicko patří ve fondu krajinného dědictví České republiky k nejcennějším, dokumentujícím barokní a romantickou fázi utváření krajiny u šlechtických sídel.

V rámci dokončení zpracování koncepce památkové ochrany kulturní krajiny v ČR předkládala jednotlivá pracoviště památkových ústavů Státnímu ústavu památkové péče v Praze konečné návrhy na prohlášení významných historických krajinných celků za památkové zóny. Z jihočeského kraje bylo po předchozích průzkumech předloženo devět návrhů.

V prosinci 2001 vyšla rozsáhlá třídílná encyklopedie zahrad zabývající se zahradami, jejich tvůrci a specifickými zahradními styly celého světa. Z České republiky jsou zde prezentovány: Hluboká nad Vltavou, Červený Dvůr (M. Pavlátová, M. Ehrlich), zahrady Pražského hradu (V. Vávrová), Pražské barokní zahrady (B. Pacáková), Průhonický park (A. M. Svoboda), Lednicko – Valtický areál (Z. Novák), Kroměříž a Česká republika, historický vývoj zahrad a parků (D. Riedl). Vydavatelem publikace „Encyclopedia of Gardens – History and Design“ je Fitzroy Dearborn Publishers, USA.

Metodická a odborná práce referátu historických parků a zahrad byla ve druhém pololetí roku zaměřena především na objekty a zámecké areály poškozené srpnovými povodněmi, případně koncem roku v říjnu silnou větrnou smrští. Oba přírodní živly poškodily značně např. krajinářský park v Blatné, kde byl stržen parkový mostek v zadní části u sokolovny, vnitřní prostory parku byly zaneseny bahnem, pískem, odpady, bylo podemleto a vyvráceno cca 60 ks stromů, zničen parkový mobiliář (lavičky, odpadkové koše apod.). Větrná vichřice vyvrátila cca dalších 40 ks stromů, především olši a smrků. Dále byly zasaženy zámecká zahrada ve Lnářích – povodeň strhla dvě barokní sochy ve vodním příkopu, protrhla příkop u tvrze a strhla ohradní zeď v délce 200 m. V Chotovinách u Tábora vítr polámal a staticky narušil a vyvrátil cca 80 ks stromů, na Orlíce nad Vltavou vítr polámal a vyvrátil cca 60 ks stromů především v zapojených porostech, v Čimelicích v parku a přilehlých alejích v okolní krajině došlo k cca 30 polomům a vývrátům. Vítr

způsobil škody také v zámeckém parku ve Štětkni, kde rozlomený jedlovec kanadský

Lnáře – povodní poškozený příkop a most u tvrze

(*Tsuga canadensis*) silně poškodil středovou fontánu v okrasném bazénu, kam dopadlo torzo stromu; byl zasažen také okrajový porost na západní straně parku, především borovice a smrky. Ve spodní části parku, pod komunikací Štěkeň – Strakonice byly zasaženy nejstarší, původní dřeviny, staleté duby letní a lípy malolisté.

Největší škody byly v rámci kraje zaznamenány v zámeckém areálu v Červeném Dvoře - v parku došlo k četným vývrátům a zlomům stromů následkem podmáčení stromů vytrvalými dešti a vichřicemi v druhé polovině a na přelomu roku. Při povodních se vyvrátilo asi 30 stromů, při říjnové vichřici se následkem trvalějšího zamokření vyvrátilo 220 stromů, dalších 30 stromů bylo vyvráceno ve vichřici na přelomu roku – celkem se tedy jedná přibližně o 280 stromů. Nejvíce stromů padlo na Křížovém vrchu a v porostech kolem Rozárie, u středové fontány, Rusalčina jezírka, okolo Bažantnice a Kůrového domku. Vyvrátilo se také několik přes dvě stě let starých smrků u Jeskynního jezírka.

Vývratem stromu došlo v porostu severně od Rosária směrem k Mauricovně k odhalení části barokní cesty, dlážděné nepravidelnými plochými kameny; povrch cesty se nacházel cca 30-50 cm pod stávající úrovní terénu. Dále došlo obdobným způsobem k odhalení a částečnému poškození podzemního kanálu v blízkosti Kůrového domku. Kanál byl cca 30 cm široký, v hloubce 30-40 cm pod povrchem cesty, se svislými stěnami skládanými z lomového kamene na sucho, zakrytý plochými kameny v několika vrstvách.

Červený Dvůr – vývraty stromů v zámeckém parku – Křížový vrch

Lukavec – zámecký park po regeneraci, pavilon Hříbek

V zámeckém parku v Lukavci v okrese Pelhřimov byla dokončena regenerace zámeckého parku. Zásah byl proveden na velmi dobré úrovni. Park byl vyčištěn od náletu, byly provedeny potřebné kompoziční a zdravotní probírky, ošetření hodnotných stromů a výsadby stromů a keřů. Na regeneraci vegetační složky vhodně navázala také kvalitně provedená regenerace vodohospodářského systému parku, který je podstatnou součástí parkové kompozice – kromě vyčištění a opravy dvou hlavních rybníků byly obnoveno několik dalších drobných vodních ploch.

Historicky a krajinářsky zajímavý areál zámeckého parku byl po letech nedostatečné údržby znovu uveden do esteticky a kompozičně přijatelného stavu, a to především díky citlivému a zodpovědnému přístupu projektanta, investora i prováděcí firmy. Z hlediska památkové péče je možno provedenou regeneraci označit za velmi zdařilou.

Na konci roku došlo k předání agendy okresu Pelhřimov pracovišti NPÚ v Brně, a to včetně areálů zahradní architektury. V případě parků a zahrad se jedná o 22 objektů, z nichž k nejvýznamnějším patří např. zámecké parky v Černovicích, Proseči-Obořišti, Lukavci, Pacově, Těchobuzi, městské parky v Pacově (park A. Sovy) a Pelhřimově, děkanská zahrada v Pelhřimově nebo klášterní zahrady v Želivi.

V rámci Havarijního programu MK ČR bylo v roce 2002 přijato 107 žádostí celkem na více než 23 mil. Kč. Částka příspěvků 4,5 mil. Kč byla rozdělena celkem na 65 akcí:

<i>r</i>	<i>ř p ě v v i ě</i>	Počet akcí	<i>o ě o</i>
Č. Budějovice	610	8	19
Č. Krumlov	560	9	18
Jindř. Hradec	550	7	17
Pelhřimov	590	8	15
Písek	530	9	13
Prachatice	540	7	7
Strakonice	520	5	6
Tábor	600	12	12

P2 - oddělení památek malířství sochařství a uměleckých řemesel

Referát interiérových instalací

Mgr. Petr Pavelec

Jako v minulých letech zajišťovalo oddělení P 2 odbornou, metodickou a organizační činnost v oblasti dokumentace, výzkumu, restaurování a prezentace památek

sochařství, malířství a užitého umění ve správě Státního památkového ústavu v Českých Budějovicích, v majetku církví i jiných subjektů.

Součástí oddělení P2 je Referát interiérových instalací, jehož úkolem je tvorba expozic a instalací na objektech ve správě SPÚ. Referát rovněž působí jako metodický poradce pro interiérové úpravy a expozice v objektech spravovaných církví nebo jinými vlastníky. V r. 2002 se činnost referátu soustředila zejména na II. etapu historické expozice v klášteře Zlatá koruna (odborný garant Mgr. Z. Vaverková), kde pokračovala rovněž příprava nové expozice jihočeského písemnictví, jejímž autorem je Mgr. M. Gaží. V rámci odborné spolupráce se členové referátu podíleli na přípravě dalších expozic a interiérových úprav na objektech ve správě SPÚ.

Již tradičně se část členů oddělení P2 podílí na výuce předmětu „Památková péče“ na Historickém ústavu PF JU v Českých Budějovicích (K. Cichrová, L. Ouredová, Z. Vaverková, P. Pavelec). K. Cichrová vyučuje tamtéž dějiny užitého umění.

ř r a r o r p r a o v a o

Nemovité památky ve správě SP

SHZ Č.Krumlov

- Kamenný portál na II. zám. nádvoří, 1570 - 1580, rest. J. Kerel
- Nástěnné malby v průjezdu mezi II. a III. zámeckým nádv. 16. – 19. st., rest. J. Novotný, P. Novotný
- Nástěnné malby a historické omítky v interiéru Rožmberské kaple, restaurátorský průzkum, 14. – 19. st., rest. J. Novotný, P. Novotný
- Sgrafita na nádvoří Hrádku, konec 16.st., rest. K. Hrubeš

SZ Kratochvíle

- Nástěnné malby, historické omítky, kamenné architektonické články, konec 16.st., východní fasáda vily, rest. Z. Wichterlová, J. Červinka a kol.
- Nástěnné malby v interiéru domku při východní ohradní zdi, 2.pol. 16. st., rest. J. Novotný, P. Novotný,

SZ Třeboň

- Sgrafita na jižní fasádě tzv. Lipovky, kolem r. 1600, rest. J. Štork, Z. Novotný

- Historické omítky a monochromní nátěry v interiéru velkého sálu, 16. – 20. st., restaurátorský průzkum, rest. V. Špale

SHZ J. Hradec

- Nástěnné malby v zelených pokojích Adamova stavení, konec 16.st., rest. T. Švéda
- Historické omítky a fragmenty malířské výzdoby v interiéru starého paláce, 15 – 16.st., rest. J. Čech

Kláster Zlatá Koruna

- Nástěnné malby, historické omítky a kamenné prvky v interiéru pokladny a souvisejících místnostech opatství, 14. – 19.st., rest. K. Hrubeš, J. Kerel,
- Nástěnné malby a kamenné prvky v mázhausu opatství, 15. – 19.st., rest. K. Hrubeš, J. Kerel
- Nástěnné malby a historické omítky v interiérech 1. patra opatství, 15. – 19. st., restaurátorský průzkum, H. Joža

Nemovité památky , které nejsou ve správě Státního památkového stavu

okres České Budějovice

- Kamenné prvky na fasádě a v interiéru věže Železná panna v Českých Budějovicích, 14. – 19. st., rest. R. Rudovský
- Nástěnné malby v interiéru kostela Růžencové Panny Marie v Č. Budějovicích, 1900, rest. J. Čech
- Kamenná kašna - chlapec s žábou na Sadech v Č. Budějovicích, rest. R. Rudovský,
- Nástěnné malby v interiéru a na fasádě rezidence Buquoyů v Nových Hradech, 16. – 19. st. , rest. L. Konvalinková

okres Písek

- Socha sv. Jana Nepomuckého, Protivín, 1723, rest. I. Tlášek
- Socha sv. Jana Nepomuckého, Milevsko, 2. pol. 18.st., rest. P. Siegl,
- Nástěnné malby na poprsnici kaple sv. Barbory v Čížově, 18. st., rest. J. Novotný
- Nástěnné malby v interiéru kostela sv. Václava v Písku, 1. pol. 16.st. , rest. J. Novotný

- Malovaný trámový strop v přízemí budovy kláštera a děkanství v Milevsku, po 1700, rest. Jan Knor, Karel Nevřivý, Pavel Hanák
- Okenní vitráže kostela sv. Bartoloměje v Milevsku, 60. léta 19. století, 1. etapa, Monika Vintrová

okres Prachatice

- Sgrafita, Prachatice, dům čp. 71, tzv. Husův dům, kolem r. 1600., rest. J. Štork, Z. Novotný

okres Pelhřimov

- Nástěnné malby, interiér kaple Panny Marie Bolestné v Pelhřimově, 2. pol. 18.st., rest. T. Švéda

okres Jindřichův Hradec

- Sochy sv. Jana Nepomuckého a sv. Theodora v nikách na průčelí domu čp. 1/II v J. Hradci, 1725, 1731, rest. V. Krninský, T. Švéda
- Sgrafita, fasáda domu čp. 518 ve Slavonicích, pol. 16.st. , rest. M. Bodanský, M. Pichová
- Historické omítky, nástěnné malby, fasáda domu čp. 534 ve Slavonicích, 1756, rest. M. Bodanský, M. Pichová
- Sgrafita, fasáda domu čp. 533 ve Slavonicích, 1598, rest. K. Rossi
- Sgrafita, kamenné prvky, fasáda domu čp. 480 ve Slavonicích, 16. st. - novodobá rekonstrukce, rest. J. Červinka
- Nástěnné malby, kamenné arch. články, interiér Špulířské kaple v kostele Nanebevzetí Panny Marie v J. Hradci, konec 15.st. – zač. 20.st., rest. T. Švéda, V. Krninský
- Kamenný portál, kostel sv. Jiljí v Třeboni, kolem r. 1400, rest. Z. Horák
- Nástěnné malby, interiér kostela sv. Jiljí, kolem r. 1400, rest. J. Čech, V. Špale
- Nástěnné malby, interiér domu čp. 123/II - Klášteříček v J. Hradci, 2. pol. 18.st., rest. T. Skořepa, J. Mašek
- Trámový strop v patře, fragmenty polychromie, Slavonice, Dačická 449, 16. století(?), rest. Karel

okres Strakonice

- Sgrafito, interiér staré školy v Dobříši, kolem 2.pol. 16.st. , rest. J. Ronovský a kol.

okres Český Krumlov

- Nástěnné malby, historické omítky, kamenné články, fasáda kostela sv. Mikuláše v Rožmberku, 14. – 18.st. rest. V. Špale, Z. Horák a kolektiv
- Nástěnné malby, interiér prelatury v Českém Krumlově, 2.pol. 15. st., rest. K. Hrušeš
- Nástěnné malby, historické omítky na fasádě domu čp. 80 Široká ul. v Č. Krumlově 15. – 16. st., rest. T. Skořepa, J. Mašek

okres Tábor

- Malovaný povalový strop, Tábor, dům Koželužská 186, 2. polovina 16. století – 2. etapa – rest. Jaroslav Benda

Movité památky ve správě SP

SHZ Český Krumlov

Obraz - Josef Schwarzenberg na úmrtním loži, 1833, rest. O.Trmalová

Obraz - miniatura -Josef Schwarzenberg na úmrtním 1833, rest. O.Trmalová

Obraz - Výchova dívek, 17.stol., rest.Toroň J.

Obraz - Hudebníci, 17.stol. rest.Toroň J.

Obraz - Mythologický výjev-Evropa sedící na býku , 17. stol., rest.Ant. Novák

Obraz - Vesnická svatba, 17. stol., rest. A.Krahulíková

Obraz - Portrét dámy, 1.pol.18. stol., rest.A.Krahulíková

Obraz - Portrét muže, 1.pol.18. stol., rest.A.Krahulíková

Obraz - Athalantin běh ,1676, rest.Kadavý M.

Obraz - Setkání Kleopatry s Oktaviánem, 1676, rest.Kadavý M.

Obraz - Portrét Marie Eleonory Oettingen-Wallerstein, 2.pol. 18. stol., rest. Mücková H.

Klasicistní sedací souprava (pohovka a dvě židle), konec 18.stol., rest. Kastlová, Hrubý

Klasicistní chaiselongue, přelom 18. a 19.stol., rest. Grendysová, Sloup

Sufita „Interiér“, 19.stol., rest. Křížek, Mašková

2 boční rámové kulisy, 3.čtveřina 18.stol., rest. Křížek, Mašková

2 boční rámové kulisy, „Skála“, 60.léta 18.stol., rest. Mašková

3 boční rámové kulisy „Skála“, dtto, rest. Křížek

2 stojkové průsvitkové kulisy „Tráva“, 60.léta 18.stol., rest. Mašková, Křížek

Kostým Hanswursta, pol.18.stol., rest. Grendysová

Šestiramenný ověskový lustr, konec 18.stol., rest. Raisová

Dva párové cachepoty , poč.19.stol., rest. Jaroslav Zavadil

SZ Červená Lhota

Obraz - Portrét Albrechta V. Bavorského, 16.stol., rest. Zemanová V.

Obraz - Portrét E.Schönburga –Hartensteina, 19. stol., rest. Trmalová O.

Obraz - Mytologický výjev, 17 stol., rest. Švédová J.

Malované hodiny, 18. stol., rest. Trmalová O., ak.mal.V.Tittelbach

Truhla intarzovaná, pol.18.stol., rest. Koňák

Stolek neorenesanční, 2.pol.19.stol., rest. Koňák

Hrací stolek intarzovaný, pol.18.stol., rest. Koňák

Stolek odkládací, pol.18.stol., rest. Koňák

Kovaný železný stojan s mosazným ohřívadlem, 1.pol.19.stol., rest. Václav Tittelbach

Soubor cínového stolního nádobí, 17.-18.stol., rest. Václav Tittelbach

Nástěnné konzolové hodiny s cínovými aplikami, 17.stol., rest. Václav Tittelbach

SZ Dačice

Obraz - Zátíší se sokolem a modrou čepičkou, 1.pol.19.stol.,rest. K.Kubátová

Obraz - Zátíší se sokolem a červenou čepičkou, 1.pol.19.stol., rest. K.Kubátová

Obraz – Zátíší s mrtvým ptákem, 1.pol.19.stol., rest. K.Kubátová

Grafický list - Bitva u Brienne, rest. Široký M.

Grafický list - Španělští koně, rest.Široký M.

Grafický list - Portrét Piccolominiho, rest. Široký M.

Obraz - bozetto, Klanění tří králů, 18. stol., rest.Trmalová O.

Párové lité mosazné šestiramenné svícny, 2.pol.19.stol., rest. Jan Dolejšek

SZ Hluboká

Dřevěné neogotické rámy hlubockých epitafů, 1850, rest. A.a M. Martanové

Obraz - Portrét Josefa Adam Schwarzenberga, poč.18. stol., rest. Matějček J.

Obraz - Zátíší s ulovenými ptáky, kol.1727, rest. K. Kubátová

Obraz - Zátíší s vodními ptáky, 1. třetina 18. stol.,rest. K. Kubátová

Obraz - Zámek Hluboká v barok. podobě, 1837, rest. N. Mašková

Obraz - Zlatokorunská škola, 2. pol. 18. stol., rest. N. Mašková

Obraz - Madona s dítětem, dle Cranacha, poč. 16. stol., rest. A. a M. Martanové

Obraz - miniatura - Býk s ovce v krajině, 1. třetina 18. stol., rest. O. Trmalová
Obraz - miniatura - Krůty na dvoře, 1. třetina 18. stol., rest. O. Trmalová
Obraz - miniatura - Lovec vyvrhuje daňka, 1. třet. 18. stol., rest. O. Trmalová
Obraz - miniatura - Zátiší s ulovenými opeřenci, 1. třetina 18. stol., rest. O. Trmalová
Obraz - miniatura - Lovec se psem a úlovkem, 1. třetina 18. stol., rest. O. Trmalová
Obraz - miniatura - Lovec s flintou a úlovkem, 1. třetina 18.stol., rest. O. Trmalová
Obraz - miniatura - Zátiší s ulovenými ptáky, 1. třetina 18.stol., rest. O. Trmalová
Obraz - Matka s dítětem, konec 18. stol., rest. P. Bareš
Tapiserie „Nasedání“, Brusel, 1645, rest. Kalabisová, Hodková, Lipská
Tapiserie „Juditin návrat“, Brusel, 1645, rest. Růžičková
Tapiserie „Večeře ve stanu“, Brusel, 1645, rest. Hartlová
Tapiserie „Táhne krávu“, Brusel, 1645, rest. Sikytová
2 barokní želvovinové kabinety, Antverpy, pol. 17. stol. rest. Vondráček
Intarzovaná skříň neobarokní, po pol. 19. stol., rest. Urban
Intarzované klekátko neobarokní, po pol. 19. stol., rest. Urban
2 neobarokní křesla, pol. 19.stol., rest. Zvolský
2 stolky vykládané slonovinou, Paříž, 60. léta 19. stol., rest. Johanus
2 zlacené rámy, pol. 19. stol., rest. Hájek
Neogotická truhla, pol. 19. stol., rest. Fiala
Dvě chodbové lucerny, 2. pol. 19. stol., rest. Ivan Houska
Relikviář, 1. pol. 18. stol., rest. Jaroslav Kubiček
Kolekce 5ti ks palných zbraní s doutnákovým zámekem, 1. pol. 17.stol., rest. Ivo Medek
Měděná kropenka a mosazný svícen, 15.a 17.stol., rest. Jindřich Kovařík
Soubor cínového stolního nádobí, 17. - 18. stol., rest. Václav Tittelbach
Skříň hodin typu Bull, II.etapa, konec 18.stol., rest. Jaroslav Kubiček
Kovaná pokladnička, 18. stol., rest. Jindřich Kovařík
Mosazné osmiramenné lustry (2ks), pol. 19. stol., rest. Jindřich Kovařík
Jindřichův Hradec
Obraz - Portrét Prokopa Vojtěcha Černína, 1774, rest. Široký M.
Obraz - Portrét Josefy Ugarty Černínové, 1774, rest. Široký M.
Obraz - Portrét Antonie Černínové, 1774, rest. Široký M.
Obraz - Portrét Jana Rudolfa Černína, 1774, rest. Široký M.

Obraz - Portrét Marie Valburgy Černínové, 1774, rest. Široký M.

Obraz - Portrét Františka Josefa Černína, 1774, rest. Široký M.

Obraz - Portrét Marie Terezie Černínové, 1774, rest. Široký M.

Obraz - Portrét Marie Aloisie Černínové, 1774, rest. Široký M.

Obraz - Portrét hraběte Petra Černína, 1774, rest. Široký M.

Obraz - Portrét Terezie Rajské, 1774, rest. Široký M.

Obraz - Portrét Wolfganga Černína, 1774, rest. Široký M.

Obraz - Portrét Marie Karoliny Černínové, 1774, rest. Široký M.

Obraz - Portrét hraběnky Černínové, 1774, rest. Široký M.

Soubor klasicistních polychromovaných rámců, 4. čtvrtina 18. stol., rest. Zeman

Řezbované zlacené zrcadlo, 2. pol. 19. st., rest. Hájek

SZ Kratochvíle

Věžní hodinový stroj, 2. pol. 17. stol., rest. Robert Babka

SH Landštejn

Soubor dřevcových zbraní, 15.- 17. stol., rest. Ivo Medek

SH Nové Hradý

Biedermeierová sedací souprava (pohovka, křeslo, 3 židle) 40. léta 19.stol., rest.

Kastlová, Hlavsá

SH Rožmberk

Obraz - Alegorický výjev, poč. 17. stol., rest. Mücková H.

Obraz - Alegorický výjev, poč. 17. stol., rest. Mücková H.

Obraz - Bouře na moři, 17. stol., rest. Novotný Z.

Renesanční polychromovaná mříž – Iletapa, 1 třet. 17.stol., rest. Jaroslav Benda

Hodinový stroj stolních hodin, 1. třet. 19. stol., rest. Robert Babka

Šestiboká lucerna, 2. pol. 19. stol., rest. Ivan Houska

Stolní hodiny ve tvaru větrného mlýna, poč. 19.stol., rest. Jaroslav Kubíček

SZ Třeboň

plastika Piety, přelom 14. - 15. století, ak. mal. Lenka Helfertová

Obraz - Pohřeb svatého Augustina, 1. pol. 18. stol., rest. V. Hejdová

Obraz - Uzdravování nemocných, 1. pol. 18. stol., rest. V. Hejdová

Obraz - Madona s Ježíškem, 17. stol., rest. A. Novák

Obraz - Biblický výjev - Josef prodán do otroctví, 17. stol., rest. Záhoř T.

Obraz - Biblický výjev - Josef se dává poznat svým bratrům, 17. stol., rest. Záhoř T.

Müllerova Mapa Čech, 18. stol., rest. Široký M.

Intarzovaný sekretář, 1. pol. 18. stol., rest. Koňák

Klášter Zlatá Koruna

Staly, 2. polovina 18. století, základní konzervace andělích plastik, František Kolouch

Obraz - Čtrnáct svatých pomocníků, konec 18. stol., rest. P. Bareš

Obrazy tzv. Pilsova oltáře - 12 deskových obrazů - Mučednická smrt apoštolů, kol. r. 1500, konzervoval Záhoř T.

Supraporta s reliéfem P. Marie, polychromovaná dřevořezba, 18. stol., rest. Kadavý M.

Rohová skříňka, pol. 18. stol., rest. Veřtát

Konzervace kolekce 60 souprav ornátů, pol. 18. - 1. čtvrtina 20. století, Restaurátorské ateliéry Praha

Dveře - restaurování barevné povrchové úpravy, 17. - 19. stol., rest. Petr Hampel

Stojan globu, 1. pol. 17. stol., rest. Jan Dolejšek

Movité památky, které nejsou ve správě Státního památkového stavu okres Písek

- Boješice, návesní kaple, socha sv. Ignáce z Loyoly, 2. polovina 18. století, rest. Marek Brož, Květoslava Křížová, Jan Ronovský
- Čížová, hřbitovní kaple sv. Barbory, oltářní svatostánek, 18. století s rozsáhlými úpravami v 19. – 20. století, 1. etapa, rest. Petr Náděje
- Chřešřovice, kostel sv. Jana Křtitele, sochy sv. Petra a Pavla, 17. století, 1. etapa základního konzervačního ošetření, Prácheňské muzeum Písek
- Písek, býv. kostel Nejsvětější Trojice, kazatelna, cca 1600, 1. etapa, rest. Milan Blahout
- Písek, kostel sv. Václava, lavice v lodi, cca 1740, konzervace, rest.. Petr Náděje

okres Pelhřimov

- Kamenice nad Lipou – kostel Všech Svatých, kazatelna, 40. léta 18. století, rest. Jaroslav Benda, Stojan Genčev
- Pacov – kostel sv. archanděla Michaela, boční oltář sv. Josefa, 1. polovina 18. století, 2. etapa, rest. Jiří Matějčíček, Darina Smetánková

- Pelhřimov – kostel sv. Bartoloměje, hlavní oltář, 1663, 1. etapa, rest. Jaroslav Benda, Stojan Genčev
- Počátky, kostel Božího Těla, kazatelna, po 1713, rest. Jaroslav Benda, Stojan Genčev
- Želiv – klášterní depozitář, plastika sv. Máří Magdaleny, 1. třetina 18. století, rest. Jaroslav Fuka

okres Prachatice

- Obraz Nanebevzetí Panny Marie, 1660, kostel sv. Václava, Netolice, rest. Kadavý M.
- Vlachovo Březí – kostel Zvěstování Páně, boční oltář Panny Marie Zellské, 1760, 1. etapa, rest. Jan Boubín
- Libinské Sedlo – kostel sv. Anny, hlavní oltář, 18. století, rozsáhlé úpravy v 19.-20. století, 2. etapa, rest. Eva Kolmanová, Břetislav Kafka
- Libinské Sedlo – kostel sv. Anny, boční oltáře, 18. století, velké úpravy v 19.-20. století, 2 etapa, rest. Eva Kolmanová, Břetislav Kafka

okres Č. Krumlov

- Hl. oltář sv. Maří Magdaleny, 18. stol., Chvalšiny - kostel sv. Maří Magdaleny, rest. Kulda, Ježek
- Oltářní obraz Zvěstování Páně - 2. pol. 18. stol., Chvalšiny - kostel sv. Maří Magdaleny, rest. P. Bareš
- Oltářní obraz Vzkříšení Páně, 2. pol. 18.stol., Chvalšiny - kostel sv. Maří Magdaleny, rest. P. Bareš
- Obraz z cyklu Život sv. Františka z Assisi, 17. stol, klášter křížovníků Č. Krumlov, rest. H. Mücková
- Obraz z cyklu Život sv. Františka z Assisi, 17. stol, Klášter křížovníků Č. Krumlov, rest. H. Mücková
- Socha sv. Šebestiána, 18. stol., Světlík, rest. Stöckl a kol.
- Socha sv. Linhart, 18. stol., Světlík, rest. Stöckl a kol.
- Socha Floriána, 18. stol., Světlík, rest. Stöckl a kol.
- Hlavní oltář, 18. stol., kostel Panny Marie Bolestné, Dobrá Voda u Horní Plané, rest. Štork J.

- Hlavní oltář - sv. Markéty, 1. pol. 18. stol., kostel sv. Markéty, Malšín, rest. J.Hamsík
- Boční oltář - sv. Josefa - 1. pol. 18. stol., kostel sv. Markéty, Malšín, rest. J.Hamsík
- Boční oltář P. Marie - 1. pol. 18. stol., kostel sv. Markéty, Malšín, rest. J.Hamsík
- Socha sv. Petra, 1. pol. 18. stol., kostel sv. Markéty, Malšín, rest. J. Hamsík
- Socha sv. Pavla, 1. pol. 18. stol., kostel sv. Markéty, Malšín, rest. J. Hamsík
- Socha sv. Kryštofa, 1. pol. 18. stol., kostel sv. Markéty, Malšín, rest. J. Hamsík
- Socha sv. Jakuba, 1. pol. 18. stol., kostel sv. Markéty, Malšín, rest. J. Hamsík
- Obrazy křížové cesty, 18. stol., kostel sv. Markéty, Malšín, rest. A.a J. Hamsík
- Chórové lavice, 18. stol., kostel sv. Víta, Český Krumlov, rest. V. Veřtát
- Varhany, 18. stol., kostel sv. Víta, Č. Krumlov, II. etapa, rest. Organa Kutná Hora

okres České Budějovice

- Oltářní obraz - Sv. Anna Samatřetí, 1780, Klášterní kostel Obětování Panny Marie Č. Budějovice, rest. Kadavý M.
- Rokoková kazatelna, České Budějovice, kostel Obětování P. Marie, před pol. 18. stol., rest. Zvolský
- Hlavní oltář, Trhové Sviny, kostel Nanebevzetí P. Marie, 1. třetina 18. stol., rest. Kulda
- Soubor barokních řezbovaných kostelních lavic, Nové Hradky, kostel sv. Petra a Pavla, 1. pol. 18. stol.
- Figurální kazatelna, Bošilec, kostel sv. Martina, před pol. 18. stol., rest. Benda

okres Tábor

- Hlavní oltář Narození Panny Marie, 18. stol., Klášterní kostel Panny Marie Tábor, II. etapa, rest. Bezchlebová
- Poprsnice oratoře, 18. stol., Klášterní kostel Panny Marie Tábor, rest. J. Novotný
- Poprsnice kruchty, 18. stol., Klášterní kostel Panny Marie Tábor, rest. J. Benda
- Chórová přepážka, 18. stol., Klášterní kostel Panny Marie Tábor, rest. J. Benda

Program restaurování movitých kulturních památek MK ČR – 2003

Kateřina Cichrová – garant za Jihočeský region:

- Bechyně, kostel sv. Matěje, kazatelna /TA/
- Hluboká n/Vlt., st.zámek, tapiserie „Nasedání“, /CB/

- Jistebnice, kostel sv. Michaela, cínová křtitelnice, /TA/
- Lomnice nad Lužnicí, kostel sv. Václava, hlavní oltář, /JH/
- Pacov, kostel sv. Michaela, hlavní oltář, /PE/
- Pelhřimov, kaple P. Marie Bolestné, oltář sv. Rodiny, /PE/
- Rancířov, kostel Nanebevzetí P. Marie, 11 plastik andílků, /JH/
- Trhové Sviny, kostel Nejsvětější Trojice, reliéfy z kazatelny, /CB/
- Třeboň, st. zámek, obraz s biblickým výjevem z příběhu Josefa egyptského, /JH/

Odbor evidence a dokumentace P3

PhDr. Pavel Hájek

Činnost odboru evidence a dokumentace v roce 2002 plynule navázala na úkoly plněné v předchozím roce. Hlavní činnosti celého odboru v roce 2002 vycházely především z naplňování dlouhodobých úkolů stanovených zákonem č. 20/87 Sb. o státní památkové péči, vládním usnesením č. 285/96 o Integrovaném systému ochrany movitého kulturního dědictví a vládní Koncepci účinnější péče o památkový fond do roku 2005, zahrnující také úkol obnovené identifikace památek. Do některých činností odboru se promítly změny podmíněné reformou státní správy, zejména vznik a zahájení činnosti krajského úřadu. Nejužší vztah mezi odborem evidence a dokumentace a krajským úřadem vytvořila novela zákona 20/87 Sb. O státní památkové péči, kterou se krajský úřad stal další instancí, vedle okresních úřadů, státních památkových ústavů a vlastníků, vyjadřující se ze zákona k prohlašování objektů za kulturní památku a rušení ochrany

Rozsahem činností stojí na předním místě naplňování integrovaného systému ochrany movitého kulturního dědictví (ISO). Stejně jako v předchozích letech je základem systému průběžné pořizování nové dokumentace církevních mobiliářů formou videodokumentace a fotodokumentace v podstatně širším záběru předmětů, než tomu bylo kdykoliv předtím. Přímou součástí systému ISO je úzká spolupráce v Policii ČR, založená na poskytování potřebných informací pro zahájení vyšetřování v případě trestné činnosti na předmětech kulturní hodnoty a zpětné nalezení místa původu u zadržovaných předmětů. Rozsah činností vázaných na Policii ČR je však podstatně širší, počínaje naplňováním systému SEUD či poskytováním předběžných odhadů způsobené škody a

součinností při celostátních pátracích akcích konče. Povahou činnosti považujeme za širší součást ISO soupis kaplí, kapliček a božích muk zabývajících mobiliářem uvedených typů staveb ve stejném rozsahu, v jakém je pořizována dokumentace církevních objektů. Úkol probíhal v letech 1997 – 2002, od roku 1999 byl zařazen jako účelový projekt MK ČR a byl finančně zajištěn jiným způsobem než ISO. Do širšího pojetí systému ISO bezesporu náleží také pokračování základní evidence mobiliárních fondů na památkových objektech ve správě ústavu. Kromě dokončování prací na dvou největších objektech – zámcích Hluboká a Český Krumlov, probíhají evidenční práce zejména na nově získaných objektech – klášteře Zlatá Koruna a státním hradě Nové Hradě.

Systém ISO je zaměřen na movitou část památkového fondu. Obdobné úkoly plní odbor evidence a dokumentace také ve vztahu k nemovitým památkám. Pracovníci odboru zajišťují agendu prohlašování objektů za kulturní památku podle zákona 20/87 Sb. a rušení ochrany dle stejného zákona, zpracovávají evidenční listy nemovitých památek a vedou jejich odbornou kartotéku. Nezastupitelnou úlohou je přidělování regionálních rejstříkových čísel a předávání těchto informací příslušným okresním úřadům a krajskému úřadu.

Vedle systému ISO je druhou profilující činností odboru obnovená identifikace nemovitých památek, tzv. reidentifikace, úkol vymezený vládní Koncepcí účinnější péče o památkový fond do roku 2005. Na základě získaných zkušeností byl postaven plán pro rok 2002, který předpokládal zpracování většího okresu Tábor. Rozsah a náročnost prací si vyžádala přenesení plnění tohoto úkolu i mimo odbor evidence a dokumentace a zapojení i externích spolupracovníků. Zpracované materiály nás znovu utvrdily v potřebnosti a smysluplnosti plnění úkolu reidentifikace v maximální šíři. Omezení úkolu na sledování pouze některých aspektů nemovité památky považujeme za neefektivní (další informace viz samostatný článek). V roce 2002 obsahově na reidentifikaci navázal další vládní úkol – zpracování katalogu nemovitých památek v oblasti bezpečnostního pásma jaderné elektrárny Temelín, úkol, který vyplynul z mezivládní dohody v rakouském Melku. Vzhledem k podobnosti výstupů jsme zvolili metodu pořízení dat v rozsahu reidentifikace a jejich následnou modifikaci pro potřeby katalogu. Zpracování katalogu pro celé území, čítající přes 250 nemovitých památek, je rozvrženo do let 2002 a 2003, na konci roku 2002 byla zpracována a předána průběžná zpráva o plnění úkolu s ukázkou konečné podoby katalogu.

Další činnosti odboru můžeme chápat jako podpůrné a zahrnují především vedení archivních fondů – fotoarchiv, spisový archiv, archiv plánové dokumentace, map a restaurátorských zpráv. Standardní součástí úkolů odboru se v posledních letech stalo naplňování a do jisté míry také vytváření automatizovaných systémů, vybavování podniku výpočetní technikou a zajišťování základních servisních a údržbových prací, provoz a údržba vlastních internetových stránek.

Určitou zvláštností v činnosti odboru evidence a dokumentace je naplňování zákona č.71/94 Sb. o prodeji a vývozu starožitností.

Vedle uvedených, do jisté míry standardních činností, vycházejících ze zákona a dalších nařízení, podílel se odbor evidence a dokumentace v roce 2001 na některých dalších mimořádných úkolech. Zajímavým mimořádným úkolem byla příprava a realizace výstavy „Kaple a kapličky jižních Čech a Horního Rakouska“ pořádaná ve spolupráci s farním úřadem v Bad Leonfelden ve dnech 1.7. – 31.12.2002 v prostorách výstavní síně státního hradu Nové Hradky.

Archivní fondy

PhDr. Pavel Hájek

Archivní fondy SPÚ jsou uloženy v přízemních prostorách objektu na Senovážném náměstí čp.6. Důvody jsou zejména prostorové, komunikační i provozní. Vzhledem ke svému uložení však byly prakticky všechny archivní fondy velmi citelně zasaženy katastrofálními záplavami ze srpna 2002.

Přes provedená preventivní opatření (vystěhování spodních úrovní všech archivů do vyšších úrovní) způsobila záplavová vlna ze dne 13.8.2002 rozsáhlé škody na všech typech archivů budovaných ve SPÚ v Českých Budějovicích. Citelně byl poškozen zejména archiv negativů, spisový archiv a mapový archiv, archiv restaurátorských zpráv a plánové dokumentace, částečné poškození se dotklo karet ZE restituovaných mobiliárních fondů a archivu pozitivů. Nenahraditelné škody pak vznikly na archivu projektů vědy a výzkumu. Mimo poškození zůstaly pouze evidenční karty nemovitých a movitých památek, videodokumentace a fotodokumentace ISO, základní evidence objektů ve správě SPÚ.

Okamžitě po opadnutí vody byly všemi dostupnými silami zahájeny záchranné práce (na záchranných pracích se podíleli zaměstnanci obou úseků SPÚ, posléze vyčlenění pracovníci z některých spravovaných památkových objektů a řada dobrovolníků zajištěných prostřednictvím českobudějovického krizového štábu a agentury Kappa). Záchrana archivních materiálů prakticky přerušila téměř veškerou další běžnou operativní činnost odboru na dobu téměř dvou měsíců. Zajišťována byla pouze nejnutnější agenda spojená s naplňováním zákona č.20/87 sb. o státní památkové péči. Záchranné práce pokračovaly nepřetržitě až do počátku října, kdy musely být ukončeny

otokomora po opadnutí vody

vzhledem ke stavebním úpravám archivních prostorů. Vzhledem k tomu zůstaly některé poškozené fondy v provizorním uložení až do konce roku 2002 a teprve po skončení stavebních prací bude možné jejich opětovné uložení do původních či nových prostorů.

Přehled prací a škod podle typu archivu

Archiv negativů –
záplavovou vlnou bylo
zatopeno cca 30 000
černobílých negativů
formátu 6 x 6 cm, z toho cca

15 000 negativů základní evidence (části objektů Rožmberk, Dačice, Třeboň, Vyšší Brod, Orlík, Červená Lhota, Jindřichův Hradec, Zvíkov), zbývající část představují negativy nemovitých památek většinou z přelomu 60. a 70. let 20. století. Všechny negativy byly zasaženy kontaminovanou záplavovou vodou, což přineslo samozřejmě jejich namočení a zároveň znečištění bahnem a dalšími náplavami. Vzhledem k citlivosti emulzní vrstvy

filmů na dlouhodobější působení vlhkosti (teoreticky po třech dnech dochází k rozpuštění emulzní vrstvy a k nenávratnému zničení negativu) jsme pro záchranu filmů měli neúprosný časový limit. Po jeho uplynutí byly negativy nezachránitelné. Díky obětavosti a úsilí všech zúčastněných se podařilo během velmi krátké doby všechny zasažené negativy vyprat, zbavit je nečistot a usušit. Přesto část negativů praných na závěr akce byla již ve stadiu, kdy emulzní vrstva se již začínala uvolňovat a negativ je, přes usušení, natolik poškozen, že jeho další využití je velmi diskutabilní. Rovněž řada negativů byla mechanicky poškozena při věšení.

Shrnutí : ze zasažených 30 000 negativů bylo cca 500 zcela zničeno, zhruba polovina všech negativů pak nese určité stopy mechanického poškození

Spisový archiv – záplavovou vlnou bylo postiženo celé jedno patro archivu, tj. cca 20 % veškerého fondu, vyjádřeno v archivních jednotkách cca 80 m (desítky tisíc listů). Archiv obsahuje zejména spisový materiál k jednotlivých nemovitým památkám a památkovým územím. Stejně jako negativy byl i spisový archiv zasažen kontaminovanou záplavovou vodou. Vzhledem k vrstvě papírů v jednotlivých složkách došlo k velmi silnému nasáknutí. Vzhledem ke znečištění záplavové vody i zde je velmi malý časový prostor pro záchranu. Zkázou způsobuje jednak rozpíjení použitých barev pro tisk, zejména však rychle postupující hnilobný proces podporovaný nečistotami v záplavové vodě. Pro záchranu byly postupně podniknuty některé kroky. Snažili jsme se využít metody zmrazení a následného pomalého postupného vysoušení. Tato metoda narazila na hygienické předpisy, podle kterých není možné takový materiál umístit do blízkosti potravin. Přes pochopení jsme proto byly českobudějovickými mrazírny odmítnuty. Zvolili jsme proto metodu postupného samovolného vysoušení podporovaného rozevřením archivních desek, do kterých byl neustále vháněn proud teplého a studeného vzduchu. Tato metoda neustálé cirkulace vzduchu patrně zpomalila hnilobný proces a umožnila věnovat se spisovému archivu až po dokončení prvotních záchranných prací v archivu negativů. Nejpoškozenější část spisového archivu byla intenzivně sušena pomocí bubnové fotoleštičky, ostatní část je postupně rozvěšována a sušena obdobně jako negativy na šňůrách.

Přes nezměrné úsilí se však nepodařilo zabránit většímu či menšímu poškození fondu. Škody vznikly zejména již zmíněným rozpětím barvy (aktuální při použití zejména

inkoustových tiskáren a razítek), rovněž hnilobnému procesu se po týdnu namočení nepodařilo zcela zabránit. Hnilobný proces vyvolal rovněž potřebu ochránit materiál samotný stejně jako budoucí badatele před dalším působením plísní a bakterií. Po konzultaci s okresní hygienickou stanicí v Českých Budějovicích jsme zvolili metodu ozařování bakteriocidními lampami. Díky ochotě českobudějovických zdravotnických zařízení a Akademie věd ČR se podařilo opatřit několik mobilních lamp, kterými jsou veškeré papírové fondy ozařeny. Další problém nastal při zpětné kompletaci fondu. Přes veškeré úsilí se při záchranných pracích nepodařilo udržet systém v uložení jednotlivých složek. Jeho obnovení se vyžádalo dlouhodobou práci, spojenou s dalšími finančními nároky na nové závěsné desky a šanony.

Shrnutí: zasaženo bylo cca 20 % spisového archivu (prakticky části všech okresů), z toho zhruba 2/3 budou zachráněny s menším poškozením (spisy budou čitelné), 1/3 pak vykazuje větší poškození - částečně poškozena plísní, rozpité písmo, nečitelné, použitelné jen částečně. Zejména spisový materiál poškozený plísní je do budoucna permanentně ohrožen případným obnovením hnilobného procesu při nedodržení optimálních vlhkostních poměrů v archivu. Za optimální řešení považujeme zvážit možnost digitalizace zasažené části fondu za použití velkokapacitních bubnových scannerů.

Archiv restaurátorských zpráv – zasažena téměř polovina fondu tj. 1 000 inventárních čísel. Problematika záchrany je kombinací problému záchrany spisového archivu a archivu pozitivů. Působením vlhkosti a plísní došlo k degradaci části textových informací, mnohdy nevratně však byly poškozeny fotografické přílohy, část restaurátorských zpráv musela být zcela zlikvidována. Jako metoda záchrany bylo zvoleno rozebrání jednotlivých zpráv na listy a jejich následné sušení na půdních prostorách vstupního křídla objektu SPÚ. Stejně jako u spisového archivu je nutné řešit problém desinfekce zasaženého materiálu a následné kompletace do nových vázacích desek. Teprve tato kompletace ukáže konečný počet použitelných zpráv. V každém případě větší část ze zatopených zpráv bude mít trvale sníženou vypovídací schopnost. Stejně jako u spisového archivu i zde bude nutné pokusit se pořídit kopie z dochovaného materiálu (opět cestou digitalizace) nebo se pokusit získat zničený materiál od autorů restaurátorských zpráv a pořídit jejich barevné kopie (velmi cenově náročné)

V roce 2002 přibýlo do archivu restaurátorských zpráv 192 nových položek. Všechny byly zapsány do přírůstkové knihy a byla zpracována evidenční kartička.

Archiv pozitivů – vodou zasaženo cca 15 000 pozitivů nemovitých památek. Souběžně se záchranou negativů probíhala záchrana pozitivů, neboť zde byl zhruba stejný časový horizont před narušením fotografické vrstvy vlhkostí. Praní a leštění fotografií převážně na papírovém základě nebylo schůdné z časových důvodů, proto jsme přistoupily k pouhému usušení zavěšením na šňůrách s vědomím deformace fotografie. Postup narušení fotografické vrstvy však byl výrazně rychlejší než u negativů a vedl k větším celkovým ztrátám.

Shrnutí: z 15 000 pozitivů zachráněno cca 8 000, zbývající část zanikla

Plánový archiv : zatopeno cca 20 % fondu, tj. cca 1 000 inventárních čísel. Opět zvolena metoda postupného sušení. Vzhledem k velkému formátu plánové dokumentace jsme řešili zejména prostorové problémy. Část plánů byla sušena přímo v prostorách SPÚ, větší část byla odvezena na SZ Č.Krumlov, Třeboň a Kratochvíle, část fondu byla umístěna v prostorách Okresního archivu v Českých Budějovicích. Většina zatopeného materiálu vykazuje poškození rozpitím barviva a působením plísní. Zcela zničeno bylo cca 50 inventárních čísel, ostatní budou zachovány se sníženou vypovídací schopností. Konečně ztráty bude možné vyčíslit až po zpětné kompletaci. Již nyní se však ukazuje, že zejména u tzv. ozalitových kopií se výrazně omezila čitelnost plánů, která se bude působením denního světla i nadále snižovat, obdobný problém se jeví u některých SHP, které jsou pro práci odborných úseků SPÚ nenahraditelné. Považujeme proto za naléhavé uvažovat o pořízení digitálních či papírových kopií (problém velkoformátové barevné kopírky či velkoformátového bubnového scanneru).

Mapový archiv - zatopeno cca 80 % fondu Největší ztráty jsou zaznamenány u kopií stabilních katastrů, z nichž cca 1/3 třetina byla zcela zničena a u originálů map městských a vesnických památkových rezervací, které se vlivem vlhkosti zcela rozpily (ztráta téměř 90 %). Další mapové podklady jako regionální mapy 1 : 10 000 a 1 : 5 000 byly z větší části zachráněny, stejně jako tištěné mapy městských památkových rezervací. Ze 100 % byly zátopou poškozeny mikrokarty se snímky katastrálních map. Díky technologii jejich

výroby však nebyly vlhkostí výrazněji poškozeny a po vyprání a usušení jsou v zásadě k použití. Důsledkem zaplavení bahnem je však část map mechanicky poškozena (odřená)

Archiv projektů vědy a výzkumu – zatopen zejména soupis kaplí (celý okres Strakonice, Č.Krumlov, část okresu Tábor, Písek – tj. cca 1000 objektů a 5 000 fotografií), prakticky zničen projekt stříhů kostýmů barokního divadla a videoprogram péče o mobiliář, zničen okres Č.Budějovice soupisu klenutých mostů.

Důsledky srpnových povodní ukázaly nevhodnost uložení archivních fondů ve stávajících prostorách a urychlily rozhodnutí o vybudování nových archivů. K tomuto účelu byly ke konci roku 2002 zahájeny adaptační práce v objektu zv. Fénix – půdní prostory části východního křídla na druhém nádvoří. Vzhledem k rozsahu archivních fondů bude nebytné i nadále částečně využívat stávající prostory. K zamezení škod při případné další povodni bylo přijato opatření, kdy veškeré fondy budou uloženy nad nejvyšší úroveň hladiny vody dosažené při povodni. V praxi toto opatření znamená ponechat minimálně dvě spodní patra regálů volných pro uložení snadno přemístitelných předmětů, archiv negativů a pozitivů byl vyzdvižen na kovovou konstrukci.

V příštím roce bude nezbytné dorešit otázku definitivního uložení zaplavených materiálů a jejich konečné ošetření proti působení plísní. Zatím jsou usušené materiály uloženy odděleně od nepoškozených, zejména u spisového archivu však provizorní uložení působí značné potíže při manipulaci i při orientaci. Restaurátorské zprávy byly zkompletovány a provizorně uloženy v malé zasedací místnosti. Nedokončena zůstává kompletace poškozeného plánového archivu, která je závislá na dokončení stavebních úprav ve velké zasedací místnosti. Kompletace plánů vyžaduje možnost rozložení jednotlivých archů a jejich následné zařazení dle archivních čísel.

Přes výše uvedené škody archivní fondy po celý rok narůstaly. Vzhledem k očekávanému zániku okresních úřadů k 1.1.2003 probíhaly po celou první polovinu roku práce na kompletaci plánové dokumentace mezi SPÚ a jednotlivými okresními úřady. Materiály, zejména stavebně historické průzkumy a zaměření, které okresní úřady předávaly do příslušného archivu, byly porovnány s dokumentací uloženou v našich archivech, chybějící dokumentace pak byla pořízena v kopii, u víceparé některé okresní úřady

poskytly SPÚ originál k další archivaci. SPÚ tak v průběhu roku 2002 získal 87 stavebně historických průzkumů a 9 zaměření. Proti předchozím rokům byl zaznamenán velký nárůst v archivu negativů, narůstající zejména v důsledku pokračující reidentifikace. Celkem byl archiv rozšířen o 11 280 negativů.

**Zpráva o prohlášení a zrušení prohlášení nemovité věci za kulturní památku
v Jihočeském kraji a části kraje Vysočina v roce 2002**

Mgr. Zdeňka Prokopová

V uplynulém roce 2002 bylo v rámci Jihočeského kraje a části kraje Vysočina (okres Pelhřimov) prohlášeno Ministerstvem kultury České republiky 13 nemovitých kulturních památek. Podle typu staveb se jednalo o 4 domy, 4 kapličky, 3 usedlosti, 1 křížovou cestu a 1 mostek. Podle rozložení do jednotlivých okresů vypadala situace následovně: okres České Budějovice 5 prohlášení, okres Český Krumlov 3 prohlášení, okres Prachovice 2 prohlášení, okres Tábor, Strakonice a Jindřichův Hradec 1 prohlášení. Ke zrušení prohlášení nemovité věci za kulturní památku došlo z rozhodnutí Ministerstva kultury České republiky v 1 případě v okrese Tábor a jednalo se pouze o částečné zrušení ochrany. Zrušení památkové ochrany se týkalo dvorního křídla městského domu.

V následujícím textu je poskytnut úplný seznam prohlášených a zrušených nemovitých kulturních památek v jihočeském regionu za rok 2002 se stručnou charakteristikou objektů a nejdůležitějšími základními údaji.

Nemovité kulturní památky prohlášené MK ČR v roce 2002 v Jihočeském kraji a části kraje Vysočina:

3-6227 (r. č. ÚSKP)

Dolní Kněžeklady, obec Horní Kněžeklady

okres České Budějovice

MK ČR, č. j. 11453/98 12. 2. 2002

návesní kaplička

pozemek st. parc. č. 70, k. ú. Štipoklasy

Jedná se o drobnou sakrální stavbu z první poloviny 19. století. Objekt byl postaven ve stylu návesních kapliček 19. století, s uměřeností a citem k tradičním formám této architektury.

3-6228 (r. č. ÚSKP)

Horní Kněžeklady

okres Prachatice

MK ČR, č. j. 10307/96 22. 2. 2002

návesní kaplička včetně zvonku

pozemek st. parc. č. 925/1, k. ú. Štipoklasy

Kaplička, pocházející z počátku 20. století, je postavena v duchu tvaroslovně tradičních architektonických forem lidového venkovského stavitelství. Jde o stavebně uměřený objekt s nápaditým štukovým dekorem. Drobná sakrální stavba je dokladem zbožnosti zdejších obyvatel.

3-6229 (r. č. ÚSKP)

Chlístov, obec Kratušín

okres Prachatice

MK ČR, č. j. 11768/96 25. 2. 2002

kamenný mostek

pozemek parc. č. 371, k. ú. Chlístov u Lažišť

Objekt je drobná architektura z počátku 19. století. Kvalitní stavba je nedílnou součástí krajiny a hodnotnou ukázkou architektonického vývoje.

3-6230 (r. č. ÚSKP)

Hojná Voda, obec Horní Stropnice

okres České Budějovice

MK ČR, č. j. 2832/02 1. 3. 2002

dům čp. 50

pozemek st. parc. č. 29/1, k. ú. Hojná Voda

Dům nechal na konci 18. století postavit pekařský mistr Josef Pachner a nynější podobu získal při rekonstrukci v první polovině 19. století. Stavba je mimořádně pohledově situována. Dům je dochován v intaktní podobě, včetně cenných truhlářských prvků.

3-6231 (r. č. ÚSKP)

Babice

okres Prachatice

MK ČR, č. j. 2618/1999 20. 3. 2002

soubor staveb usedlosti čp. 5

pozemek st. parc. č. 9, k. ú. Babice

Soubor staveb usedlosti z první poloviny 19. století představuje cenný doklad původního urbanismu obce. Usedlost je dochována včetně cenných detailů a konstrukcí.

3-6231 (r. č. ÚSKP)

Benešov nad Černou

okres Český Krumlov

MK ČR, č. j. 1830/2002 27. 3. 2002

soubor dvou kapliček

pozemek parc. č. 1385 a 1387/1, k. ú. Benešov nad Černou

Jedná se o soubor drobných kvalitních sakrálních staveb z 19. století. Kapličky byly vystavěny při cestě vedoucí přes kopec Svatý Vít, kde dříve existovala malá osada. Kapličky jsou vhodně zakomponovány do okolní krajiny a dobře se pohledově uplatňují. Jsou hodnotným dokladem lidové architektury.

3-6233 (r. č. ÚSKP)

Hněvkov, obec Blatná

okres Strakonice

MK ČR, č. j. 17892/2001 12. 4. 2002

soubor staveb usedlosti čp. 8

pozemek st. parc. č. 15 a pozemek parc. č. 57 a 58/1, k. ú. Hněvkov u Mačkova

Jedná se o velmi hodnotnou usedlost z počátku 19. století, vystavěnou v pozdně barokním stylu. Mimořádně cenný je především interiér obytného stavení, který je

kompletně opatřen klenbami. Usedlost je zachována ve své původní dispozici a dochována je i řada detailů.

3-6234 (r. č. ÚSKP)

Bechyně

okres Tábor

MK ČR, č. j. 20649/2001 19. 4. 2002

soubor staveb domu čp. 167, Libušina ul.

pozemek st. parc. č. 495, k. ú. Bechyně

Dům z 20. let 20. století je dílem architekta Františka Vahaly, žáka Jana Kotěry. Stavba je cenným dokladem bytové architektury, reprezentující snahy některých architektů na počátku 20. století o vytvoření čtvrti zdravého bydlení, inspirovaných ideou zahradních měst. Architekt Vahala vystavěl v jednotném duchu obytný dům i užitkové stavby. Soubor staveb domu je dochován ve vysoce intaktní podobě.

3-6235 (r. č. ÚSKP)

Římov

okres České Budějovice

MK ČR, č. j. 3262/2002 2. 5. 2002

usedlost čp. 23

pozemek st. parc. č. 23, k. ú. Římov

Usedlost, zmiňovaná poprvé v pramenech roku 1628, je ojedinělým dokladem života a architektury předků. V roce 1778 byla poškozena požárem. I přes škody způsobené požárem se dochoval dřevěný strop datovaný 1772 a vnitřní roubení stěn.

3-6236 (r. č. ÚSKP)

Hluboká nad Vltavou - Zámostí

okres České Budějovice

MK ČR, č. j. 15031/2002 29. 4. 2002

kaplička sv. Jana Nepomuckého

pozemek parc. č. 1102, k. ú. Hluboká nad Vltavou - Zámostí

Jedná se o drobnou kvalitní sakrální architekturu, pocházející zřejmě z přelomu 18. a 19. století. Kaplička nese rysy lidového barokního stavitelství. Je umístěna na kamenném mostku nad drobným přítokem Vltavy. Svatojánský kult se neodmyslitelně pojí k vodním tokům a velkého rozšíření nabyl na panstvích Schwarzenberků, jejichž rodovým patronem byl právě sv. Jan Nepomucký. V těchto souvislostech je kaplička cenným dokladem barokní zbožnosti.

3-6237 (r. č. ÚSKP)

Český Krumlov – Horní Brána

okres Český Krumlov

MK ČR, č. j. 6412/2002 3. 5. 2002

dům čp. 72 s napojenou hospodářskou částí, Křížová ul.

pozemek st. parc. č. 293, k. ú. Český Krumlov

Klasicistní dům z druhé poloviny 18. století je kvalitní ukázkou domkářské zástavby na okraji města. Objekt byl úzce spjat s protilehlým dnes již zaniklým hospodářským dvorem. Stavba domu je dochována ve velmi autentické podobě a nachází se zde řada cenných původních detailů a konstrukcí.

3-6238 (r. č. ÚSKP)

Rožmberk nad Vltavou

okres Český Krumlov

MK ČR, č. j. 11576/2002 5. 6. 2002

12 kamenných zastavení křížové cesty a kamenné přístupové schody

pozemek parc. č. 869, 939/2, 939/3, 3175 k. ú. Horní Jílovice a pozemek parc. č. 64/1 k. ú. Rožmberk nad Vltavou

Zastavení křížové cesty a kamenné schody přístupové vedou k již památkově chráněné poutní kapli Panny Marie Bolestné a sv. Anny na Studenci u Rožmberka nad Vltavou. Křížová cesta z druhé poloviny 18. století je hodnotným dokladem drobné sakrální architektury vhodně zasazené do okolní krajiny.

3-6239 (r. č. ÚSKP)

Slavonice

okres Jindřichův Hradec

MK ČR, č. j. 6057/1997 19. 7. 2002

soubor staveb domu čp. 543, ul. Boženy Němcové

pozemek st. parc. č. 89, k. ú. Slavonice

Dům dokládá charakter původní zástavby na okraji středu města, kde se část obyvatel věnovala kromě živností i zemědělství. Obytný dům z přelomu 18. a 19. století neprošel žádnými významnými stavebními úpravami a uchoval si poměrně vysoký stupeň autenticity. Dochovaly se i některé původní prvky.

Zrušení prohlášení nemovitosti za kulturní památku v jihočeském regionu za rok 2002

3-5036 (r. č. ÚSKP)

Soběslav

okres Tábor

MK ČR, č. j. 4239/2002 23. 7. 2002

dvorní křídlo domu čp. 167/I, nám. Republiky

parc. č. -214, k. ú. Soběslav

(částečné zrušení ochrany)

Jedná se o dvorní křídlo městského domu s výjimkou sklepů, které zasahují pod hlavní budovu.

Základní evidence mobiliárních fondů

Mgr. Marie Popadincová, Nataša Talůžková

Zámek Hluboká

Také loňského roku 2002 probíhala na zámku Hluboká revize karet základní evidence. Na počátku roku (během ledna) byla dokončena kontrola a ZE v depozitáři obrazů, započatá již na podzim r. 2001. Vzhledem k tomu, že došlo ke ztrátě většího množství již dříve zpracovaných karet (s expertizou dr. Machytky), bylo třeba zpracovat řadu nových

makulářů. Na starších kartách byly dopisovány zejména chybějící popisy obrazů a údaje o jejich stavu. Současně s tím byla prováděna i fotodokumentace.

V následujících třech měsících se revize přesunula do přízemních prostor zámku, zbývajících ještě ke kontrole. Nejprve bylo zkontrolováno vybavení temperovaných místností (např. kanceláři, obřadní síně, sakristie) a posléze, po mírném zlepšení venkovních klimatických podmínek, i v ostatních na jaře dosti nehostinných zámeckých prostorách (kaple, čajovna, pokoje u Jana atd.)

V příznivém letním období pak probíhala kontrolní činnost ZE v početných místnostech II. patra s bohatým vnitřním zařízením, zahrnujícím zejména nábytek a obrazy. Byla započata v pokojích Trauttmannsdorffů a pak přes salon Valdštejnů a ochoz haly pokračovala revize v Prachtapartmna a v řadě místností na Podskalské chodbě, u Černínů a Presidentském apartmá, u Larischů, u Zelených (včetně depozitářů nábytku) a naposledy v místnostech na tzv. Krátké chodbě (kromě salonu u kardinála, z něhož byl vystěhován nábytek kvůli malování). Rovněž byly doplňovány karty četných obrazů na chodbě II. patra o chybějící popisy, nezdědka ovšem, protože starší zpracované karty chyběly, bylo třeba zhotovit nové makuláře.

Díky revizi se také podařilo zkompletovat a správně očíslovat některé předměty složené ze dvou částí (např. socha – konzola??), které byly od sebe odloučeny a každá uložena na jiném místě. Tak došlo i chybnému očíslování, respektive k nesprávnému přidělení vícenázového čísla předmětu, který už své původní inventární číslo měl (shodné s jeho další, jinde uloženou částí).

Částečně byla ještě v létě provedena kontrola ZE nábytku v depozitáři v Adolfově věži (vesměs noční stolky, rozložené postele, stoly).

Avšak následné nepříznivé okolnosti (povodně) v srpnu 2002 přerušily kontrolu ZE na Hluboké na dobu dvou měsíců. Kontrolní činnost byla započata až po likvidaci následků záplav v objektu SPÚ, tj. v polovině října 2002.

Byla dokončena revize karet ve zbývajících místnostech na Krátké chodbě a v depozitáři nábytku v Adolfově věži. Práce byla poněkud zkomplikována tím, že v době přerušení ZE došlo v některých pokojích k přemístění již zkontrolovaných předmětů, případně k jejich nahrazení jinými předměty.

Všechny změny bylo třeba pečlivě podchytit a zaznamenat v lokačních seznamech.

Celkem bylo zkontrolováno za rok 2002 1987 ks karet a 809 ks makulářů , z toho bylo nově vyhotoveno cca 600 makulářů.

V průběhu roku bylo vyfotografováno 1075 předmětů černobíle, na vybraný druh mobiliáře (v tomto roce převážně obrazy) byla pořízena barevná fotodokumentace.

Přínosem pro odbornou evidenci nábytku byla expertiza mgr. Fronka zaměřená na kvalitní nábytek z reprezentativních prostor zámku. Následně byly nově zjištěné skutečnosti zaneseny také do evidenčních karet.

Opravené doplněné karty a nové makuláře se průběžně přepisují do počítačového programu ZEM. Zároveň se do počítače doplňují čísla negativů nově pořízené fotodokumentace. Poté jsou doplňována nová fota ke kartám.

Kláster Zlatá Koruna

V roce 2002 byly zpracovány karty základní evidence na mobiliář kláštera Zlatá Koruna, celkem 98 předmětů. Mobiliární fond kláštera byl rozšířen o rozsáhlý soubor liturgických textilií (mešní roucha s příslušenstvím, antependia, polštáře, střapce, birety atd.), které byly se souhlasem Biskupství českobudějovického odkoupeny od Římskokatolické farnosti Zlatá Koruna. Převzetí tohoto souboru předcházela rozsáhlá akce, při níž byl za velice obtížných podmínek textil roztříděn, očíslován a vyfotografován. Následně byl textil převezen vzhledem ke svému špatnému stavu (napadeno plísňemi) ke konzervaci. Teprve poté bude možné zpracovat karty základní evidence.

Zároveň bylo do základní evidence zahrnuto větší množství kamenných architektonických prvků na něž se dokumentace bude zpracovávat.

Na konci roku byl zpracován rozsáhlý návrh na prohlášení mobilií kláštera za movitou kulturní památku a odeslán na MK ČR.

Reidentifikace v roce 2002

Mgr. Jarmila Hansová, Ing. arch. Jana Štorková

Během 1. třetiny roku 2002 byla dokončena dokumentace nemovitých kulturních památek v píseckém okrese. Mezi největší písecké památkové objekty

dokumentované v této etapě patřil kostel Jména P. Marie v Sepekově, zámek Chřešřovice, zámek Jenišovice (Něžovice), zámek ve Staré Vráži a zejména areál premonstrátského kláštera v Milevsku. Terénní dokumentace milevského kláštera včetně blízkého kostela sv. Jiljí trvala 6 dní – nejen proto, že se jedná o rozsáhlý a složitý komplex budov, ale i pro velké množství často velmi cenných historických konstrukcí, které se zde dochovaly. Ačkoliv je milevský klášter (nejen) v kunsthistorických kruzích známým pojmem, omezují se dosavadní znalosti o jeho stavebně-historickém vývoji zejména na jeho nejstarší stavební fáze, a mladší úpravy románských a gotických částí či novější budovy, zejména přiléhající hospodářský dvůr, unikají pozornosti uměnovědců i historiků. Pořízená rozsáhlá fotodokumentace má pak velkou hodnotu v případě (většinou záslužných) stavebních úprav, kterým klášterní areál v posledních letech postupně prochází. Nedocenitelná je pak zvláště v případě, jedná-li se o zásah učiněný bez vědomí státní památkové péče (zboření bývalé orlovný ze 30. let 20. století).

Po píseckém okrese byl pro reidentifikaci vybrán okres Tábor. Tento plán byl však narušen mimořádným vládním úkolem – vytvořením katalogu nemovitých kulturních památek ve vnitřním a vnějším ochranném pásmu Jaderné elektrárny Temelín, což je území o poloměru 13 km se středem v prvním výrobním bloku elektrárny. Státnímu památkovému ústavu v Českých Budějovicích tento úkol zadalo Ministerstvo kultury České republiky v návaznosti na jednání konané na Státním úřadě pro jadernou bezpečnost, které se týkalo realizace závazků vyplývajících ze závěrů melkského procesu. Katalog má být hotov do konce kalendářního roku 2003.

Ve vymezeném prostoru se nachází 160 nemovitých a 110 archeologických kulturních památek. Převážná většina z nich se nachází v okrese České Budějovice, zbytek v okrese Písek, Tábor a Strakonice. Způsob dokumentace je u těchto objektů totožný s reidentifikací, pro niž budou výsledky této práce také použity. V uplynulém roce bylo zdokumentováno jen 40 kulturních památek v ochranném pásmu JETE, z předchozí doby bylo již v rámci reidentifikace zpracováno dalších 25 památek v okrese Písek. Velmi nepříjemné zdržení při dokumentaci památek v okolí Temelína představovaly srpnové povodně, které zaplavily části všech archivů uložených v budově památkového ústavu na Senovážném náměstí. Účast na likvidaci povodňových škod, sušení a třídění podnikového archivu totiž zabralo zpracovatelkám katalogu asi dva měsíce (od poloviny srpna do října).

Zdokumentovány byly hlavně kostely, z větších areálů tvrz Býšov (Knín) a usedlosti ležící především ve vesnicích Munice, Purkarec a Zbudov, které tvoří jádro

Zbudov (ČB), zemědělská usedlost čp. 27, jižní průčelí

hlubockých blat. Zbudovské statky, proslavené svými zdobenými štíty považovanými za typické pro tvářnost lidové architektury tohoto regionu, vydaly při dokumentaci svých interiérů jedno ze svých dosud skrytých tajemství. Nachází se v nich totiž neobvykle vysoký počet Ránkových krovů stavěných zhruba o jedno století později, než bylo obvyklé. Rámkův krov vychází ještě z barokního typu krovu s ležatou stolicí a je zajímavým přechodným typem mezi hambalkovou a vaznicovou soustavou. Nejčastěji byl používán od 30. do 50. let 19. století, ve Zbudově se však vyskytuje i ve stavbách mladších (usedlost čp. 3 – ve stodole z roku 1939 a v chlévech, usedlost čp. 1 – ve chlévech, usedlost čp. 26 a 50 – v chlívků a kolně, v usedlostech čp. 25 a čp. 27 – ve stodolách, jejichž rozměry a stavební podoba napovídají, že vznikly nejspíše během 1. republiky).

Kulturní památky v okrese Tábor dokumentovali kolegové z oddělení architektury a z uměleckohistorického oddělení našeho památkového ústavu. I zde se

projevilo zdržení způsobené ložskými záplavami. Významný podíl na dokumentaci památek měli externí spolupracovníci (Ing.arch. O. Jankovec, Ing. arch M. Kraus, Ing. arch. M. Krausová – 32 památek ve městě Tábor, Ing.arch. A. Kalinová – 26 památek v Chýnově, v Sezimově Ústí a v menších obcích západně od něj, Ing.arch. L. Dvořáková – 23 památek v Mladé Vožici a okolí, Ing. J. Stach – 29 památek v Soběslavi včetně několika hradů a zámečků v různých částech okresu, Ing.arch. R. Kroupová – 10 památek v Nedvědicích, R. Lavička 30 památek v Bechyni, L. Mlčák – 18 památek v Komárově).

Zbudov (ČB), čp. 27, Ránkův krov ve stodole

U objektů patřící Římskokatolické církvi, tj. u kostelů a far, které mohou podle dohody s českobudějovickým biskupstvím dokumentovat jen autorky tohoto článku (kvůli potenciálnímu nebezpečí krádeží cenného mobiliáře), reidentifikace neproběhla, protože biskupství (diecézní konzervátor Mgr. J. Černý) zatím dalo souhlas jen s dokumentací jejich objektů v ochranném pásmu temelínské elektrárny.

Dokumentace v rámci ISO

Zdenka Paloušová

Počty napadených církevních objektů a odcizených předmětů v Jihočeském kraji

rok 1990

napadeno 80 objektů

rok 1991

napadeno 114 objektů

dokumentace poskytnuta pro 135 předmětů

identifikováno 6 předmětů

rok 1992

napadeno 100 objektů

dokumentace poskytnuta pro 82 předmětů

identifikováno 12 předmětů

rok 1993

napadeno 85 objektů

dokumentace poskytnuta pro 102 předmětů

identifikovány 3 předměty

rok 1994

napadeno 83 objektů

dokumentace poskytnuta pro 64 předmětů

identifikováno 22 předmětů

rok 1995

napadeno 53 objektů

dokumentace poskytnuta pro 67 předmětů

identifikováno 16 předmětů

rok 1996

dokumentace poskytnuta pro 66 předmětů

identifikováno 27 předmětů

rok 1997

napadeno 58 objektů

dokumentace poskytnuta pro 109 předmětů

identifikováno 16 předmětů

rok 1998

napadeno 51 objektů

dokumentace poskytnuta pro 81 předmětů

identifikováno 107 předmětů

rok 1999

napadeno 74 objektů

dokumentace poskytnuta pro 52 předmětů

identifikováno 28 předmětů

rok 2000

napadeno 78 objektů

dokumentace poskytnuta pro 35 předmětů

identifikováno 55 předmětů

rok 2001

napadeno 32 objektů

dokumentace poskytnuta pro 23 předmětů

identifikováno 89 předmětů

rok 2002

napadeno 14 objektů

dokumentace poskytnuta pro 82 předmětů

Celkem, bez uvedení jednoho roku, bylo napadeno **902** objektů, v nichž bylo průměrně odcizeno **5 předmětů** kulturní hodnoty. Z násobením těchto veličin dojdeme k číslu **4.510 předmětů**, tedy přibližně tolik bylo odcizeno **za 12 let v Jihočeském kraji**.

Mimo statistiku mizí napadené objekty, v nichž z neznalosti byla stanovena nízká škoda vzniklá vyloupáním. Někdy se přivolání příslušníci policie spokojili s tím, že jim kdokoli, kdo má klíče od objektu sdělil, „že ta škoda je tak za 2.000“. Tím se případ dostal mimo sledování, neboť skončil jako přestupek. Tím (a nejen tím) pak mohou vznikat ony skupiny zajištěných neidentifikovatelných předmětů, které v podstatě nikomu nechybějí.

V posledních letech sice poněkud klesl v našem kraji počet napadených objektů, ale – trestná činnost se přenesla do exteriéru a zároveň značně vzrostla způsobená výše škody, byla odcizena většinou velmi kvalitní díla a ve značném množství.

Navíc, odcizením jednotlivostí ze souboru vzniká škoda následná, kterou nikdo nevyčísluje. I když se některé předměty podaří objevit a zajistit, nikdo z nás není schopen říci, kdy se dostanou zpátky na své původní místo ve výzdobě kostela či kaple. Získána zpět jsou většinou v zuboženém stavu – další škoda a další předpokládané, do škody nezapočítané výdaje na restaurování.

Je nejspíš nutné často si připomínat tato čísla, abychom byli schopni hájit nutnost prací na ISO. Nejen tím, že jsou předměty dokumentovány, ale i zjištěním jejich bezpečného uložení a případným návrhem na řešení, se do určité míry alespoň trochu přispívá k jejich ochraně.

Jak postupují dokumentační práce ISO :

Uplynulý rok byl poněkud specifický, z hlediska výběru objektu a hlavně postupu dokumentačních prací. Vrátili jsme se do okresu Český Krumlov, abychom dokumentovali mobiliář v poněkud netradičních prostorách a netradičním uspořádání.

Klimatické podmínky roku nám dovolily, abychom práce zahájili již 14. 2. Jiné podmínky nás však očekávaly v prostorách tzv. depozitáře kájovské farnosti. Museli jsme přemísťovat po úzkém vřetenovém schodišti desítky soch, obrazů, knih a kovových předmětů, aby mohly být snímány na patřičné úrovni.

Abychom mohli předměty uspořádat, jak si jejich kvalita zasloužila, několik výjezdů jsme uklízeli a přemísťovali další předměty, některé naprosto bezcenné jsme z depozitáře vystěhovali. Když jsme ukončili dokumentaci v první místnosti, používané jako depozitář, pořídili jsme dokumentaci pro 639 předmětů. Museli jsme otevřít dvě velmi rozměrné truhly, kde se ukrývalo cca 100 svícňů a další množství fragmentů mobiliáře v nejrůznějším stupni poškození. Bylo nutné všechny předměty vyjmout, vytřídit, sloučit zlomky jednoho celku a především jsme se potýkali se značným chladem a velkou prašností. Podařilo se nám vytvořit celkem obstojný depozitář, v němž jsou předměty roztríděny, uloženy co nejšetrněji a přikryty.

Další mobiliární předměty byly uloženy (což je poněkud nadsázka) v několika dalších prostorách, obdobného charakteru. Opět byla dokumentace ztížena nutností neustálé manipulace s poměrně těžkými předměty, ve značně stísněných a špatně přístupných místech. Nejprve bylo nutné vůbec vytvořit místo pro kameru a fotoaparát a získat dostatečný odstup pro dokumentaci. Snažili jsme se opět o utřídění, alespoň částečné přikrytí předmětů, abychom je ochránili před dalším prachem a některé před ostrým slunečním svitem. Značnou část pracovního času vyplnila kompletace šatů – obleků na sochu, našívání visaček, prokládání jednotlivých částí a snaha po šetrném uložení. Pro foto a videodokumentaci jsme naopak společně s kolegy vytvářeli držáky a nosníky, dokonce jsme některé části narychlo přišívali k držákům, aby snímky mohly zabrat celou plochu textilie.

Další pracnou část dokumentace představovalo utřídění, identifikace a kompletace olámaných částí soch, oltářní výzdoby atd. I zde jsou dnes předměty označeny, popsány, teď jen zbývá čekat, až k oné skutečné kompletaci dojde.

Některé předměty jsme přenášeli z prostor naprosto nevyhovujících čemukoli, kde byly namačkány s jiným odloženým „materiálem“, opět roztrídili kvalitní od méně kvalitních či nekvalitních. Tato práce, v jejímž závěru nás

zastihly neblahé povodně a znamenaly vlastně tříměsíční přerušení, trvala až do 11. 12. 2002.

Jistěže jsme na závěr, po skončení turistické sezóny dokumentovali i příslušný farní kostel.

Konečné číslo dokumentovaných předmětů v nás vzbudilo pocit, že jsme vlastně pořídili obsáhlejší ZEM pro menší objekt – **v počtu 3.052 předmětů**, znamenalo to 52 výjezdů. Velmi malé se potom jeví číslo čisté stopáže – cca **17 hodin záznamu**.

Období, v němž jsme toto místo opustili a očekávali skončení turistické sezóny, jsme před povodněmi vyplnili ještě pořizováním dokumentace v 1 objektu jindřichohradeckého okresu (kostel Nejsvětější Trojice v Jindřichově Hradci) a 2 objektů okresu Tábor (kostel v Blanici a fara v Mladé Vožici), tyto byly již v obvyklé velikosti i co do početnosti mobiliáře.

Námi přinesená dokumentace prochází velmi náročnou fází dalšího zpracování – jsou popsány všechny pořizené fotografie - po 4 kusech od každého záběru, jsou po jednotlivých miniaturních snímcích očíslovány negativy, zapsány do knihy negativů, po jednotlivých záběrech rozepsána stopáž videozáznamu.

- Za rok 2002 bylo celkem popsáno **4398** foto (á 4) a pro všechny objekty zpracovány stopáže.
- Očíslováno a do knihy zapsáno bylo **5.120** negativů.

Jednotlivá barevná fota jsou adjustována do složek dle objektů, u každé fotografie uveden znovu objekt, předmět a číslo negativu.

Do konce roku 2002 jsou zcela zpracovány složky pro 70 objektů, mnohdy čítající více než 50 stran.

Jak už bylo zmíněno, od 8. srpna naše síly zcela pohltila pohroma velké vody, která těžce zasáhla naše pracoviště, především archivy a fotolaboratoř ve správě našeho odboru.

Do kostelů jsme se s kamerou, fotoaparátem, metrem, tužkou a lehce fyzicky i psychicky vyčerpání vrátili až koncem října, abychom dokončili přerušené práce.

oto a videodokumentace

Dagmar Brašničková, Hugo Moc

Naše kroky jdou většinou stejným směrem jako kroky kolegů našeho odboru, pracujeme společně v teamu 4 osob na dokumentaci ISO a spíše samostatně na ZEM. Terénní práce v rámci ISO jsme v roce 2002 započali v depozitářích farnosti v okrese Český Krumlov, ve stížených klimatických i manipulačních podmínkách, již od 14. 2. 2002.

Jak je uvedeno v příspěvku ISO, bylo zde pořízeno více **než 3.000** záběrů a téměř **17 hodin videozáznamu**.

K tomuto je třeba dodat, že všechny naše citlivé aparáty jsou v takovýchto podmínkách vystaveny značné míře prašnosti a jejich citlivost a životnost je ohrožována. Nejen na aparáty působí toto prostředí, je náročné pracovat určitou dobu jako manipulát a pak se postavit za kameru nebo fotoaparát a stejnými prsty se aparátů dotýkat. K náročnosti a omezené hybnosti ještě přispívá mnohovrstevné oblečení, vzhledem k teplotním podmínkám, které jsou mnohdy takové, že selhávají energetické zdroje přístrojů.

Všechny dokumentované předměty a prostředí, v kterém byly snímány, vyžadovaly náročné svícení. Pro dokumentaci souborů textilních šatů a souborů parament bylo nutné na místě vytvořit držáky a nosníky. Obtížná je dokumentace odlomených částí výzdoby oltářů nebo částí soch, jejich upevnění představuje opět zdlouhavou manipulaci.

Abychom byli soběstační, do naší výbavy jsme z vlastních zdrojů vytvořili „pozadí“, z pevného, omyvatelného a dostatečně silného materiálu, upevněné na roletové tyči. Povrch tohoto pozadí je zároveň barevně neutrální a

matný. Velmi se osvědčilo právě v těchto skladových prostorách, bylo možné si vytvořit „ateliér“.

Tato dokumentace je zdoluhavý proces, ale je nutné odvádět skutečně profesionální výsledky práce, některé předměty jsou snímány vůbec poprvé, některé jsou tak obtížně přístupné, že nelze záběry uspěchat a předmět je možno uložit, až když je relativní jistota dobrého záběru. Dá se říci, že vlastně dokumentujeme na tzv. „jednu dobrou“, jen zřídka by bylo možné eventuelně nezdařené záběry opakovat. Je nezbytné po každém návratu z výjezdu okamžitě nechat vyvolat negativy, abychom měli jistotu, že není nutno nic opakovat a nebo naopak, pokud ještě zůstáváme ve stejném objektu, učinit nápravu. Dlužno podotknout, že se nám to opravdu stává velmi zřídka. Důležité je rovněž posuzovat kvalitu vyvolání negativu a v laboratořích domluvit případný zásah do kopírování pozitivů. Naše snímky jsou občas použity i do odborných publikací, tak je alespoň oceněna naše námaha.

Mezi dvoudenní návštěvy těchto depozitářů nebo kostelů je nutné vždy ještě vklínit pracovní výjezdy na SZ Hluboká nad Vltavou a další objekty pracovat na doplňování dokumentace ZEM. Podmínky jsou poněkud obdobné jako při pracích na ISO, pouze s tím rozdílem, že je možné si ruce umýt a kde se ohřát. Očekávaná změna klimatu nastává v těchto prostorách až v měsíci květnu. Pokud je možné, jsou předměty připraveny na jednom místě, někdy je nutné za nimi vystoupat až do půdních prostor.

Aktuální a velmi náročná nejen z hlediska časového, povětrnostního ale především kvalitativního je reprezentativní dokumentace pro objekty námi spravované. Snímky pořizujeme pomocí velkoformátových diapozitivů fotoaparátem Sinar, jsou reprodukovány pro prezentaci všech objektů, v současnosti především SH Nové Hrady a kláštera Zlatá Koruna, včetně nově zřízených interiérových expozic a obnovených fasád.

V roce 2002 byly námi pořízené snímky poskytnuty soukromým badatelům, často zahraničním. Při zahraničních výstavách jsou rovněž našimi snímky prezentovány naše objekty.

V srpnu nás však zcela ochromila povodeň, která především zasáhla naše pracoviště, situované v samém přízemí. Zcela jsme odepsali vybavení kanceláře laboratoří, zůstali pouze předměty vodě nepodléhající. Škody vznikly, neboť nebylo v silách odstranit všechny předměty včas před povodňovou vlnou. Používané přístroje pro ISO jsme však zachránili, ušetřena byla dokumentace ISO, která se ukládá v patře.

Oddělení správy, prezentace a koordinace provozu

SHZ – P4 v roce 2002

Mgr. Mája Havlová

Oddělení P 4 má v popisu práce zajišťovat mimo jiné servisní služby pro 13 objektů ve správě SPÚ. To znamená sledování pohybu mobiliáře v rámci ústavu i mimo ústav, zajištění vstupenek, evidenci návštěvnosti, zajišťování veškerých smluvních vztahů trvajících déle než tři dny a veškerých závazků, vyplývajících nejen z dlouhodobých, ale i krátkodobých smluv. V roce 2002 uzavřel Státní památkový ústav v Českých Budějovicích 39 smluv na zápůjčku a výpůjčku mobiliáře. Naše předměty byly prezentovány např. na těchto výstavách:

- „Svobodní zednáři v Čechách, na Moravě a ve Slezsku“ v prostorách Jihočeského muzea v Českých Budějovicích (zednářský stolec ze sbírek zámku Hluboká)
- výstava v prostorách Císařské konírny Pražského hradu, věnovaná údělu vyhnanství (z Jindřichova Hradce obraz „Vyhnání z ráje“)
- „Plocha zrozená k dekoru“, která se uskutečnila v paláci Kinských na Staroměstském nám. v Praze (krabičky, truhličky, dózy a jiné japonské předměty ze zámku Hluboká a jedna dóza na vonné silice ze zámku Třeboň)

- „Dívčí kámen – přírodní rezervace a historický vývoj osídlení“ v prostorách Okresního vlastivědného muzeu v Českém Krumlově (talíř a grafický list ze zámku Hluboká)

Naopak naše prohlídkové trasy byly obohaceny předměty, které si ústav vypůjčil. Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou zapůjčil pro zámek Třeboň obraz Petra Voka z Rožmberka. Z římskokatolické farnosti Němčice získal klášter Zlatá Koruna skládací oltář Panny Marie (tzv. Němčickou archu), z ŘKF Kájov 12 deskových obrazů tzv. Pilsova oltáře a z Národního technického muzea třecí elektriku, mikroskop, vodní pumpu a hygrometr. Prohlídkovou trasu hradu v Nových Hradech obohatily předměty zapůjčené z Národního zemědělského muzea Ohrada v Hluboké nad Vltavou. Jedná se o různé vycpaniny a nábytek. Na výstavu „Kaple a kapličky“, která se uskutečnila v prostorách hradu Nové Hradky zapůjčila ŘKF Kájov sochy, klekátko a procesní korouhve.

Spisová agenda, sledující pohyb mobiliáře, svědčí o poklesu pohybu mobiliáře v roce 2002, způsobeném stabilizací expozice kláštera ve Zlaté Koruně a menším počtem výstav v 2. polovině roku, kdy byla řada akcí vlivem povodní odvolána :

objekt :	počet příkazů v roce 2001:	počet příkazů v roce 2002:
Červená Lhota	11	14
Český Krumlov	55	21
Dačice	11	6
Hluboká	48	26
Jindř. Hradec	29	5
Kratochvíle	0	2
Landštejn	0	1
Rožmberk	15	7
Třeboň	28	14
Zvíkov	0	4
Zlatá Koruna	0	2
celkem	197	102

Mírný nárůst oproti roku 2001 zaznamenaly smlouvy na nebytové prostory a i krátkodobé smlouvy na filmování, fotografování apod., přestože jsme zaznamenali úbytek zájmu filmařů o filmování na našich objektech oproti boomu v prvních pěti letech po roce 1989:

objekt	smluvní vztahy uzavřené v roce 2001			
	roční a víceleté smlouvy		krátkodobé smlouvy	
	nebytové prostory		film. foto. koncertv atd.	
	2001	2002	2001	2002
Hluboká	16	17	25	23
Český Krumlov	63	65	57	38
Červená Lhota	5	10	5	11
Dačice	3	3	3	4
Třeboň	13	17	6	16
Domanín	3	0	0	0
Landštejn	1	3	2	3
Zvíkov	2	3	4	5
Kratochvíle	2	2	4	7
Rožmberk	4	6	11	25
Jindřichův Hradec	16	13	29	22
SPÚ Č.Budějovice	9	7	2	1
Zlatá Koruna	8	9	15	19
smlouvy pro více PO	0	0	7	6
c e l k e m	145	155	170	180

Hluboký propad návštěvnosti přinesly srpnové záplavy i tam, kam vzduté vody řek i rybníků přímo nezasáhly. Mimořádnou výjimkou je proto zvýšená návštěvnost na Červené Lhotě a na Zvíkově, kam i přes nepřízeň počasí přijelo více turistů, než tomu bylo v předchozích letech. V roce 2002 navštívilo památkové objekty o 148 000 návštěvníků méně, což bylo způsobeno srpnovými katastrofálními povodněmi, které postihly celé jižní Čechy. Značný úbytek návštěvníků byl zaznamenán i v následujících měsících. Památkové objekty přistoupily v měsíci říjnu k prodloužení sezóny. V listopadu a prosinci objekty Český Krumlov, Hluboká, Jindřichův Hradec a Třeboň otevřely své brány pro veřejnost denně mimo pondělí, ostatní objekty měly sobotní a nedělní provoz. I přes značnou snahu a úsilí všech zaměstnanců Státního památkového ústavu v Českých Budějovicích se již nepodařilo ztrátu dohnat a na tržbách jsme tratili cca 8 605 000,-- Kč.

Objekt	návštěvnost 2000	návštěvnost 2001	návštěvnost 2002	Rozdíl ve srovnání s rokem 2001
Červená Lhota	99 578	90 025	90 521	676
Český Krumlov	299 671	298 093	235 434	- 65 659
Dačice	14 085	13 196	11 631	- 1 565
Domanín	39 573	39 064	33 123	- 5 941
Hluboká	207 972	209 265	168 058	- 41 207
Jindř. Hradec	91 588	82 148	72 665	- 9 483
Kratochvíle	39 799	41 200	33 265	- 7 935
Landštejn	47 089	48 131	46 794	- 1 337
Nové Hradý	0	0	17 055	17 055
Rožmberk	71 938	75 109	68 534	- 6 575
Třeboň	67 159	65 180	41 138	- 24 042
Zlatá Koruna	10 607	19 861	15 961	- 3 900
Zvíkov	48 139	34 002	34 033	- 31
c e l k e m	1 037 198	1.013 830	867.212	- 146.618

Celkový rozbor stavu návštěvnosti v měsících srpnu a září roku 2002 :

Objekt	celkem rok 2002	z toho		pokles celkem o %	pokles v srpnu o %	pokles v září o %
		srpen	září			
Č. Lhota	90 478	20 124	6 967		31,01	
Č. Krumlov	230 137	39 743	20 191	22,80	50,84	39,58
Dačice	11 631	3 624	783	11,86	14,71	17,15
Domanín	32 936	5 574	1 991	15,69	50,42	34,60
Hluboká	166 938	30 074	15 264	20,23	42,41	38,78
J. Hradec	72 351	17 694	5 299	11,93	31,04	30,05
Kratochvíle	33 235	8 181	1 862	19,34	31,88	38,31
Landštejn	46 794	12 763	3 388	2,78	24,59	
Rožmberk	68 277	11 736	5 942	9,10	39,95	26,75
Třeboň	40 013	8 250	2 723	38,62	45,89	34,98
Zl. Koruna	15 961	2 589	795	19,64	51,61	54,81
Zvíkov	34 033	8 275	2 372		39,72	22,46
celkem	842 784	168 627	67 577	16,99	41,08	34,02

Státní památkový ústav v Českých Budějovicích se v loňském roce připojil k oslavám „Mezinárodního dne památek“ (20.4.-21.4.). V rámci těchto dnů mohli návštěvníci zcela zdarma vidět prohlídkovou trasu hradu Nové Hradky a Landštejn, organizované skupiny mládeže a důchodců zdarma pak zámek Dačice, hrad Zvíkov a Schwarzenberskou hrobku Domanín a na Hluboké „Zámeckou kuchyni“. V Českém Krumlově, Rožmberku a Jindřichově Hradci byly zdarma zpřístupněny věže. Na Červené Lhotě a v klášteře Zlatá Koruna pak sklepy, na Kratochvíli kostel a na třeboňském zámku prohlídková trasa „Konírna“.

V rámci „Dnů evropského dědictví“ (14. a 15. září) byly veřejnosti zpřístupněny zdarma např. na Českém Krumlově Lapidárium a chodby Plášťového mostu, na Červené Lhotě část sklepů, v Dačicích zdarma zpřístupněna výstava „Slavné a zapomenuté bitvy“, na Hluboké navíc k prohlídkové trase umožněna zdarma prohlídka věže, v J.Hradci zdarma pro návštěvníky zámecká věž a galerie, na Kratochvíli kaple, na Třeboni „Konírna“. Hrad Rožmberk zdarma zpřístupnil Anglickou věž. Hrad Landštejn gotické sklepy, hrad Nové hradky hradní příkop, klášter Zlatá Koruna sklepení pod opatstvím a součástí prohlídkové trasy Schwarzenberské hrobky Domanín byla výstava ornátů. Celkem si naše objekty přišlo prohlédnout při příležitosti „Dnů evropského dědictví“ 12 318 návštěvníků, z toho zdarma doprovodných akcí se zúčastnilo 5 542 návštěvníků.

ř o p r o v o r a p o ř a v ě

Kulturní činnost	celkem	z toho:		návštěvnost celkem
		pořádané pam. objekty	jinou organizací	
Samostatné výstavy	19	14	25	105.065
Samostatné koncerty	117	21	96	14.902
Dramatická vystoupení	310	119	191	65.895
Ostatní	127	32	95	63.819

Kulturní vložky prohlídek	9	9	0	2.506
---------------------------	---	---	---	-------

Rok 2002 byl pro všechny pracovníky ústavu včetně objektů velmi náročný. O svých problémech hovoří jednotlivé správy v následujících příspěvcích.

Vodní zámek Červená Lhota

Ing. Miroslav Pavlíček

Slibně se rozvíjející návštěvnost, která mohla překročit stotisícovou hranici, přerušila 13. 8. povodeň. Počet turistů klesl ze dne na den ze 1400 na 350. Zámek zůstal deset dnů přístupný pouze ze směru od Kamenice nad Lipou a Jindřichova Hradce. V konečném výsledku si objekt prohlédlo o 400 návštěvníků více než v minulém v roce, necelých 91.000.

Rozvodněný Dírenský potok vzedmul hladinu rybníka tak, že voda zatopila zámecké giardinetto do výše jednoho metru a nakonec se přelila i přes těleso hráze. Poškodila cesty, lávku u vtoku do rybníka a nanesla do něho odhadem 2.500 m³ bahna, písku a ornice. Přívalové deště a následná povodeň značně podmáčely půdu. V důsledku toho na horní parkové louce padl stoletý buk a do rybníka se zhroutilo dvanáct dubů. Jejich následná likvidace byla velice obtížná z důvodu špatné přístupnosti břehu. Deštivé počasí a neustále rozmáčený terén nedovolilo použít těžkou mechanizaci. Ulámané větve zapíchané do bahna po vytažení kmenů budou odstraňovány ještě další rok.

Údržba parku do povodní probíhala běžným způsobem. Byl kladen důraz na intenzivní údržbu zelených ploch a záhonů s růžemi, prováděnou pracovníky zámku. Tyto práce byly dobře zvládnuty s novou technikou, jako je travní sekačka STARJET nebo univerzální traktůrek UNIMAX . Zhruba polovina ploch je svažité a musí být ošetřována ručně s pomocí křovinořezu. Některé práce jsou prováděny dodavatelsky, jako

likvidace dvouděložných plevelů, postřik rododendronů a růží proti škůdcům nebo prořezávka a odlehčení korun stromů.

V rámci velké stavební údržby pokračovaly práce na domečku pro průvodce - objekt č.p. 3. Ubytovna dostala nové omítky a byla obnovena její barevnost dobře korespondující s barevností fasád zámku. Do údržby byl zahrnut i štít domu č.p. 8 (dílna). V roce následujícím bude pokračovat oprava jeho fasád včetně barevného sjednocení omítek. V prosinci začala rekonstrukce stavidel rybníka tak, aby byla ovladatelná i při náhlém zvýšení průtoku vody. Tyto práce, včetně schválení nového manipulačního řádu, budou dokončeny na jaře 2003.

Restaurováno bylo celkem 24 kusů mobiliárních předmětů - dva obrazy, čtyři kusy nábytku, soubor cínového nádobí čítající 16 kusů, hodiny a ohřívadlo. Na zámek se v prosinci vrátilo devět předmětů zcizených v roce 1982 při vloupání. Nejvítanějším

Zámecký park na Červené Lhotě

z nich je dílo Georga Flegela Kytice s květinami a brýlemi.

Vzhledem k absenci vhodných prostor se pořádání kulturních akcí omezuje na nepravidelná šermířská vystoupení v parku nebo na vystoupení folkové skupiny Jen Tak - Tak s jejími hosty na nádvoří zámku. Tyto produkce mají vždy dostatečný počet návštěvníků přesto, že nejsou dopředu avizovány. Již několik let v červnu, červenci a srpnu hraje divadelní společnost pana Koubka v sousedním hotelu pohádky pro děti pod názvem „Pohádkové léto u zámku Červená Lhota“. Ty přispívají k udržení dobré návštěvnosti objektu.

Projížďka na lodičce, svezení kočárem, střelba z kuše nebo návštěva zámeckých sklepů s prodejnou hlavolamů se stala stálým zpestřením nabídky zámku v letních měsících.

Výtvarné umění bylo prezentováno buď v zámeckých sklepeních nebo drobnými výstavami v pokladně. Poměrně atraktivní ukázkou tvorby keramiky bylo točení na hrnčířském kruhu, které si malí návštěvníci mohli sami vyzkoušet.

Samostatnou kapitolou ve společenském využití zámku jsou svatební obřady. Jejich počet se v posledních letech ustálil okolo 230 za rok. Obřady se mohou konat na pěti různých místech, nebo případně na místě, které si snoubenci v parku sami vyberou. V zimě je pro ně upravena místnost vedle průjezdu, v létě potom věžní salonek na prohlídkové trase. Snoubenci mohou dále využít růžovou zahrádku před zámkem, nebo park u kaple s výhledem na zámek a také samotnou zámeckou kapli. Doba konání obřadů je také různá, od dopoledních hodin v pátek, po skončení prohlídek večer nebo až po dobu například o půlnoci na štědrý den. To vše je možné a dané vstřícností nejenom správy zámku, ale také ochotou pana starosty a paní matrikářky z MěÚ v Kardašově Řečici.

Organizace návštěvnického provozu vychází ze zkušeností let minulých. Chod prohlídek plně zaměstnává dva stálé pracovníky, pokladní a v létě pět sezónních průvodkyň. Návštěvnost se v poslední letech pohybuje okolo 90.000 a řadí zámek v rámci Jihočeského regionu na třetí místo.

Přehled návštěvnosti za posledních 20 let

rok	počet návštěvníků	rok	počet návštěvníků
1983	81116	1993	56191
1984	84043	1994	57310
1985	83492	1995	70687
1986	85725	1996	77140
1987	88350	1997	81445
1988	92435	1998	83332
1989	97325	1999	95035
1990	84297	2000	99578
1991	48558	2001	90075
1992	51757	2002	90521

Státní zámek Český Krumlov

Návštěvníkový provoz a kulturně společenské akce v roce 2002

PhDr. Pavel Slavko, Anna Bauerová, Tereza Slabá

Správa státního hradu a zámku je jedním z nemnoha kulturních zařízení ve městě, která vede velmi přesnou evidenci návštěvnosti a zabývá se i analýzou těchto dat. Sběr informací je spolehlivě a důsledně veden po jednotlivých provozech, hodinách, dnech, týdnech, měsících v průběhu celého roku, rozlišuje domácí návštěvníky, zahraniční návštěvníky, dospělé, děti atp. Výsledky analýz jsou velmi poučné a hlavně jsou objektivním podkladem pro rozšiřování a zkvalitňování turistických služeb, popřípadě se na jejich základě můžeme vyvarovat závažných chyb .

V minulém roce jsme museli čelit také problémům, spojeným s katastrofálními povodněmi, které zasáhly téměř celou Evropu. Tato skutečnost se samozřejmě promítla i v počtu návštěvníků zámku.

Porovnání návštěvnosti v roce 2001 a 2002		
pozice	Počet návštěvníků v roce 2001	Počet návštěvníků v roce 2002
I. trasa	157 633	133 202
II. trasa	14 566	10 935
Divadlo	13 833	12 820
Věž	103 637	69 981
Lapidárium	6 656	3 215
Celkem	296 325	230 153

Celková návštěvnost zámku :

rok 2002 ..... **230 153** osob

rok 2001..... **296 325** osob

Rozdíl ..... o 66.172 návštěvníků méně v roce 2002

Po analýze, kterou jsme provedli v měsíci říjnu, která nám sdělila propad návštěvnosti, jsme se rozhodli prodloužit sezónu až do konce roku tj. 30. 12. 2002. V této době se konaly také velice oblíbené a návštěvníky žádané vánoční prohlídky. Pro zimní nabídku byly vybrány ty prostory na zámku Český Krumlov, které svým charakterem a svou interiérovou vybaveností garantovaly minimální negativní dopad změn teploty a vlhkosti. Výsledky prodloužené sezóny nás velmi příjemně překvapily jak v počtech návštěvníků, tak v celkových příjmech ze vstupného. V případě vánočních prohlídek ve dnech 20.12 – 30.12.02 považujeme zájem veřejnosti za mimořádný. Od 27.12 – 30.12.02 jsme zaznamenali návštěvnost ve výši letní sezóny tj. 600 osob/den .

V době vánočních prohlídek tj. v období od 20.12. do 30.12. 2002 navštívilo zámek celkem 3.737 osob, tzn. 9 pracovních dnů v době vánočních svátků zajistilo 50 navýšení za celé období listopadu a prosince .

Příjmy ze vstupného jsou následující :

Rok 2001 ..... **19.878.000,- Kč**

Rok 2002 ..... **17.909.000,- Kč**

Rozdíl ..... 1.969.000,-Kč méně

Podle poklesu návštěvnosti se očekával propad v tržbách kolem 5.000.000,- Kč. Reálný propad ve výši cca 2.000.000,- Kč je tedy považován za úspěch.

Návštěvnost kulturních a společenských akcí zajišťovaných ve spolupráci se SZ

Typ akce	Počet akcí v roce 2001	Počet návštěvníků v roce 2001	Počet akcí v roce 2002	Počet návštěvníků v roce 2002
Koncerty	46	4 600	34	6 333
Předání cen, vysvědčení	2	200	2	200
Svatby	10	500	10	410
Výstavy	3		11	
Konference, semináře	4	200	13	2 962
Div. představení, hry, atd.	22	2 200	13	1 137
Gastronomie (rauty, atd.)	36		33	
ilmové natáčení	5		14	
unkční zkoušky v divadle	0	0	3	615
Celkem	128	7 700	133	11 657

Zámecký areál a jednotlivé objekty ve správě zámku jsou ovšem pronajímány i dalším provozovatelům. Vytíženost těchto prostor se sice přímo neprojeví v počtech návštěvníků evidovaných prostřednictvím množství vstupenek prodaných na zámecké pokladně, avšak správa zámku musí na tuto návštěvnost reagovat zvýšenou údržbou interiérů i exteriérů, úklidem, zahradnickou výzdobou, informačním systémem, dozorem, službami a potřebnou infrastrukturou. Je obtížné přesně určit počet návštěvníků těchto zařízení, kteří zpravidla navštíví i několik prostor zároveň, ale přibližnou představu můžeme získat z následujících údajů:

**Návštěvnost kulturních a společenských akcí v areálu zámku
zajišťovaných samostatnými nájemci**

Zařízení	Počet akcí v roce 2001	Počet návštěvníků v roce 2001	Počet akcí v roce 2002	Počet návštěvníků v roce 2002
Galerie České Kultury - Máselnice	1	10 000	1	8 850
Mezinárodní ateliér keramického designu - Václavské sklepy	5	16 785	1	14 000
Galerie DOXA - Sloupová síň	7	25 000	8	24 000
Otáčivé hlediště	62	39 000	57	36 317
Celkem	75	90 785	67	83 167

Velmi zajímavá je **analýza traty návštěvníka za jeden den**. V úvahu je nutno vzít tzv. návštěvnický spotřební koš v místě /tj. parkovné, cena vstupného do kulturního zařízení, cena jídla, cena ubytování, cena propagace, cena suvenýrů/, dobu setrvání v místě, dále přesnou skladbu a strukturu návštěvníků /domácí, zahraniční, děti, studenti, dospělí, senioři/.

60% domácí (138.092 osob) z toho:

80% pobyt 4 hodiny x 300,- Kč 33.142.080,-Kč

20% pobyt 1 den x 1.000,-Kč 27.618.400,-Kč

40% cizinci (92.061 osob) z toho :

60% pobyt 4 hod. x 500,- Kč 27.618.300,- Kč

40% pobyt 1 den x 1.300,-Kč 47.871.720,- Kč

---

celkem 136.250.500,-Kč

Tento výpočet naznačuje, že 230.153 evidovaných návštěvníků zámku v roce 2002 ponechá na zámku částku ve výši cca 18.000.000,- Kč / vstupné / a ve městě za služby cca 136.250.500,- Kč.

Z denní útraty platí návštěvník cca 18% na kulturu a 82% na pobyt v místě. Zdůrazňuji, že tato kalkulace je minimalistická, na nejspodnější cenové úrovni a přesto dává zajímavý obraz, jaké částky pro lokální podnikatelskou sféru generuje kulturní nabídka místa /tzv. multiplikační efekt vyvolaný atraktivní kulturní památkou, akcí apod./

Péče o mobiliář a základní evidence

PhDr. Stanislava Slavková, Hana Mertová

V roce 2002 se naše činnost soustředila především na dokončení II. prohlídkové trasy a depozitář zámeckého divadla v Renesančním domě. Po dokončení evidence zámeckého divadla se začal stejnou formou zpracovávat fond dopravních prostředků, který je zahrnut mezi problematické soubory mobiliáře. Závěr roku byl spojen s přípravou interiérů na mimořádné vánoční prohlídky.

Po dokončení restaurátorských prací v pěti místnostech východního křídla zámku bylo možné dokončit definitivní podobu **první části II. prohlídkové trasy**. Zcela nově byly zpřístupněny tři místnosti s klasicistní výmalbou, datovanou kolem roku 1800. Nově byly interiérově pojaty další dvě místnosti, ve kterých byla provedena rekonstrukce výmalby z 19. století. Celé apartmá, které má devět místností, bylo zařízeno jako hostinské pokoje z první poloviny 19. století na základě inventářů z roku 1820. V historických interiérech je prezentován život knížecího páru Josefa (1769-1833) a Pavlíny (1774-1810) ze Schwarzenberku.

Na instalaci pokojů se začalo pracovat již koncem roku 2001, kdy se začal vybírat soubor nábytku a obrazů, které budou v nových místnostech použity. Obrazy a některé kusy nábytku odcházely do restaurování, jiné byly restaurovány v naší restaurátorské dílně. Do poloviny roku se podařilo nainstalovat interiéry do takové podoby, že byly v polovině července zpřístupněny veřejnosti. Práce na instalaci pokojů však pokračovaly až do října, kdy byly dokončeny poslední kopie dekorací.

Dále se pracovalo na **depozitáři fondu zámeckého divadla** v Renesančním domě. Po návratu z výstavy bylo vyfotografováno pro základní evidenci posledních pět sufit a pak mohl být celý soubor (30 ks) konečně zavěšen do krovu Renesančního domu.

V říjnu byla na zámku na stáži belgická restaurátorka textilu Anny Kwaspen, která přinesla zajímavé náměty pro uložení fondu kostýmů. Na základě prototypů obalů a ramínek na kostýmy, které vytvořila, jsme začali přes zimu připravovat ukládání divadelních kostýmů do nových depozitářů v Renesančním domě. Než budou kostýmy definitivně uloženy, je potřeba provést kontrolu inventárních čísel na kartách základní evidence a v inventárních knihách a vyfotit detaily kostýmů pro uložení do programu ZEM.

Závěr roku byl ve znamení **vánočních svátků**. Prostřednictvím mimořádně koncipované prohlídkové trasy jsme se pokusili návštěvníky v historických interiérech seznámit s oslavou vánoc v období renesance, baroka a druhé poloviny 19. století. Zámecké interiéry jsme doplnili o mobiliární předměty běžně neprezentované, a hlavně o předměty charakterizující Štědrý den a vánoční svátky. Takto obohacenou prohlídkovou trasu uzavřela v Zrcadlovém sále českokrumlovská skupina Kapka s pásmem koled.

Péče pracovníků zámku o mobiliární fond byla prezentována na dvou **odborných seminářích**. V květnu to byla tematicky zaměřená prohlídka zámku pro Cech čalouníků a dekorátérů a v říjnu se zde konal seminář SÚPP pro posluchače Jednoletého kurzu památkové péče pro vysokoškoláky. Dvoudenní exkurze seznámila v praxi studenty s problematikou péče o mobiliární fondy a jejich uložení v expozicích a depozitářích památkových objektů a s postupem restaurování objektů hradu a zámku Český Krumlov.

V číslech:

karty uložené do programu ZEM	5552
fotografie pořízené klasickým fotoaparátem	692
fotografie pořízené digitálním fotoaparátem	1093
předměty zapůjčené	89
předměty vrácené (restituce)	172
předměty restaurované	26
předměty opravené v restaurátorské dílně na zámku	13

Pracoviště údržby zámeckých zahrad

ing. Jiří Olšan

Skupina pracovníků ve složení: zahradnice Vlasta Gallistlová, Tereza Koníčková, Jindra Vyskočilová, zahradník Ctirad Vyskočil, zahradnické dělnice Stanislava Lustová, Eva Podskalská a Zlata Radová, sezónní pracovníci Václav Interholz, civilní služba ing. Vladimír Dlask, zahradní technik ing. Jiří Olšan

Svěřené plochy:

zámecká zahrada	11,29 ha
zámecké zahradnictví (tzv. Kuchyňská zahrada)	1,20 ha
komunikace a zámecká nádvoří se zahradní úpravou	2,09 ha
zámecké svahy	3,74 ha

Pěstební plochy v zahradnictví:

oranžerie (pův. z roku 1753, rekonstruovaná v letech 1988-1992) celkem 160 m²
skleníky (tzv. staré ananasové z roku 1842 a opravený skleník u vápenice celkem 205 m² zasklené plochy)

Zahradnické činnosti a údržba českokrumlovských zámeckých zahrad, prováděná vlastními silami:

- údržba parterových a parkových travnatých ploch v zámecké zahradě, na zámeckých nádvořích a terasách).....celkem 8.8 hektaru
- péče o živé ploty (3 550 m habrů, 6820 m tisů a 280 m zimostrázu)
- péče o výsadby záhonových růží (2 800 ks)
- vypěstování květin pro květinové záhony v zámecké zahradě a květin k řezu (celkem 35 000 ks)
- podzimní a jarní výsadby květinových parterů v zámecké zahradě a záhonů v areálu zámku a následná péče během vegetačního období (celkem 1 620 m²)
- aranžérské práce při vytváření květinových dekorací interiérů zámku (2 x týdně během návštěvnické sezóny)
- péče o vzrostlé dřeviny a květiny v nádobách pro dekoraci zámeckých nádvoří

- úklidové práce veškerých zelených ploch v areálu zámku a komunikací v zámecké zahradě s důrazem na přípravu kulturních a společenských akcí v zámecké zahradě (např. zahajovací koncert Mezinárodního hudebního festivalu Český Krumlov na parteru před kaskádovou fontánou)
- základní péče o plochy lesního charakteru na zámeckých svazích, těžba dřeva, odstraňování náletů, základní činnosti při ošetřování a konzervaci starých stromů
- zajištění režimu vytápění provozních objektů v zámeckém zahradnictví

Neptunova fontána v zámeckém parku, Český Krumlov

Spolupráce s oddělením P5 (p. Ludvík Horák) při organizaci a dozoru dodavatelských stavebních prací a zahradnické údržby v areálu zámecké zahrady a zámeckého zahradnictví:

- oprava skleníků v zásobním zahradnictví
- vyklízení a stavební úpravy objektu tzv. Paraplíčka v zásobním zahradnictví
- havarijní kácení stromů v okolí rokokového altánu v zámecké zahradě
- plynová přípojka k areálu zásobního zahradnictví
- údržba porostů na zámeckých svazích
- oprava opěrných zdí v okolí tzv. Paraplíčka
- odstranění následků vichřice z 27. října 2002 (vývraty stromů v okolí kaskádové fontány, u zámeckého rybníka a na severních zámeckých svazích)

Propagace zámku a zámecké zahrady:

- zajištění odborných exkurzí v areálu českokrumlovského zámku a zahrad pro zahradnické školy (VŠOZ Mělník, Zahradnická fakulta v Lednici na Moravě) a pro Jihočeskou univerzitu v Českých Budějovicích
- k dispozici (neprodejně) je brožura „zámecká zahrada“ ve třech jazykových mutacích, spolufinancovaná z programu Phare

Odborné činnosti:

- provedení revize zdravotního a pěstebního stavu stromů na území zámecké zahrady a severních zámeckých svazích
- fotodokumentace zahradnických a stavebních prací
- spolupráce na předprojektové přípravě akce Regenerace českokrumlovské zámecké zahrady

Externí spolupráce:

- spolupráce s oddělením monitoringu památek UNESCO (zpracování karet historických zahrad na území městské čtvrti Latrán v Českém Krumlově pro Plány ochrany a zhodnocení MPR)

- spolupráce s Oborem územního rozvoje a investic MěÚ v Českém Krumlově a příprava podkladů pro nový územní plán města Český Krumlov (ochrana krajiny a památková péče)
- spolupráce na strategickém plánu města Český Krumlov v týme RTE (památková péče)
- účast v práci komise starosty města Český Krumlov pro novou lokalitu otáčivého hlediště

práce v Radě specialistů pro historické zahrady a parky při SÚPP Praha

Studium památkové péče v Praze

Anna Bauerová

Státní památková péče v Praze vytvořila studijní odvětví pro zaměstnance a to ve velice širokém spektru. Studium je určeno nejen vedoucím pracovníkům, ale také restaurátorům, průvodcům, správčům depozitáře atd. Naskýtá se tak možnost zvyšování

kvalifikace v oboru památkové péče. Studium probíhá v Praze trvá 2 roky a je zakončeno závěrečnou zkouškou .

Toto studium je pro mne velkým přínosem, nejen že získávám informace z různých oborů, které se přímo i nepřímo týkají mé práce, ale mohla jsem navštívit také jiné objekty a konzultovat s ostatními kolegy společné problémy. Získané znalosti tak mohou být použity přímo v provozu .

Studium je složeno z přednášek různých zaměření, např.: Vývoj krajiny z kulturně-historického hlediska, vývoj architektury, systémy průzkumů v památkové péči, systém teoretických a praktických řídicích znalostí a činností – management, právní úprava péče o památky, vývoj uměleckého řemesla, správa a ochrana mobiliárních fondů. Tyto přednášky vedou k kvalifikování odborníků, mezi nimiž jsou i přednášející z Univerzity Karlovy. Nedílnou součástí studia jsou také exkurze na pracoviště památkových objektů / muzea, archivy, kláštery, kostely, zámky, parky atd. /, seznamujeme se také s prací restaurátorů, či jiných odborníků a získáváme tak důležité informace pro naši další činnost. Rozšiřování kvalifikace tímto způsobem je vysoce efektivní. Získané vědomosti se snažím uplatňovat na pracovišti. Například práce v archivu, kde spolupracuji s paní Hanou Mertovou / správkyně depozitáře /, která má mnoholeté zkušenosti a já mohu porovnat teorii s praxí. Přímou se tak i připravuji na jednu část závěrečné zkoušky , neboť ta se týká přímo „Správy a ochrany mobiliárních fondů, základní evidence mobiliáře, uchování mobiliárních fondů v současnosti, preventivní péče o mobiliární fondy, evidence a dokumentace památek, inventarizace mobiliárních fondů z hlediska ochrany a správy majetku. Právě tady zjišťuji, jak je důležité spojit již vyzkoušené s novými metodami. Práce v této oblasti se velice zefektivní používáním digitální techniky a je šetrná k vzácným dokladům /časté používání knižního, fotografického, či jiného materiálu může zapříčinit její zničení, navíc digitální snímek můžeme různě použít /. Návštěva přednášek také upozorňuje na rizika, která jsou spojena se špatnou manipulací s mobiliářem /přenášení, příprava mobiliáře pro převoz, ošetření mobiliáře během zimního období, špatné uložení – přílišné teplo, vlhko či naopak, neopatrnost nebo nedbalost při prezentaci památky apod./. Dále se tu dozvídáme, jakým způsobem a za jakých podmínek památku prezentovat /vhodné vystupování před veřejností - tedy nejen dbát na projev, ale i znát historická fakta a také dbát na ochranu mobiliáře. Skloubit toto vše je mnohdy velice obtížné, nicméně dobrý průvodce by měl

toto umění ovládat/. Velice důležitým oborem je právní úprava pro památkovou péči. Zajímavé přednášky byly i ty technické, tedy ty, co se týkaly restaurátorské činnosti, technologie údržby apod. I z těchto přednášek jsem získala spoustu zajímavých podnětů. Studium doporučuji všem pracovníkům památkové péče, kteří tak budou mít možnost nahlédnout i do jiné problematiky a získat důležité informace a znalosti pro svou další práci.

Státní zámek Dačice v roce 2002

PhDr. Václav Bis

Nebyl to příliš povedený rok, zejména co se návštěvnosti týče. Sezónu jsme zahajovali s rezervací pouhých dvou zájezdů – jednoho na květnové pondělí, druhého na listopad. Další vývoj tento nenormální stav potvrdil. Ještě před začátkem hlavní sezony se začalo s rekonstrukcí silničního průjezdu městem, čímž se zámek stal pro motoristy téměř nedostupným. Pokles návštěvnosti nezastavilo ani instalování směrových tabulí s vyznačením komplikované objížďkové trasy k zámku. K tomu se v srpnu přidalo deštivé počasí a následné povodně, tento výjimečný stav ovlivnil negativně návštěvnost až do konce sezony. Už tak nízká návštěvnost zámku poklesla v tomto roce ještě o cca 20 procent.

Deště a povodeň se ne samotné zámecké budově nijak výrazně neprojeví, horší stav nastal v parku. Přívaly vody odnesly posyp a vyryly do cest na svažitých místech hluboká koryta, podmáčené terény začaly ohrožovat stabilitu starých stromů. Hned v srpnu padl do rybníka v parku vzrostlý smrk, stojící na podmáčeném břehu. Nejhůře dopadl samotný zámecký rybník, který je poslední vodní plochou v soustavě osmnácti rybníků a již léta byl vlastně jímkou toho, co z nich přitékalo, včetně části městské kanalizace. Potíž s přepadem kanalizace byla sice vloni vyřešena novým obecním sběračem, ale srpnové povodňové přívaly a splachy změnilly rybník v páchnoucí bažinu, v níž normální stav vody nestačí zakrývat zanesené dno. Roky zvažované odbahnění rybníka je nyní velmi akutní.

Nádvoří zámku se o červencových víkendech již po páté stalo divadelní scénou pro další ročník festivalu hudebních a divadelních souborů „Za dačickou kostku cukru“. Je potěšující sledovat, jak se během pěti let z původní aktivity několika nadšenců stává slušně navštěvovaná a prestižní přehlídka ochotnických souborů, patřící k nejvýznamnějším kulturním akcím regionu. V srpnu sehrál na nádvoří několik představení Noci na Karlštejně místní ochotnický soubor.

Ohňostroj na zámku v Dačicích

V zámecké výstavní síni byla během hlavní sezony otevřena výstava „Slavné a zapomenuté bitvy“. Vystavené grafické listy doplňovaly tentokrát desítky předmětů z depozitáře, souvisejících s bitevní tematikou (zbraně, přilby, vyznamenání...). Za lví podíl na přípravě výstavy děkuji kolegyním z Památkového ústavu v Č. Budějovicích, Mgr. Vavrkové a Mgr. Havlové.

Údržbové práce se v tomto roce omezily na dvě větší akce – opravy parkových zdí a oplocení, oprava mostu u výtoku rybníka a vyklízení zaspaných sklepů, které byly poprvé zpřístupněny v rámci Dnů evropského kulturního dědictví.

Osobní i institucionální vztahy, navázané správou zámku s knihovnami, archivy a dalšími odbornými pracovišti u nás, v Německu a Rakousku, přinesly několik zajímavých zjištění, týkajících se datování, nebo autorství u některých mobilií.

V kontaktu s katedrou knihovnictví Filozofické fakulty UK v Praze jsme i letos umožnili odbornou stáž pro studenty, věnovanou zpracování starých knižních fondů, která navazuje na již dokončené zpracování katalogu zámecké knihovny. Dr. Bisová se vytvořením obsáhlých rejstříků podílela na vzniku publikace Dějiny Dačic, vydané Městským muzeem. V závěru roku jsme napsali text a provedli výběr obrazového materiálu pro novou brožuru o zámku, která vyjde v roce 2003 v plzeňském nakladatelství

Fraus. Pokračovala i práce na počítačovém zpracování dokumentace mobiliáře. Všech více než 15.000 karet je již přepsáno v počítači a probíhá jejich doplňování obrazovou dokumentací – u menších dvourozměrných předmětů skenováním z originálu, u ostatních z černobílých fotografií z karet, které začneme nahrazovat novými fotografiemi z digitálního aparátu, pořízeného na konci roku.

On ten rok vlastně tak úplně špatný nebyl.

Hluboká 2002

Mgr. Milan Šmíd

Návštěvnická sezóna

Rok 2002 znamenal pro státní zámek Hluboká nejnižší počet návštěvníků za posledních 10 let a z toho vyplývající i velice špatné ekonomické výsledky, které zvlášť ostře

kontrastují ve srovnání s úspěšným rokem 2001. Stojí za to, hledat kořeny tohoto poklesu, případně, pokud je problém v organizaci sezóny, vyvodit důsledky a zajistit nápravu.

V čem spočívala ekonomická úspěšnost roku 2001? Především v tom, že mírná úprava cen srovnala rozdíly mezi jednotlivými okruhy na minimum tak, že návštěvníci sami dobrovolně volili nejdražší okruh - tzv. Grandtour, protože byl nejeekonomičtější, tj. návštěvník za investované peníze viděl maximum, které, kdyby si chtěl prohlédnout

Malé nádvoří před rekonstrukcí fasád

sestavováním z kratších a levnějších okruhů, by ho vyšlo daleko draž. Tento přeliv zájmu návštěvníků na trasu Grandtour, která podržela nezměněnou cenu z roku 2000, způsobil, že aniž by se vstupné výrazně zdražilo, byl nárůst tržeb i při relativně stejném celkovém množství návštěvníků výrazný. Rok 2002 začal optimisticky a zdálo se, že naváže na úspěšný rok 2001. Až do konce června nebylo ve srovnávání těchto let výraznějších rozdílů. Je ovšem již mnoho let neměnné, že cca 50 % celoročních tržeb za vstupné je realizováno v měsících hlavních letních prázdnin. Poměrně deštivý červenec 2002 inspiroval soukromou televizi Novu k

natočení informačního spotu o tom, že déšť a chlad nepřeje koupání, za to jsou rekreanty přeplněné restaurace a na památkových objektech se tvoří fronty. K tomuto nic neříkajícímu spotu byly jako ilustrační záběry použity snímky Hluboké a fronty před

Malé nádvoří po skončení oprav

škody srpnové vody nebyly velké, povodeň vyplavila pouze vodárnu v Podskalí, ovšem následný pokles návštěvnosti vyvolal ztráty v milionech korun. Neodpustím si připomenout, že ačkoliv po 1. povodňové vlně, která zasáhla Č. Budějovice, se na Hluboké nic zvláštního nedělo, celostránkový letecký snímek zatopených luk u Č. Budějovic přes zámek, uveřejněný v deníku Blesk, vyvolal podobný efekt jako spot televize Nova. 2. povodňová vlna a její zásah do turistického ruchu celé republiky již stojí mimo veškeré diskuse.

I v roce 2002 zůstaly na zámku v provozu 4 prohlídkové okruhy: Hlavní trasa, Grandtour, Kuchyně a Zbrojnice. O specializované trasy Kuchyně a Zbrojnice je tradičně menší zájem než je jejich kapacita.

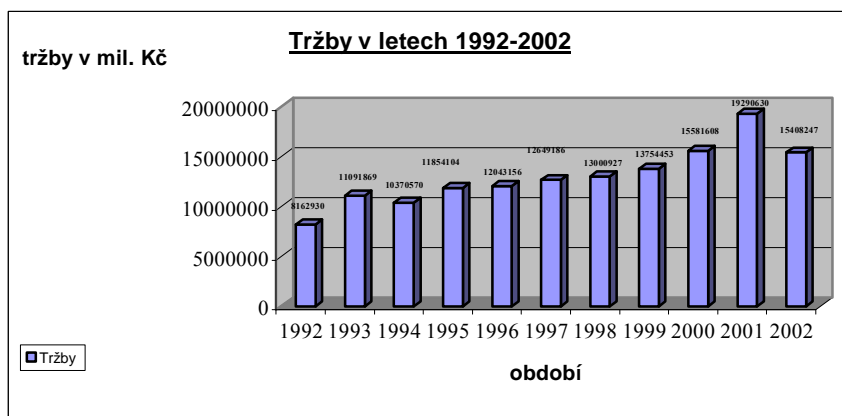
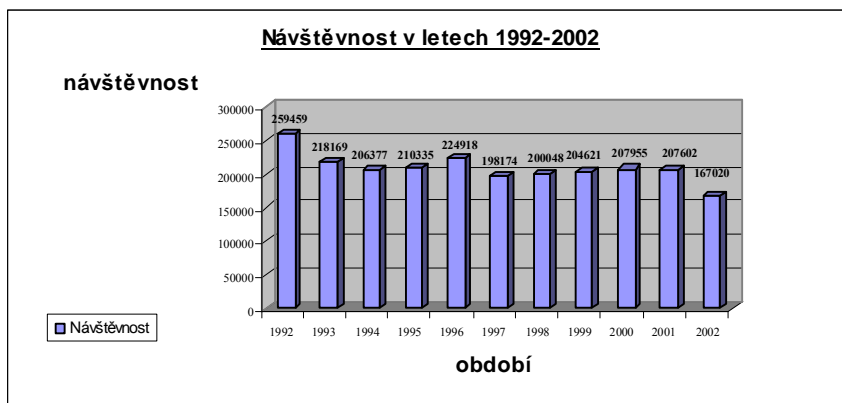
pokladnou. Při sledovanosti Novy se efekt dostavil okamžitě - v následujících dnech poklesl obrát na pokladně cca o 40 - 50.000,- Kč denně a k oživení docházelo velice pomalu.

Protože proti takovému zásahu médií je objekt bezbranný, urychlila tato situace rozhodnutí v příštích letech se vyvarovat front vybudováním nového návštěvnického centra s více pokladnami a tím zrychlit odbavování přicházejících návštěvníků, resp. zvýšit jejich komfort při nákupu vstupenky a zrychlením této operace i následně zvýšit návštěvnost.

Další příčinou poklesu návštěvnosti byly pochopitelně povodně 2002. Bezprostřední

Vývoj návštěvnosti a tržeb v letech 1992-2002 je patrný z doprovodných grafů 1. a 2.

Další doprovodné společenské a kulturní akce

Ke koloritu návštěvnické sezóny již tradičně patří koncerty vážné hudby. Hudební festival v roce 2002 vstoupil do svého 7. ročníku a ačkoliv se většina koncertů konala v srpnu, povodně, na rozdíl od návštěvnosti zámku, se na zájmu posluchačů nikterak negativně neprojeví. Specifikem letošního ročníku bylo, že vzhledem k stavebním pracím na nádvoří se musely všechny koncerty konat v náhradních prostorách, tj. v interiérech, což se ukázalo jako klad celého festivalu. Kvalitní hudba zněla knihovnou,

zimní zahradou, divadlem, kaplí, halou, velkou jídelnou, oranžérií. Genius loci zámeckých prostor umocnil působivost koncertů.

Tradičně se před zámkem konaly ukázky lukostřelby (po celou letní sezónu), v prostorách lovecké jídelny a zimní zahrady se konalo 10 recepcí či podobných společenských akcí, v oranžerii byla na konci června zajímavá módní přehlídka.

Na 2. zámeckém nádvoří byla také v tomto roce obřadní síň, ve které se konalo 268 svatebních obřadů. Svatební obřady, často soustředěné na páteční odpoledne a na soboty, se dostávaly tak jako v předešlých letech do střetu s běžným návštěvnickým provozem, proto v závěru roku 2002 bylo započato s rekonstrukcí Oranžerie pro potřeby svatebních obřadů tak, aby svatebčané byli izolováni od běžných návštěvníků zámku. Stávající obřadní síň by se měla v následujícím roce 2003 přebudovat na již zmíněné návštěvnické centrum s více pokladnami.

Mobiliář a základní evidence

Jedním z hlavních úkolů objektu je participovat na závěrečné kontrole základní evidence mobiliáře. Na objektu bylo celkem zkontrolováno 2796 mobiliárních předmětů. U těchto předmětů se kromě jejich fyzického ohledání kontrolují také karty základní evidence, resp. makuláře, pokud nejsou karty zpracovány. Cca 600 předmětů nemělo makuláře vůbec, proto byly nově zpracovány. Tato kontrola letos probíhala v depozitáři obrazů a instalovaných depozitářích 2. patra a přízemí.

Zkontrolované karty a makuláře se zpracovávají v počítačovém programu ZEM. Toto zpracování vzhledem k personálním problémům vázlo, ovšem i tak se podařilo databázi rozšířit o 3500 položek. Zároveň se doplňovaly již starší záznamy (nová čísla negativů, stará schwarzenberská čísla, aktuální lokace apod.)

V roce 2002 se na zámku vyfotografovalo 1075 mobiliárních předmětů černobíle a 54 barevně. V barvě se fotografovaly především obrazy (barevné olejomalby na plátně).

V létě na SZ Hluboká zpracovával odbornou expertizu nábytku Dr. Fronek z UMPRUM Praha a Dr. Ourodová zpracovávala do katalogu obrazy J. J. Hamiltona.

I v tomto roce pokračovalo šití ochranných povlaků na nábytek v 2. patře a dovybavování oken žaluziemi jako ochrana před světlem. Zcela nově byl uspořádán depozitář obrazů (v souvislosti s kontrolou základní evidence) a řada obrazů z něj byla vyjmuta a rozvěšena nově po interiérech objektu. Uspořádány byly i zařízené depozitáře na Krátké chodbě v 2.

patře a kompletně byl přestěhován depozitář užité keramiky z nevyhovujících prostor v podkroví kaple do suché místnosti v přízemí.

Na restaurování bylo z objektu odesláno 57 mobiliárních předmětů, 15 předmětů bylo zapůjčeno jako dekorace k filmování a 80 kusů bylo zapůjčeno na různé výstavy. (17 ks na výstavu orientálií v japonském Kjótu, 1 ks na výstavu Buquoyské sklo a 62 ks na výstavu japonských laků Plocha zrozená k dekoru v Praze).

V říjnu byla zahájena periodická inventura celého mobiliárního fondu včetně knihovny, která bude probíhat téměř do konce roku 2003.

Stavební údržba

Dominantní akcí stavební údržby byla rekonstrukce fasád obou zámeckých nádvoří. Projekt zpracoval architektonický ateliér Domus, ing. arch. Miroslav Tupý a po výběrovém řízení ho realizovala firma Suchý. Prakticky po celou sezónu stálo na nádvoří lešení, což působilo nemalé problémy v návštěvnickém provozu. Těžká technika najížděla a hlučné práce probíhaly v nočních hodinách po uzavření objektu pro veřejnost, aby provoz vůbec mohl být zachován.

V závěru roku bylo započato s předlažďováním hlavního nádvoří, aby se stavebně dokončil logický celek vnitřních exteriérů objektu a rovněž se rozběhly práce na rekonstrukci Oranžerie za účelem její přestavby na novou obřadní síň. V letních měsících pokračovala již v minulých letech započatá oprava zubů cimbuří obvodové hradební zdi podél hlavní přístupové cesty z města k objektu kolem hotelu Štekl.

Při údržbových pracích se na objektu vystřídalo 28 dodavatelských firem.

Údržba parku

Do údržby parku bylo investováno celkem 980.000,- Kč (z toho 80.000,- Kč na likvidaci polomů). Kromě tradičního chemického ošetřování, přihnojování a sečení travních ploch se pozornost parkařů soustředila především na čištění strání a skal pod zámekem, kde je předpoklad, že by v budoucnu, nebude-li tato část řádně ošetřována, by mohlo dojít k statickému narušení a posléze sesuvům půdy či padání kamenů. Ve velice náročném terénu, v příkrém svahu nad skálou, v místech kam nemůže vjet žádná technika, čistili naši zaměstnanci i zaměstnanci dodavatelských firem park od náletů, podrostu a padlých

stromů. Stejně se pracovalo i na vybraných lokalitách nad přístupovou cestou, za hřbitovem a u školy.

V roce 2002 bylo v parku (lokalita z školy, u rybníčku a u Panenky Marie) vysazeno 40 smrků a byla obnovena parková cesta od školy k lesnímu závodu. Běžná údržba zahrad začínající jarní výsadbou, pletím, zastřiháváním buxusů a živých plotů, sekáním a shrabováním trávy, údržbou cest, úklidem a končící stahováním suchých větví, shrabováním a odvozem suchého listí a prohmováním a posypáním cest je každoroční běžnou rutinou, bez které by kolorit celého areálu nepůsobil estetickým dojmem.

Velkým problémem zůstává stavba oplocení kolem celého parku. Ačkoliv byla započata již v roce 2001, zůstává díky obstrukcím Městského úřadu v Hluboké nad Vltavou a některých soukromých osob stále nedokončená, resp. dokončená pole jsou spojena drátěným pletivem, čímž se impozantní litinové oplocení mění v pitoreskní architektonický útvar budící přinejmenším rozpaky.

Rok 2002 na Státním hradu a zámku v Jindřichově Hradci

PhDr. Milan Paulík a kolektiv

Návštěvníká sezóna :

V roce 2002 navštívilo Státní hrad a zámek v Jindřichově Hradci 74 549 návštěvníků, kteří mohli tradičně shlédnout tři prohlídkové trasy: trasu A – Adamovo stavení, trasu B – Gotický hrad a trasu C – Procházka 18. a 19. stoletím. Také o vyhlídku na město z Černé věže byl velký zájem, letos ji navštívilo 11 658 osob. Velmi oblíbenou, a také často žádanou variantou denních prohlídek, zvláště pak pro cizince, se stal výběr ze třech prohlídkových tras. Návštěvníký provoz pomáhalo zajišťovat 33 sezónních průvodců. Jako každý rok, tak i v roce 2002, byla využita Kaple sv. Ducha nejenom jako součást prohlídkové trasy gotickým hradem, ale také zde bylo při církevním svatebním obřadu oddáno sedm párů.

Kultura :

Na našem památkovém objektu bylo uspořádáno více než 90 kulturně – společenských akcí. Z těch, které byly veřejností nejvíce vyhledávány můžeme jmenovat

např. koncertní vystoupení houslového virtuóza Ivana Ženatého, koncert talentovaných mladých umělců rozhlasové soutěže Concertino Praga či vystoupení interpretů z anglického Nottinghamu, které bylo již tradičně spolupořádáno s pražskou agenturou The Prague Concert Co. Jindřichohradecký divadelní spolek Jablonský pro své příznivce nastudoval hru L. Stroupežnického „Naši furianti“. Z letních festivalů, které si dovedou udržet svoji vysokou návštěvnost, patří zejména Folková růže.

Oproti tomu, nebylo tento rok uspořádáno žádné operní představení z repertoáru Jihočeského divadla v Českých Budějovicích, které se tradičně konalo v historickém prostředí třetího zámekského nádvoří. Milovníci operního umění však jistě budou moci v následující divadelní sezóně roku 2003 opět shlédnout některé z nastudovaných děl Jihočeského divadla.

Každoročně v měsíci srpnu, nabízí náš památkový objekt svým návštěvníkům velmi zajímavý a divácky atraktivní program, kterým jsou noční prohlídky hradním a zámekským areálem. Zpravidla se každý rok od sebe odlišují svým provedením. I tentokrát byl hlavním iniciátorem nového nastudování a zároveň pořadatelem herec divadla v Plzni Antonín Kaška. A tak byly opět rozehrány příběhy z dob pánů z Hradce.

Výstavy :

Výtvarné umění bylo od dubna do října představeno veřejnosti nejenom v zámekské galerii na II. nádvoří, ale také v dalších nově otevřených prostorách. Mezi vystavujícími umělci byl fotograf Boris Procházka či malíři Josef Sekyra, Viktor Šebestík a Zdeněk Jizera Vonásek.

Velmi zajímavou výstavou, pořádanou jindřichohradeckým gymnáziem ve Stříbrnici Španělského křídla, byla přehlídka nejúspěšnějších prací našich a zahraničních studentů, a to vše pod záštitou světové organizace UNESCO.

Ve Sloupové síni Španělského křídla se prezentovala putovní výstava „XX. Století architektury.“

Na prvním nádvoří se konala přehlídka historických vozidel, která přilákala obdivovatele a milovníky automobilových veteránů.

Španělské křídlo bylo opět využíváno kromě koncertů také k společenským večerům a seminářům.

Závěr roku patřil nejen koncertnímu vystoupení operního pěvce a držitele prestižní divadelní ceny Thálie, Romana Janála, ale také Adventním prohlídkám hradem a zámkem.

O našem památkovém objektu a kulturních akcích zde pořádaných vyšlo v českém tisku na 95 článků a fotografií. Několik reportáží bylo odvysíláno také v České a Jindřichohradecké televizi.

Provedené stavební práce a dodávky v roce 2002:

- Mlýn: V roce 2002 pokračovaly dokončující práce na objektu „mlýna.“ Byly prováděny vnitřní úpravy, osazování truhlářských a kamenických výrobků, dokončení rozvodů elektroinstalace, propojení zdravotní instalace, venkovní přípojky elektrické a zdravotní instalace.
- V měsíci listopadu byla dokončena montáž a uvedení do provozu elektrárny. Pro spuštění bylo nutno provést některé práce, které nebyly součástí projektové dokumentace a souvisely se splněním nových předpisů životní prostředí. Jednalo se o monitoring ovládacího systému MVE.
- Před mlýnem byly provedeny hrubé terénní úpravy pro zajištění vstupu do mlýna. Pro zabezpečení mlýna byla provedena požární signalizace a hrubé rozvody elektrické zabezpečovací signalizace.
- Pro dokončení náhonu mlýna došlo k opravě ohradní zdi navazující na náhon. Výše uvedené opravy prováděla stavení firma Beneš Jiří, montáž MVE Strojírna Brno a Alva Strakonice, montáž EPS firma ZASIS Brno a EZS firma ELS J. Hradec
- Zádlažba dvora byla provedena v prostoru před „Sýpkou“ a vydláždění průjezdu v Novém pivovaru. Zádlažbu prováděla stavební firma Beneš Jiří a Mareček Jan.
- Z dalších prací to byly nátěry oken v Adamově stavení, které prováděla natěračská firma Šmejkal Karel. Havarijní opravy střech prováděla firma Sládek Stanislav.
- Ve Španělském křídle proběhla oprava podlahy v Malém divadelním sále. Jednalo se o vytrhání stávající kazetové dřevěné podlahy, u níž došlo k poškození zateklou vodou z prasklého topení, a následné zformování, úpravy a zpětné osazení. Práce prováděla truhlářská firma Marek z Kunžaku.

- Z restaurátorských prací pokračovaly práce v Zeleném pokoji, které prováděl ak. mal. Tomáš Švéda. Dále bylo pokračováno v restaurátorských pracích v Krbové místnosti v Gotickém paláci. Práce prováděl ak. mal. Jiří Čech

Zpráva o Kratochvíli v roce 2002

Mgr. Vojtěch Troup

Podobně jako v předcházejících letech čekala správu zámku Kratochvíle v roce 2002 řada úkolů souvisejících s naplňováním dlouhodobé koncepce rozvoje objektu – zkvalitňování služeb návštěvníkům, péče o stavební údržbu, vhodná prezentace objektu především formou organizace kulturních akcí – výstavy výtvarných děl, koncerty, divadelní představení, společenské večery, cykly vzdělávacích pořadů apod. Rok 2002 byl však v mnoha ohledech jiný než v předchozích letech.

Stavební práce:

Po dokončení stavebních rekonstrukcí a restaurování ohradních zdí, zahradních pavilonů v roce 2001 mohla správa přikročit k dlouhodobým a finančně náročným pracím restaurování maleb a omítek východní fasády hlavní obytné budovy areálu – vily. Pro první etapu restaurování byl získán příspěvek z Programu zachrany architektonického dědictví MK ČR. Na základě výběrového řízení byla restaurováním pověřena restaurátorská skupina pod vedením Zuzany Wichterlové DiS. V dubnu byly práce zahájeny odstraněním většiny starých velkoplošných tmelů. V průběhu léta pak pokračovaly injektáží statických trhlin, zpevňováním a obtmelováním původních omítek, tmelením spár a dozdívek, čištěním od biologického napadení, chemickým ošetřením, retušemi a hydrofobizací výsledných finálních povrchů. V souvislosti s těmito restaurátorskými zásahy bylo nutné řešit i odvlhčení ploch celého okolí vily. Byl položen drenážní systém po celém obvodu stavby a zároveň tak byly umožněny práce na odsolení soklu vily aplikací čistého Arbocelu. Odsolovací práce byly prováděny ve dvou cyklech s dokončením v začátku roku 2003.

Tyto hlavní práce stavební a restaurátorské údržby byly doplňovány další údržbou objektů areálu :

- údržba zahradních ploch a komunikací – ve vlastní odborné zahradnické činnosti byl kladen důraz na intenzivní údržbu prováděnou vlastní činností – takto byly zahradnický udržovány veškeré travnaté plochy včetně vnějších prostorů, zelinářsko - bylinový a květinový parter, velká pozornost byla věnována pravidelné květinové výzdobě interiérů, zdravotním řezům ovocných stromů a údržbě konifer
- současně probíhaly další práce stavební údržby – oprava velké vstupní brány v západní ohradní zdi a všech dveří předzámčí, instalace a zprovoznění restaurovaného hodinového stroje ve vstupní věži objektu, oprava kované branky na mostu vnějšího příkopu, výroba replik renesančního interiérového osvětlení pro Sloní baštu a vstupní věž, vybudování nového stavebního dvoru ve východní části areálu, oprava čističky odpadních vod, oprava a rekonstrukce elektrorozvodů apod.

Návštěvníkový provoz a kulturní akce:

Pro návštěvní sezónu 2002 připravila správa objektu mimořádně bohatou nabídku kulturních a společenských akcí. Kulturní program na zámku Kratochvíle byl 1.června zahájen tradičním koncertem dětských pěveckých sborů Netoličtí vrabčáci, Medvíďat z Českého Krumlova a dívčím komorním sborem Bel canto. Již desítky let stojí tyto koncerty Netoličtých vrabčáků na počátku každého kulturního léta na Kratochvíli. Na tento

mimořádně vřele přijatý koncert navazuje také již tradičně cyklus dětských divadelních dnů. Do 21. června se uskutečnilo celkem 22 představení. Léto pokračovalo dalšími

koncerty pěveckých sborů a komorních sdružení, devíti ochotnickými divadelními večery. 1. července byla zahájena v zahradním pavilonu Markéta celosezónní výstava výtvarného díla Jana Moštěka. V literárním a hudebním odpoledni vystoupili mj. Radim Vašínský, Václav Vokolek, Jaroslav Hutka a Radim Hladík.

Od poloviny července se zahrada zámku Kratochvíle každý večer otevřela pro zahradní divadelní, hudební, výtvarná „Setkání na křižovatce letních cest“ – takový název mělo letošní Kratochvílení. Mimořádně krásnou a ztišenou atmosféru těchto divadelních večerů na Kratochvíli však v srpnu přerušil déšť, déšť a potopa. Kratochvílský rybník se vyliil ze svých břehů. Do výše 1 m byla zatopena v celém rozsahu západní ohradní zeď, zahradní domek Markéta, jihozápadní domek, voda pronikla do předzámčí a kostela. Jen

Přes hráz rybníka se přelévá voda do předzámčí

díky včasným opatřením nedošlo k poškození zařízení interiérů. V celém rozsahu bylo poničeno koryto vodoteče ve vnějším příkopu, čistička odpadních vod, kanalizace, následky povodně se však nejvíce projevují na zdivu všech zatopených objektů. Zavlhčení západní ohradní zdi, jejíž nástěnná malířská výzdoba byla v minulých letech náročně restaurována, způsobuje opětovné opadávání omítek, drolí se a opadávají omítky

v interiérech zahradních domků a předzámčí. Do současné doby přetrvává enormní zavlhčení interiéru kaple. Sledování a odstraňování následků povodně zůstává tedy hlavním úkolem pro práce údržby i pro rok 2003. Druhotným následkem srpnové povodně, neméně skličujícím, bylo přerušení návštěvního provozu. Přestože byl objekt v důsledku povodně pro veřejnost uzavřen pouze dva dny, po jeho znovuootevření přicházel jen zanedbatelný počet návštěvníků. Kulturní léto bylo prakticky ukončeno a naděje, že se provoz rozběhne byly pohřbeny. A tak byl čas na důkladnější likvidaci následků, úklid a čištění. Přesto, že se ústav rozhodl prodloužit možnost návštěv až do konce prosince, zájem zůstal minimální.

V návštěvní sezóně roku 2002 bylo na Státním zámku Kratochvíle uskutečněno celkem 57 kulturních akcí, z toho jedna celosezónní výstava, osm samostatných koncertů, 45 dramatických vystoupení, pět společenských akcí s celkovou návštěvností 9.000 osob. Celkový počet návštěvníků v sezóně 2002 klesl na 33. 265 osob.

Landštejn

Jiřina Mládková

Přípravné a úklidové práce na sezonu se na hradě jako je Landštejn mohou provádět až po ukončení zimy. Bylo nutné pozvat pracovníky se specializací na výškové práce, protože bylo potřebné očistit zdivo od náletů a oklepat odfouklou omítku, která by mohla zapříčinit zranění návštěvníků. Překlady z trámů nad západní branou do příkopu se během zimních měsíců zbouraly a bylo nutné tuto havárii ihned řešit výměnou za nové překlady s dozděním hradebního zdiva.

V roce 2002 navštívilo SH Landštejn 46.796 návštěvníků. Hrad se nachází v průsečíku několika cyklotras a velký počet návštěvníků tvořili právě cyklisté, pro které jsme před hradem postavili několik kolostavů a vybudovali malé posezení. V průběhu sezony se na hradě tradičně pořádalo několik kulturních akcí s celodenním programem, nebo jen jednotlivá vystoupení šermířů, muzikantů a divadelníků. Po celou sezonu byla ve velkém příkopu možnost vyzkoušet si střelbu z luku a kuše. Vzhledem k tomu, že v nejbližším okolí hradu je nedostatečně zabezpečeno občerstvení, podařilo se nám v této sezóně dobudovat a otevřít stánek s občerstvením přímo v areálu hradu. Jako

v předchozích sezónách i letos jsme s přáteli hradu nastudovali a předvedli návštěvníkům večerní akci „Noc na Landštejně“, kterou jsme pro velký zájem v hlavní sezóně ještě jednou opakovali.

Stejní příznivci Landštejna také pokračovali ve vyklizení sklepních prostorů zalitých betonem. Protože jsme se dostali již dost hluboko pod skalnaté podlaží nádvoří, bylo provedeno statické zhodnocení specializovanou firmou. V současné době je téměř všechen beton vyklizen. Je zřejmé, že jsme se dostali k zásypu, který by již mohl souviset se zánikem hradu, proto jsem požádali ústavního archeologa o spolupráci při dalším vyklizení, jehož ukončení předpokládáme již v sezóně 2003.

Z dobových vedut a pohlednic jsme zjistili, že na konci velkého příkopu se nacházela vstupní brána, o které zatím není nic známo. Po dohodě s Mgr. Červákem byla v tomto prostoru položena sonda. Tato práce zatím není skončena. Protože se však jedná o prostor volně přístupný návštěvníkům, bude nutné po konzultaci s odborným pracovníkem archeologický výzkum v této lokalitě urychleně ukončit.

Vyklizené sklepní prostory jsme využili ve dnech svátků, kdy památky nabízejí návštěvníkům pohled na jinak nepřístupná místa. Zajistili jsme do nově odhalených sklepů bezpečný doprovod s historickým výkladem. Protože byl o prohlídku značný zájem, plánujeme i v sezóně 2003 tyto prostory příležitostně otvírat.

Problémy se zásobováním vodou se nám i v roce 2002 nepodařilo vyřešit. Opět budeme muset vodu dovážet. O vybudování vodovodu obec usiluje již několik let, ale vše je závislé na získání finančních dotací, které však byly v roce 2002 značně omezené vzhledem k povodňovým škodám.

Ani v roce 2002 neustaly stavební práce. V závěru roku se podařilo dokončit víc prací, než stanovil plán. Byla provedena rekonstrukce další části hradeb, nová izolace nad druhou a čtvrtou bránou, výměna dřevěných podest u vstupu do románského paláce a do kaple, odvedení dešťové vody a vydláždění prvního nádvoří. Vzhledem k náročnému terénu je nutné každoročně opakovat vykácení a likvidaci náletů kolem hradeb.

Státní hrad Nové Hrady v roce 2002

Mgr. Jan Smolík

První písemná zmínka o Nových Hradech je z roku 1279, kdy je uváděn Vítkovec z landštejnské větve - Ojří ze Svin a Nových Hradů. Roku 1358 přešel hrad koupí do rukou Rožmberků. V té době měl hrad podobu jednoduchého hrádku pravděpodobně bergfriedového typu s dodnes dochovanou velmi nezvyklou průchozí dispozicí. Během rožmberské éry byl hrad několikrát poškozen a to jak v souvislosti událostmi válečnými tak působením přírodních sil (blesk, zemětřesení) a dočkal se i odpovídajících oprav. Významná přestavba začala na samém sklonku rožmberské držby a dokončena byla již novými majiteli – pány ze Švamberka, kteří hrad získali na základě dědické smlouvy po smrti Petra Voka.

Roku 1619 hrad v souvislosti s událostmi začínající třicetileté války dobyl císařský vojevůdce Karel Bonaventura Buquoy, aby ho rok na to dostal od císaře do trvalé držby jako náhradu za válečné výdaje. Naprosto zásadní rozhodnutím pro vývoj novohradského hradu bylo zahájení stavby paláce - tzv. rezidence na náměstí. Sem se již roku 1625 přestěhovala vdova po Karlu B. Buquoy, Marie Magdalena. Hrad tak přestal být využíván jako panské sídlo a byl přeměněn na byty pro panské úředníky. Tomu pak

odpovídaly i veškeré další stavební úpravy. V držení Buquoyského rodu byl hrad až do roku 1945, kdy přišel do rukou československého státu. Na hradě byly nadále byty, v části hradu pak byla instalována expozice dílem ze svozového mobiliáře a dílem z mobiliáře, jenž pocházel z buquoyského novohradského zámku (postaven r.1810). Na počátku devadesátých let zahájil tehdejší správce (OkÚ České Budějovice) rozsáhlou opravu hradu. Objekt byl pro veřejnost uzavřen a byly prováděny velice zásadní a mnohdy, jak se dnes zdá, i zbytečně drastické a nevhodné stavební úpravy. Částečně byla expozice hradu v provizorních prostorách zpřístupněna již v roce 1997, zcela nová expozice byla vybudována pro sezónu roku 2000. Rozhodnutím Ministerstva kultury ČR přešlo k 1.1. 2002 právo hospodaření ke Státnímu hradu Nové Hrady z Okresního úřadu České Budějovice na tehdejší Státní památkový ústav v Českých Budějovicích

Do správy ústavu tak byl získán svým způsobem velice specifický objekt a to v mnoha ohledech. Především zde neexistovala samostatná správa hradu, tak jak bylo u objektů spravovaných okresními úřady obvyklé, ale hrad byl do té doby přímo spravován okresním úřadem České Budějovice. Dalším velice neobvyklým rysem bylo to, že hrad od roku 2000, kdy byly dokončeny opravy, až do předání tehdejšímu SPÚ České Budějovice, provozoval soukromý nájemce, který zajišťoval návštěvnický provoz, prodej suvenýrů a provoz restaurace. Pracovník okresního úřadu pak vlastně pouze zabezpečoval uzamčení objektu po skončení denního provozu. Nájemce, jako každý podnikatel, vycházel ze snahy docílit příslušného zisku a tomu byla například podřízena poněkud svérázná provozní doba, či kvalita některých kulturních akcí. Hrad tak po té, co vypadl z povědomí potencionálních návštěvníků kvůli nepřístupnosti v době oprav, získával i po opětovném zpřístupnění přinejmenším rozporuplnou pověst.

Vlastní expozice byla instalována zcela nově na jaře roku 2000. Na žádost OkÚ jí sestavily pracovnice SPÚ České Budějovice. Vzhledem k nedostatku vystavitelných předmětů z kmenového mobiliáře byly využity ve velké míře výpůjčky ze SH Rožmberk, SZ Hluboká a z Jihočeského muzea v Českých Budějovicích. Z vlastních předmětů byl vystaven především soubor velice kvalitních nově restaurovaných obrazů především příslušníků buquoyského rodu, kolekce zbraní a několik kusů nábytku. I když se autorky expozice cíleně snažily vytvořit představu šlechtických interiérů, za stávajících podmínek to nebylo samozřejmě možné. Drtivá

většina kmenového mobiliáře byla ve špatném až žalostném stavu a to zřejmě díky nevhodnému umístění během oprav hradu i po jejich skončení (půda, vlhký suterén).

Na počátku návštěvnické sezóny roku 2002 tak nově vytvořenou správu hradu čekalo mnoho neznámých a to především ve vztahu k návštěvnickému provozu a samozřejmě celá řada úkolů.

Po stavební stránce byl hrad na první pohled sice v pořádku, ale například veškeré šindelové střechy již vyžadovaly periodickou údržbu, která také proběhla během léta. Zároveň bylo třeba odstranit celou řadu nedodělků a drobných nedostatků : vytvořit zázemí pro zaměstnance, návštěvnické centrum, opravit vrata přední brány, odstranit nevhodná moderní svítidla v některých historických interiérech, došlo k opravě a oživení EZS, který byl relativně nedávno instalovaný byl v žalostném stavu. Zároveň byly stanoveny úkoly pro další roky - oprava vyzdění hradního příkopu, zahradnické úpravy v části nádvoří a v zahradě včetně opravy totálně zdevastovaného altánu, instalace EPS atd.

V oblasti péče o mobiliární fond byly vyčleněny odpovídající prostory pro umístění depozitářů a byly do nich přemístěny předměty dosud nevhodně umístěné na půdách. Dle potřeb doplňování expozice a s ohledem na finanční prostředky bude postupně docházet k restaurování mobiliárního fondu. Vzhledem k množství a rozsahu poškození to však bude práce na mnoho let.

Stávající expozice hradu zatím byla zatím v hrubých rysech ponechána bez výrazné reorganizace, ale ještě před počátkem návštěvnické sezóny 2002 došlo k mnoha drobným změnám. Především byla doplněna prázdná místa dalšími výpůjčkami, a to především ze sbírek SZ Hluboká. Zároveň byl k restaurování vybrán kmenový mobiliář, jímž bude expozice dále „zahušťována“. V dalších letech se však počítá s daleko výraznější přeměnou a především s rozšířením prohlídkové trasy o „buquoyskou knihovnu“. Ta je ve správě oddělení zámeckých knihoven Národního muzea a je provizorně deponována v jedné z místností hradu.

Kromě stávající prohlídkové trasy se počítá s vytvořením 2. návštěvnického okruhu v 1. poschodí „nového paláce“. Expozice by měla evokovat byt buquoyského úředníka z počátku 20. století. Jejím jádrem bude vybavení z pozůstatosti novohradského lékárníka, jež bylo získáno koupí na počátku roku 2002.

Vzhledem k absenci jakýchkoliv provozních zkušeností s chodem novohradského hradu a díky nedostatku bližších údajů o předešlých letech, kdy hrad provozoval soukromý nájemce, byl rok 2002 v mnoha ohledech rokem zkušebním. Především byla věnována mimořádná péče všemožné propagaci hradu a to jak před zahájením návštěvnického provozu, tak i během sezóny. Jednalo se jednak o čilý styk s médii a to nejenom regionálního ale i celostátního významu a dále o cílenou propagaci zaměřenou přímo na určité skupiny potenciálních návštěvníků – základní školy, domovy a kluby důchodců v jihočeském kraji. Zároveň se správa hradu snažila zmapovat co nejvíce veškerý návštěvnický provoz, aby bylo možno případně učinit příslušná opatření pro další roky.

K tomu měl mimo jiné posloužit dotazník připravený pro návštěvníky hradu. Ankety se zúčastnilo na 60 respondentů. Výsledky byly shrnuty do tabulky č. 1

Tabulka č. 1

Vzdělání respondentů	student		vyučen		středoškolské		vysokoškolské				
	12%		8%		40%		40%				
Použitý dopr. prostředek	vlak		autobus		kolo		auto		jiný		
	7%		14%		18%		58%			3%	
Délka pobytu		projíždím		do 3 dnů			více				
		40%		30%			30%				
Druh ubytování	kemp		soukromí		lázně		hotel		klášter		jiné
	29%		35%		6%		15%		3%		
Místo dočas. pobytu		Třeboňsko		Č.Krumlovsko		Lipensko		Novohradsko		Jiné	
		15%		6%		3%		70%		6%	
Trvalé bydliště ¹	Praha	Stč.	Jč.	Sč.	Vč.	Zč.	Jm.	Svm.			
	26%	7%	32%	2%	3%	10%	18%	2%			
Jak jste se o hradu dozvěděl(a)	Náhodou	Z tisku	Z TV, rozhlasu	Z literatury	Jinak ²		Od známých		Z internetu		
	15%	8%	4%	24%	13%		26%		10%		

¹ Podle „starých“ krajů

² Velice často byla uváděna cyklomapa, ač nebyla v možnostech k zaškrtnutí.

Tabulka poskytuje velice zajímavý pohled na složení vzorku novohradských návštěvníků v roce 2002. Předně je patrné, že objekt navštěvovali spíše lidé s vyšším vzděláním. K dopravě upřednostňovali individuální automobilovou dopravu,

Výstava Kaple a kapličky v přízemí hradu

zanedbatelný ale není také podíl cyklistů. Užitečným údajem je, odkud bezprostředně návštěvníci na hrad zavítali. Je vidět, že větší část z nich byla ubytována (nebo má trvalé bydliště) v okolí Nových Hradů či Třeboně. Z nedalekých oblíbených destinací, jakými

jsou Český Krumlov či Lipensko, přijelo jen minimum lidí. Ukazuje to, kam případně zaměřit další cílenou reklamu. Velice zajímavé je srovnání trvalého bydliště návštěvníků. Kromě Pražanů a Jihočechů hrad navštívil velký počet návštěvníků z jižní Moravy, avšak mizivé množství návštěvníků z krajů severních.

Konečně údaje z posledního řádku tabulky naznačují, jak důležité je kladné povědomí o existenci objektu a že spokojený návštěvník se nejenom vrací, ale též památku doporučí svým známým.

Mimo prohlídkového okruhu bylo pro návštěvníky hradu připraveno mnoho krátkodobých kulturních akcí. S velmi dobrým ohlasem se setkala výstava připravená pracovníky SPÚ České Budějovice - Dr. Pavlem Hájkem a Zdenou Paloušovou „Drobné sakrální stavby Jižních Čech“. V hradní galerii proběhlo 5 krátkodobých výstav současného umění, na nádvoří hradu 3 divadelní představení. Ta se však uskutečnila jen za velmi malé účasti publika, podobně jako 2 folkové koncerty. Tradičně velice hojně byly navštíveny novohradské hradní slavnosti na počátku prázdnin, které vedle správy hradu organizovalo především město Nové Hrady. I přes doznívající záplavy si mnozí na konci prázdnin našli cestu na večerní prohlídky hradu.

Na počátek a závěr sezóny roku 2002 připravila správa hradu menší hradní slavnosti za účasti šermířů a trhovců, přičemž obzvláště ty podzimní se i přes nepřízeň počasí vydařily, o čemž svědčí téměř tisícovka spokojených návštěvníků.

Rožmberk, ročenka 2002

Mgr. Jaroslav Čása

Státní hrad Rožmberk začal evidentně profitovat z cílené kampaně zaměřené na velké touroperátory a na činnost vně klasických prohlídek. Svoji roli hrál vztah ke stálým zákazníkům, kteří opakovaně přivážejí své hosty, stejně tak jako propagace mikroregionu kolem Rožmberka, jeho přírodních krás, staleté historie a netušených možností, jak strávit aktivní dovolenou.

V roce 2002 byla zpřístupněna Anglická věž, ve stoupání pak turisté mohou spatřit model hradu z poloviny 14. století a úchvatný rozhled po okolí je jim odměnou za 105 schodů, které musí k vrcholu vyhlídkové věže vystoupat. Především v zimním období je věž využívána, neboť tato nabídka je nejšetnější ve vztahu k zámecké expozici.

Dolní galerie byla změněna na mapové informační centrum s posezením pro nepříznivé počasí, které logicky navazuje na infocentrum dole ve vsi.

Zvláštní kapitolou jsou aktivity Klubu přátel Rožmberka, který nejenom pomáhá při opravě křížové cesty ke kapli sv. Anny na nedalekém Studenci, ale taky personálně zajišťuje tzv. noční prohlídky v letních měsících. Tyto akce jsou velmi populární a nepřímo zajišťují hradu mediální podporu ostatních aktivit. Nejcennější jsou hlavně tyto skutečnosti:

- Na hrad se vrací ti, kteří tady již byli;
- Oslovují se spíše obyvatelé jihu Čech, což je náš cíl;
- Popularita akce je taková, že účastníci ji doporučují svým přátelům. Tato mnohdy opomíjená forma propagace funguje skvěle a vybudovaného image si všichni zúčastnění nesmírně váž;

Naším cílem bylo vytvořit po celou sezónu takové prostředí, aby výše uvedené skutečnosti fungovaly i ve vztahu k běžným prohlídkám. K tomu určitě prospěl jistý

kodeks průvodce po rožmberském hradu, s kterým se sezónní průvodci snažili ztotožnit. Smutné srpnové události s velkou vodou ukázaly, byť rožmberský hrad v podstatě neutrpěl žádnou újmu, že ochrana historického dědictví musí mít společenskou prioritu a že je nutné tyto katastrofy předvídat a tedy investovat tak, abychom ochránili nenahraditelné.

Správa hradu inovovala zásadně internetovou doménu a stále stoupající počet návštěvníků přijíždí anebo se objednává po shlédnutí webových stránek. ADSL konečně vpadlo na trh a on-line systém komunikace pro celý zámecký a hradní jih je jistě na spadnutí. E-marketing pro sezónu 2003 pro nás začal prakticky již v listopadu roku 2002 a všichni věříme, že nám přinese nové zákazníky.

Podstatná je skutečnost, že opravený hrad zůstává symbolem důstojnosti i v době velmi jiskřivé a že tradiční expozice skutečně stojí za vidění.

Státní zámek Třeboň a knížecí hrobka Domanín v roce 2002

Ing. Pavel Hofman

První významnou změnou tohoto roku bylo pro oba objekty udělení statutu národní kulturní památky. Do průběhu a výsledků sezony 2002 se bezesporu do značné míry promítly svým obrovským záporným dopadem srpnové povodňové události, ostatně stejně tak jako i do jiných sfér života naší společnosti. Město Třeboň se stalo na několik dní takřka „ostrovem“ v rozsáhlé zaplavené oblasti. Město nebylo, v porovnání s jinými obcemi, zasaženo ničivou silou vody ve velkém rozsahu díky své vyvýšené poloze a zatopena byla v minimální míře a na krátkou dobu pouze část východního předměstí.

Mimo tuto část však voda zasáhla i zámecký park. Voda z rybníka Svět je téměř výlučně totiž vypouštěna stokou, která tvoří západní hranici zámeckého parku. Protože přísun vody i do rybníka Svět byl značný, musela být jeho výpust otevřena na

maximálně možnou kapacitu. Průtočnost stoky je však mimo jiné také limitována

propustností silničního mostku v severozápadním cípu parku, která však byla menší než přítokový proud. V důsledku tohoto stavu nadbytečná voda vystoupila z koryta stoky a vylila se do zámeckého parku, který zatopila asi na deset dnů zhruba do poloviny jeho

plochy, tedy v ploše asi 3. ha. Samotných staveb zámku se voda pouze dotkla v rozsahu

vyhlila se do zámeckého parku, který zatopila asi na deset dnů zhruba do poloviny jeho plochy, tedy v ploše asi 3. ha. Samotných staveb zámku se voda pouze dotkla v rozsahu asi pěti metrů jen u paty tzv. Dlouhé chodby. K většímu poškození stavby zámku podmáčením nedošlo díky vybudování ochranného valu z pytlů s pískem, který zadržoval sloupec vody 20 – 30 cm. Škody způsobené vodou šly tedy výhradně na vrub pěti samovolně padlých stromů v podmáčeném terénu a na vrub poškození zídky severního oplocení zámeckého parku. Nejvzácnějším z padlých stromů byl jediný exemplář ořechovce plstnatého (*Carya tomentosa*). Po odlivu vody z parku byl tento ve velmi krátké době vyčištěn od polomů a částečných nánosů bahna. Po oschnutí byl mechanizací odstraněn zápachající zabahněný travní porost, takže již počátkem září byl park pokryt novým svěže zeleným travním porostem a po poškození parku vodou již nebylo ani stopy.

Škody napáchané povodní byly ovšem i rázu druhotného. V návaznosti na

Na krátkou dobu se stal z Třeboně vodní zámek

povodňovou situaci značně utichl turistický ruch, který setrval na své nízké úrovni až do konce sezony. Ovlivnil tak významně výsledky návštěvnosti a potažmo i výsledek hospodaření objektu (ztráta na vstupném činila cca půl milionu korun). Zámek zaznamenal oproti roku 2001 pokles návštěvnosti o více než 23 tisíc návštěvníků a schwarzenberská hrobka o téměř 6 tisíc návštěvníků. Propad návštěvníků na zámku jde však zhruba z jedné poloviny na vrub úbytku francouzské klientely, kterou v minulých dvou letech zajišťovala cestovní kancelář Praha Tour. Situaci podstatně nezlepšil ani prakticky nepřetržitý provoz objektů až do konce roku.

Z finančních důvodů došlo i k útlumu údržbových prací a nedošlo proto ani k plánované realizaci rekonstrukce bazénku v zámeckém parku, vybudovaného zde v šedesátých letech 19. století za knížete Jana Adolfa II. a kněžny Eleonory. V samém závěru roku byly učiněny pouze některé přípravné práce, týkající se položení vodovodního řádu a kabelů pro přívod elektřiny k bazénku, čímž byla tato akce pro rok 2002 uzavřena. Z dalších proběhlých důležitých údržbových prací je nutno zmínit restaurování sgrafitové severní fasády do prostoru tzv. Lipovky a započetí prací na sále v čp. 153., tedy ve stavbě, která měla být původně počátkem 17. stol. budována Švamberky jako modlitebna a později byla patrně přestavována pro jiné účely. Započatý stavebně-historický průzkum této stavby v jihovýchodním cípu velkého nádvoří by mohl poskytnout bližší očekávané informace o jejím stavebním vývoji. Zrekonstruovaný sál, který v posledních letech a až do 30.6.2002 sloužil jako tělocvična zdejšího Zemědělského odborného učiliště, by měl do budoucna sloužit pro široké kulturní využití včetně napojení na tzv. konferenční turistiku ve městě. Tato nově nastupovaná filosofie města Třeboň má přispět k rozšíření cestovního ruchu ve městě i mimo hlavní turistickou sezonu.

Na schwarzenberské knížecí hrobce byly provedeny opravy části biologicky poškozeného krovu nad kaplí a opravy vikýřů v téže části. Po asi deseti letech byly vloženy finanční prostředky opět do fasády sousední stavby fary a její obvodové zdivo bylo opatřeno drenážním příkopem se štěrkovým výsypem. Proběhla zde také výměna střešní krytiny a výměna okapů.

Tak jako v minulých letech proběhla na obou objektech řada kulturních akcí, tj. hlavně koncertů a divadelních představení k oživení kulturního života Třeboně zejména v letních prázdninových měsících. Tyto akce byly pořádány Informačním kulturním

střediskem, správou zámku a agenturou Bárný (festival „Okolo Třeboně“). Konala se opět již tradiční Letní škola historických tanců. Čtvrtá pod vedením lektorky Elišky Trojanové a sedmá včetně tří předcházejících mezinárodních letních kurzů pod názvem La Pellegrina. Tradicí zůstalo i závěrečné veřejné vystoupení absolventů a jedna odpolední veřejná výuka v zámeckém parku. Novinkou letošního roku bylo první letní

týdenní soustředění skupiny historického šermu Escargots, která zpestřovala běžný návštěvnický provoz svými výstupy na nádvořích a v parku. Protože tento rok byl významný vzpomínkou na příchod posledního Rožmberka Petra Voka z Českého Krumlova do Třeboně v roce 1602 (výročí 400 let), byla o velikonoční sobotě správou zámku ve spolupráci s „Pochybnou kočovnou společností“ z třeboňského zámku a skupinou Escargots z Prahy uskutečněna vzpomínková „rekonstrukce“ tohoto příjezdu. Zájem veřejnosti o tuto akci spojenou s tržištěm byl opravdu veliký. K tomuto významnému výročí dále správa zámku přichystala nové noční prohlídky pod názvem „Životem Petra Voka“. Připomínaly některé důležité mezníky v životě tohoto významného rožmberského vladaře spjatého nerozlučně posledními lety života i smrtí s třeboňským zámkem. Mezi další úspěšné programy pořádané správou zámku v samotném závěru roku byly i vánoční koncert dětského pěveckého sboru z Lomnice nad Lužnicí v kapli hrobky a již třetí ročník „Vánoční pohádky schwarzenberské“, která opravdu bohatý kulturní program uzavřela.

Poměrně časově široký a programově pestrý byl v letošním roce i provoz zámecké galerie, který začal v květnu a skončil v prosinci. Výčet výstav je následující :

- společnost Lavana – „Třetí lázně v regionu“
- ZUŠ Třeboň – výstava dětských prací
- Jana Sochorová – obrazy
- Vilém Pokorný – obrazy
- Spolek přátel Třeboně – Třeboň ve staré fotografii
- IKS Třeboň – „Česká architektura očima kritiků“
- Klub Mája Třeboň – adventní výstava
- Integrovaná střední škola sklářská v Chlumu u Třeboně – výstava učňovských sklářských prací.

Krátkodobá speciální výstava uspořádaná k jubilejnímu výročí existence veslování v Třeboni (6.7. – 29.7.) pod názvem „Historie veslování v Třeboni“ byla z nedostatku jiných vhodných prostor ve městě (velmi rozměrné exponáty) umístěna zcela mimořádně do prostor zámecké konírny.

Poměrně významnou akcí, kterou nelze pominout ve výčtu aktivit objektu v tomto roce je otevření nového návštěvnického centra k datu 30. března 2002, tedy k samému dnu zahájení letošní turistické sezony. Toto centrum se skládá ze tří

samostatných prostorů, z nichž první je věnován představením všech památkových objektů spravovaných Státním památkovým ústavem v Českých Budějovicích. Objekty jsou představeny na velkoformátových fotografiích. Nezbytným doplňkem je orientační mapa s vyznačením vzdáleností jednotlivých objektů od sebe. Je zde také možnost občerstvení z nápojových automatů včetně míst k posezení. Ve druhé místnosti je umístěna pokladna a návštěvník zde má možnost shlédnout dokumentační fotografie charakterizující prohlídkové okruhy zámku, které mu mají umožnit volbu výběru ze třech nabízených tras. Vedle toho má možnost se seznámit na fotografiích i s nedalekou stavbou knížecí hrobky a je zde informován i o kulturních programech probíhajících na zámku a v kapli hrobky. Třetí prostor je potom věnován prodejně propagačního materiálu a upomínkových předmětů, kterou provozuje firma Unios.

V celkovém hodnocení, i přes zmíněné nesnáze, je možno rok 2002 hodnotit pro oba objekty jako úspěšný.

Vánoční pohádka sch arzenberská – zámek Třeboň 2002

Klášter Zlatá Koruna v roce 2002

PhDr. Zdeněk Troup

Rok 2002 byl pro objekt národní kulturní památky – kláštera Zlatá Koruna rokem pokračujícího úsilí vycházející z předchozího převodu výkonu vlastnických práv na Státní památkový ústav v Českých Budějovicích. Byl to však také rok ničivé povodně, která se druhotně dotkla i Zlaté Koruny.

Směřování objektu

Veškeré změny v objektu směřovaly k tomu, aby bylo postupně obnoveno obecné povědomí o Zlaté Koruně jako o jedné z nejvýznamnějších duchovních a řádových památek v Čechách. Proto došlo ke spojení prohlídkové trasy kláštera a konventního chrámu Nanebevzetí Panny Marie, v bývalé fraterii byly provedeny nové instalace, přibližující vývoj kláštera a život mnichů v době před sekularizací v r. 1785. Spolu s novou instalací v barokním refektáři a v bývalé kuchyni byla tak konstituována stěžejní osa, kolem níž lze rozvíjet další úpravy, rekonstrukční práce, kulturní aktivity a doplňkové činnosti.

Ke splnění těchto úkolů bylo zaměřeno hlavní úsilí v roce 2002:

- byla dokončena instalace moderního elektronického zabezpečení a požární ochrany objektu za finanční podpory z fondu Ministerstva kultury
- byla dokončena rekonstrukce nástupního prostoru v opatství včetně nového pokladního centra
- byla dokončena úprava Kaple Andělů strážných a v červenci došlo k jejímu slavnostnímu vysvěcení
- byla dokončena oprava bývalé dílny konvršů, v níž vznikl zajímavý koncertní sál s přiměřenou historickou instalací
- byla dokončena rekonstrukce sociálního zařízení v patře opatství
- byla provedena první etapa nově pojaté literární expozice v patře velkého konventu /s příspěvkem z fondů PHARE/

- pokračovala rekonstrukce přízemních a sklepních prostor v opatství s cílem vytvořit postupně zajímavý výstavní prostor pro příležitostné výstavy
- byla zahájena přestavba přízemí západního křídla opatství v němž bude umístěno moderní sociální zařízení pro návštěvníky a dílenské a skladové zázemí objektu

Stejně jako v předcházejících letech byly všechny tyto mnohdy náročné práce prováděny za plného návštěvníckého provozu tak, aby nebyl narušen systém prohlídek ani letní kulturní program.

Povodeň v srpnu 2002

Srpen roku 2002 přinesl Čechám katastrofální povodeň, která ve dvou vlnách zasáhla celé povodí Vltavy a nevyhnula se ani Zlaté Koruně. V souladu s cisterciáckými pravidly se klášterní budovy nacházejí v těsné blízkosti řeky a přesto v době kulminace, 14. srpna, kdy řekou protékalo neuvěřitelných 600 m³ vody za vteřinu, dostoupila hladina vody pouze k patě východní ohradní zdi. Přímých materiálních škod byly historické budovy zcela ušetřeny a i v tomto ohledu je nutno vzdát hold stavitelům kláštera, jejich moudrosti a prozíravosti. Daleko hůře dopadla celá říční niva, která ještě dlouho ponese stopy po vzedmutí vodního živlu a bohužel tím budou poškozovány některé dálkové pohledy na klášter. Nejhorší povodňovou škodou v okolí bylo stržení mostu v obci Zlatá Koruna. I když se tato událost netýkala kláštera přímo, způsobila vážné druhotné škody, neboť znamenala prakticky konec návštěvní sezóny.

Návštěvnost

Plán pro rok 2002 počítal s tím, že s ohledem na nové instalace a zvyšující se atraktivitu objektu bude pokračovat nárůst návštěvnosti. Od začátku sezóny se ukazovalo, že tento předpoklad je správný. Srpnová povodeň znamenala konec tomuto slibnému vývoji a ovlivnila vážným způsobem výsledky celého roku. Celkem tedy v sezóně 2002 navštívilo klášter 15.910 osob a na vstupném bylo vybráno 716.067 Kč. Pokles v návštěvnosti a v tržbách je jednoznačně způsoben srpnovou velkou vodou a ve Zlaté Koruně měl horší průběh než na jiných objektech v důsledku stržení mostu a omezené dostupnosti kláštera.

Vzhledem k výjimečné příčině poklesu návštěvnosti lze předpokládat, že se jednalo o jednorázový výkyv, který by neměl ovlivnit dlouhodobý trend růstu.

Zlatokorunské léto

a) divadlo

V letní sezóně se v klášteře uskutečnilo celkem 24 divadelních představení což znamenalo oproti předchozí sezóně pokles. I v tomto ohledu se projevil neblahý vliv povodně. Přesto počet diváků dosáhl 1980 osob. Dále se rozvíjela spolupráce s Malým divadlem z Českých Budějovic a zejména s pražskou katedrou alternativního divadla DAMU. V létě hrály v klášteře opět dvě skupiny studentů – druhý ročník vystoupil upraveným Snem noci svatojánské od W. Shakespeara a čtvrtý ročník přivezl scénickou úpravu Werichovy pohádky Tři sestry a jeden prsten.

b) koncerty

Na začátku sezóny byl slavnostně otevřen nový koncertní sál v prostoru bývalé dílny konvršů v jižním křídle velkého konventu. Při této příležitosti zde vystoupil maďarský smíšený sbor z Komárna. V dalším průběhu sezóny se zde uskutečnil flétnový koncert čerstvé absolventky HAMU Radky Janečkové a poté série koncertů staré hudby v podání souboru Dyškanti pod vedením PhDr. Martina Horyny. Navzdory povodni se tak uskutečnilo celkem 11 koncertů a ukázalo se, že zřízení koncertního sálu ve Zlaté Koruně byl krok správným směrem.

Závěrem

Rok 2002 posunul některé z představ o dalším vývoji v klášteře Zlatá Koruna zejména pokud jde o růst návštěvnosti. Do historie bude tento rok zapsán katastrofální povodní, jejíž vliv se projevil i ve Zlaté Koruně. Jako nejdůležitější zprávu je třeba chápat to, že během nevídané přírodní katastrofy nedošlo k žádným škodám na kulturním a historickém dědictví. Ani hlavní rekonstrukční a restaurátorské práce nebyly povodní omezeny, takže nebyly ohroženy pozitivní perspektivy dalšího rozvoje národní kulturní památky.

Zpráva o SH Zvíkov v roce 2002

Mgr. Aleš Kadlčák

Rok 2002 měl dvě odlišné podoby, kterých předělem se staly srpnové povodně. Ty náhle a razantně změnily víceméně ustálenou podobu sezónního provozu a ukázaly nová nečekaná problémová místa, která bylo nutno (často s velkou mírou improvizace) řešit.

První polovina roku probíhala v intencích standardního provozu: předjarní přípravy na každoroční dubnové zpřístupnění paláce doplňovaly v průběhu dalších měsíců údržbové opravy a zásahy (soustředily se především na výměnu rozpadající se šindelové krytiny v některých částech bývalého hospodářského stavení katovny a zajištění nepoškozených úseků, drobné opravy truhlářského rázu v provozních částech hradu), v rozmezí dubna až července byl objekt třikrát pronajat pro různé filmové štáby (2x ČT, 1x franc. produkce), což lze vnímat jako překvapující, protože se očekávalo spíše hubenější období, které zpravidla následuje po roce, kdy byl objekt více podobně vytížen (zároveň se potvrzuje, že odhadnout výši pronájmů v horizontu několika měsíců, s výjimkou každoročně se opakujících, nelze a často je právě tato oblast výnosů značně rozkolísaná), náplň kulturního léta byla obdobná jako v předešlých letech. Zkušebně bylo otevřeno nové občerstvení, ale vzhledem ke krátké době, kdy mohlo být v provozu, nelze udělat závěr o zájmu a ohlasu návštěvníků na tuto novou službu.

Povodně v polovině měsíce srpna vzhledem k poloze hradu nemohly ohrozit přímo stavbu, ale některé problémy velká voda vyvolala. Téměř všichni sezonní zaměstnanci pocházeli z postižených oblastí (Strakonice, Písek, Mirovice), díky čemuž provoz hradu v těchto problémových dnech zajišťoval omezený počet osob. Velké množství vody stékající z okolních svahů zanášelo kanalizaci na mostě, který i přes časté čištění a kontrolu přetekl a byl v některých časových úsecích neprůchozí (pokud bychom přistupovali v tomto případě k záležitosti s tím, že jde o obecní komunikaci, dlouho by se do areálu návštěvníci nedostali. Mimochodem – obyvatelé obce postoj zastupitelů a starosty v uvedených dnech silně kritizovali za špatnou koordinaci či spíše nečinnost).

Největší omezení přineslo poškození hradní rozvodny umístěné v bývalém pivovaru, kterou bylo nutné vysoušet, aby se po třech dnech mohlo přistoupit k provizorním opravám, aby následně bylo možné obnovit dodávky elektrického proudu

a návštěvnícký provoz hradu (v listopadu bylo velmi zastaralé zařízení nahrazeno novým a vodě vzdorným). Návštěvnost hradu se výrazně snížila, byť – upřímně řečeno – v dnech kulminujících hladin v jižních Čechách, kdy bylo uzavřeno, poškozeno a narušeno i v okolí mnoho přístupových komunikací, přítomnost lidí překvapovala. Vžilo se označení „povodňová turistika“, protože díky televizním zpravodajským relacím se přitažlivým místem návštěv stala vzedmutá hladina Orlické přehrady, která dosahovala ještě 1 m nad zátopové pásmo. Zhruba do necelého týdne se podařilo uvést pracovní záležitosti do takového stavu, aby bylo možné fungovat za běžných podmínek.

V souvislosti se zmínkou o přehradě se vybaví nedořešený vztah ohledně stavby, kterou Povodí Vltavy využívá jako rekreační zařízení, a jež je zčásti vestavěna do hradní parcely. Je to jedno z dědictví dob všelidového vlastnictví, které se nyní obtížně narovnává. Vzhledem k tomu, že problém je na straně majitele skladu (tak se v návrhu smlouvy budova označuje), očekával by se konstruktivnější postoj při jednáních. Celé záležitost zůstává otevřenou.

Po podzimních volbách se výrazněji proměnilo obecní zastupitelstvo, jehož někteří členové projevují velkou ochotu spolupracovat se správou hradu. Předběžně byly domluveny některé kulturní akce, na jejichž organizaci by se podílel i obecní úřad. Do jaké míry se podaří přenést tento pozitivní prvek i do jiných a problémovějších záležitostí (především údržba a způsob užívání obecní cesty vedoucí celým hradním areálem), ukáže až období následující.

Oddělení památkových průzkumů a monitoringu památek N SCO – P6

Ing. Vlastislav Ourada

V roce 2002 pokračovaly všechny činnosti doposud zajišťované oddělením P6. Nedošlo k personálním a organizačním změnám, v oddělení pracovali čtyři pracovníci - tři na pracovišti v Českém Krumlově a jeden v Českých Budějovicích.

Těžištěm práce oddělení nadále zůstává operativní provádění drobnějších průzkumů převážně záchranné povahy v případech, kdy tuto potřebu nelze zajistit ze strany

investora, či vlastníka. Výsledky průzkumů slouží zejména jako podklad pro přípravu odborných vyjádření, nebo pro archivaci (dokumentace ohrožených konstrukcí). Pro kvalitu průzkumů je velmi přínosná spolupráce na zpracování archivních podkladů pro aktuální průzkumy ze strany odboru P3.

Z hlediska mezinárodních závazků států nejzávažnější agendou je monitoring památek UNESCO. Způsob sledování vývoje MPR Český Krumlov a VPR Holašovice je v rámci celostátní metodiky postupně optimalizován tak, aby zjištění uvedená v monitorovací zprávě byla co nejlépe využitelná k zpětnému pozitivnímu ovlivňování vývoje těchto památek.

Rok 2002 byl specifický pokud jde o časové kapacity k zajištění standardních činností. Likvidace následků povodně- záchrana plánového archivu (odd. P6 se zaměřilo zejména na záchranu elaborátů SHP) ukrojila z časového fondu více než měsíc. Také mimořádné úkoly zadané zřizovatelem (zejména zpracování metodiky plánů zásad památkové ochrany vesnic a publikované vyhodnocení zpracovaných plánů pro města) byly časově náročné.

Účast na zpracování plánů zásad památkové ochrany je již tradičně významnou součástí práce oddělení.

Monitoring

V prvním čtvrtletí roku 2002 byly zpracovány zprávy o průběžném sledování obou jihočeských památek UNESCO v roce 2001.

V Českém Krumlově byly v roce 2001 stejně jako v předchozích letech vyhodnoceny závažné trendy ohrožující památku, m.j. úbytek autentických detailů při obnovách, pokles počtu trvale bydlících obyvatel, tlak na využití podkroví, přetížení centra nediferencovanou turistikou a další. (Blíže viz kap. 7 uvedené zprávy závěry a doporučená opatření).

Ve roce 2002 byl zpracován materiál reflektující podrobně kvalitu stavebních zásahů v historickém centru (V. Gírsa, J. Holeček). Problematická situace v uplatňování památkové ochrany byla tématem odborného semináře a jednání zainteresovaných orgánů. Konkrétním výsledkem těchto jednání bylo posílení odborné organizace zřízením nového pracovního místa pro MPR Český Krumlov. Díky obsazení tohoto místa

pracovníkem s vynikajícími odbornými předpoklady a znalostí místa došlo ve druhé polovině roku k dalšímu zkvalitnění přípravy odborných vyjádření. Závažným a nevyřešeným problémem zůstává kvalita vlastního výkonu památkové péče příslušným orgánem.

Zpráva o VPR Holašovice za rok 2001 konstatovala zachování hodnot pro které byla památka zařazena na seznam světových památek, současně však upozornila na závažné problémy v regulaci stavební činnosti, dotační politice a dalších sledovaných oblastech. Pozitivním signálem byla reakce institucí památkové péče, která by měla umožnit koncepční změnu těchto negativních trendů, zejména zpracováním podrobného regulačního materiálu. Přetrvává problém poškození kulturní krajiny v bezprostřední návaznosti na sídlo, zhoršuje se alarmující technický stav nevyužívaných hospodářských objektů usedlostí. V období sledovaném zprávou byl zpracován koncept územního plánu, který obsahoval náměty řešení některých závažných problémů sídla. Pro nesouhlas části obyvatel s některými aspekty však koncept nebyl doposud schválen.

Zásadní událostí při průběžném provádění monitoringu v roce 2002 byla srpnová povodeň. V rámci limitů daných bezpečnostními a dopravními omezeními v krizové situaci byl průběh povodně dokumentován videozáznamem a fotograficky.

Na úrovni celostátní koordinace monitoringu bylo prohloubeno sjednocení formální podoby zpráv. V nedostatečném legislativním zajištění monitoringu včetně jeho zpětných vazeb však nedošlo k pokroku. Problémy zkvalitnění provádění monitoringu se zabývala celostátní schůzka v Telči 14.a15. října 2002.

Kromě sledování již zapsaných památek se pracovníci oddělení podíleli na přípravě podkladů pro nominaci souboru měšťanských domů ve Slavonicích na zapsání na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO.

Památkové průzkumy

V uvedeném roce byly realizovány zejména tyto průzkumové a dokumentační akce:

Jindřichův Hradec č.p.154- hloubkový SHP měšťanského domu v průběhu obnovy.

Omlenička (okr.ČK) – Standardní SHP záměčku v těžce havarijním stavu.

Krnín č.p. 3 (okr. ČK)- sondážní průzkum průčelí špýcharu.

Vitějovice č.p. 4 (okr.PT)- odd. P6 na žádost Okú provedlo první posouzení nalezené roubené konstrukce a vzhledem k znakům poukazujících na možné pozdně středověké stáří zprostředkovalo dendrochronologickou analýzu, která stavbu bezpečně datovala k r. 1492. Jedná se tedy o nález nejstarší známé roubené stavby ve vesnickém prostředí v ČR. Nové Hrady (okr. ČB)-Rezidence- dokumentace průběhu obnovy.

Č. Krumlov, Soukenická 44 - dílčí SHP nevyužívaného chátrajícího objektu měl upřesnit jeho vývoj pro vypracování závazného stanoviska ke stavebním úpravám .

Červený Dvůr (okr. ČK) – průzkum torzálně dochovaných objektů tzv. Mauricovny a vrátnice v zámeckém parku.

Lustenek (u Rudolfova ,okr ČB) – dokumentace a základní stavebně historické posouzení renesančního dvora.

Opalice č. p. (okr. ČB)-dokumentace těžce havarijních dřevěných konstrukcí špýcharu před statickým zajištěním.

Týn n. Vlt.-zámek- lokální hloubkový průzkum omítek a konstrukcí v upravované části přízemí.

Pomezí pod Landštejnem (okr. JH)- základní posouzení vestavby do lodi kostela- příprava průzkumu.

Č. Budějovice, Panská 7 – lokální průzkum a dokumentace na kontaktu domu s přístavbou.

Č. Budějovice, Hroznová 6 – zjednodušený SHP domu s havarijními vodorovnými konstrukcemi.

Č. Budějovice, Senovážné nám. č.p. 6 – průzkum fasády a ploch omítek zasažených povodní.

Netolice č.p. 52 – průzkum fasády před obnovou.

Borovany - zámecká oranžerie – sondážní průzkum drobného objektu v parku.

Dendrochronologie

V uplynulém roce se po předchozí zkušební fázi staly běžnou činností zajišťovanou našim oddělením odběry vzorků pro dendrochronologickou analýzu. Odběry jsou prováděny nejen pro upřesnění stavební historie objektů pro něž oddělení zpracovává průzkumy a pro objekty ve zprávě NPÚ, ale rovněž jako bezplatný státní servis pro

vlastníky kulturních památek. V roce 2002 byly odebrány vzorky z dřevěných konstrukcí mj. těchto objektů :

Vitějovice č.p. 4, Český Krumlov- Soukenická č.44, Radniční 26, Panská 41.

Konzultace a spolupráce na dalších činnostech

Povahu drobných průzkumů měly rovněž konzultace některých úprav stavebních objektů u nichž jsme byli kolegy z odboru P1 přizváni k dílčímu posouzení konstrukcí dotčených úpravami.

Spolupráce s odborem P3 se kromě již uvedených archivních průzkumů týká upřesňování poznání objektů navržených k prohlášení za kulturní památku, či ke zrušení památkové ochrany. V rámci reidentifikace kulturních památek bylo zpracováno deset objektů v MPZ Bechyně.

**Lustenek u Rudolfova (okr. ČB), fragment sgrafita v destrukci vedle vstupu
v dvorním průčelí hlavního křídla, foto Vlastislav Ourada**

Součástí bezplatného státního servisu jsou konzultace se samosprávami. V uplynulém roce byly zejména pro Měú Český Krumlov připravovány podklady pro zpracování nového územního plánu.

Plány ochrany

Kromě uvedených činností zajišťovalo oddělení P6 třetí (nejrozsáhlejší) etapu plánu ochrany pro Český Krumlov a spolupracovalo s odborem P1 na plánu ochrany MPR Slavonice.

Zvláště odborně i kapacitně náročným úkolem zadaným Ministerstvem kultury ČR byla metodika plánů zásad památkové ochrany území historických vesnic. Zpracování metodiky bylo nutné před zahájením plánu pro VPR Holašovice. Vzhledem k celostátnímu záběru metodiky byl ke zpracování přizván specialista SÚPP na lidovou architekturu. Po předložení návrhu umožnilo MKČR zahájení pilotního projektu VPR Holašovice a formulovalo připomínky k zapracování do výsledného návrhu. Plán pro Holašovice byl ve druhé polovině roku podle metodiky zpracován ve spolupráci se SÚPP a odborem P1. Součástí plánu je podrobná regulace stavební činnosti v rezervaci, plán přinesl podstatné prohloubení poznání sídla a především ověřil použitelnost navržené metodiky.

Publikační činnost-

Četné zajímavé výsledky průzkumové činnosti, které by zasluhovaly předložení odborné veřejnosti nebylo možno publikovat z kapacitních důvodů, neboť zajištění nezbytných činností včetně mimořádných úkolů zadaných MKČR neumožnilo v tomto obzvláště náročném roce věnovat více času přípravě článků.

Z celostátních periodik se podařilo přispět do Almanachu programu regenerace MPR a MPZ článkem shrnujícím dosavadní výsledky zpracovávání plánů ochrany v jižních Čechách. K publikování do zpráv památkové péče byl připraven článek o likvidaci domu J.V. Kamarýta ve Velešíně a příspěvek o obnově fasády hradu v Českém Krumlově (pracovník oddělení je spoluautorem).

Do regionálního sborníku Zlatá stezka byl připraven článek o urbanistickém a stavebním vývoji Netolic a všichni pracovníci oddělení přispěli do předešlého čísla ročenky Státního památkového ústavu.

Pro popularizaci památkového fondu v regionálním tisku se podařilo realizovat jediný příspěvek- o nálezu dokládajícím situování rožmberského domu v Nových Hradech.

Semináře-

Pracovníci oddělení spolupracovali s městským úřadem v Českém Krumlově na přípravě a zajištění průběhu semináře k aktuálním problémům MPR Český Krumlov jako památky UNESCO.

Delegovaní zástupci oddělení se zúčastnili konference sdružení pro SHP v Zahrádkách u Č. Lípy a konference Dějiny staveb v Nečtinách. Proběhl rovněž mezioborově zaměřený seminář k hradu Dívčí Kámen. Činnost oddělení byla prezentována na diskusním fóru v rámci oslav 10 let od zápisu Českého Krumlova na seznam světového dědictví UNESCO.

Oddělení obnovy a údržby P5

Eva Jarošová

Pracovníci oddělení obnovy a údržby i nadále s maximálním úsilím zajišťovali obnovu a údržbu 13 objektů hradů, zámků, kláštera, hrobky a třech správních budov, které jsou ve správě Státního ústavu památkové péče v Českých Budějovicích. V oddělení jsou stabilně čtyři stavební technici s působištem v Českých Budějovicích, na dvou detašovaných pracovištích v Českém Krumlově a Jindřichově Hradci.

Pracovníci oddělení spolupracují také s oddělením P 4 při přípravě a sledování smluvních vztahů na restaurování mobiliárních fondů. Forma vzájemné spolupráce a zvýšené kontroly se velice osvědčila.

V průběhu roku bylo vysáno velké množství výběrových a poptávkových řízení pro opravy jednotlivých objektů. Snaha o co nejefektivnější využití státních dotací při výběru partnerů vyvolávala množství administrativní agendy.

Srpnové povodně, zejména na objektech SHZ Český Krumlov, SZ Kratochvíle, SZ Dačice, SZ Červená Lhota a na SZ Třeboň, způsobily velké škody na cestách, v parcích a porostech kolem rybníků. Letní vichřice bylo poškozeno i velké množství střešních ploch na našich objektech a padlo i neobvyklé množství stromů v parcích. Správní budova Senovážné nám. 6 měla hladinu povodňové vody v průjezdu ve výši 150

cm. Tyto události roku 2002 byly pro pracovníky oddělení dalším navýšením agendy a práce spojené se zajišťováním stavebních firem k okamžitému odstraňování škod.

O opravách, obnově a restaurátorských pracích na jednotlivých objektech v naší správě přesně informuje přehledná tabulka v příloze.

Pro představu se chceme zmínit alespoň o nejvýznamnějších a nejrozsáhlejších akcích roku:

- Hluboká - oprava fasády nádvoří
- Č. Krumlov - oprava interiéru č.p. 46, horní hrad západní fasáda a obnova fasád na Hrádku
- J. Hradec - pokračování v opravě mlýna
- Kratochvíle - restaurování východní fasády vily
- Třeboň - oprava sálu v č.p. 153
- Z.Koruna - byla znovu vysvěcena kaple Andělů Strážných s novou instalací

Celkový přehled čerpání finančních prostředků podle plánu obnovy a držby památkových objektů ve správě Státního památkového stavu v Českých Budějovicích pro rok 2002

č. obj.	okres	objekt	konto	popis stavebních prací	čerpání
01	Č.Bu	objekty správy SP	511-1	výmalba Senovážné	40.951,40
				opravy střech	22.676,00
				drobné opravy	48.214,70
				povodně	2.441.512,50
				součet 511-1	2,553.354,60
			511-3	údržba zeleně	6.443,00
			511-6	malá údržba	788,70
			518-4	PD, revize, lč	30.390,80
				OBJ K T C L K M	2,590.977,10
02	Č.Bu	SZ Hluboká n. Vltavou	511-1	fasády nádvoří	3,064.546,40
				dřevomorka	94.177,70
				cimbuří - ohradní zdi,hradební zed'	728.214,85
				prachárna	85.978,50
				interiéry - sklepy	70.099,10

				opravy oken, obložení, podlahy	91.231,70
				opravy střech	459.869,00
				žaluzie	531.997,20
				oprava elektroinstalací, EPS, EZS	243.060,30
				oprava interiéru věže	330.813,01
				oprava zámečnických prvků	57.265,00
				Alšova jihočeská galerie	414.895,70
				oprava vodárny a lávky	79.818,00
				dlažba nádvoří	695.002,55
				oranžerie	400.000,00
				511-1 součet	7,346.959,01
			511-2	restaurování kamen	89.000,00
				opravy maleb	7.000,00
				restaurování arkýře u Eleonory	100.000,00
				511-2 součet	196.000,00
			511-3	údržba zeleně, kácení, údržba cest	1,112.968,60
			511-4	restaurování mobiliáře	2,155.635,00
			511-6	malá údržba	314.455,80
			511-7	PZAD MK - fasáda zámku	2,000.000,00
			511-8	PRMKP - tapiserie	350.000,00
			518-4	PD, revize, Ič	835.366,60
				OBJ KT C LK M	14,311.385,01
03	Č. Kr	SHZ Český Krumlov	511-1	čp. 46 – interiér	1,710.000,00
				horní hrad - západní fasáda	1,549.305,00
				hrádek – obnova nádvoří	1,444.597,00
				drobné opravy	553.517,98
				opravy střech	1,100.540,50
				oprava komunikací a nádvoří	1,035.850,80
				oprava oken, dveří, fasád	367.830,80
				zdi tarasy	432.083,70
				čp.177, barokní divadlo	863.168,70
				opravy interiérů	1,078.941,00
				svah nad Rybářskou	123.690,00
				opravy elektroinstalací a osvětlení	773.673,00
				511-1 součet	11,033.198,48
			511-2	restaurování maleb	1,050.244,00

				restaurování plastik	244.980,00
				512-2 součet	1,295.234,00
			511-3	údržba zeleně	995.701,80
				údržba komunikací zám. zahrady	230.400,50
				511-3 součet	1,226.102,30
			511-4	restaurování mobiliáře	765.990,00
			511-6	malá údržba	429.044,63
			511-7	PZAD - oprava hrádku	1.500.000,00
			518-4	PD, revize, Ič	795.155,50
				OBJ KT C LK M	17,044.724,91
04	Č.Kr	SH Rožmberk n .Vlt.	511-1	oprava interiérů	74.405,00
				čp.105 – obnova fasády	52.300,50
				opr. oken a dveří	15.330,00
				oprava kanalizace, zdí	39.720,00
				oprava zábradlí, komunikace	516.617,00
				oprava střech, komínu, stožáru	145.164,00
				511-1 součet	843.536,50
			511-3	údržba zeleně	54.500,00
			511-4	restaurování mobiliáře	200.500,00
			511-6	malá údržba	64.248,40
			518-4	PD, revize, Ič	95.447,40
				OBJ KT C LK M	1,258.232,30
11	J. H.	SZ Červená Lhota	511-1	oprava fasády domečku	181.564,00
				úprava hradidla rybníka	49.350,00
				opravy EPS	1.296,90
				511-1 součet	232.210,90
			511-3	údržba zeleně	99.227,00
			511-4	restaurování mobiliáře	142.090,00
			511-6	malá údržba	144.761,90
			518-4	PD, revize, Ič	15.500,50
				OBJ KT C LK M	633.790,30
12	J. H.	Státní zámek Dačice	511-1	oprava fasád	96.555,00
				oprava ohradní zdi zahrady	160.117,00
				oprava tarasu mostku parku – I. et.	206.413,00
				oprava výpusti a mostu rybníka	202.744,00
				511-1 součet	665.829,00

			511-3	údržba parku	103.671,80
			511-4	restaurování mobiliáře	89.450,00
			511-6	malá údržba	153.031,20
			518-4	PD, revize, Ič	27.833,00
				OBJ KT C LK M	1,039.815,00
13	J. H.	SHZ Jindřichův Hradec	511-1	oprava mlýna	2,427.845,00
				oprava hradební zdi – u náhonu	212.032,00
				úprava dvora před sýpkou	552.422,00
				nátěr oken Adamova stavení	296.798,00
				statika náhonu	662.515,00
				oprava podlahy Španělského křídla	190.000,00
				zádlažba průjezdu nového pivovaru	132.000,00
				oprava EZS, drobné opravy	130.027,30
				511-I součet	4,603.639,30
			511-2	rest.práce	54.574,00
			511-3	údržba zeleně	48.930,00
			511-4	restaurování mobiliáře	133.400,00
			511-6	malá údržba	197.103,40
			511-7	PZAD – mlýn	1,000.000,00
			518-4	PD, revize, Ič	140.454,80
				OBJ KT C LK M	6,178.101,50
14	J. H.	Státní hrad Landštejn	511-1	nátěr šindelové střechy	26.796,00
				oprava izolace průjezdů	125.940,00
				statika podloží sklepa	174.883,00
				oprava hradeb	153.084,00
				oprava schodiště kaple	113.708,00
				schodiště ve vstupní části	78.029,00
				511-I součet	672.440,00
			511-4	restaurování mobiliáře	37.250,00
			511-6	malá údržba	61.267,20
			518-4	AD, PD, revize	5.727,60
				OBJ KT C LK M	776.684,80
15	J. H.	Hrobka Domanín	511-1	nátěr krovu hrobky	92.417,00
				oprava krytiny hrobky	330.656,00
				oprava fary, drob.údržba	518.419,50
				511-I součet	941.492,50

			511-3	údržba parku	197.607,20
				OBJ KT C LK M	1,139.099,70
16		Státní zámek Třeboň	511-1	oprava bazénku v parku I. etapa	285.000,00
				oprava víceúčel. sálu č.p.153 - I.et.	253.995,00
				oprava oken a dveří čp.110	98.574,00
				oprava krytiny	57.738,00
				drobné opravy	226.549,20
				511-1 součet	921.856,20
			511-2	restaurování fasády v Lipovce- I.et.	691.736,80
			511-3	zahradní práce	199.494,80
			511-4	restaurování mobiliáře	486.166,00
			511-6	malá údržba	293.259,10
			511-8	PRMKP – mobiliář	200.000,00
			518-4	PD, revize, IČ	147.551,60
				OBJ KT C LK M	2,940.064,50
17	Č. K.	Klášter Zlatá Koruna	511-1	opatství- dokončení poklad. centra	3,246.684,50
				V. konvent - oprava sálu a chodby	151.115,00
				V. konvent - odvlhčení jižní strany	129.457,00
				M. konvent - oprava kaple And. Stráž.	118.174,00
				opatství - oprava dílen a soc. zařízení	589.942,50
				drobné akce	18.900,52
				511- 1 součet	4,254.273,52
			511-2	restaurování omítek opatství	283.800,00
				patinace omítek v kapli A. Strážných	36.750,00
				511-2 součet	320.550,00
			511-3	údržba zeleně	28.900,00
			511-4	restaurování mobiliáře	399.902,00
			511-6	malá údržba	74.801,50
			518-4	PD, revize, Ič	603.540,80
				OBJ KT C LK M	5,681.967,82
18	Č.Bu	Státní hrad Nové Hradky	511-1	nátěry, opravy střech	583.992,00
				oprava zázemí pro průvodce	93.112,10
				oprava terasy	85.563,00
				opravy EZS	72.902,40
				drobné opravy	60.290,60
				511-1 součet	898.590,10

			511-3	údržba zeleně	80.250,00
			511-4	restaurování mobiliáře	82.000,00
			511-6	malá údržba	50.914,00
			518-4	PD, revize, Ič	35.935,00
				OBJ KT C LK M	1,147.689,10
22	Písek	Státní hrad Zvíkov	511-1	opravy, nátěry střech	859.621,00
				opravy truhlářských prvků	25.653,00
				opravy zdí	40.100,00
				rozvodna	52.558,30
				511-1 součet	988.170,30
			511-6	malá údržba	41.256,90
			518-4	PD, revize, Ič	13.493,40
				OBJ KT C LK M	1,042.920,60
23	Prach.	SZ Kratochvíle	511-1	dokončení oprav interiéru věže a čp.8	105.941,00
				oprava a osazení hodin.stroje - věž	110.000,00
				odvlhčení zdiva - vila	370.563,90
				drobné opr. omítek, výmalba pod věží	157.077,80
				oprava dveří a vrat	66.442,00
				opravy kamenné zádlažby na mostě	300.000,00
				drobné akce a opravy	184.549,90
				511-1 součet	1,294.757,60
			511-2	rest. ohradních zdí - Z a S strana	119.829,00
				restaurování nástěnné malby - vila	270.125,00
				rest. sgrafit (lazura) a fixace	208.403,00
				restaurování kamenných článků	22.500,00
				511-2 součet	620.917,00
			511-3	údržba parku	64.400,00
			511-6	malá údržba	63.888,90
			511-7	PZAD nástěnné malby vila	800.000,00
			518-4	PD, revize, Ič	81.437,20
				OBJ KT C LK M	2,925.400,70

**Technické zázemí pracoviště památkové péče na Senovážném
náměstí den poté – srpen 2002**

Kaple a kapličky regionu jižních Čech – Architektura a mobiliář

PhDr. Pavel Hájek, Zdenka Paloušová

Po sedmi letech práce skončila v roce 2002 první etapa rozsáhlého projektu mapujícího drobnou církevní architekturu Jihočeského kraje.

Předmětem výzkumu byla drobná církevní architektura – návesní kaple, hřbitovní kaple, hrobní kaple, výklenkové kaple a kapličky, kamenná a zděná boží muka. Zatímco u kaplí a kapliček nebylo terminologického sporu, termín boží muka může být vykládán různými způsoby, které pak ovlivňují šíři záběru projektu. Pro tento projekt byla chápána boží muka v širší vymezené Jaroslavem Heroutem (Herout, J. : Slabikář návštěvníků památek. Praha, Tvorba s.r.o.1994.) „Boží muka jsou : 1. sloupková, kamenná....., v podobě sloupku s kapličkovým horním ukončením, na jehož bocích, není-li lucernovitě otevřené, bývají reliefs,...popřípadě postavy svatých, nápisy, letopočet apod. Na vrcholu kamenný nebo kovaný křížek. 2. pilířková, zděná, obvykle čtyřboká, omítaná a bílená, s horní částí buď lucernovitou se soškou, nebo výklenky na obrázky...” Toto terminologické vymezení je podstatné, protože za boží muka jsou obecně považovány i kamenné a litinové kříže rozseté po krajině, obvykle na upomínku tragické či jinak památné události, případně jako místo odpočinku při cestách, určené k duchovnímu rozjímání. Přestože se v řadě případů jedná o velmi kvalitní řemeslnou práci, takto chápána boží muka nejsou do projektu zahrnuta.

Některé kaple stojí svojí velikostí na hranici mezi síňovou kaplí a menším kostelíkem. Základním principem bylo v takovém případě vlastnictví objektu. Do projektu byly zahrnuty pouze objekty, kterou nejsou v majetku církvi. Církevní objekty sleduje systém ISO a docházelo by k neúčelné duplicitě.

Projekt sledoval několik základních cílů. V první řadě provést důsledný terénní průzkum a podchytit tak v maximální úplnosti existenci tohoto typu drobné církevní architektury v regionu jižních Čech. Vedle zachycení a popisu architektury byl zcela prioritním cílem důsledný průzkum a dokumentace vybavení uměleckými předměty. Za doplňkový cíl byl stanoven pokus o shromáždění základních historických údajů, což se

vzhledem k časovým možnostem ukázalo jako neschůdné a byly excerpovány pouze některé základní prameny, zejména obecní kroniky, pokud byly uloženy na příslušných obecních úřadech.

Celý projekt byl zahájen v roce 1997 v rámci institucionálního výzkumu Památkového ústavu v Českých Budějovicích. Vzhledem k rozsahu zkoumaného území a četnosti objektů přijalo Ministerstvo kultury ČR tento úkol jako účelový projekt, rozložený do období let 1999-2002. V průběhu let 1997-2002 tak bylo zmapováno území sedmi okresů Jihočeského kraje, podchyceno bylo téměř 4 000 objektů představujících kolem 10 000 předmětů. Výsledkem výzkumu je rozsáhlá dokumentace pro jednotlivé stavby utříděná podle lokalit v jednotlivých okresech. Dokumentace obsahuje textovou část s lokalizačními údaji, základními historickými daty, popisem exteriéru a interiéru a úplným soupisem dochovaného vybavení objektů, druhou část představuje bohatá barevná fotodokumentace zachycující jak stavbu tak především jednotlivé předměty z výbavy kaplí. Většina fotodokumentace byla zároveň digitalizována a převedena na CD-Rom.

Projekt výrazným způsobem zasahly srpnové povodně roku 2002. Zatímco škody způsobené povodní na zkoumaném typu architektury nejsou nijak citelné, výrazně větší škody způsobila velká voda na archivních fondech SPÚ v Českých Budějovicích. Kromě jiných archivních materiálů, poškodila či zničila voda i část již dokončené dokumentace soupisu kaplí. Prakticky zničeny byly materiály okresu Strakonice, částečné poškození zasáhlo okresy Český Krumlov, Písek a Prachovice. Poškození naštěstí unikly negativy pořízené fotodokumentace a data uložená na CD-Romech a v počítači. Díky tomu bude snad možné postupně veškeré výstupy obnovit do původní podoby. Odhad škody způsobené povodní pouze na soupisu kaplí se pohybuje kolem 100 – 150 tisíc Kč.

2. Charakteristika drobné církevní architektury v regionech

2.1 Písecko (východní část)

Písecko je typickým vnitrozemským územím s nepřerušenu kontinuitou osídlení převážně českým obyvatelstvem. Geograficky dělí region řeka Vltava a Otava na dvě téměř shodné poloviny. Přírodním centrem východní části Písecka je město Milevsko,

ležící na pomyslné dělicí hranici oddělující drsnější sever a klidnější jih regionu. Severní mikroregion Kovářovska a Chyšecka přírodními podmínkami i terénním profilem náleží již spíše ke středočeské oblasti tzv. České Sibiře. Zvlněná, málo úrodná, kamenitá krajina je charakteristická rozptýleným osídlením s převažujícími malými sídly a polosamotami, četnost osídlení je však, vzhledem k drsnějšímu klimatu, pozoruhodně hustá. Krajina je typická četnými osamocenými balvany a skalisky, poseta je v této části nepřeborným množstvím kamenných křížů od jednoduchých návesních až po ozdobně tesané rozptýlené po lukách a při cestách. Severní hranici mikroregionu dramaticky ukončuje hřeben Hrby s osadou příznačného jména Onen Svět, kde jihočeský region ostrým zlomem přechází do středních Čech. Dále na východ, v okolí Chyšek, odděluje jižní a střední Čechy zalesněný dosud těžko prostupný hřbet dosahující nadmořské výšky až 700 m. Nejsevernější část regionu, v okolí Zahořan a Chyšek je územím s poměrně četně dochovanou roubenou architekturou.

Na rozdíl od jiných regionů jižních Čech je Písecko z hlediska drobné církevní architektury poměrně kompaktní území, kde charakter a podoba kaplí v jednotlivých mikroregionech není výrazně odlišná a není závislá ani na klimatických podmínkách a s tím spojeném bohatství či chudobě území. Do charakteru kaplí se nepromítl ani vliv stavební činnosti premonstrátského kláštera v Milevsku, který působil jako centrum vzdělanosti od raného středověku až do 18. století. Výrazně větší vliv měl vznik poutního kostela Panny Marie v Sepekově v letech 1730 - 1733, který s rozšířením poutní tradice převzal i roli duchovního centra. Vliv Sepekova však není patrný na architektonické podobě kaplí, ale zejména na jejich výzdobě (viz dále).

Typovou kompaktnost území narušuje pouze okrajová část Chyšecka, spadající četností a charakterem některých typů staveb do navazujícího tábořského mikroregionu Jistebnicka a Nadějkovska.

Tímto specifickým stavebním typem jsou prosté kamenné zvonice doplněné nikou pro umístění sochy či obrazu, pocházející vesměs z přelomu 19. a 20. století. Typově poměrně uniformní stavby jsou obvykle vystavěny z několika hladce opracovaných kamenných kvádrů, zakončené rovněž kamennou zvonící a stříškou, v prostupu zvonice je obvykle umístěn jednoduchý zvonek (Dobrá Voda, Nová Ves, Zběšice). Tradice výstavby zvonice přetrvávala až do 30. let 20. století, zvonice však změnily svoji podobu do tvaru vycházejícího spíše z pilířkových božích muk zakončených otevřenou lucernovou

nástavbou se zavěšeným zvonkem (Růžená, Mezný, Kvašťov, Ratibořec). Kromě tohoto

Křižanov (PI) – návesní kaple

specifického stavebního typu se však i v tomto mikroregionu objevují zástupci dalších stavebních typů obvyklých i v ostatních částech Písecka.

Společným rysem celého Písecka je velmi nízký počet božích muk, ať již kamenných či zděných. Několik málo příkladů je však svým způsobem výjimečných, a to jak svým stářím, tak podobou. Nej působivější výtvarné ztvárnění nalezneme patrně u sloupkových božích muk v Oslově z doby kolem poloviny 17. století, kde pokřivený válcový dřík opatřený hrubou omítkou

ukončuje lucernová nástavba. Typově zcela ojedinělá jsou mohutná zděná sloupková boží muka nad Záhořanami, datovaná do 18. století a vyznačující se mimořádně hmotným válcový dříkem ukončeným hmotově shodnou lucernovou nástavbou. Tradiční kamenná sloupková boží muka nalezneme pouze v Oseku a opět v Záhořanech. Typově ojedinělými jsou boží muka v Srlíně z roku 1753 zdobená sochou Krista Bičovaného zasazenou do dřevěné, barevně provedené schránky.

Nejstarší návesní kaple vznikaly v četných lokalitách, stejně jako na Budějovicku, Prachaticku a Strakonicku na konci 18. a na počátku 19. století. Převažujícím typem byla návesní kaple postavená na čtvercovém půdorysu, často s mírně konickou hmotou, zakončená jednoduchou zvonící a jehlancovou či cibulovou střechem. Kaple spojovala

funkci zvonice a kaple, přitom funkce duchovní zde byla spíše druhotná. Kaple vznikaly ve dvou odlišných stavebních formách. Patrně starší jsou kaple s typickým odsazeným a zaobleným nárožím, nesoucí výraznější barokní prvky (Osek, Borovany). Jednou z nejmalebnějších staveb v celém Písecku je patrně kaple v Křižanově završená šindelovou cibulovou střechou. Netradičním umístěním je kaple podobného typu u dvora Leveč, která neplnila funkci kaple návesní, ale patrně kaple soukromé náležející ke zmíněnému dvoru. Odsazená zaoblená nároží nalezneme i u některých výklenkových kaplí – Božetice, Jickovice.

Výjimečná je návesní kaple v Lišnici, nesoucí všechny prvky barokní architektury i právě popsaného stavebního typu, s výjimkou půdorysu – čtvercový půdorys nahradil půdorys obdélný, obě průčelí ukončují výtvarně pojaté obloučkové štíty. Kaple byla také postavena s převažující duchovní funkcí.

Druhou základní formou nejstarších kaplí jsou obdobné stavby postavené na čtvercovém půdorysu s pravoúhlými nárožními, se stěnami prostými bez jakékoliv výzdoby či členěné barevnými lizénovými rámy. Opět výrazně převažuje funkce zvonice nad funkcí duchovní, což se výrazně promítá zejména do vnitřní výzdoby. Kaple obvykle postrádají oltářní architekturu, kterou nahrazuje prostý výklenek se sochou, či obrazem. Typické ukázky stojí v Chrástu, Jamném, Jestřebicích, Nemějicích, Svatkovicích, Týnici, Zahořanech. Archaicky působí kaple v Osletíně, naopak velmi zdobná je kaple ve Zbelitově s počínajícími prvky selského baroka.

Do skupiny kaplí čtvercového půdorysu avšak s pozdějšími pseudoslohovými úpravami a hmotově výrazně většími patří návesní kaple v Božeticích a Branišovicích.

Selské baroko zanechalo v regionu Písecka poměrně malé stopy a ve výraznější podobě je nalezneme pouze v Kašíně Hoře a Třešni, u menší, spíše výklenkové kaple v Zahrádce a u výklenkové kaple v Oslově.

Daleko nejrozšířenějším typem návesních kaplí jsou pseudoslohové stavby vznikající od 60. let 19. století až do počátku století 20. Architektonickým ztvárněním většinou nevybočují z produkce tohoto typu kdekoliv v jižních Čechách. Hlavním zdobným prvkem je využití pseudorománských obloučkových a zubořezových vlysů, hrotitých či sdružených oken, případně využití rustikové bosáže a lizén. Stěny opticky dělí profilované římsy. Stavby jsou to většinou obdélné s rovným či trojbokým závěrem, průčelní stěna je protažena do štíhlé hranolové zvonice (Dobřemilice, Klisín, Kotýřina,

Podolí, Bílina, Vepice, Předbořice, Okrouhlá, Dolní Záhoří, Sobědraž, Tukleky,...). Zajímavé je kamenné ukončení lucernové nástavby zvonice v Dobrošově. U hmotově větších staveb nalézáme v několika případech náznaky jakéhosi obdélného atikového štítu (Hněvanice, Přeštěnice, Střítěž, Zahradka, Kučeř,...).

Pseudorománské kaple doplňují další stavby v historizujících slozích – pseudogotické (Hrejkovice, Velká, Vlastec), klasicizující (Květov, Vůsí). Zajímavá je stavba návesní kaple v Rukávči, která téměř dokonale kopíruje gotické vzory, či kaple ve Vranově, která naopak přebírá čistě románské prvky včetně apsidy a sdružených oken ve zvonici. Převýšeným segmentovým štítem se poněkud vymyká jinak pseudoslohová návesní kaple v Křenovicích.

Výstavba návesních kaplí pokračovala na Písecku až do 30. let 20. století, kdy však

Sv. Rozalie (PI) – poutní kaple

vznikaly obvykle velmi jednoduché stavby bez větší výtvarné hodnoty a slohových prvků (Dolní Ráztory, Jetětické Samoty, Branice). Slohově výjimečná je návesní kaple v Jetěticích představující konglomerát historizujících a moderních slohů. Naprostým novotvarem je dřevěná kaple v Nálesí a kaple v Podolí I. postavená v roce 1970.

Z obvyklého schématu poněkud vybočuje návesní kaple v Srlíně, postavená na půdorysu řeckého kříže. Tvarově velmi zvláštní je kaple v Bílince a její dvojník v nedalekých Bojenicích, posláním spíše zvonice s nezvykle vertikalizující skladbou zdobných i tektonických prvků.

Poměrně malou slohovou pestrost nacházíme u výklenkových kaplí, kde převažují stavby bez většího výtvarného řešení a chybí rovněž ve větší míře jejich uplatnění v krajině. Výjimkou jsou kaple sv. Jana Nepomuckého v Milevsku a kaple sv. Floriána v Bernarticích, barokní stavby na čtvercovém půdorysu s otevřenými sloupovými stěnami (se shodnými stavbami se setkáváme na Prachaticku - Lčovice a Vacov). Výtvarně bohatá je barokní výklenková kaple sv. Barbory v Horním Záhoří, rovněž barokní výklenková kaple sv. Jana Nepomuckého v Dražíči a kaple P. Marie Sepekovské v Milevsku nedaleko kláštera.

V okolí Kovářova vznikl nejspíše na přelomu 19. a 20. století velmi malebný typ drobné hranolové výklenkové kaple postavené na čtvercovém půdorysu s malou nikou pro umístění sochy, obvykle Panny Marie Lourdské. Hmota kaple je protažena do štíhlé zvonice zakončené lucernovou nástavbou a jehlancovou stříškou (Březí, Hostín, Záluží). Typologii píseckých kaplí doplňuje novogotická hrobní kaple v zámeckém parku ve Veselíčku, zámecká kaple v Dražíči a nezvyklá zděná zvonice v Kolišově. Jedním z nejpůsobivějších celků na Písecku i v celém kraji je barokní, původně morová, dnes poutní kaple Sv. Rozálie nedaleko Bernartic se zázračným pramenem. Nejstarší stavbou je pak patrně původně poutní kaple Sv. Anny z let 1546-1548 ve stejnojmenné osadě nedaleko Zvíkova.

Jak bylo uvedeno výše, do podoby kaplí poměrně výrazně zasáhlo poutní místo v Sepekově. V širokém okolí Milevska převažuje zasvěcení návesních i výklenkových kaplí Panně Marii Sepekovské, její spodobnění má charakter četných dochovaných a velmi působivých soch téhož námětu, které nesou vždy nádech rustikální lidové tvorby, stejně jako četné obrazy či nástěnné malby ve výklenkových kaplích.

2.2 Strakonicko

Strakonicko představuje vnitrozemní oblast s historicky velmi dlouhou tradicí osídlení, nepoznamenanou vysídlováním a úplnou výměnou obyvatelstva po II. světové válce.

V regionu lze vymezit několik svébytných oblastí, které se od sebe odlišují jak charakterem staveb tak podobou výzdoby interierů. Krajinný reliéf Strakonicka je velmi pestrý a zahrnuje území od nížiny na Vodňansku, přes pahorkatinu v okolí Radomyšle až po hornaté Šumavské podhůří.

Oblast severně od Strakonice, zahrnující především Radomyšlsko, Osecko a jihozápadní část Sedlecka je výrazně poznamenána vlivem johanitské komendy a kulturního prostředí poutního kostela sv. Jana Křtitele v Radomyšli. Většina staveb v této oblasti vznikla v 18. století či na počátku 19. století, některé jsou dochovány v nezměněné podobě dodnes, jiné prošly úpravami a dostavbami na konci 19. a na počátku 20. století. Prakticky každá lokalita zde má síňovou návesní kapli s poměrně bohatou a hodnotnou výzdobou (hodnotné mobilie jsou naštěstí z větší části deponovány). Nejvýznamnější sochařská díla, pocházející z období pozdní gotiky (např. Madona Drouzetická) jsou deponována v Muzeu středního Pootaví ve Strakonici. Bohužel i v této bohaté oblasti došlo ke ztrátám v důsledku trestné činnosti, postrádána jsou zejména sochařská díla lidového charakteru pocházející z 2. poloviny 18. století. Určitým svébytným fenoménem je v této oblasti velké množství výklenkových kaplí a pilířkových božích muk. Oboje patrně souvisí s tradicí poutního místa v Radomyšli, určitá část božích muk pak vznikla v souvislosti s vojenskými událostmi kolem poloviny 18. století a na počátku 19. století.

Další svébytnou oblastí je na severu Bělčicko. Oblast je odlišná i z krajinářského hlediska, kdy krajinný reliéf Brdského podhůří je zcela odlišný od mírně zvlněného Radomyšlska a Blatensko-lnářské rybniční pánve. Charakter a četnost kaplí odráží drsnost prostředí a s tím související poměrnou chudobu. Kaple vznikly v převážné míře až ve 2. polovině 19. století a jsou poplatné pseudoslohovým trendům. Rovněž vnitřní výbava je chudá a bohužel ze značné části byla poznamenána trestnou činností. Na rozdíl od ostatních podregionů zde nalézáme pouze velmi sporadicky boží muka a výklenkové kaple, rovněž návesní kaple nejsou pravidlem pro každou lokalitu. Zejména na styku s okresem Příbram a Písek existuje řada vsí, kde návesní kaple je nahrazena pouze dřevěnou zvoničkou nebo kamenným křížem, případně podobný objekt zcela chybí.

Obdobné hodnocení se týká regionu Kadovska a Zábořska, kde menší četnost drobných objektů je dána existencí velkých farních kostelů v obou střediskových obcích. Podregion je dále charakteristický zvláštní mýtickou krajinou s typickými roztroušenými balvany a viklany.

Posledním svébytným podregionem severní části Strakonicka je oblast Lnářska, která charakterem staveb je podstatně bližší západočeskému regionu, se kterým je většina obcí svázána i farní příslušností (fara Kasejovice). Z historického hlediska je zajímavá skupina vsí soustředěná kolem obce Předmítí. Zde na příkladu kaple v samotné Předmítí, Zámlyni a Metlých je zcela zřejmá geneze jednotlivých staveb, které vznikaly postupně v 80. letech 19. století jako projev určité rivality mezi jednotlivými vesnicemi a jako výsledek snahy předstihnout sousední ves. Tyto skutečnosti jsou i písemně podloženy v obecních kronikách. Na druhé straně je zde dokumentováno, že podobné stavby projektovali obyčejně místní stavitelé, kteří vycházeli ze vzorů vyskytujících se v nejbližším okolí a vědomě či nevědomě se nedokázali z vlivu těchto vzorů vymanit.

Jižní oblasti Strakonicka charakterizují dva rozsáhlé podregiony odlišující se především krajinným reliéfem. Východní část Vodňanska úzce navazuje na rovinatou Budějovickou pánev s blatskými centry. Obdobný krajinný ráz si zachovává i navazující území při toku řeky Otavy v okolí Štěkně. Druhý velký podregion představuje Šumavské podhůří, které se do krajinného reliéfu začíná promítat na jih od hlavní silnice I. třídy spojující Horažďovice, Strakonice a Vodňany. Směrem na jih postupně narůstá nadmořská výška a začínají se objevovat některá specifika typická pro Šumavskou architekturu. Hlavními centry jsou Volenice a Dobruška na jihozápadě a Volyně na jihovýchodě.

Charakter drobné církevní architektury na Strakonicku v základních rysech odpovídá ostatním regionům jižních Čech, nalézáme však i některá specifika typická pouze pro tento region. Strakonicko je typické především nebývalou typovou pestrostí a bohatostí výzdoby architektury zasahující i do podhorských mikroregionů. Ve srovnání s jinými regiony jižních Čech je dochována i značná bohatost ve vnitřní výzdobě a vybavení kaplí. Nejstarším dokladem drobné církevní architektury jsou gotická kamenná boží muka v Jiníně zv. Na Žalosti a pocházející patrně z 15. století. Jedná se o typickou ukázkou kamenného pilířku završeného lucernovou nástavbou s výklenkem lemovaným drobnou reliéfní výzdobou.

Boží muka jsou stavebním typem, který má na Strakonicku nebývale četné zastoupení. Bohatě jsou zastoupena jak kamenná sloupková boží muka, tak zejména boží muka zděná sloupková a pilířková. Krásné ukázky barokních staveb představují kamenná sloupková boží muka v Polí (dnes bohužel zřícená), při silnici u Blatné, či v Uzenicích, pocházející z 18. století. Typově odlišná jsou kamenná boží muka ve Vahlovicích z roku 1762, která

mají spíše charakter stélový s malým výklenkem. Zvláštností mezi kamennými božími mukami je sloupek ve Štěkni dokonale napodobující gotické tvarosloví, který však nechala postavit Marie Gabriela z Windischgrätzu až v roce 1901.

Typicky barokní zděná sloupková boží muka stojí v Bratronicích a zejména v Nišovicích, kde mají současně velmi výraznou krajínotvornou funkci. Archaicky působí hmotný sloupek božích muk v Chrástovicích, pocházející však nejspíše až z 19. století.

Početně výrazně bohatší je skupina zděných pilířkových božích muk, která jsou rozeseta v krajině zvláště na sever od Strakonice a bezesporu souvisí s válečnými událostmi 18. a 19. století. Přestože se jedná o typově shodné stavby, v jejich tvarosloví lze rozlišit tři základní skupiny. Tradiční pilířková boží muka vyrůstají z rozšířeného soklu a na hladký hranolový dřík je nasazena mírně rozšířená lucernová nástavba. Taková boží muka stojí např. v Bavorově, Čichticích nebo v Rojicích. Ve všech případech se jedná o mimořádně výtvarné stavby s výraznou krajínotvornou funkcí. Pro Strakonicko jsou však typická především boží muka se štíhlým dříkem, na jehož vrchol, ukončený obvykle římsou, dosedá hmotově shodná nástavba s prolomeným jedním či více výklenky nejružnějších tvarů. Výklenky bývají půlkruhové s nikou, obdélné i s trojúhelným zakončením. Prolomen bývá jeden na hlavní pohledové straně, mohou však být umístěny na každé ze stran nástavby, výrazně se liší i jejich velikost. Výtvarně nejpůsobivější stavbu nalezneme ve Slaníku, obdobně v Radomyšli, Slatině, Oseku, Tchořovicích, Lnářském Málkově, Lnářích či Štěkni. Typ s více výklenky reprezentují boží muka v Uzeničkách, Velké Turné, Radošovicích, Bílsku či Třebohosticích. Zvláštností jsou boží muka v Krtech zvaná Bělíčko, pocházející patrně z 18. století, stojící nad pramenem léčivé vody. Výtvarně mimořádně hodnotná jsou také boží muka v Blatence, jejichž malebnost vytváří otevřená lucernová nástavba. Mimořádnou stavbou jsou barokní, bohatě zdobená trojstranná boží muka při silnici nedaleko Libějovic, pocházející z 18. století.

Do skupiny božích muk lze zařadit také některé stavby stojící na rozhraní mezi božími mukami a výklenkovou kaplí. Jedná se o stavby s mohutnějším hranolovým dříkem s nikou či nikami ve vrcholu (Únice, Tchořovice). Těžko zařaditelnou je také kaple či boží muka ve Střelskohoštické Lhotě, jejíž mohutný zvlněný dřík je otevřen několika prostupy.

Velkou výtvarnou a typovou pestrostí vynikají také návesní kaple. Obecné vývojové tendence jsou shodné s jinými regiony. Návesní kaple vznikaly ve třech hlavních stavebních etapách. Nejstarší stavební etapa představuje období poslední třetiny 18. století až 2. čtvrtiny 19. století. Toto období reprezentují stavby s převažujícími barokními a klasicizujícími prvky. Na rozdíl od přiléhajících oblastí Písecka a Budějovicka zde téměř chybí typ prosté kaple postavený na čtvercovém půdorysu s jehlancovou či cibulovou střechou, ze které vyrůstá sloupková zvonice (např. Novosedly, Čejkovice). Tento typ kaple nahrazují na Strakonicku půdorysně, ale zejména výtvarně výrazně bohatší stavby stavěné na čtvercovém i obdélném půdorysu, typické jsou zejména bohatě zdobené trojúhelné a volutové štíty, stěny členěné lizénovými rámy, případně vystupujícími polosloupky, použití bosáže a rustiky. U některých kaplí nalézáme společný rys s jinými regiony v podobě odsazených zaoblených nároží (Sedlčovice, Osek, Myšnice, Kloub, Újezd u Vodňan,...), častější jsou však kaple bez tohoto tvarosloví, doplněné často vysokou fabionovou podstřešní římsou (Buzice, Sudoměř, Nové Kestřany, Přeborovice, Břeží, Domanice, Vitice,...). Základní čtvercový či obdélný půdorys doplňuje někdy půlkruhový závěr (Sedlo, Brusy, Petrovice, Mužetice, Láz, Klínovice,...), jindy trojboký presbytář (Rohozná, Nahošín, Třebohostice, Leskovice, Mačkov, Malá Turná, Kbelnice, Úlehle,...). Výtvarně mimořádně hodnotnou je barokní kaple v Chlumu s klasicizujícími prvky z konce 18. století a rozměrná barokní kaple sv. Jana Nepomuckého v Mladějovicích z roku 1723.

Skupinu historicky nejstarších kaplí z přelomu 18. a 19. století doplňuje několik jednoduchých hranolových staveb na čtvercovém půdorysu s převažující funkcí zvonice (Nebřehovice, Čavyně, Modlešovice). Mimo region Strakonicka pak spadá kaple v Drážově typově náležející do skupiny šumavských zvoníc 18. století.

Druhou hlavní vývojovou etapou stavby návesních kaplí je období kolem poloviny 19. století, typické využíváním a přetvářením barokních, klasicistních a empírových prvků velké architektury, období tzv. selského baroka. Přestože Strakonicko nepatří do blatské oblasti, vliv selského baroka je patrný na řadě návesních kaplí, zejména na jihovýchodě regionu, kam zasahuje oblast působnosti Jakuba Bursy ze sousedního Vlachobřezska. Výtvarně nejpůsobivější jsou kaple v Zechovicích, Hlupíně a Přehovicích. Prvky selského baroka nalezneme na řadě dalších staveb – např. Střížovice, Rovná, Řečice, Velká Turná, Truskovice,...

Početně největší skupinu kaplí představují stavby vznikající od 60. let 19. století stavěné v duchu moderních historizujících slohů. Pseudogotický sloh převažuje u kaplí v Radošovicích, Skaličanech, Krajiníčku, Hostišovicích či Podolí s využitím typické vertikality, hrotitých oblouků a opěrného systému. Proti jiným regionům je spíše vzácností čistě pseudorománská stavba (Škvořetice, Lom). U historizujících slohů je typické prolínání různých slohových období s využíváním některých prvků – románských obloučkových či zubořezových vlysů, gotických hrotitých oblouků, barokní profilace říms a ostění, klasicizující štíty, apod. Vznikají tak stavby obvykle výtvarně bohaté avšak nevyvážené, zatížené přílišnou rozdrobeností fasád – Rojice, Předmít, Tchořovice, Hajany, Doubravice, Záhrobí, Zámlyní, Litochovice, Budyně,... Historizující slohy se ve stavbě kaplí uplatňují až do počátku 20. století.

Několik návesních kaplí vzniklo ještě v období 1. republiky 20. a 30. let 20. století. Obdobně jako v jiných regionech se jedná většinou o jednoduché, spíše bezslohové stavby se zachováním základního rozvrhu – loď, presbytář, zvonice (někdy představěná) – Slatina, Tažovice, Svinětice, Hubenov. V duchu moderních slohů 30. let 20. století vznikla kaple Panny Marie Karmelské v Drahonickém Málkově (1937).

Mezi návesními kaplemi Strakonicka existuje i několik netradičních staveb vymykajících se obvyklému tvarosloví. Zajímavá je kaple v Černěvsi, představující napodobeninu poutního kostela Panny Marie na Lomci, kaple sv. Vojtěcha v Měkynci z roku 1854 je postavena jako románská rotunda, návesní kaple v Kozlově a Přešťovicích mají neobvyklou sloupovou předšň.

Výtvarně pozoruhodné bývají obvykle poutní kaple, mající často také krajinotvornou funkci. Největší poutní kaplí Strakonicka je empírová Dobrá Voda nad Milejovicemi z roku 1800 doprovázená výklenkovými kaplemi křížové cesty. V Chelčicích stojí barokní centrální kaple sv. Máří Magdaleny ze 17. století, původně nad zázračnou studánkou, nad Lnářemi pak barokní kaple sv. Anny z 1. poloviny 18. století.

Na Strakonicku nalezneme také příklady hrobních kaplí – obě pseudogotické – ve Chválově náležející Battagliům, majitelům panství Bratronice a v Kadově z roku 1863 rodu Linckerů z Lutzenwicku, vlastníků zámku Lnáře.

Strakonicko je bohaté také na výklenkové kaple. Převážně se jedná o prosté stavby bez výraznějšího výtvarného projevu. Existuje však i řada výjimek, kdy výklenkové kaple

využívají především barokních výtvarných prvků, ať již profilace říms, volutové štíty, štukovou výzdobu – jako příklad uveďme Slatinu, Radomyšl, Sudoměř, Újezdec u Bělčic, Mečichov, Černíkov či Jindřichovice. Tvarově velmi zajímavé jsou výklenkové kaple v Poli a Lnářském Málkově. Obě kaple jsou téměř shodné, stojící na mohutném soklu, hranolový dřík je výrazně konkávně promut a otevřený prostupem či nikou, kapli zakončuje trojúhelníkový štít a jehlancová stříška. Klasicizující prvky využívá větší výklenková kaple v poli u Sedlice.

Typ barokní výklenkové kaple postavené na čtvercovém půdorysu s velkým výklenkem na každé stěně reprezentují kaple v Mnichově a Zámlyni. V prostředí Strakonicka cizorodým dojmem působí dva zástupci kamenných výklenkových kaplí v Přešťovicích a Štěkní. Kaple v Přešťovicích má spíše charakter stélových božích muk s vytesanou nikou na čelní stěně, kaple v lese nad Štěkní z roku 1845 náleží do skupiny kamenných výklenkových kaplí typických pro území s převažujícím německým obyvatelstvem (zejména Pošumaví a Českokrumlovsko). Do skupiny kamenných výklenkových kaplí náleží také barokní zastavení křížové cesty v Radomyšli z 1. poloviny 18. století vedoucí od farního kostela ve vsi k poutnímu kostelu sv. Jana Křtitele.

2.3 Českobudějovicko

Českobudějovicko je centrální oblastí jižních Čech jak z hlediska geografického, tak historického i kulturního s přirozeným centrem v Českých Budějovicích. Krajinný ráz západní části Českobudějovicka z větší části určuje rozlehlá Budějovická pánev s rozsáhlou rybníční soustavou táhnoucí se v širokém pásu od Protivína a Vodňan až k Lišovskému prahu při východním okraji Českých Budějovic, kde se obrací na sever a přechází do Třeboňské pánve zasahující k Ševětínu a Veselí nad Lužnicí. Celé toto území je středem tzv. blat s typickou architekturou selského baroka ve své nejvyspělejší podobě. Území severně od Budějovické pánve přechází do zvlněné krajiny Písecké pahorkatiny, která zasahuje až k Hluboké nad Vltavou. Osu celé pahorkatiny tvoří hluboce zaříznuté koryto řeky Vltavy. Území ležící jižně od blat má podobný krajinný ráz pahorkatiny přecházející do severního oblouku Blanského lesa.

Z hlediska vývoje a charakteru drobné církevní architektury je Budějovicko územím, kde se projevují některé obecné zákonitosti typické pro celé jižní Čechy, např. podoba a vývoj pseudoslohových návesních kaplí, v některých částech však nalézáme některá specifika typická pouze pro Budějovicko a případně okrajová území přiléhajících oblastí – např. návesní zvonice se zaoblenými rohy (viz dále). Specifickým územím je Trhvosvinensko a Novohradsko s mimořádně četným výskytem kamenných božích muk a kamenných výklenkových kaplí, jedinečným fenoménem je pak samozřejmě území blat, jejichž bohatost architektury se však více projevuje spíše ve výtvarné podobě výklenkových kaplí než kaplí návesních. Ve srovnání s jinými územími má Budějovicko podstatně více objektů starší datace pocházejících z 18. století, v případě božích muk se jedná o objekty vznikající od 15. století.

Nejstarším ukázkami drobné církevní architektury na Budějovicku jsou právě zmíněná kamenná pilířková a sloupková boží muka. Jejich výskyt je vázán především na jižní oblasti, zejména část Novohradska navazující na sousední Kaplicko. Patrně nejstarší ukázka kamenných pilířkových božích muk stojí v obci Kamenná a pocházejí patrně z 15. století. Vynikající ukázky jsou doloženy pro období pozdní gotiky konce 15. a počátku 16. století. Výtvarně bohatá jsou boží muka na návsi v Žumberku s bohatě zdobenou lucernou, pozdně gotická boží muka v Kamenném Újezdě se vyznačují tordovaným sloupkem a vysokou lucernovou nástavbou pro umístění sochy. Gotické tvarosloví přetrvává u kamenných božích muk až do 18. století, v oblastech s převážně německým obyvatelstvem přetrvala tato tradiční forma až do samého závěru 19. století. Gotizující boží muka ze 17. století stojí v Radošovicích (1630), Borovanech, Dvorci, Horní Stropnici a Olešnici. Barokní sloupková boží muka s typickým toskánským sloupkem, hranolovým soklem a rozšířenou lucernovou hlavicí jsou dochována v Otěvěku, Bedřichově a Nesměni, jednoduší stávala na okraji Kamenného Újezda při cestě na Včelnou, dnes bohužel zaniklá (zcižena). V 17. století vznikly v okolí Hluboké nad Vltavou tvarově zvláštní boží muka spojená s působením dona Marradase na zámku – odtud jejich místní pojmenování „marradasky“. Boží muka vyrůstají rovněž z hranolového soklu, na něj však navazuje velmi hmotný válcový dík složený z opracovaných kvádrů, na něj navazuje hranolová lucerna s reliéfní heraldickou výzdobou. Boží muka pochází z doby kolem 1636 a stojí na Hosíně, ve dvoře Vondrov nedaleko Hluboké a při vstupu do zámeckého parku na Hluboké. Zvláštní skupinu kamenných

božích muk tvoří několik objektů vzniklých v souvislosti s bitvou u Zahájí v roce 1742, které mají rovněž gotizující podobu. Jednoduší pilířky stojí na okraji Česnovic a Velice, nejkrásnější ukázkou jsou pak boží muka v samotném Zahájí, pod nimiž je údajně pochováno na 600 francouzských vojáků.

Jak bylo uvedeno výše, gotizující kamenná boží muka vznikala až do 19. století a jejich výskyt je vázán především na území s německým obyvatelstvem – Dolní Bukovsko, Ločenice, Šejby, Šlágles (viz dále).

Zvláštní kategorii kamenných božích muk tvoří tzv. stélová boží muka, tvořená v převážné míře reliéfně zdobenou tesanou kamennou deskou s mělkou vpadlinou, která však nemá charakter niky ani výklenku. Vynikající ukázkou s polychromovaným reliéfem Nejsvětější Trojice nalezneme v Dobrkovské Lhotce, pocházející z roku 1759 a jejich kopii v Zaluží.

Ve srovnání např. se Strakonickem je Budějovicko výrazně chudší na zděná boží muka. Existující objekty lze charakterizovat jako pilířková boží muka, zděná sloupková zcela chybí. Výskyt zděných božích muk je vázán na poměrně malé území v okolí Týna nad Vltavou a část z nich je označována jako tzv. týnský typ, který souvisí s válečnými událostmi v okolí města v době války o dědictví rakouské (pol. 18. století). Typické pro tato boží muka je štíhlý hranolový pilíř a profilovanou římsou oddělená lucernová hlavice hmotově shodná s dřikem – Jarošovice, Kočín, Koloděje n/Lužnicí, Bílá Hůrka, Radomilice, Všemyslice, Neznašov. Další tradiční stavby stojí v Jelmu, Plavu či Zvíkově, výtvarně velmi působivá boží muka stojí v Dehtářích (poškozena necitlivou opravou), která mají zároveň výraznou krajínotvornou funkci a v Záblatíčku. Oba objekty se vyznačují hranolovým dřikem a mírně rozšířenou lucernou s nikami. Do jisté míry specifická jsou boží u Čejkovic s rustikovaným dřikem a drobnou hmotově shodnou krychlovou lucernou oddělenou římsou, otevřenou plochými nikami pro obrazy.

K úplnosti výčtu je nutné uvést ještě boží muka v Pištině, která jsou datována rokem 1866 a mají pseudogotickou podobu s užitím motivů cimbuří.

Typologicky a vývojově nejbohatší skupinu tvoří i na Budějovicku návesní kaple. Návesní kaple začaly vznikat ve větší míře ve 2. polovině 18. století a po vzoru velké architektury využívaly barokní slohové prvky – zejména profilace říms, tvary a výzdobu štítů, členění stěn, typy oken a šambrán. Řada ukázek je dochována v jihovýchodní

Jelmo (CB) - piliřková boží muka

oblasti Budějovicka – Byňov, Dubičné, Hrdějovice, Chlupatá Ves, Kojákovice, Lniště, Mokřý Lom, Nedabyle, Velechvín,...

Pro severozápadní oblasti jsou typické čtvercové kaple s odsazenými zaoblenými rohy se stanovou, jehlancovou či cibulovou střechou, ze které vyrůstá zvonice. Funkce zvonice byla u těchto staveb patrně převažující. Jako stavební typ přesahují tyto kaple zejména do přilehlých oblastí Písecka a Bechyňska. Období vzniku lze zhruba vymezit lety 1770 – 1830. Z četných staveb uvádíme jako ukázkou Čejkovice, Dobšice, Doubrava, Litoradlice, Holašovice, Malé Chrástany,

Nová Ves, Novosedly, Olešník, Slavětice, Všemslice (1770-1780), Vseteč (1811), Vlkov, Levín, Srubec, Drahotěšice,...

Ve stejném časovém období vznikaly návesní kaple stavěné na čtvercovém či obdélném půdorysu, které rovněž využívaly motiv odsazených zaoblených rohů, avšak bez převažující funkce zvonice – Podhájí, Lipanovice (kaple později upravena), Pohůrka, Slavošovice, Tuchonice. Zaoblená nároží mohla být případně nahrazena nárožím zkoseným – Dynín, Radonice, Vlkov.

Do skupiny nejstarších návesních kaplí dále patří stavby na čtvercovém půdorysu s vysokou hranolovou hmotou, které se často směrem vzhůru zužuje – nejkrásnější ukázkou je kaple sv. Barbory v Koloměřicích zakončená mimořádnou cibulovou

střechou, drobnější ukázka stojí v Nuzicích či Vesci. Všechny tyto kaple mají opět spíše charakter zvonice.

Jak bylo uvedeno v úvodu, Budějovicko je jedním center blatské architektury. Vliv selského baroka se však projevil podstatně větší měrou u výklenkových kaplí než u kaplí návesních. Z několika zástupců jmenujme např. Dehtáře, Dobčice, návesní kaple v Habří, Plástovicích (1840), Radošovicích (1824), Záboří (1841), Temelíně či Vitíně. Snad kromě Plástovic je použití selskobarokních prvků spíše střízlivé a je kombinováno s pseudoslohovými prvky, zejména zubořezovými římsami.

Kolem poloviny 19. století postupně končí využívání selskobarokní ornamentiky a do staveb kaplí se velmi výrazně začíná promítat vliv módní vlny historizujících slohů, který přetrval až hluboko do 20. století (ještě v roce 1938 je stavěna kaple v Závratech založená na pseudorománském slohu). Využití historizujících slohů směřovalo buď k současnému využití prvků různých slohových období, zvláště románského slohu, gotiky a baroka, nebo se objevovala snaha po určité slohové čistotě. Existují tak kaple čistě pseudogotické – Břeží, Česnovice, Chvalešovice, Netěchovice (1902), Planá (1908-1910), Velice, Zaliny, Úsilné, Rejta, Těšín, Horní Miletín,... , případně čistě pseudorománské, které jsou většinou mladšího data – Břehov (1861), Kaliště u Lipí (1914), Mokré, Munice (1860), Mydlovary (1913), Opatovice,... U pseudogotických staveb se stavebníci soustředili na využití hrotitého oblouku, motivů cimbuří, opěráků, z románského slohu jsou přejímány zejména obloučkové a zubořezové vlysy, kruhová okna, valené portály,... Stejně početná je skupina kaplí využívající několika slohů zároveň – obvykle obloučkové vlysy kombinované s hrotitými oblouky a barokizujícím členěním fasád – Česká Lhota, Dasný, Habří u sv. Víta, Chlumeč (1922), Knín (1928), Lipí (1897), Šindlovy Dvory (kolem 1865), Zámostí, Dlouhá Stropnice. Poněkud bizarní je návesní kaple v Dívčicích (1906), rozměrná kaple v Třitimi (1906) kombinuje historizující prvky a prvky secese.

20. století, stejně jako v ostatních regionech, přináší vedle staveb rozměrných, zatížených až přílišnou ornamentikou, naopak stavby velmi jednoduché bez výraznější slohové orientace, které obvykle zachovávají podobu obdélné kaple s trojbokým či rovným závěrem, častá je představená hranolová zvonice – Doubravka (1932), Homole, Sedlec u Temelína, Tupesy, Hartmanice, Otěvěk, Mazelov, Horní Kněžeklady,... Objevují se také snahy po uplatnění moderních architektonických slohů, které však vyznívají dosti rozpačitě – Smilovice (1933), Záblatí (1935), Zborov. Poněkud bizarním dojmem

působí návesní kaple v Jeznici z roku 1914, či kaple v Hlincově Hoře, Ohraženíčku a Třebči.

Odlíšnost Budějovicka od jiných regionů jižních Čech je výtvarná úroveň a i četnost výklenkových kaplí. U těchto většinou drobných staveb zde můžeme sledovat stejný výtvarný vývoj jako u kaplí návesních.

Nejstarší výklenkové kaple pocházejí z počátku 18. století jsou typické užitím čisté barokních výtvarných prvků. Z roku 1718 pochází výklenková kaple P.Marie v Boršově se sochou P.Marie Budějovické, v Boršově před kostelem stojí drobnější výklenková kaple s rokokovou výmalbou interiéru niky, typově shodné kaple pak stojí v nedalekých Hradcích. Na rozhraní výklenkové a prostorové kaple stojí kaple sv. Rocha (1713) a kaple sv. Barbory (1774) na Hluboké, rozměrnější čtvercové stavby s lizénovým členěním stěn, obdobného typu je také tzv. panská kaple P.Marie v polích za Nákřím, postavená Schwarzenbergy v roce 1768. Další barokní kaple stojí v Kolodějích nad Lužnicí (sv. Jan Nepomucký – 1765), Záblatí (sv. Jan Nepomucký – 1760), Mydlovarech (sv. Anna Samatřetí), Borovanech (1738), Sv. Voršile či Keblanech. Samostatnou kapitolou jsou pak kaple křížové cesty v Římově z let 1658-1710.

Četnou skupinu výklenkových kaplí představují stavby z přelomu 18. a 19. století využívající motiv odsazených zaoblených nároží – Bavorovice, Březí, České Vrbné, Hlavatce, Lipí,... Barokní tvarosloví však přežívá hluboko do 19. století a projevuje se zejména v členění fasád a užíváním barokně-klasicistních štítů – Dasný, Dobčice, Krásějovka, Křenovice (1855), Milíkovice, Pištín (1819).

Některé z těchto výklenkových kaplí v sobě spojují čistě barokní prvky s prvky selského baroka – především motivy růžic, čabrak, zubořezů, kapek, mašlí, meandr, voluty apod. – Habří (kaple 14 sv. pomocníků – 1866), sv. Vít (1867), Jamné, Koroseky (sv. Jan Nepomucký – 1824), Malé Chrástany (sv. Vojtěch – 1860), Slavče (1868), Záblatičko (sv. Vojtěch – 1826), velmi působivá je výklenková kaple sv. Jana Nepomuckého v Zábouří (1852) vyklenutá přes potok.

Kromě řady výklenkových kaplí rozestých volně v krajině, které jsou velmi prosté bez výraznější slohové orientace, nalezneme i příklady pseudoslohových výklenkových kaplí – např. pseudogotické kaple P.Marie Lourdské před kostelem na Bílé Hůrce, kaple v Hartmanicích, Střížově, Nedabyli či Zahrádce.

Slohové a časové zařazení především výklenkových kaplí je velmi problematické. Vzhledem k tomu, že stavebníky byli místní řemeslníci, kteří budovaly své stavby bez větší znalosti slohových prvků, zakomponovali do výzdoby kaplí výtvarné prvky, které znali ze svého okolí. Není proto žádnou výjimkou využití čistě barokní profilace či výzdoby na objektech pocházejících z počátku 20. století. Bez existence písemných dokladů o vzniku stavby je tak určení datace otázkou značné spekulace a velkého časového rozptylu.

Jak bylo uvedeno výše zcela specifickým podregionem Českobudějovicka je Trhvosvinensko a Novohradsko.

Jih a jihovýchod českobudějovického okresu se naprosto odlišuje od všech jeho podregionů. Lišovský práh, ve výšce 530-550 m n.m. odděluje nižší polohy území okresu, vyplňující sever a severozápad a terén se postupně zdvihá až k hraničnímu pohoří Novohradských hor přes 900 m.

Krajinu dostatečně zavodňuje řeka Malše a tvoří další přirozenou dělicí linii území okresu. Na levém břehu, krátce poté, kdy opouští okres Český Krumlov, nás vítá Římov, proslulé poutní místo s pašijovými kapličkami, naštěstí nezasaženo vodou přehradní nádrže, jejíž hráz je vybudována nedaleko proti proudu řeky, nad obcí. Řeka bohatě meandruje, proráží si cestu posledními terénními vlnami, protéká širokými záplavovými nivami, než se přiblíží do centra Budějovické kotliny, aby se spojila s Vltavou. Nad pravým břehem Malše pod Římovem se vypíná slovanské hradiště Doudleby a kostel sv. Vincence. Nad Doudlebami vtéká do Malše říčka Stropnice, přinášející své vody z Novohradských hor, z nichž prýští voda do mnoha studánek a napájí drobné potůčky. Nelze nezmínit další menší, ale důležitý vodní tok a sice Trhvosvinenský potok. Tyto tři rozhodující vodní zdroje protékají jedinými relativně nižšími polohami v táhlé podhorské krajině. Území je ohraničeno až velebnou siluetou – hor Vysoké, Kuní a Kraví, spojujících se v jeden masiv. Rozsáhlé plochy panenské přírody byly již v roce 1970 navrženy na prohlášení Chráněnou krajinnou oblastí Novohradsko, avšak dodnes se nedočkaly zákonné normy. Z obav před zničením byly plocha rozdrobena alespoň na přírodně-krajinářská a další drobná chráněná území.

Jak je tento prostor osídlen? Osídlení kolísá, v příhraničí po roce 1945 zůstala téměř nedotčená krajina, široké hraniční pásmo znamenalo další úbytek obyvatelstva a je možno konstatovat, že až 80. léta 20. století se postupně vyrovnala s tvrdými zásahy do

přirozené demografické skladby. Jen velmi pomalu se zacelovaly rány, které následovaly po vysídlení německého obyvatelstva - po následné devastaci pohraničí a demolicích opuštěných budov. Noví osídlenci nebyli sto nahradit původní obyvatelstvo a pouze někteří byli schopni asimilovat se zbylým českým. Všemocná příroda milostivě postupně zahladila pozůstatky zlikvidovaných sídel, a jen místy zachovaná drobná sakrální architektura je schopna zběžně hledícímu zraku připomenout, že tudy vedla cesta a nedaleko byla patrně náves. „Naživu“ bylo ponecháno pouze město Nové Hradý, i když jeho osud nebyl zcela jasný, a zbytky několika obcí, určených jako rekreační. Těsně po roce 1945 žilo na celém území Novohradska (včetně části v okrese ČK) 4.000 obyvatel, dnes, nepočítajíc město Nové Hradý(2.600), pouze 400. Za Novými Hradý se téměř skrývá Horní Stropnice, kdysi městečko a centrum Novohradských hor, s honosným náměstím a současně, i s přičleněnými 15 obcemi s cca 1.500 obyvateli, a těsně na hranici okresu další obec, Rychnov u Nových Hradů. Hustota obyvatel přibývá až v okolí někdejšího okresního města Trhové Sviny a samozřejmě, čím blíže krajskému městu, tím se zkracují vzdálenosti mezi drobnými sídly. Dalšími centry života zůstaly Ledenice a Borovany, jejichž průmysl, odolávající i v současnosti konkurenci - nábytkářství a továrna na tvárnice, zajistil obyvatelům alespoň krátkodobé vyhlídky.

Ještě je nutno stručně uvést historii oblasti. Jižní část jižních Čech – jinak téměř nelze, patřila zde od roku 1387 mocným Rožmberkům, až do jejich vymření v roce 1611. Krátká novohradská epizoda Petra ze Švamberka (rovněž odbojného šlechtice) byla ukončena povstáním českých stavů a bitvou na Bílé hoře. Město Nové Hradý s celým panstvím, obcemi, velkými plochami lesů, polí atp. byly za věrné vojenské služby věnovány císařem Rudolfem II. původně francouzskému šlechtici, Karlu Bonaventurovi, hraběti von Longueval-Buquoy, baronu de Vaux. Po jeho smrti, již v roce 1621, na následky válečných zranění, se ujímá správy panství jeho manželka Maria Magdalena.

Hraběcí rod pak spravoval území až do roku 1945. Buquoyové prozíravě navázali na prosperující hospodářství zanechané Rožmberky. Přestože bylo území z větší míry osídleno Němci, povolala majitelka panství na podporu rekatolizace a germanizace řeholníky řádu servitů – služebníků P. Marie. Češi poté opouští tuto část kraje a přesídlují do výrazně českých oblastí. Duchovní vliv servitského řádu se na jihozápadě oblasti prolínal se shodně působícím vlivem vyšebrodských cisterciáků, západně od již zmíněného Říмова pak přispěli cisterciáci ze Zlaté Koruny.

Zdrojem obživy zde byly rozsáhlé lesy, hraběcí rod vybudoval vodní dřevařskou cestu a plavil dřevo po řece Malši a drobných říčkách krumlovského okresu. S těžbou dřeva a řekou souvisí i existence mnoha sklářských hutí, zakládaných již za Rožmberků.

Rožmberkové se svou stavitelskou hutí vnesli do podoby celého panství nejvyšší možnou estetickou úroveň, jež nadlouho optimálně ovlivnila další stavební počiny na celém rozsáhlém území. Od kamenných článků ve skvělých architekturách kostelů se odvíjí podoba pilířků a hlavic božích muk, vysoká architektura městských domů vtiskla tektonické členění i drobným sakrálním stavbičkám. Ze západní a jižní Evropy následovali pobělohorskou šlechtu a duchovní stavitelé a malíři, aby přinesli svůj vklad do již bohaté palety. Barokní architektura soupeřila s gotikou, aby byla opět přetavena místními tvůrci, spíše z řad české populace, do specifické podoby baroku českého. Obnovená zbožnost se zúročuje i v malých obcích, které svým vlastním nadáním a za pomoci šlechtických patronů budují návesní kaple, věřící vybírají příspěvky na stavby kaplí nad pramenem.

Z období ještě rožmberského se ještě donedávna dochoval v obci Kamenná u Trhových Svinů již zmiňovaný snad nejdokonalejší pilířek, nesoucí hlavici boží muk s pětilistou růží a dalšími drobnými tesanými ozdobami, jehož by bylo možno datovat do poloviny 15. století. Řešitelé úkolu pátrají po její existenci, neboť z rukou kreslíře je známa její přesná podoba a ve spisovém archivu NPÚ v Č. Budějovicích i korespondence, řešící její návrat. V této oblasti nalézáme ještě středověký pilířek ukončený kvádrovou hlavici s prorůstajícími křížky v obci Žumberk. Dalším svědkem skvělého období podzněgotického, kterého je třeba ještě jednou zdůraznit, jsou tesaná boží muka s tordovaným dřikem v obci Kamenný Újezd (srovnej obdobné v blízké Štětkvi, okr. Český Krumlov, na majetcích patřících zlatokorunskému klášteru). Na tvorbu polygonálních pilířků navazují další, takřka přesně zachovávající parametry i tvarosloví, žulové vícehranné pilířky s drápky, v podobě poloviny šestibokého jehlanu, avšak již z období pozdněrenesančního (Borovany, Boršíkov, Dvorec, Horní Stropnice, Olešnice). Období třicetileté války patrně znamenalo kamenické tvůrčí ticho. Drobná pilířková boží muka se objevují poté až ve století 19., nejspíš z rukou věhlasných besednických kameníků. Dochovány zůstaly v Ločenicích, Polžově, Šejbách, a vlastně vycházejí z tvarů středověkých – útlý pilířek, již jen zřídka více než čtyřhranný, nese kvádrovou hlavici, výrazně menší, s mělkými nikami nebo jen linkou rytými poli.

Toskánské sloupky nikoli renesanční, ale z období baroka, tedy již hluboko po válce, jsou zachyceny mnohdy v torzálním stavu – bez hlavice – např. v Chudějově, Mohuřicích, Trhových Svinech, celistvé v Bedřichově, Otěvěku, Nesměni (1736). Kamenické dílny v okolí přinesly některé výjimečné skvosty, neobvykle v pískovci – stélová boží muka v Dobrkovské Lhotce (1769) a jejich kopii, tesanou téměř po stu letech v nedalekém Zaluží (1853), zasvěcené Nejsvětější Trojici. Díky dostupnosti materiálu – modré žuly, těžené v lomu Besednické hory a vlastně se vyskytující téměř na celém území, se objevují další produkty, ve stejném období 18. století vznikly 2 tesané výklenkové kapličky v Komařicích (1764), jedna opět věnovaná Nejsv. Trojici (1763). Devatenácté století hlavně v 1. polovině přináší nový tvar tesané výklenkové kapličky, někdy se až podobající stélovým božím mukám, zdobené tesanými ornamenty a datací (Doubravice, Jedovary 1866, Kamenný Újezd, Nesměň, Pěčín 1877, Střížov 1866). Převládající vytesané symboly jsou mariánské. Fenomén tesaných výklenkových kapliček a stélových božích muk pak téměř stejnoměrně pokrývá pohraničí českokrumlovské.

Zděná architektura zahrnuje vlastně všechny obvyklé a ustálené typy – návesní kaple a zvoničky, založené z valné míry na čtverci, se stanovou střechou a nebo převážně s obloučkovým štítem – Dobrkov, Hrádek, Chlupatá Ves, Kamenná. Výraznější jsou kaple v blízkosti města či panského sídla – kaple sv. Jana Nep. na Janské louce v Nových Hradech – pozdně barokní, návesní v Údolí, ze stejného období, rovněž ve Střeziměřicích, Svěbohách, Žáru. Jen na několika stavbách se dochovaly štukové ozdoby – pilastry, pásy zubořezu, voluty, výrazným členěním plochy jsou hojně nárožní lesény. Barokní tvarosloví štítové stěny a někde štuková výzdoba samozřejmě přetrvávají do 19. století – Vrcov 1807.

Výklenkové kapličky svými tvary a výzdobou představují obdobnou skladbu. Jsou budovány jako vyšší kvádr s poměrně vysokým výklenkem, na pilastrech a římse vysazený štítový nástavec. Z období vrcholného baroka je zachována a dobře udržována v Borovanech - 1738 (vznikla nejspíš v souvislosti s přestavbou augustiniánského kláštera ve městě), v obcích Keblany - v lese, na cestě k mlýnu, s nikou v plné výši a zapuštěnou tesanou kroupkou do vnitřní boční stěny niky, ve Lništi jako návesní, s mírně zvlněným štítem, ukrývající ve vysokém výklenku nadživotní sochu sv. Jana Nepomuckého, ve Slavči, velmi neobvyklá svou nižší hmotou, naopak hloubkou a velmi

vyvinutými profilovaným římsami, ve Střízově, místě, kudy procházela procesí mířící do Říмова a Doudleb, založené obvykle v rostlém terénu skály, na širokém soklu, nahoru ve hmotě ubývající a jen s malým výklenkem, ve Sv. Voršile, zde připomínající existenci poměrně hojně navštěvovaných, ale již zaniklých barokních lázníček. Zároveň jsou obce a cesty ozdobeny množstvím méně výrazných stavbiček ve tvaru do hloubky mohutnějšího kvádru, se sedlovou stříškou, štítem a větší či menší nikou. Štuková výzdoba je skromnější – Hůrka, Nová Ves u Č. Budějovic, Strážkovice.

Hlavatce (CB) – výklenková kaple

Typ, který zde chybí, nebo nebyl dochován, jsou zděné pilířky, většinou zakládané na čtverci, pilířek stupňovaný římsami a nahoře otevřený většinou 2 - 4 výklenky. Jediný byl nalezen až na hraně tohoto území v obci Zvíkov.

V hojně zavodněné oblasti jsou nad léčivými prameny vystavěny kapličky – kdysi vyhlášené poutní místo v Kamenné a ve Svaté Trojici, a samozřejmě kostely – Nanebevzetí P. Marie v Dobré Vodě a Nejsvětější Trojice ve Sv. Trojici, oba představují významná poutní místa. Je s podivem, že zde i kdekoli v tomto regionu nebyly budovány soubory zastavení

Křížové cesty, tak poměrně početné v sousedním okrese Český Krumlov - anebo snad právě proto.

Zastoupeny jsou i kaple pseudoslohové – pseudogotické – v Nakolicích, v Něchově, v Rejtech - honosná stavba velikosti kostelíku, s klenbou do lunet, odděleným

presbytářem, ve Starých Hutích, zde na zvláštním půdorysu čtyřcípé hvězdy, dvě kaple patrně zbudované podle jednoho projektu na počátku 20. století - 1901, s rozměrnými okny, štukovými rámy a půlkruhem zakončeným presbytářem – v Dlouhé Stropnici a Kropšláku (tato již dnes téměř ruina) a stavby takřka neslohové – v Otěvěku, v Šejbách, přesto poměrně výrazné, v Otěvěku s převýšenou věží zvonice, vsazené do půlkruhem završeném štítu.

Oblast Novohradska má i zvláštní nemovité památky, v jejichž počtu však jen obtížně může konkurovat sousednímu okresu Jindřichohradeckému – přestavby návesních kaplí na rekreační chalupy. Upravena tak byla skvělá barokní návesní kaple v Jiříkově Údolí - poslední svědek slavné sklářské obce, poblíž přírodní rezervace Červené blato, v Lužnici pseudogotická – se zachovaným žulovým ostěním formovaným do hrotitého oblouku v hlavním vstupu a sedacím zákoutím v závěru presbytáře proti krbu v místě průchodu triumfálním obloukem a v Krníně – nyní sídla myslivecké klubovny pro obvyklé myslivecké dýchánky, pamatující vysutým lůžkem na unavené kolegy. K těmto počínům se obtížně hledá pevný názor, takto kolísající mezi smutkem nad nedostatkem úcty k tradicím a nevýraznou radostí nad tím, že byl objekt zachován.

Za 7 let, které uplynuly od terénního průzkumu okresu České Budějovice, byla odcizena z prostoru Trhosvinenska a Novohradska některá pilířková boží muka, některé jejich hlavice a vykradeny návesní kapličky. Naše dokumentace již pomohla při ztotožnění a důkazním řízení v situaci, když byl mobiliář kapličky nalezen.

2.4 Prachaticko

Charakter území je velmi výrazně ovlivněn několika významnými přírodně-historickými faktory, ovlivňujícími jednak hustotu osídlení a s tím související „hustotu“ výskytu zkoumaného typu architektury, jednak míru dochovanosti jak staveb tak jejich výzdoby a vybavení, velmi významně ovlivňují také samotný charakter staveb.

Prachatický okres je jako celek považován za okres horský. Pouze severovýchodní okraj oblasti (východně od Němčic) se dotýká Českobudějovické pánve a navazuje na blatské tradice. Střední část Prachaticka náleží do pásu Šumavského podhůří s dominantou Libína (1095 m.n.m) a Boubína (1362 m.n.m), po překročení hranic CHKO

Šumava směrem na jih přechází do hlavního šumavského hřebene. Většina osídlení je soustředěna v severní polovině oblasti s centry jako Netolice, Lhenice, Vlachovo Březí, Husinec, Strunkovice nad Blanicí a samozřejmě Prachatice ve východní části, na západě větších center ubývá a kromě Vimperka jsou většími lokalitami pouze Stachy, Vacov, Zdíkov, Čkyně, Svatá Máří. Po překročení Libínského sedla a sedla na Kubově Huti směrem na jih narůstá nadmořská výška a jako přímá úměra ubývá hustota osídlení. Jediným větším sídlem je město Volary, na západě pak Kvilda a na samotné státní hranici Strážný.

Vedle přírodních podmínek ovlivňujících hustotu osídlení je pro oblast Prachaticka i navazujícího Českokrumlovska nesmírně důležitý národnostní faktor. Zhruba po linii Stachy – Svatá Máří – Šumavské Hoštice – Záblatí – Prachatice – Jelemek – Frantoly - Chroboly – Smědeč probíhala národnostní hranice, kdy severně od této linie převažovalo osídlení české, na jih od této hranice osídlení německé. Díky rozhodnutí o odsunu příslušníků německé národnosti po II. světové válce došlo v této jižní části oblasti k téměř 100 % obměně obyvatelstva, které přinášelo zvyklosti a tradice většinou diametrálně odlišné od původního německého obyvatelstva. Vzhledem k roztroušenému osídlení v podhorských oblastech navíc došlo k tomu, že značné procento sídel, zejména samot, polosamot a horských statků zůstalo neosídleno a zcela zaniklo. Tento trend velmi drasticky podpořilo vytvoření hlubokého nepřístupného hraničního pásma.

Srovnáním s mapovými podklady z konce 19. století a počátku 20. století zanikly desítky osad a stejně tak desítky staveb drobné církevní architektury, pro tuto oblast tolik typická kamenná boží muka. Díky výše uvedeným faktorům lze v regionu vymezit několik svébytných oblastí, které se od sebe odlišují jak charakterem staveb tak podobou výzdoby interiérů.

Vzhledem k velkému odlišnostem mezi jednotlivými mikroregiony nelze celé území zahrnout do obecného vývojového vzorce. Pouze severní a severovýchodní část regionu, sousedící se Strakonickem a Budějovickem vykazuje některé obecné zákonitosti, společné pro ostatní vnitrozemské regiony. Patrná je tato skutečnost zvláště v podobě návesních kaplí, u kterých se setkáváme s celou vývojovou řadou od barokních čtvercových zvoníc se zaoblenými rohy, přes selskobarokní stavby, pseudoslohové kaple až k bezslohovým objektům 20. století. Na ostatním území s nadmořskou výškou dosahující i přes 1000 m.n.m, postrádáme výstavné objekty naplněné bohatým

mobiliářem, převažují drobnější stavby pocházející převážně ze dvou vln výstavby. Starší fázi představují tzv. šumavské zvonice z 2. poloviny 18. století, mladší vlnu pak četné zastoupení kaplí zbudovaných na přelomu 19. století a na počátku století 20 bez výraznějšího slohového projevu. Slohovou skladbu doplňuje pouze několik barokních staveb (např. Štítkov, Stachy, Lčovice) a staveb pseudoslohových (např. Pravětín).

Pro oblast s převážně německým osídlením jsou pak typická kamenná pilířková boží muka vycházející z gotizujících tradic, stavěná však především ve 2. polovině 19. století, a kamenné výklenkové kaple.

Jak již bylo řečeno, pouze severovýchodní část území, která se dotýká Českobudějovické pánve má rovinný charakter. Jedná se o území kolem Němčic. Na většině staveb je patrný vliv tzv. selského baroka přecházejícího ze sousedních blat a přinášejícího do výzdoby zejména exteriérů svěbytnou zdobnost a poetiku. Bohatství blatských statků se odráží rovněž ve velikosti staveb a v bohatství jejich výzdoby. Příkladem je návesní kaple sv. Jana Nepomuckého ve Zvěřeticích (1820), výklenková kaple sv. Václava v Němčicích (1818) či výklenková kaple sv. Jana Nepomuckého v Mahouši. Selskobarokní projevy na architektuře kaplí můžeme sledovat až do okolí Lhenic. Vynikající ukázky stojí jak samotných Lhenicích – kaple Panny Marie a kaple sv. Jana Nepomuckého z roku 1825, tak např. blízkém Třešňovém Újezdci. Vliv německé blatské enklávy dokládají pseudoslohové návesní kaple Nejblahoslavenější Panny Marie ve Chvalovicích (1863) a sv. Jana Nepomuckého v Dolních Chrášťanech (1894). Většina ostatních staveb pochází z 2. poloviny 19. století, výjimkou jsou gotická boží muka v Podeřišti, Babicích a Mahouši. Široký pás území táhnoucí se od Netolic a Lhenic přes Hracholusky – Strunkovice nad Blanicí – Husinec – Vlachovo Březí – Dub - Čkyně je oblastí představující většinu hustěji osídleného území Prachaticka. Ve vztahu k podobě drobné církevní architektury jde o oblast velmi roztráštěnou bez výraznějších jednotících prvků avšak průřezově odrážející celý stavebněhistorický vývoj drobné církevní architektury. Nejstarší stavby pocházejí patrně ze 16. století. Jedná se především o mimořádně kvalitní pozdně gotická pilířková boží muka v Městské Lhotce, mladšího původu jsou boží muka ve Vítějovicích a Žernovicích (zcizena). 18. století reprezentují např. zděná pilířková boží muka v lese u Netolic, na polích mezi Lhenicemi a Vodící, v Klenovicích, výklenkové kaple u zámku Kratochvíle či trojstranná výklenková kaple u letiště nedaleko Strunkovic, návesní kaple v Horních Nakvasovicích, Mojkově či Uhřicích, které lze zařadit již do skupiny kaplí

typu šumavské zvonice. Poměrně početnou skupinu staveb tvoří architektura 1. poloviny 19. století s patrnými vlivy barokní a klasicistní, případně empírové ornamentiky. Největší stavbou je patrně návesní kaple v Hracholuskách, blížíci se svým charakterem malému kostelíku. Tradiční architekturu přelomu 18. a 19. století, kaple na čtvercovém půdorysu s odsazenými zaoblenými rohy a zvonící, najdeme např. ve Velkém Boru, Třebančích, Ostrově, Újezdci, Zdenicích, Vrbici či Protivci. Většina staveb však vznikla až ve 2. polovině 19. století často pod vlivem pseudoslohových trendů – Svojnice, Lipovice, Dubská Lhota či Žitná, stejně jako hřbitovní kaple v Husinci. Velmi početnou skupinu staveb představují kaple vzniklé až na počátku 20. století, které již většinou postrádají bohatší výtvarné zpracování – Beneda, Setuň, Konopiště, Chocholatá Lhota, Doubrava, Horní Kožlí, Holečkov. Z duchovního hlediska jedním z nejvýznamnějších center bylo Vlachovo Březí s poutní kaplí sv. Ducha. Kupodivu nenalézáme v blízkém ani širokém okolí vliv tohoto fenoménu ve vztahu ke stavbě kaplí. Vliv tradice poutního místa se spíše odráží ve výzdobě interiérů s využitím obrazů Panny Marie Svatodušské. Obdobnou skladbu církevních staveb nalezneme v další zajímavé oblasti západně od Prachatic – region Lažiště a Záblatí. Toto území je do určité míry uzavřené vzhledem k přírodním podmínkám, které již mají horský charakter. Dotýkáme se zde rovněž zmíněné národnostní tradice a s ní spojenými poválečnými problémy. Kaple mající kořeny v 18. století nalezneme v Kratušíně (typ šumavské zvonice), Zábrdí (typ čtvercové kaple s odsazenými zaoblenými rohy) či u Zábrdského Mlýna (výklenková kaple). Pseudoslohové období 2. poloviny 19. století reprezentuje kaple ve Dvorech, lidové barokizující či klasicizující pak návesní kaple v Žárově či Pěčnově. Naopak stavby ze 20. století stojí ve Chválově či Osekách. Zajímavou stavbou je drobná kaple sv. Jana Nepomuckého u Podedvorského mlýna z poloviny 19. století kopírující barokní předlohy.

Do určité míry svébytným mikroregionem je již zmíněné Vlachobřezsko, které nese výrazné stopy vlivu selského baroka 1. poloviny 19. století, reprezentované zde především činností Jakuba Bursy. Vynikající ukázky jeho práce nalezneme např. na kaplích v Bušanovicích, Dolních Nakvasovicích, Libotyni a Radhosticích. Směrem na západ až k úrovni Vimperka se setkáváme s četným zastoupením jednoduchých čtvercových kaplí se zaoblenými nárožními, buď v původní podobě z přelomu 18. a 19. století (Hradčany, Trhonín, Dolany, Lčovice) nebo přestavěných, které však svoji

původní podobu stále částečně zachovávají (Zálezly, Onšovice). V oblasti jsou zachovány i starší barokní stavby z 18. století, např. již zmíněná kaple sv. Pavla ve Štitkově, výklenková kaple v Bohumilicích, návesní kaple ve Spůli či Včelné pod Boubínem. Duchovním centrem oblasti pak byl poutní kostel sv. Vojtěcha ve Lštění a kostel ve Sv. Máří. Zajímavý vliv na drobnou církevní architekturu zanechala bitva u Ččkně v roce 1742. Jako důsledek této bitvy vznikla zajímavá boží muka v okolí Lčovic a Malenic, zprostředkovaně je důsledkem bitvy také poutní kaple Neposkvrněného Srdce Panny Marie u Ččkně, postavená však až v roce 1904. Novostavby 1. třetiny 20. století zastupují kaple v Záhoříčku (1920) a poutní kaple na Svatomářském vrchu z roku 1932. Hustěji osídleným územím oblasti je kromě Vimperska již pouze Vacovsko a Zdíkovsko. Na Vacovsku je zachováno několik barokních staveb, zejména výklenková kaple v Přechíně, kaple sv. Jana Nepomuckého v samotném Vacově a zejména kaple v Mladíkově, reprezentující jednu z nejkrásnějších ukázek šumavských zvoníc. Většina kaplí však pochází z konce 19. století (Čabuze, Benešova Hora, Nespice, Miřetice) a z počátku 20. století s využitím paseodoslohových prvků. Nejmladší stavby pak vznikly až ve 40. letech 20. století - kaple sv. Antonína na Javorníku v roce 1942 (důvod vzniku kaple úzce souvisí s německou okupací a faktem, že nad Javorníkem probíhala hranice Protektorátu Böhmen und Mähren) a návesní kaple Panny Marie ve Vrbici v roce 1949. Obdobnou situaci nalezneme také na Zdíkovsku. Staršího založení z přelomu 18. a 19. století je kaple v Branišově (náleží do skupiny hranolových kaplí se zaoblenými rohy) a Račově, novostavby reprezentují obě kaple ve Zdíkově – pseudorománská poutní kaple Narození Panny Marie zv. U Lisu z konce 19. století a kaple sv. Ludmily ze 20. let 20. století. Krajinářsky velmi působivou stavbou je opravená kaple u Baurů Dvora nedaleko Blahova.

Poslední oblastí s hustším osídlením je Vimpersko. Převážná většina kaplí v okolí Vimperka vznikla ve 2. polovině 19. století a představují širokou paletu pseudoslohových staveb (Pravětín, Boubská, Bořanovice, Výškovice, Cejsice, Klášterec, Jedlová, Krejčovice...). Více než kde jinde na Prachaticku se v okolí Vimperka promítá neblahý vliv poválečných let, zejména několikrát připomínaný odsun původního obyvatelstva, v neposlední řadě však také vliv vojenského prostoru náležejícího ke kasárnám U Sloupu. Nikde jinde nejsou stojící kaple v tak neutěšeném stavu, jak z hlediska exteriéru, tak interiéru a vybavení. Zcela bez vybavení jsou kaple v Pravětíně, Cejsicích, Modlenicích,

Křesanově, Lipce, Korkusově Huti a v Michlově Huti. Před zánikem stojí kaple pod Jedlovou, v Solné Lhotě již kaplí nenalezneme. Výjimkou jsou kaple v Klášterci (obnovena za přispění bývalých osadníků), v Hrabcích (v péči řádových sester působících v místní léčebně) a ve Výškovcích, které mají zachované či obnovené úplné vybavení.

Jižním směrem se dostáváme na území CHKO Šumava a posléze NP Šumava. Jak již bylo předesláno, jedná se o horské území s původně převážně německým obyvatelstvem. Území s dřívějším německým osídlením je charakteristické jedním zcela specifickým fenoménem – kamennými božími muky a výklenkovými kaplemi. Dochované příklady pocházejí většinou z doby kolem poloviny 19. století. Jejich četnost je dána především charakterem krajiny a podobou sídel. Tyto kamenné stavby mají většinou vazbu na osamoceně stojící statky či špatně dostupné samoty, některé stojí i na rozcestích. Zcela ojedinělý soubor nalezneme v okolí Strážného a Borové Lady, v místech zaniklých osad – Polka, Horní Světlé Hory, Stodůlky, Knížecí Pláně, krásné ukázky dosud stojí i v samotném Strážném, či v okolí Nového Světa a dále v okolí Kvildy. Obdobná situace je v okolí Volar a Zbytin, kde se v místech zaniklých osad nalézají dosud desítky těchto nesmírně malebných staveb– Horní a Dolní Sněžná, Spálenec, Sv. Magdalena, Jodlhäuser, Mošna, Mlynářovice, další příklady jsou v okolí Zbytin, Koryta, Chlumu, Želnavy, Dobré a Českých Žlebů, Slunečné, Nové Pece a Jelení. Typově se jedná převážně o kamenná piliřková boží muka vyrůstající z hranolového soklu, na něj navazuje hranolový dřík obvykle s hraněnými rohy, završený rozšířenou hranolovou lucernou s tesaným výklenkem pro obraz malovaný na plechu. Druhý typ představují kamenné výklenkové kaple mající podobu spíše stély s velkým tesaným výklenkem, doprovázeným jednoduchou reliéfní výzdobou, doplněnou o iniciály stavebníka a datum vzniku a zakončené hlavicemi nejrůznějších tvarů (koule, jehlan, tvarovaný štít,...). Některé z kaplí stojí na rozhraní obou typů. Třetím typem jsou pak skutečné kamenné výklenkové kaple vybudované z velkým obdélných kamenných desek. Bohužel patrně další desítky těchto staveb zanikly v době po II. světové válce i v době zcela nedávné, kdy se staly obětí krádeží. Převážnou část tvoří stavby z doby kolem poloviny 19. století, většinou velmi prosté, doplněné jednoduchou reliéfní tesanou výzdobou, doplněnou o iniciály stavebníka a datum vzniku. Bohužel patrně další desítky těchto staveb zanikly v době po II. světové válce i v době zcela nedávné, kdy se staly obětí krádeží.

Horský a podhorský charakter regionu se promítá i do vnitřní výzdoby kaplí. Je zřejmé, že prachatický venkov nikdy neoplýval velkým bohatstvím. Převážná většina kaplí byla vyzdobena velmi prostě s minimální sochařskou výzdobou, doplněnou sporadicky obrazy malovanými na plátně či plechu. Zcela ojediněle nacházíme barokní sochařskou výzdobu (Lčovice, Štítkov, Včelná pod Boubínem, Vlkonice). Zajímavou regionální zvláštností je působení lidových malířů M.Šroma a Václava Pikolona v oblasti náležející k Vlachovobřezsku. Jejich výrazně barevné až naivní obrazy, především křížové cesty a spodobnění Panny Marie Svatodušské, vytváří velmi malebnou kulisu pro interiéry kaplí v Zálezlech, Kovaníně, Setěchovicích, Jelemku či Radhosticích. Stav dochování výzdoby interiérů je však vcelku více než tristní. Kromě interiérů zničených nezájmem obcí a naprostou absencí údržby v minulých letech se velkou měrou na stavu podepsala rozsáhlá trestná činnost. V celém regionu je pouze několik návesních kaplí, které nebyly touto činností dotčeny a mohou se pochlubit relativně úplným inventářem včetně hodnotné výzdoby z 18. či počátku 19. století. Na druhé straně zde dosud existují objekty, jimž hrozí bezprostřední fyzický zánik – zmíněná kaple pod Jedlovou, kaple a výklenková kaple v Modlenicích, kaple v Lipce, výklenková kaple pod Křesanovem, některé výklenkové kaple na území města Vimperka, ve východní části regionu totéž platí o kapli v Krejčovicích, Sedmidomí, poutní kapli Panny Marie Lourdské v Chrobolech, kapli v Lázních sv. Markéty u Prachatic.

2.5. Českokrumlovsko

Geografické a demografické prostředí

V okrese Český Krumlov se výrazně odlišují dva prostory – a sice pohraniční pás kolem státní hranice s Horním Rakouskem a ostatní plocha, vlastně území vnitrozemské. V těchto hrubě vymezených prostorech je možno identifikovat dalších několik podregionů, dle zvolených hledisek.

Z pohledu geografického resp. geomorfologického se v pohraničí nabízejí dvě horské a podhorské oblasti – západní část Novohradských hor a Šumava kolem Lipenské přehrady. Šumava na severovýchodě prakticky plynule přechází do trochu nižšího

masivu předhůří - Blanského lesa, s výraznou siluetou nejvyšší hory Klet', 1083 m n.m, již velmi blízko na jihozápadě konkuruje zalesněný, ale již šumavský Chlum, 1191 m n. m., bohužel pohlcený vojenským prostorem. Celý prostor pohraničí se pohybuje ve výškové hladině od 750 m až do výšky 1226 m, na vrcholu Knížecího stolce nad levým břehem Vltavy a naproti přes Lipenské jezero ještě stoupá – na horu Smrčina do 1332 m n. m. Severojižní komunikační spojnice - silnice E 55, při stavbě přizpůsobena terénu, vlastně oddělila nejen obě hraniční pohoří, ale i povodí hlavních toků v tomto území – Vltavy a Malše. Kolem vodních toků se terén relativně snižuje, aby se směrem na východ opět prudce zdvihl, a to až do výšky 1072 m n. m. na vrchol nejvyšší a hraniční hory Kamenec, avšak již v Horách Novohradských. Českokrumlovský okres pojímá na východě téměř přesně polovinu rozlohy pohoří a hraničí s okresem České Budějovice. Současné hranice okresů v podstatě rozdělují přirozené regiony. Obě hraniční pohoří a také Blanský les pokrývají rozsáhlé vzrostlé převážně smrkové, borové a bukové lesy, a to je vlastně jediný pozitivní zisk politického režimu 2. poloviny 20. století. Vystěhováním Němců po roce 1945 a od 50.let 20. století uzavřením širokého hraničního pásma došlo ke zdecimování počtu obyvatel a tím i sídel. Před rokem 1945 žilo v Novohradských horách (včetně českobudějovické části) téměř 4.000 usedlých obyvatel, a to již před rokem 1945 byl počet násilím redukován oběma světovými válkami, v současnosti zde trvale bydlí přes 400 osob. Jak již zmíněno, rozhodnutím mocností bylo po II. světové válce z celého pohraničí, tzv. Sudet, vysídleno německé obyvatelstvo, oblast byla několik let pustá, vydaná všanc a postupně došlo k dosídlování, vlastně dvojnásobné výměně obyvatelstva, jehož následná skladba nebyla a nemohla být pro oblast zcela adekvátním přínosem. Následující změna politického systému znovu zasáhla oblasti nejen pohraniční, koncem 50. let a dalším posunutím hraničního pásma v 70. letech bylo Českokrumlovsko násilně dotčeno, co do zachování stavebních objektů a celých sídel, která, opuštěna i od osídlenců, byla srovnána se zemí. Další likvidující činnost doprovázela výstavbu vodního díla zábořem území kolem horního toku řeky Vltavy – dnešní oblasti Lipenského jezera, pod jehož hladinou se skryly zbytky demolovaných sídel. Třetí, bolestně dotčený díl okresu, je prostor Boletického vojenského újezdu v Blanském lese, vysídlený, s původně 66 sídly, avšak postupně demolovanými i v rámci vojenské průpravy. Valná většina současníků si jistě vybaví závěr II. dílu českého filmu Osudy dobrého vojáka Švejka, v němž posloužil farní kostel

sv. Jana Nepomuckého ve Vítěšovicích jako autentická kulisa kostela na východní frontě I. světové války, právě rozmetaného zásahem dělostřelectva.

Významná typologická skupina pohraničí

Toto po staletí těžce zkoušené území se výrazně odlišuje právě počtem a druhem drobné sakrální architektury. Než postoupíme k charakteristice dalších druhů a vnitrozemské části okresu, pokládáme za vhodné představit zdejší zcela ojedinělý fenomén.

Pracemi na tomto výzkumném úkolu se naskytla neopakovatelná možnost poznat a porovnat v okrese Český Krumlov a v okrese České Budějovice množství kamenosochařských produktů - do kamene tesaných výklenkových kapliček, též určených jako stélová boží muka (použito názvosloví z evidenčních listů nemovitých památek). Srovnáním s již dokončenými obdobnými průzkumy v sousedících okresech lze jedinečnost těchto objektů potvrdit.

Proto pokládáme za nezbytné území podél státní hranice, v němž se tyto objekty objevují v nejhojnějším počtu, věnovat více místa a podrobněji jej představit - nejen v jeho dnešní podobě a situaci - a zamyslet se nad časovými a ideovými okolnostmi, za nichž kapličky vznikaly a použít již získaný materiál pro srovnání a utřídění typologie.

Příspěvek uvádíme ve zkrácené formě, neboť v předchozích sbornících již bylo tomuto souboru věnováno dostatek místa. Opět s ohledem na bezpečí těchto objektů, neuvádíme přímou lokalizaci příkladů.

Okolnosti vzniku tesaných výklenkových kapliček

Domníváme se, že určujícími faktory pro vznik kaplí a božích muk bylo národnostní složení obyvatelstva a duchovní prostředí a samozřejmě – dostupnost materiálu.

Několik staletí se na této části území různě prolínaly oba národy - český a německý, schopny žít ve shodě či menších nesvárech, odvisle od politického ovzduší v zemi. Období, v němž postupně vznikalo kapliček nejvíce, přineslo výraznější rozdíl v poměru počtu Čechů a Němců

V pohraniční části dnešních obou okresů se po třicetileté válce zvýšil počet německého katolického obyvatelstva, na jehož objednávku byla patrně vytvářena boží

muka a kapličky, nejspíš rukama německých i českých tvůrců - výlučně českých pak hlavně v oblasti besednické.

Zatímco do období počátku 18. století se datují jen snad 2 desítky kapliček, výrazně se jejich počty zvyšují od století devatenáctého, v průběhu více než 80 let. Do tohoto období se řadí svými vytesanými letopočty největší počet vytvořených kapliček, zpočátku počítaných na několik málo, později na desítky až stovky.

Množství nově vytvořených kapliček postupně ubývá s polovinou 19. století - přiměřeně k atmosféře doby, která se jakoby umělecky i jinak vyčerpala, její přínos byl nevýrazný. Navíc, tento kraj byl již hojně ozdoben, krajina byla poseta kapličkami a protkána Křížovými cestami. Přibývalo více rozměrných žulových křížů s ozdobeným tvarovaným podstavcem, s tesanými ornamenty a písmeny a s převážně litinovou plastikou Ukřižovaného Ježíše Krista.

Typy, srovnání, výskyt, hrubé utřídění (zatím bez podpory archivních informací)

Po dokončení terénního průzkumu v celém území okresu bylo možné začít porovnávat četnost výskytu těchto stélových božích muk a kamenných výklenkových kapliček, porovnat i množství zděných kapliček a konstatovat, že v území pásu kolem hranic ČR, a sice přibližně v prostoru od Cetvin ve východní části čk. okresu, až na samý jeho okraj západní, kde hraničí s okresem Prachatice a na severu přibližně vymezeného pomyslnou hranicí někdejších Sudet, je možno potkávat tyto jedinečné, jinde se téměř nevyskytující prvky. A souběžně – že výklenkových zděných kapliček nebo malých síňových je méně – i když zde, v pohraničním prostoru, kde bylo od určité doby vše dovoleno – a hlavně zvůle, mohlo vzít a také vzalo určité množství těchto staveb za své.

S časovým odstupem, již s přímým zaměřením na tento fenomén, se nabízelý závěry, že existují vlastně tři zřetelněji odlišitelné prostory – onen již zmíněný pohraniční, jenž se ještě vnitřně dělí, a další, na Besednicku - to znamená v severovýchodním vnitrozemí, poněkud co do výskytu rozptýlený, což bude vysvětleno dále. Postupně rovněž krystalizoval názor na zvolené názvosloví – zatímco se ještě v popisných textech k jednotlivým objektům objevuje název boží muka stélová, je dnes již jasné, že stélami nelze nazývat veškeré tyto kamenné produkty a tak jsou rozlišovány podle hloubky a velikosti niky.

Po určité době terénního průzkumu bylo možné roztrídění podrobnější – časové, tvarové, shodující se v detailech, objemové - přibližně takového:

I. tesané výklenkové kapličky – vyšebrodsko – dolnodvořišské, nalezené v území někdejšího politického okresu Vyšebrodského (1850-1950). V prostoru mezi těmito městy a kolem nich jsou objekty nejpočetnější, nejstarší, a mnohé tvarově nejbohatší.

II. tesané výklenkové kapličky a stély malšínské, s malým podregionem Lipenska, vznikající prakticky současně, v prostoru kolem Malšína a odtud na západ, na severovýchod kolem Rožmitálu na Šumavě a na levém břehu dnešního Lipenského jezera. Objekty jsou v této větší ploše více rozptýlené, skromnější ve výzdobě, některé menšího objemu a s mělčí nikou, potom se zde již nabízí název stélová boží muka. Zároveň jsou promíseny s naopak většími, méně zdobenými kapličkami s vysokou nikou, tesanou v celé výšce středního dílu, avšak navzájem jsou tvarově velmi příbuzné. Mírně se odlišuje podregion Lipenska, zdejší kapličky jsou poněkud užší, zdánlivě vyšší. Vrcholové ozdoby nejsou dochovány, je možné pouze spekulovat, že se více či méně podobaly ostatním i na jinak se lišících typech.

III. výklenkové kapličky a stély besednické – spíše rozptýlené, poměrně hojné, zdobené, více či méně odlišné od předchozích, oscilující ve velikosti a hloubce niky, zde se obtížněji odděluje podoba výklenkové kapličky a stély, opět s podregionem Kaplicka, v němž se ještě mírně smísil vliv okolních regionů.

IV. odvozené tesané stély a kapličky, tvarově však identifikovatelné, vznikající v časové souslednosti, či pozdější, mladší, někdy patrně též import z jiného regionu.

Sledované objekty v každém případě zachovávají základní tvarové schéma výklenkové kapličky :

příčně obdélná základna – odpovídající soklu ve zděné formě,

střední, hlavní hranolová část těla - korpusu, včetně niky – výklenku – zde, jak již zmíněno, vzniká hlavní rozdíl – ve velikosti a hloubce výklenku,

krycí vrcholová část, někdy přímo vybíhající z korpusu, s vrcholem již jen zdobným, a někdy tvarově i funkčně samostatná.

Korpusy jsou buď ze dvou celistvých kamenných částí nebo ze tří, nepočítajíc vrcholové menší nebo větší nástavce. Některé besednické objekty mají korpus monolitický. Občas jsou objekty ukončeny pouze obloukem nad nikou a nemají krycí část. Tyto se patrně nejvíce podobají stélám.

Používaný materiál

Materiálem je – modrošedá žula - převážně získávána přímo v každé oblasti – v I. a II. podregionu z tzv. bludáků – místy převyšujících terén jako součásti velkých masivů a jakoby volně rozptýlených v krajině, v III. rovněž z kamene bludáků, které masivem souvisely s Besednickou horou, anebo přímo odtěžením v lomu Besednické hory, ve IV. - odkudkoli - skupina je již málo výrazná jak tvarově, tak použitým materiálem.

Žula se opracovávala v místě odtěžení a hotový produkt byl odvezen a osazen dle pokynu objednavatele.

Tento druh žuly se odlamoval při opracování v poměrně větších kusech, takže nebyval obvykle používán k sochařské plastické tvorbě, dle konzultace s akademickým sochařem ji bylo možno samozřejmě používat pro kamenné prvky staveb – ostění, stupně, anebo dlažbu, nahrubo ji tvarovat a maximálně vytesat reliéfní, nepříliš vysoké tvary, spojené s větším masivem. Přesto udivují produkty velmi precisní uměleckořemeslnou prací, především v pozitivně tesaném reliéfu vznikaly početné ornamentální vegetabilní tvary drobné a jemné.

Časové rozmezí vzniku

Jak již bylo uvedeno shora - jde o uměleckořemeslný projev, objevující se téměř 200 let - nejstarší typ z 18. století byl nalezen s vročením 1738, s otázkou nad čitelností poslední číslice 8. Krátce nato se kapličky objemově zvětšují – i v tomtéž místě, a vlastně přetrvávají ve všech oblastech. Typy odvozené, avšak stále zachovávající tvar malé výklenkové kapličky či stély s mělkou nikou, zároveň hmotnost a dělení plochy přetrvávají až do počátku 30. let 20. století.

Reliéfní výzdoba

Pro další utřídění jednotlivých skupin se nabízely jako rozlišující specifické kamenické projevy v reliéfní výzdobě. Pod jakými přímými i nepřímými vlivy vznikala tato boží muka a jak se vyvíjel reliéf?

V oblasti I. – tedy vyšebrodsko-dolnodvořištské byla jistě rozhodující skutečnost, že celá oblast se po staletí rozvíjela pod duchovním a hospodářským působením dvou klášterů – vyšebrodského Opatství cisterciáckého a z hornorakouského Schläglu (Drkolné) premonstrátského. Již zmíněná snaha o rekatolizaci a o další rozšíření katolické víry, (i když v této oblasti byla vždy poměrně silná), se příznivě zúročila hlavně v mnohosti tvorby. Četnost božích muk lze chápat jako demonstraci hloubky víry, formu vyjádření vděku za prožité radostné události, či upomínku na hlubokou žalost a trápení. Šlo patrně i o snahu označit místo události, event. odejmout jeho negativní působení. Objednání kapličky či božích muk, jejich osazení a časté prodlévání u nich mohlo pomoci překonat psychický dopad tragické události.

Stély a kapličky stavěné poblíž větších rodových statků často nesou příjmení zřizovatele nebo jeho monogram. Tyto objekty jsou dnes pohřbu poslední připomínkou někdejší existence osídlení.

Dalším příznivě působícím faktorem, vedoucím k mnohotvárnosti a ozdobnosti tvaru a reliéfu, byla skutečnost kultivovaného historického prostředí a soudobá stavební činnost pod vedením dvou panujících, sousedících rodů - Schwarzenbergů a Buquoyů, nástupců rožmberských. Hranice jejich panství se dotýkaly právě v těchto končinách, oba rody navázaly na rozvinuté, skvělé tradice svých předchůdců.

Ve výzdobě se obdobně jako ve zdobení štítových stěn zděných kapliček a někdy i budov statků objevují prvky přenesené jednak z vysoké městské architektury a především z ustálené tektoniky architektury portálových oltářů – jejímž cílem bylo, jak se zdá, zhmotnění, vypodobnění a oslava představy brány nebes – porta coeli. Jsou zde pilastry, kladí, ozdobné kartuše, zdobné monogramy a písmena vůbec, velmi hojně se projevují stylizované květiny, vavřínové věnce. Niky jsou uzavírány nejrůzněji tvarovanými oblouky, rovněž nástavec, vrchol kapličky je co nejrozmanitější. V nice byly umístovány obrazy, převážně malby na plechu či dřevě a často byly malovány uvnitř, přímo na kamenných stěnách, ve větších kapličkách stávaly dřevěné sochy. Mobiliář se, bohužel, dochoval pouze v několika.

Mělkým reliéfním tesáním jsou ozdobeny i vnější boční stěny – v jejich výzdobě se více či méně jednotlivé oblasti odlišují.

V I. oblasti se na bočních stranách objevují kytice či rozviliny v empírových stylizovaných vázách v obdélném poli, orámovaném tenkou tesanou linkou, s dovnitř zaoblenými rohy, v polovině výšky zúženém. Z této části také pocházejí nálezy nejstarších objektů, které jsou tvarově jednodušší a ve výzdobě chudší. Stylizovaná váza se jako zdobný prvek objevuje téměř nejčastěji i na frontální stěně.

V tomto prostoru se nejvýrazněji jako zdobný prvek prosazuje hmota nástavce, stříška, či jak pojmenovat rozličné ukončení, završení kapličky. Jen na některých stélách a kapličkách se zachovalo v úplnosti, ve tvaru hladce opracované koule, často doprovozené dvěma bočními menšími, na nižší krajní partii nástavce, nebo jako nerozvinuté poupě květu vejčitého tvaru, s velmi jemně reliéfně tesanými (tam, kde to povaha materiálu dovolila) uzavřenými okvětními lístky. Velmi působivý je stříškový nástavec, jakoby po stranách převislý přes spodní část, nebo s okraji ve tvaru položených válců, lemujících na bocích vrchol kapličky. Středová koule je osazována na hranolový, na bocích projmutý podstavec, rostoucí ze hmoty, z hlubiny rozeklaného štítu kapličky.

Na některých štítových plochách je reliéfně tesaný nápis - prosba - latinsky či sudetskou němčinou, často s pravopisnými chybami - nápisy se objevují především na mariánských kapličkách. Úcta k P. Marii jako ochránitelce a přímlyvkyni u Boha je v této oblasti nejrozšířenější - i zde je zřejmý vliv duchovního prostředí uvedených klášterů - a navíc - věřícím je blízký pocit mateřské ochrany. Výzdoba těchto stél je patrně nejbohatší, ve štítu nástavce jsou mělce tesány reliéfní postavy andílků, nesoucích korunu, pod výklenkem a na bocích hranolu bývá tesaný mariogram, orámovaný věncem, ozdobným polem, vše v drobném reliéfu. Často bývá i v mariánských kapličkách zdůrazněna Nejsvětější Trojice - Božským okem v trojúhelném poli, rovněž v ozdobném vavřínovém věnci bývá jmenován Bůh - Syn - christogramem IHS. Bohatost výzdoby byla jistě vedena touhou vyjádřit na tomto malém prostoru vše, v čem lze spatřovat ochranu boží a současně Boha uctít a oslavit.

V oblasti II. ubylo zdobných prvků, i tvar se zjednodušuje, naopak bývá zvětšený prostor niky. Do těchto kaplíček byly patrně vkládány větší obrazy i rozměrnější sochy. Ozdobena je mělká vpadlá plocha pod nikou, většinou ležatým polem s datací, na bocích

jsou svislá pole, mělce tesána, resp. pouze ryta linkou. Duchovní prostředí oblasti je však stejné, jde nejspíš o produkci jiné dílny či dílen, snad i o méně náročnou zakázku (nejstarší soubor zastavení kapliček Křížové cesty u Rožmberka, na Kaplicku, kam bylo několik kapliček ze Šumavy v podstatě svévolně odvezeno v 80. letech 20. století). Podregion Lipenska je oblastí s kapličkami datovanými těsně na začátek 19. století (kameník, jehož tvorba náhle skončila ? – nutno doložit), výzdoba je však omezena na dataci a tvarované plochy .

Oblast označena jako III. - besednická - se prezentuje poněkud menší hmotou stély či kapličky, výškové ukončení je převážně tesáno ze hmoty základního korpusu, hranol bývá často mírně konický. Čelní i boční strany jsou bohatě reliéfně zdobený, zde se již častěji objevuje pole, vymezené tesanou linkou, ve výzdobě převažuje mariánská symbolika. Zdejší obyvatelstvo bylo svěřeno do duchovní péče řeholníků servitského kláštera v Nových Hradech, stélové kapličky však území v okolí měst Nové Hradce a Trhové Sviny nepokrývají, jejich výskyt jakoby náhle končí s dnešním rozhraním obou okresů. Prostor kolem těchto dvou měst byl již ovládnut, zde panují sloupková boží muka, pozdně středověká, renesanční a barokní (uvedeno v hodnocení okresu České Budějovice). Trochu odlišné jsou pak kapličky na Kaplicku, v němž se ještě mírně smísil vliv okolních regionů .

Ke IV. typu je možno podřadit vlastně všechna kamenná zastavení Křížových cest, vzniklých před polovinou 19. století, až k počátku 20. století - na Křížové Hoře nad Rožmitálem, cestou na Maria Rast nad Vyším Brodem, nad Horním Dvořištěm, řadíme sem soubor pašijových kapliček kolem kostela v Soběnově - Hájkou atd. Jednou z posledních na území českokrumlovského okresu, na severovýchodě, je stélová kaplička u silnice z Benešova nad Černou do Klení, která v modelaci tvaru nese již určité náznaky secesního stylu, a na opačné straně Benešova směrem k Blansku nad řekou, velmi zjednodušeného tvaru, sevřeného nahoře do oblouku připomínajícího oslí hřbet. Kolem Benešova se zároveň doplňují s oblastí pilířkových renesančních a barokních sloupků. Tvorba je již velmi poplatná soudobému prolínání stylů – ve Vyším Brodě stojí tesaná kaplička s pseudogotickou výzdobou – s fiálami, ve Studánkách je celý hranol ukončen hrotitým obloukem.

Výzdoba všech typů vždy vrcholila křížkem, někdy dvojitém, vsazeným do ozdob centrální části stříšky. Křížek byl většinou kovaný z páskového železa, jeho ukončení bývala vytvarována do trojlistu. Na kapličkách a stélách z období konce 19. století bývaly i tesané křížky. Původní kované křížky se téměř nedochovaly, zmizely patrně s ozdobným kamenným ukončením.

Dalším společným zdobným prvkem je letopočet, takřka důsledně vždy na čelní straně soklové části, s číslicemi ozdobně tvarovanými, někdy rozdělen na dvě části monogramem.

Oblast výskytu stélových kapliček se v obou okresech – ČB a ČK - plošně kryje vlastně s územím bývalých Sudet. Sudety v Jihočeském kraji sahaly hluboko do vnitrozemí, severní hranice vedla například těsně nad Českými Budějovicemi, dotýkala se předměstí Jindřichova Hradce a zahrnula město Český Krumlov. Některé stély a kapličky provázejí cesty do vnitrozemí k poutnímu místu v Římově, zdá se, že i cestu k Římovu z okolí Českých Budějovic, avšak již jen jednotlivě. Nejsevernějším místem nálezu kapličky výrazného zdobeného I. typu vyšebrodského je obec poblíž Č. Budějovic.

Ostatní drobná architektura

Ve vnitrozemském prostoru okresu Český Krumlov se přirozeně prolíná skladba tří, vcelku hojně dochovaných prvků drobné architektury - návesních zděných kaplí, drobných výklenkových kapliček, zděných pilířků a tesaných božích muk, často i pozdněgotických, lišících se ve velikosti a v detailech.

Vnitrozemské části a drobné podregiony jsou opět nazírány z hlediska historického duchovního prostředí a vlivů. Samotné město Č. Krumlov je po staletí svébytným organismem, výrazně se odlišujícím od okolních částí, domníváme se, že je až nadbytečné zdůrazňovat historické okolnosti. Krumlovští vladaři a jejich dům, několik významných řeholních řádů (minorité, klarisky, jezuité) a proslulé krumlovské prelátsví – jsou jednoznačné veličiny, přinášející městu vysokou úroveň duchovní i kulturní. Drobná sakrální architektura, zdobící město se proto poněkud liší, kamenná boží muka jsou středověká, výklenkové kapličky pak barokní, s bohatou štukovou výzdobou. Ve vnitrozemské oblasti se až „tísni“ významné lokality. Rozhodující vliv, nejen pro nejbližší okolí, významem konkurující Rožmberkům, přinesla záměrná lokace kláštera řádu cisterciáků ve Zlaté Koruně. Jejich duchovní a hospodářská činnost byla úzce

propojena, i vlastnický, s blízkým Kájovem, jedním z nejvýznamnějších poutních míst v Čechách. Až za hranice dnešního okresu sahala úcta k Panně Marii Kájovské, což dokládají nálezy votivních předmětů většinou v návesních kaplích (Ražice, okr. Písek), poutníci přicházeli ze sousedního Horního Rakouska, a samozřejmě z nejbližšího okolí. Děkanství při kostele sv. Maří Magdaleny ve Chvalšínách znamenalo jakýsi třetí vrchol trojúhelníku velmi pevného propojení- Zlatá Koruna – Kájov – Chvalšiny. Území kláštera zasahovalo i do okresu Prachatice, z kláštera byly obsazovány fary v Netolicích, kromě Chvalšin a Kájova v okrese CK ještě v Boleticích a Černici. Přestože osud zlatokorunského kláštera byl velmi pohnutý a jeho význam záměrně potlačován, odtud i z uvedených far na všechny strany pronikalo duchovní i hospodářské působení.

Výklenkové kapličky

Takřka v každé obci či osadě lze nalézt důkazy o předchozím tvrzení, ať máme na mysli tvarosloví zděných většinou výklenkových kapliček nebo jejich výzdobu. Jistě, že se mobiliář nezachoval na místě, jen velmi velmi zřídka, avšak výklenkové kapličky, většinou barokní nebo pozdně barokní, mají malbou, mnohdy značně kvalitní, ozdobeny stěny výklenků, dnes však již bohužel hůře čitelnou (Boletice, Hejdlov, Chvalšiny, Loučež, Lhotka, Rohy, Třisov, Vyšné). Zachráněné, uschované mobilie z nejbližšího kájovského okolí, to znamená rovněž z vojenského prostoru Boletice, jsou soustředěny v depozitářích a větší počet mezi nimi představují obrazy P. Marie Kájovské, s jejími charakteristickými, téměř vodorovnými širokými pásy závoje (jakožto součásti textilních šatů na sochu), jsou nejružnější výtvarné úrovně, samozřejmě i barokní. Již zmiňovaná hora Klet' je jakoby ověněna výklenkovými kapličkami s dominujícím mariánským zasvěcením.

Kapličky jsou zbudovány většinou jako rozměrný vysoký kvádr, s větší či menší nikou, výraznou korunní římsou na frontální stěně, obvykle podpíranou 2 pilastry. Na Kájovsku, Chvalšinsku, Křemžsku jsou ukončeny téměř půlkruhovým štítovým nástavcem, za nímž se skrývá jen lehce šikmý pult. Mezi tímto typem ještě prolíná další, možno jej nazvat zlatokorunský, s velmi bohatou štukovou profilací čelní stěny, s nikami i po stranách a hlavně s rozeklaným, na bocích mírně projmutým štítovým nástavcem, v jehož prohlubni je vyzděný, či vytesaný upevněný podstavec pro kovaný křížek (Rájov, Srnín). Za pozornost stojí rovněž nejbližší okolí Brloha, kde zdejší stavebník předal

kapličkám další výjimečné zdobení zvlněného štítového nástavce (Nová Ves u Brloha, České Chalupy).

Odlišnými stavbičkami přispívá do typologie okolí Velešína. Zde lze na nevelké ploše nalézt více než jednu desítku zděných, omítaných pilířků, založených však na obdélníku, výškově dělených římsou přibližně na polovinu, v horní části s poměrně malou nikou a malým trojúhelným štítovým nástavcem, za nímž bývá obvykle pultová stříška, nebo štítem a malou sedlovou stříškou. Výzdoba ve štuce buďto nebyla provedena se ztratila. V každém případě představují jakýsi stavební mezistupeň od kapliček výklenkových ke zděným pilířkům (Černice, Kladenské Rovné, Mojnë, Rájov, Velešín).

Zděné pilířky jsou dokumentovány opět v prostoru Chvalšiny – Kájov – Zlatá Koruna a v blízkosti Přidolí, v podstatě se neliší ani hmotou, ani výzdobou od jiných zástupců tohoto typu v dalších okresech. Výrazná je jehlancová stříška, často více přesahující, výška je stupňována štukovými římsami, v horní části jsou obvykle 4 výklenky (Loučej, Kájov, Staré Dobrkovice, Práčov, Vinná).

Pilířková a sloupková boží muka kamenná

Kamenné tesané produkty, využívající bohatý zdroj suroviny, tak rozhodující při budování skvělé architektury středověkých rožmberských kostelů, sloužily jistě v tvorbě tesaných pilířků božích muk jako inspirace a nejspíš znamenaly další drobné objednávky v kamenických dílnách. Bohužel skutečně středověké pilířky a zdobené hlavice nalézáme již jen ve 3 obcích. Mimo CK okres ještě v Městské Lhotce u Prachatic (viz odstavec Okres Prachatic), a doufáme, že uložena zůstala hlavice božích muk z Trhosvinenska (s motivem suchých haluzí - viz odstavec Trhosvinesko a Novohradsko). Tvar dříku středověkých a z nich odvozených mladších božích muk - skosené hrany a drápky, v podobě poloviny šestibokého jehlanu, se patrně vyvinuly z původně dřevěných, tesařsky opracovaných hranolů. V Horním Rakousku jsou datována boží muka středověkého typu a velmi obdobného jako na našem území, kolem roku 1500.

Vzhledem k pozdější dataci, nalézané na pilířkách v našem pohraničí se nabízí se úvaha, že by mohlo jít o dodatečně pozdější tesání na patě dříku nebo na novější hlavici,

jako náhradě za neexistující starší – Kájovsko, Dolnodvořištsko, Benešovsko, oblast Kaplicka a Velešínska.

Kolem kájovského kostela stálo dle dobových rytin několik kamenných piliřků a sloupků božích muk, zachován zůstal rovněž pouze jeden, prozíravě přemístěný, datovaný 1663. Dílna, zhotovující tyto polygonální piliřky s kvádrouvou hlavicí a většinou dvěma sedlovými, navzájem kolmo pronikajícími stříškami, nebo kolmým průnikem dvou sedlových stříšek, jejichž hřebeny vytváří v půdorysu X a nebo jako další možnost typ, u nějž zadní strana již nemá štítek, takže od středu hlavice probíhají hřebeny stříšek trojstranně, na půdorysu písmene T, působila nejspíše v Č. Krumlově - lze srovnat nedochovaná boží muka – zachycená rukou kreslíře v Č. Krumlově, a rovněž patrně z téže dílny, znovu postavená na Dolnodvořištsku. Datována jsou od počátku 17. století do konce 60. let.

Jak vlastně datovat tesaňá piliřková boží muka

Nabízí se dílčí závěr, odvíjející se z nálezů datovaných objektů, že odvozené tvary tesaňých piliřků tvarově se blíží středověkým, byly tvořeny až během 17.století, což však může být zavádějící, neboť s datací byly zachyceny většinou objekty ve zjednodušeném tvarosloví. Z tohoto lze uzavřít, že jednoznačně přetrvala celková kompozice, zatímco detaily nebyly propracovány – zde se opět objevuje otázka zakázky a zručnosti kameníka. Na druhé straně několik málo dochovaných a již jmenovaných výjimečných objektů lze téměř s jistotou zařadit jako skutečně středověké a tvrzení podpořit srovnáním s kamenickými detaily staveb pozdněgotických kostelů (tordovaný sloupek – jako dřík nesoucí mísu křtitelnice). Početná skupina odvozených piliřků s převzatými pozdněgotickými tvary – okosenými hranami a již uváděnými drápky jsou vlastně detaily objevující se v pozdněgotické vysoké architektuře a v našem prostoru přežívající hluboko do konce 17. století. Je tedy zřejmě nutné připustit, že některé objekty není možné časově přesněji zařadit jinak než do širokého rozmezí dvou set let.

Pozdně renesanční a barokní boží muka

Barokní a pozdně renesanční boží muka s toskánskými sloupky jsou zachycena většinou kolem měst a obcí a v intravilánu takřka celé jižní šumavské části –

Vyšebrodsko a Dolnodvořištstko - zde datována 1579, vlastně proti okolní, ještě středověké produkci - Lipensko, Hořicko, (bohužel většinou již bez hlavice), a již jen velmi zřídka dochovány ve městech v podhůří Blanského lesa a zcela ojediněle na Benešovsku. Odstraněna a nejspíš zničena byla při výstavbě silnice kolem Kaplice v 70. letech 20. století. Ve volné krajině se neobjevovala, střežila většinou cesty na okraji sídel. Jejich tvar opět přesně dodržuje podobu sloupků, podpírajících arkády loggií a chodeb renesančních a barokních světských staveb.

Z Kájova do Českého Krumlova přes kopce kolem ohradní zdi zámecké zahrady až na Plešivec vedla kdysi Růžencová cesta, provázená 7 sloupkovými tesanými zastaveními, které nechal zhotovit zbožný krumlovský lékař v roce 1667, náš průzkum zachytil však již jen poslední sloupek u železniční trati v Kájově. I tento byl odcizen v roce 2000. Barokní toskánské sloupky, zakončované hlavicí s mělkou nikou či nikami pro vložení obrázku, byly na Kájovsku a Českokrumlovsku nahoře ozdobeny železným kovaným křížkem se zvláštní, téměř kruhovou kartuší pro mariánské symboly, navlečenou na svislý prut, celé většinou zlacené.

Kaple zděné, prostorové

Návesní kaple v období barokním a pozdně barokním, pokud jsou v tomto okrese zachovány, byly zakládány převážně na čtverci, dominantní ozdobou zde byl tvar střechy (jehlan) a do ní vestavěné zvoničky, většinou dřevěné, polygonální, s cibulovitou bání a makovičkou (Lužná, Plešovice), jejich vnější výzdoba se soustředila většinou pouze na lesénové rámy. Drobnou modifikací tvaru byl půdorys krátkého obdélníku, s více či méně zvlněným obloučkovým štítem nad vstupním průčelím, s pilastry, volutkami a drobnými, vesměs florálními projevy ve štuce – Borovští Uhlíři, Domoradice, Jaronín, Malče, Mezipotočí, Nová Ves u Brloha, Skřidla, Velislavice. Zvláštní část v typologii představují kaple poblíž Dolní Vltavice, na pravém břehu Vltavy, opět na čtverci, s dominantní mansardovou střechou (Dolní Vltavice, Radslav).

Prostor kolem Českého Krumlova a Kájova přináší další typ - kaple s malou síňkou, rovněž s barokním členěním hmoty a štukových ozdob – Kájov, Přisečná. Tento

typ se rozšířil i do další oblasti Kaplické, nalézáme jej přímo v Kaplici, Chodči, a nebo Netřebicích, kde je vystavěna s výrazným půlkruhovým štítovým nástavcem, k jehož základně vybíhá dveřní paprscitý světlík.

Kaple Českokrumlovska mohou jen obtížně v počtu a ve štukové výzdobě konkurovat obdobným stavbám ve vnitrozemských okresech – Písku a Strakonici, či některým na území Blat v okrese Tábor. Nejde snad o nedostatek invence, ale důvody jsou patrně několikeré – nejjednodušším se jeví tento – objekt či výzdoba se nedožily opravy, potom snad i skutečnost, že mnohé kaple byly budovány později, nejvíce od 2. poloviny 19. století. Na druhé straně zde existoval značný počet skvělých architektur kostelů rožmberské stavitelské huti a později jejich počet rozmnožily sice již drobnější, ale opět zdařilé stavby raně barokních, barokních i pozdněbarokních kostelíků.

Stavby pseudoslohové

Některé velké síňové kaple, založené na obdélníku, mají velmi hmotnou, převýšenou, strmou střechu – Přízeř (zde nejspíš silně přestavěna při rekonstrukci), Studánky. Tento poslední objekt již patří do kategorie dosud neuvedených typů – mezi pseudoslohové prostorové. Typ s výraznou střechou se již ve více příkladech nenalézá. Jiné, vlastně typologicky obvyklé kaple z období historizujících slohů, nikterak nevybočují ze skladby či nabídky sousedních okresů. Pseudorománské stavby lze objevit spíše ve vnitrozemských částech okresu, jsou budovány na půdorysu obdélníka, často s půlkruhovým závěrem presbytáře, ve štukové výzdobě dominuje obloučkový nebo zubořezový vlys, nejsou příliš časté dvojice okének na bočních stěnách (Mirkovice, Mokrá, Srnín).

Areály Křížové cesty s poutní kaplí

Než opustíme tento prostor, je ještě dlužno se vydat na jihozápad z Kájova, do Hořic na Šumavě a okolí. Tato farnost, administrovaná po staletí z opatství ve Vyším Brodu, krátce naopak, po období reformace, dokonce sloužila několika luteránským pastorům, aby byla opět zásluhou Viléma z Rožmberka a úsilím opata vyšebrodského od r. 1612 navrácena katolické církvi. Zde se v okolí bohužel nedochovaly ve větším počtu kamenné středověké pilířky, ani se zde neobjevují tesané výklenkové kapličky. Hořicko proslulo stavbou poutní kaple P. Marie Bolestné, barokní větší síňové architektury, na

vrchu Randlesberg v roce 1787, v níž a nedaleko níž se konaly pašijové hry. Pro tento účel byly vztyčeny nejspíš současně kamenné pilířky se 14 zastaveními Křížové cesty, v roce 1880 renovovány, vystavěn byl Boží hrob a postupně celý prostor na náhorní rovině ovládlo přírodní jeviště a hlediště. V devatenáctém století přibyla dřevěná budova divadla, v němž se odehrávaly velkolepě pojednané pašijové příběhy, za účasti ochotnických herců z Hořic a okolí. Jistě se nemohl politický režim od 50. let 20.století s tímto kultem smířit, hry byly zakázány, kaple na Randlsbergu i divadlo byly zbořeny. Na opuštěném, avšak znovu postupně po roce 1990 oživajícím místě zůstaly zachovány hlavice kapliček, tesané do základní formy ploššího kvádru se sedlovou střížkou, na čelní stěně se vpadlou plochou pro již dávno zničený obraz, ozdobené římsami a na bocích neúplným mělkým obdélným polem, dnes alespoň položené na ploše poblíž amfiteátru, nezničen zůstal jediný pilířek na podstavci. Přípomínkou poutí na Randlesberg jsou jistě i tesaná pilířková boží muka na jižním okraji města, předatovaná Ren.1864, vzhledem ke středověkému tvarosloví jde s určitostí o dodatečné pozdější datování při renovaci.

Nutno ještě zmínit další zaniklou lokalitu, rovněž s někdejší významnou kaplí Bolestné P. Marie vystavěné r. 1644 - tedy těsně po skončení třicetileté války, v prostoru kolem obce Světlík, v místě zv. Troyes, též Trojas, u zaniklého hradu a obce Wuretschlag, (též Klein-Uretsschlag) demolované po roce 1945. Patrně již zpusťlou kapli nechal přestavět a zvětšit na vlastní náklady místní sedlák ze Světlíku v letech 1842-1845 a přemístěny do ní byly dvě kamenné sochy, jež byly právě cílem poutních procesí – Odpočívající Kristus a Kristus nesoucí kříž. Jistě její význam byl nemalý, když ji v roce 1859 vysvětil proslulý českobudějovický biskup Jan Valerián Jirsík. Dle Schroubka (lit.) byly však sochy nejen cílem poutí, ale i otázkou prestižní, okolní místa a jejich vyznavači s nelibostí nesli odliv poutníků, nyní směřujících do Trojas. Sochy byly proto později v tichosti a tajně odvezeny, Odpočívající Kristus byl ponechán v Č. Krumlově (odtud již bohužel odcizen) a socha Krista, nesoucího kříž je dodnes místem zastavení u závěru presbytáře českobudějovické katedrály. Na místě kaple v Trojas jsou pouze nepatrné zbytky na zemi ležícího dřeva krovu a plechů střechy, ponechán zůstal litinový kříž, kdysi postavený před kaplí.

Abychom tuto neradostnou kapitolu uzavřeli do třetice, nelze neuvést snad nejbolestnější ztrátu drobnější sakrální architektury, a sice zdařilé raně barokní stavby

poutní kaple P. Marie Pomocné na Křížové hoře nad Rožmitálem na Šumavě s poutním areálem 3 dalších menších pašijových zděných kaplí, kde došlo k téměř úplné devastaci. Dnes nalézáme vysoko v lese nad městečkem pouze obnažené obvodové zdivo stavby bez střechy, založené na hexagonu, s obdélným přístavkem sakristie, pevně navazujícím na základní půdorys. Kolem okenních otvorů zevně, ve zbytcích omítky, lze vysledovat drobné štukové ozdoby, uvnitř pak kapsy ve zdech, pro zapuštění horizontální konstrukce kůru, vstup na kazatelnu a několik málo detailů. Dle fotodokumentace časopisu Glaube und Heimat (lit.), pořízené po II. světové válce, lze popis doplnit, že objekt kryla dominantní barokní kupole s lucernou a makovičkou a zároveň dle snímků z celistvého interiéru bylo možno identifikovat zbytky zachráněného, ale neoznačeného mobiliáře v depozitáři. Ke kapli byla dodatečně, v 19. století vybudována lesní cesta v mírném stoupání a doprovozena tesanými výklenkovými kapličkami zastavení Křížové cesty, s datací 1848, z nichž bylo nalezeno pouze 9 a samozřejmě povaleno, znovu postaveno je jedno zastavení ve městě. Je zajímavé, že tyto kapličky, přestože, byly vytvořeny v období největšího rozkvětu tvorby tesaných kamenných kaplíček v nejbližším okolí (anebo právě pro nedostatek času), nejsou patrně produktem zdejších kameníků, postrádají měkkost tvaru, jsou zjednodušeny, aby snad jejich eventuelní výzdoba neodváděla pozornost od centrálního výjevu v nise. Zatím nebylo doloženo, zda se jedná o import z dílny z jiného prostředí.

Silná religiozita obyvatelstva podnítila výstavbu poutního místa ještě ve století osmnáctém nedaleko na protějším břehu Vltavy. Ve Studenci se téměř zachovala celá Křížová cesta s kamennými tesanými výklenkovými kapličkami, datovanými 1777, počínající proti původnímu mostu přes Vltavu pod hradem Rožmberk a dál vedoucí rovněž lesem, ke kapli Bolestné P. Marie, zachované alespoň ve hmotě. Těsně ke kapli byly přistavěny malé lázničky. Jednotlivá zastavení patří typologicky k tzv. vyšebrodskému, méně zdobenému a jsou patrně s kapličkou v Zátoni (1769), v Machnatici (1760) a pod Těchorazí (1772) nejstaršími datovanými představiteli tohoto typu.

Pro úplnost výčtu poutních míst s Křížovými cestami je povinností uvést soubor zastavení, vedoucích na vrchol hory ke kapli zasvěcené P. Marii Rast nad Vyším Brodem. Jde již o tvorbu 2. poloviny 19. století - 1887-8, kapličky jsou rovněž tesané výklenkové, velmi ploché, daly by se i nazvat stélami, neboť na jejich přední stranu je připevněn litinový reliéf s výjevem Kristovy křížové cesty. Kaple je obdélná, z rezného

kamenného zdiva, doplněného cihelnými záklenky, typu schwarzenberských staveb. V areálu jsou ve shodném stylu a provedení vystavěny kaple Božího hrobu a kaple Sv. Kamene.

Patrně ze stejného období pochází soubor Křížové cesty u Horního Dvořiště, na jejímž vrcholu stojí velkolepě započatá stavba kaple P. Marie Bolestné, z projektu byl však realizován pouze trojboce uzavřený presbytář, s vysokou hvězdovou klenbou, rovněž z režného kamenného zdiva. Sevřený hrotitý vítězný oblouk byl dodatečně zazděn a v něm ponechán vchod a dvě okna. K presbytáři je na opačné straně zevně přistavěn Boží hrob. Tesaná kamenná výklenková zastavení jsou v detailech zjednodušena, ve srovnání se zastaveními v Rožmitálu, opět však mají tradiční tvarové schéma.

V tomto výčtu je nutno doplnit ještě poutní místo Svatý Kámen, u Dolního Dvořiště, s poutním kostelem P. Marie Sněžné, k němuž od Rychnova nad Malší přivádějí poutníky rozměrné výklenkové zděné kapličky v tradičním barokním počtu sedmi. Šest kapliček představuje obvyklé tvarové schéma výklenkových stavbiček, zde poněkud objemově větších, některé s představenými dřevěnými sloupky, nesoucimi přístřešek, chránící předřečníka procesí před event. nepohodou. Štuková výzdoba opět není nikterak výrazná, bohužel však vnitřní výzdoba, na stěnách niky malované výjevy 7 bolestí Kristových, se v úplnosti nezachovala. Sedmá kaplička Bolestné matky Boží je vystavěna s malou síňkou, kryta valbovou stříškou, v těsné blízkosti kaple Sv. Kamene.

Tato lokalita již vlastně patří k počátku masivu Novohradských Hor. Přístřešky u kapliček u Sv. Kamene jakoby předznamenaly vznik ojedinělých typů zvoniček, nalezených v nedalekém prostoru. Jde o dřevěné konstrukce, buďto volně stojící před větší výklenkovou kaplí (Dluhoště u Kaplice) nebo přímo křížící vstup do malé výklenkové kapličky (Meziříčí u Malont). Jistá obdoba, avšak již bez funkce zvoničky se nabízí v obci Bělá, kde barokní výklenková kaplička větších rozměrů má rovněž představený přístřešek, zde naopak souvisle tvořený jednou stranou valbové střechy, přikryté šindelem.

Typologický přehled by mohly uzavřít další stavby zvoniček, zděných, v dvou sousedících obcích poblíž Přídolí, v Zahořánkách a v Zaluží. Obě plní funkci nevelkých návesních kaplí, funkce zvoničky je nepochybně prvotní. Obě jsou založeny jako mocný kvádr, v Zahořánkách s výklenkem a malou zděnou zvoničkou nad štítem, s vlastní stříškou. Zvonička v Zaluží má ze zadní strany ponechaný úzký výklenek v plné výši pro

postavu zvoníka, vpředu pak rovněž vystavěna do podoby výklenkové kapličky. Opět zde absentuje štuková výzdoba.

Porovnáme-li výskyt jednotlivých typů a časové rozmezí jejich vzniku, je zcela zřetelně, že kamenné objekty předcházely objektům zděným a v podhorských oblastech v podstatě tesané výklenkové kapličky tyto stavby nahrazovaly. Proto je možné počít s datací zděných staveb až od období raněbarokního, které jsou svými detaily dostatečně odlišitelné a očekávat potvrzení některých těžko určitelných datací staveb od podrobného archivního zkoumání.

2.6. Tábořsko

Charakter území na severozápadě Tábořska je velmi výrazně ovlivněn několika významnými přírodně-historickými faktory, ovlivňujícími jednak hustotu osídlení a s tím související „hustotu“ výskytu zkoumaného typu architektury, jednak míru dochovanosti jak staveb tak jejich výzdoby a vybavení, velmi významně ovlivňují také samotný charakter staveb.

Zásadní vliv na charakter území má jednoznačně jeho výškový profil. Prakticky celou jeho severní část vyplňuje Jistebnická vrchovina dosahující v části zvané Cunkovský hřbet výšky 723 m.n.m (Javorová skála). Jedná se o svérázný podhorský kraj s drsným a chladným podnebím často označovaný nezeměpisným názvem „Česká Sibiř“. Obtížné životní podmínky spojené s výraznou chudobou se výrazně promítly do charakteru sídel. Převažují spíše drobná sídla a četné polosamoty a samoty, historický původ osídlení dokládá řada „Lhot“. Větší sídla nacházíme pouze na okraji vrchoviny, kde se charakter území již pomalu začíná proměňovat – Jistebnice, Borotín, Nadějkov.

Střední část oblasti, zhruba pás ohraničený jižní hranicí přírodního parku Jistebnická vrchovina na severu a silnicí I/19 Písek – Tábor na jihu, představuje území, kde dochází k prolínání vlivů typických pro severní část území a diametrálně odlišné jižní oblasti. Hustota osídlení narůstá nejen vlivem klesající nadmořské výšky, ale rovněž vlivem blízkosti Tábora.

Jižní část území, ohraničená zmíněnou silnicí I/19 na severu a řekou Lužnicí na jihu a jihovýchodě je výrazně odlišná a svým charakterem je blízká navazujícímu Písecku a Vltavotýnsku. Samostatným fenoménem je samozřejmě samotné město Tábor.

Uvedené tři, respektive čtyři oblasti tvoří současně svébytné podregiony i ve vztahu k drobné církevní architektuře, a to jak ve vztahu k typologii a stáří, tak i výzdobě.

Dříve než přistoupíme k bližší charakteristice podregionů, je nutné se zmínit o některých společných znacích celého zkoumaného území. Vzhledem k nadmořské výšce

Skrýchov u Opařan (TA) – kamenná zvonice

většiny území, dosahující od 500 do 700 m.n.m a drsnému podnebí, postrádáme zde výstavné objekty naplněné bohatým mobiliářem, převažují drobnější stavby pocházející převážně z 19. a 20. století, mimořádným fenoménem jsou kamenné zvonice, jejichž výskyt přechází i do přilehlých částí okresu Písek a Benešov (Sedlecko). Snad více než pro jinou část jižních Čech je pro zkoumané území typické, že zejména drobnější sídla nemají žádnou církevní stavbu.

Ve srovnání v jinými i horskými regiony jižních

Čech lze obecně toto území Táborska charakterizovat jako velmi chudé. To beze

zbytku platí především pro severní podregion Jistebnicka. Zdaleka převažujícím typem drobné církevní architektury jsou prosté kamenné zvonice doplněné nikou pro umístění sochy či obrazu, pocházející vesměs z přelomu 19. a 20. století. Typově poměrně uniformní stavby jsou obvykle vystavěny z několika hladce opracovaných kamenných

kvádrů, zakončené rovněž kamennou zvonící a stříškou, v prostupu zvonice je obvykle umístěn jednoduchý zvonek. Většina staveb je datována a nese obvykle i jméno kameníka, kteří působili především v Jistebnici a Sedlci (Stružinec, Alenina Lhota, Zvěstonín, Ounuz, Ostrý, Starcova Lhota,...). Tradice výstavby zvoníc přetrvala až do 30. let 20. století (Bezďekov), kamen jako stavební materiál však postupně nahradily zděné stavby, vystavěné z betonových cihel (Kaliště). Prostorové kaple jsou zastoupeny pouze několika příklady, které pocházejí rovněž až z počátku 20. století (Chlístov, Vratíšov). Jedinou výjimkou je kaple v Cunkově pocházející z 1. třetiny 19. století a kaple v Orlově z 2. poloviny 19. století. Shodná situace je také u výklenkových kaplí, z těch několika jmenujme např. Kamennou Lhotu nebo Sychrov, nejhodnotnější výklenkovou kaplí nalezneme v Pohoří. Spíše zajímavostí je kaple P.Marie Lourdské v Modlíkově, která má podobu ve skále vytesané jeskyně.

Obecné charakteristice podregionu se vymykají pouze městská sídla – především Jistebnice, kde je typová struktura staveb pestřejší (včetně zděných božích muk), rovněž časové rozpětí vzniku sahá již od 18. století do 20. století. Zajímavá je kamenná křížová cesta ve tvaru křížů vedoucí k poutnímu kostelu sv. Máří Magdaleny, pocházející z kamenické dílny podepsané pod četnými kamennými zvonice. Barokní stavby nalezneme v Borotíně, v Nadějkově stojí zajímavá empírová hřbitovní kaple.

Střední část území Padařovska a Dražicka je, jak bylo uvedeno výše, jakýmsi přechodovým územím, kde dochází k prolínání typů severního a jižního podregionu. Opět se setkáme s kamennými zvonice (Svoříž, Vsechov, Skřýchov) shodného tvarosloví i stáří. Výrazně čtenější jsou však návesní prostorové kaple, pocházející převážně z 19. století (Balkova Lhota, Božejovice) a 20. století (Meziříčí, Drhovice, Makov, Radkov,...), 18. století reprezentuje velmi pohledná kaple v Liderovicích a Hodušíně, staršího původu je patrně také kaple v Hůrce. Poměrně časté je spojení návesní kaple s požární zbrojnicí (Vlásenice, Řepeč, Olší, Podboří). Slohově jsou kaple nejednotné, spíše bez výraznějších slohových rysů.

Třetím podregionem zkoumaného území je Opařansko a Bechyňsko. Území je diametrálně odlišné od severněji položených oblastí a typově zcela jednoznačně náleží k přilehlému Písecku a zejména Vltavotýnsku. Návesní kaple, až na výjimky, mají podobu tradiční drobné hranolové stavby na čtvercovém půdorysu ukončené jehlancovou střechou s lucernovou zvonící, některé ještě s cibulovou stříškou. Tento typ kaple

můžeme bezesporu nazvat tradiční. Jako stavební typ převládl na většině území centrálních jižních Čech od konce 18. století do 30. let 19. století. S drobnými typovými odchylkami jsou dochovány zejména na Českobudějovicku, Písecku, Strakonicku a Prachaticku. Typickými ukázkami jsou Radětice, Křida, Staré Sedlo, Slavňovice, Senožaty a zejména Hvožd'any. Historizující stavební slohy reprezentují např. kaple v Haškovcově Lhotě či v Dobronicích.

Vazby na přilehlé území Vltavotýnska dokládá četný výskyt zděných pilířkových božích muk tzv.

týnského typu. Některé z nich mají i shodný původ, tj. označují místa bojů a s tím spojené hroby z doby války o dědictví rakouské v polovině 18. století. Nejkrásnější ukázkou jsou patrně boží muka v Senožatech, další nalezneme v Haškovcově Lhotě, Stádlci či Opařanech. Zděná pilířková boží muka lemují také tzv. umrlčí cestu, která vycházela z Dobronic a vedla do Hodušína. Boží muka, která jsou velmi podobného typu, představovala zastávky a místa modliteb za duši zemřelého. Místa vybraná pro jejich stavbu nebyla náhodná a patrně musela splňovat určitá kritéria, např. relativně dominantní postavení v krajině. Dosud je nacházíme roztroušené v krajině tak, že je možné od jedné stavby dohlédnout k druhé (Dobronice, Křida, Hájký, Opařany, Skrýchov,...). Kromě tradičních pilířkových božích muk na čtvercovém půdorysu, nalezneme také několik ukázek božích muk stojících na trojúhelném půdorysu. Velmi

Senožaty (TA) – pilířková boží muka

dynamicky pojatá jsou boží muka na severním okraji Opařan, méně zdobná jsou trojúhelná boží muka u Stádlce, při silnici vedoucí k empírovému řetězovému mostu.

Návesní kaple a boží muka doplňuje několik zajímavých výklenkových kaplí, např. barokní stavby v Ratajích, Haškovcově Lhotě, Stádlci, nejkrásnější ukázkou je bezesporu kaple sv. Jana Nepomuckého před kostelem v Opařanech, jejíž stavba je ovlivněna architekturou přílehlého poutního kostela.

Podhorský charakter regionu se promítá i do vnitřní výzdoby kaplí. Je zřejmé, že především Jistebnicko nikdy neoplývalo velkým bohatstvím. Převážná většina kaplí byla vyzdobena velmi prostě s minimální sochařskou výzdobou, doplněnou sporadicky obrazy malovanými na plátně či plechu. Novější původ většiny kaplí přináší také četnější barvotiskovou výzdobu.

Kromě interiérů zničených nezájmem obcí a naprostou absencí údržby v minulých letech se velkou měrou na stavu podepsala rozsáhlá trestná činnost. V celém regionu je pouze několik návesních kaplí, které nebyly touto činností dotčeny a mohou se pochlubit relativně úplným inventářem včetně hodnotné výzdoby z 18. či počátku 19. století.

Sousedící jihozápadní čtvrtina okresu Tábor leží na západ od naší původní pomocné základní osy, - silnice E 55 ve směru Č. Budějovice – Praha, a severně od horizontální linie spojující Horní Bukovsko, Pelejovice, Sedlíkovice, zde opouštíme okres České Budějovice, prakticky na okraji široké pánve, jejíž nadmořská výška se pohybuje v úrovni náhorní roviny kolem cca 450 m. Západní vymezení oblasti tvoří hraniční linie rovněž s okresem České Budějovice, výšková hladina je přibližně obdobná. Celé námi prozkoumané území je výše položená rovina, směrem severním se pak ještě postupně mírně zdvihá do úrovně nad 500 m a nabízí mnohé dálkové pohledy až na několik kilometrů. Proti možnému ohrožení větrem, jenž na rovinách nespoutaně nabírá na síle, jsou značné části plochy zalesněny, od Bechyně na východ pokrývá několik set hektarů Černická obora, další lesy doslova obklopují některá sídla – Radimov, Ústrašice, Dráčov, Černýšovice. Územím neprotéká žádný významnější potok natož řeka, dokumentovaný prostor je však podkovovitě uzavřen tokem Lužnice, která z jihu přitéká od Veselí do Soběslavi, Plané, Tábora, zde se donucena masivem Středočeské pahorkatiny prudce otáčí na západ, a vrací na jih kolem Dobronic, protéká Bechyní a těsně pod městem, na jihu opouští okres Tábor, aby se po několika kilometrech přiblížila

Týnu nad Vltavou, kde za městem směrem západním vtéká do Vltavy. Řeka Lužnice dostatečně zavodňuje a často zaplavuje rozsáhlá území, výrazně ovlivňuje podloží a mikroklima.

Zkoumané území lze vnitřně rozdělit na přibližně dvě odlišné poloviny - prostor tzv. soběslavských a veselských Blat - oblast mnohokrát publikovanou, jako jedinečný živoucí skansen lidové architektury, krajinu navštěvovanou především objektivy fotografů.

Druhá polovina – severní část směrem od Bechyně k Táboru, značně ovlivněná duchovním a měšťanským prostředím jmenovaných měst není však ve zkoumaných objektech architektonicky příliš výrazná, velikost sídel tu přetrvává, některé obce mají až městský charakter – Malšice, Slapy, Želeč. Tato část je kontinuálně osídlena již od doby prehistorické, v oboře u Dobřejic, u Dražiček se zachovala mohylová pohřebiště z doby bronzové a halštatsko-laténské, je tedy jednoznačné, že území bylo a je vyhovující z hlediska bezpečí, dostatku vody a úrodnosti půdy. V Dražičkách jsou zachycena pilířková boží muka neobvyklého a neopakujícího se tvaru s krytím ve tvaru šišáku, jakoby potvrzení určité odlišnosti této oblasti.

Porovnáme-li východní polovinu okresu a tuto jihozápadní, současně si uvědomíme, že drsné klima Mladovožicka v podstatě přimělo obyvatele, aby stavěli svá sídla sice menší, ale na dosah, aby vzdálenosti mezi obydlenými místy byly co nejmenší. Zde, na jihozápadě okresu v krajině hostinné, mírnější a úrodné naopak se sídla rozvíjela do plochy, i když jejich síť je řidší. Nebezpečné slatiny – blata jsou ponechána holá, na mnoha místech se stále těží rašelina, z níž se v minulosti těžily a sušily borky – vlastně malé rašelinné brikety na topení. Odtud se odvozují i některá místní jména, Borkovice, Borkovický les, Mažice, Mažická blata.

Blata – se svými velkoryse vybudovanými vesnicemi a okrášlenými statky, reprezentují vrcholný projev vkusu a lidské dovednosti celistvými soubory jihočeského selského baroka, které ozdobily až téměř plochou, zdánlivě málo výraznou krajinu. Vesnice jsou zde rozlehlé, prostorné, je zjevné, že se nabízel dostatek místa pro výstavbu neuvěřitelných skvostů lidového stavitelství, v němž je spojena estetická vyspělost s dokonalou funkčností pravidelných dispozic usedlostí. Nechávali jsme se opětně okouzlit již důvěrně známými pohledy a s radostí shledávali, že objekty našeho cíleného zájmu – drobná sakrální architektura - svou úrovní důstojně doprovázejí okázalé stavby statků,

lidoví stavitelé a zakladatelé byli v této krajině schopni zachytit a zúročit působení genia loci, aby právě na tom správném místě vystavěli třeba jen malou výklenkovou kapličku (Nedvědice, Klečaty). Síňové návesní kaple v Komárově, Borkovicích, Mažicích, Klečatech, Debrníku, Vlastiboři, Kundraticích, Hlavatcích, Zálší doplňují honosnost statků, i když nejsou vždy důsledně selskobarokní. Doufáme, že po archivních průzkumech budeme moci některé stavby přiřknout i známým blatským stavitelům, z rodu Šochů, Patáků nebo Aujezdských. Tím vlastně podvědomě řadíme návesní kaple na Blatech, až na zřetelné pseudoslohové výjimky, do stejného časového období, jako stavby usedlostí, tedy od počátku 19. století až do jeho 80. let. Na západ od Soběslavi se v Čerazi, Mokré, Vescích objevují drobné návesní kaple na čtvercovém půdorysu s

Hlasivo (TA) – výklenková kaple

převážně stanovou střechou, přibližně datované do přelomu 18. a 9 století, podobné stavby jsou pro Soběslavsko typické, zachycené jsou i na východ od města (Chlebov, Zvěrotice). Máme zato, že do ušlechtilé řady blatských návesních kaplí lze připočítat i návesní kapli v Horusicích - 1769, jejíž tvarosloví mohlo posloužit v realizaci dalších staveb, i když byla přestavěna v roce 1928 (zatím nesrovnáváno) Kaple jsou budovány

na půdorysu obdélníku, presbytář je často trojboký, někdy s rovným závěrem. Blatští stavitelé však nepronikli na samotný východní okraj oblasti, či nebyl z jakýchkoli důvodů tehdy zájem, a tak v obcích Řípec a Zlukov panují obrovské návesní kaple, blížící se rozměrem kostelíku, v podstatě neslohové, z konce 19. století.

V této lokalitě se ještě objevují výklenkové kapličky jako vysoký, nepříliš hluboký hranol na obdélné, široké základně, odstupňovaný několika římsami, s vysazeným trojúhelným štítem, většinou lemovaným velmi plastickým profilovaným rámem (Borkovice, Chlebov, Soběslav). Korunní římsa je opticky podpírána dvojicí pilastrů s nejrůzněji tvarovanou hlavicí, někdy s připojenými štrápci či kapkami. Štukem jsou vyzdobeny i většinou boční stěny, někdy i otevřeny menšími nikami (Debrník).

Na humnech a převinách do polí a na pevných cestíčkách mezi slatinami potkáváme různě zdobné výklenkové kapličky, pokud se přibližujeme větším, historickým sídlům, jejich výstavnost je zjevná, datace starší, většinou ke konci 18. století. Směrem do hloubky krajiny se jejich velikost zmenšuje i tvarosloví zjednodušuje, datace kolísá v rozmezí 100 let (Vlastiboř). Jistěže je zachováno základní tvarové schéma, obdélný půdorys, poměrně hluboký, na něm odsazen soklem spíše masivní kvádr, ukončený římsou. Krypt představují většinou vyzděná sedla, tedy na obou širších stranách jsou trojúhelné štíty. Výklenky jsou spíše střední, ukončované půlkruhem.

Zatímco protilehlé části okresu, např. Choustnicko, Chýnovsko nepřinášejí výraznou architektonickou typologii, blatští polírové dokázali zhodnotit své zkušenosti z výstavby městské architektury a vtiskli Blatům jedinečný charakter, jehož ohlasy ovlivnili lidové stavitelství v dalších oblastech Jižních Čech.

Sloupková boží muka jsme nenapočetali ani do jedné desítky, pouze v Hodonicích směrem k Březnici, na okraji Černické obory a v Zářechí, tento prostor již však nepatří k Blatům. Zručným stavebníkům z Blat byl mnohem bližším stavebním materiálem sbíraný kámen, cihly a malta.

Na celém jihozápadním prostoru jsme pak nenalezli žádné soubory zastavení Křížové cesty, ani zděná.

Na západ od Blat do našeho prostoru ještě zasahuje, ale již nevýrazně, podregion Vltavotýnska, vazby na toto území se projevují výskytem pilířkových zděných božích muk tzv. týnského typu, zde objeveny pouze v Hodonicích a na sever v Dobřejicích.

Směrem severním, zároveň se zdvihajícím se terénem opouštíme prostor Blat a přibližujeme se většímu sídlům – jmenujme směrem od západu – Malšice, Skrýchov u Malšic, Želeč, Planá nad Lužnicí, Sezimovo Ústí, Radimovice u Želče, Slapy, Tábor. Zde se nedochovaly objekty starší, kapličky i kaple jsou převážně stavěny v 19. století, pseudoslohové, v Bežerovicích je dokonce zajímavá realizace kapličky datované 1907, s již secesními projevy ve výzdobě a spíše evokující dojem perníkové chaloupky. V Třebelicích, v Maršově, v Třebišti jsou zvláštní stavbičky utilitárně spojující zvoníčku, kapličku a hasičskou zbrojnicí.

Z oblasti Jistebnicka je sem importován zajímavý typ kamenosochařských prací, návesních tesaných žulových zvoníček s figurálně vymalovaným výklenkem pro sochu – v obci Lom a Libějice, datovány těsně za sebou 1867 a 1868.

Zvonice, avšak zděné a omítané jsou druhovým zpestřením okresu Tábor, jsou vystavěny převážně na čtverci, hranol se směrem vzhůru zužuje a jsou kryty nižší stanovou stříškou. Občas v nich bývá i malý prostor pro obrázek či sošku (Všechlapy). Svou kompaktní hmotou jsou mírně archaizující, a tak se nabízí datace pod hranici roku 1800.

Vliv velkých měst se v současnosti může projevit i negativně, výklenkové kapličky v okolí jsou mnohdy uniformní, opožděné opravy úplně potlačily tektoniku, hranoly kaplíček lze při pohledu z dálky snadno zaměnit se hmotou malého transformátoru. Dnešní finanční možnosti některých obcí či soukromých sponzorů nepřinášejí vždy to pravé, co by tato architektura potřebovala. Kapličky ztrácejí své přirozené měkké linie, omítka je hladká, bez jediné nerovnosti, staré bechyňské háky, tak typická pálená krytina v této oblasti a dosud nedoceněná, je nahrazena v lepším případě bramacem, v horším tegolou. Není to však pouze současná doba, která tuto uniformitu přinesla, zdá se, že již cca před 100 lety vedly peníze k podobným výsledkům, a tak dokumentujeme obrovské návesní kaple zvící kostela v pseudorománském slohu, včetně mohutných zvoníc se sdruženými okénky ve Zhoří u Tábora, v Želči, jejichž hmota poněkud přeplnila určený prostor návsi. V proporcích však zůstala pseudorománská návesní kaple ve Vlastiboři, s obvyklým obloučkovým vlysem.

Zároveň opět s údivem byl hledán dochovaný mobiliář a tak docházíme ke stejnému zklamání jako na protilehlé východní straně okresu. Předpokládali jsme zachované oltáře, votivní předměty z poutních procesí, konaných do blízkých či vzdálenějších poutních cílů

– do Bechyně k Bechyňské Pietě, do Klokot k P. Marii Klokotské, na Svatou Horu k P. Marii Svatohorské, nebo do blízkého Drahoa k drahovské Madoně a zázračné studánce. Mobiliář byl odcizen, či rovněž odnesen jistým samozvaným etnografem, zničen, nedostatek úcty dopustil jeho rozchvácení. Nalezli jsme dochovanou výzdobu v soukromé síňové rodinné kapli z konce 19. století, včetně reliéfu P. Marie Klokotské ve štítu sousední usedlosti ve Lhotách Samoty. Přitom již máme signály z archivních materiálů o bohatém původním inventáři kaplí na Soběslavsku, Veselsku, jistě si bohatí sedláci na Blatech dali záležet na tom, aby kaple v jejich obci byly vyzdobené i kvalitním mobiliářem. Navíc se zde jistě projevoval kulturní a duchovní vliv mocných rodů, které vlastnily tyto majetky a přinesl své ovoce. Stačí si jen uvědomit, že téměř celý prostor patřil v posledních třech letech knížecímu rodu Schwarzenbergů, části kolem Bechyně knížecímu rodu Paarů a směrem k Týnu nad Vltavou dokonce arcibiskupství Pražskému. Z Bechyně na duchovní život dohlíželi františkáni, z Tábora a Soběslavi augustiniáni, z Opařan jezuité, obce patřily pod několik poměrně významných farních a děkanských úřadů – ve Veselí, v Soběslavi, v Plané nad Lužnicí, v Nedvědicích, Dráždovicích, v Malšovicích.

V polovině 19. století byl na vrchu Svákov, na místě slovanského hradiště u zázračné studánky v podmanivém prostředí vzrostlého lesa, postaven lesní kostelík, zajímavá pseudorománská architektura ve stylu schwarzenberských staveb – zbudována na obdélném půdorysu s trojbokým závěrem, v kombinaci hladkého štuky a režného cihelného a kamenného zdiva a byl bohatě nadán mecenášem stavby. Svákovský kostelík byl však rovněž vyloupen, v roce 1993.

Není příjemné si na závěr průzkumu připustit, že patrně k největším ztrátám mobiliáře došlo v posledních 50 letech 20. století, že vlastně dokumentujeme jen zbytky a je nutné proto vykonat každý krok k záchraně, byť přišla téměř po hodině dvanácté. Doufáme, že na základě dochovaných inventářů v okresním archivu ztotožníme již jen několik málo dochovaných soch a obrazů, uložených v expozituru Táborského muzea v Soběslavi a bude je možno přiřadit k některé z kaplí na Blatech.

Východní polovina okresu

Tradičně volíme pomocné dělicí čáry, opět jsme si pomohli linií stávající komunikace E 55, vedoucí z Českých Budějovic do Prahy a rozdělující rozlohu okresu Tábor od jihu k severu na téměř stejné plochy.

Tato polovina je velmi rozmanitá, pokud je nahlížena z podmínek přírodních, vytváří několik mikroregionů.

Jižní část vyplňuje rovina, pokračující z východní části Blat, pouze nevýrazně se vlnící, sídla jsou více méně podobná sídlům v sousedící části jindřichohradeckého okresu a na jihu okresu českobudějovického. Vstupujeme do obcí s rozlehlou návší, pravidelně obestavěnou, většinou s vodní plochou, s uličkami vybíhajícími do krajiny. Poblíž rybníka bývá situována síňová návesní kaple, nezřídka zvící velikosti kostela (již uvedený Zlukov), na okrajích obce krajinu ještě přizdobují výklenkové kapličky i křížovatky polních cest jsou většinou kapličkami střezeny. Konfigurace krajiny zde přála výstavbě rozlehlých statků, ideálně uspořádaných, zároveň na dohled leží pole, louky, lesy, rybníky.

Posouváme-li se na sever, na Soběslavsko, do okolí Plané nad Lužnicí, začíná se krajina pozvolna měnit, na východě se počínají zdvihát drobné kopce, přibližujeme se k Choustníku a k Chýnovu. Se změnou krajiny se mění charakter zástavby sídel, jsou sevřenější, stavby se zmenšují, prostor mezi stavbami se ztrácí, až se přetvoří do ulicových zástaveb.

Je přirozené, že architektonická úroveň formy staveb a mobiliáře jsou přímo odvislé od existence šlechtických rodů, významných far, na blízkosti větších sídel. Návesní kaple se rovněž zmenšily, jejich tvar je velmi často založen na půdorysu čtverce nebo krátkého obdélníku a v tomto případě s malou apsidou.

Architektonicky zajímavé jsou stavby na polygonu s jehlancovou střechou. Často se vyskytují stavby dle stejného námětu, jen s malými obměnami štukové výzdoby. Oblast Mladovožicka se svým drsným mikroklimatem a takřka horským terénem se příliš neodlišuje od regionů chýnovského a choustnického, kapličky jsou menší, většinou z 19. století bez výraznějšího nebo pozoruhodného zdobení. V této poměrně málo zalidněné oblasti byly budovány farní a filiální kostely - zde se již pohybujeme téměř na okraji středních Čech.

Honosná architektura Tábora jakoby nepřinesla inspiraci do venkovských sídel, postrádáme zde měkkost tvarů a jemnost výzdoby. Kaple tedy vznikaly valnou měrou v 19. století s pseudoslohovou výzdobou, z konce 18. století se dochovalo několik

menších, na již zmiňovaném čtverci nebo polygonu (Krchová Lomná, Lhýšov, Ústějov). Snad jen okolí Soběslavi a Plané nad Lužnicí se prezentuje určitou typologií výklenkových kapliček, vysokých hranolů, s bohatě profilovanými římsami, z období časně barokního pak s volutovými křídly, štíty a nikami doplněnými. štukem.

Poutní nebo významná místa jsou spíše v blízkosti Soběslavi a Veselí – v Drahově zbudována kaple nad zázračnou studánkou a vybavena kdysi podzněgotickou Drahovskou Madonou, v Hamru zázračná studánka sv. Antonína – barokní stavba, jistě vystavěna z nadání místního panstva. Pozoruhodnou pozdněbarokní stavbou jsou lázničky Dobrá Voda v Sedlečku u Soběslavi, založena na půdorysu písmene T, v malebné lesní samotě. Architektonicky je realizována i zázračná studánka.

Na dohled, severně od Chotovin je také jedna z mála poutních kaplí, zv. P. Marie v Jezerech, postavena v roce 1857 u studánky se zázračnou vodou. Je to vlastně časná pseudoslohová stavba na půdorysu čtverce s trojbokou apsidou, ve střeše s vysazenou válcovou zvonící. Pod korunní římsou probíhá obloučkový vlys, uvnitř prostoru je vyzděna menza, na níž je postaveno pseudogotické řezbované retabulum.

Svébytným podregionem se jeví samotné Mladovožicko. V tomto pohorském prostoru je nahuštěna aglomerace, jak již bylo zmíněno, patrně pro zkrácení vzdálenosti mezi jednotlivými sídly. Jistě z obdobného důvodu jsou i velmi malé osady vybaveny návesní kapličkou, druhová skladba je velmi pestrá. Nalézáme zde obvyklé kaple jako zmenšené formy kostelů – obdélná loď, trojboký závěr, nad vstupním průčelím vynesena zvonice, nebo představena před vstup (Vyhnanice). Ve vyšších polohách se objevují polygonální kaple, nejspíš pozdněbarokní (Krchová Lomná, Lhýšov), a velikostí hmoty obdobné kaple založené na čtverci – Krátošice, Malý Ježov, Ústějov, některé s pozoruhodnou střechou (Malý Ježov).

Výklenkové kapličky této oblasti nepřevyšují svou úroveň průměr, nezdaří se být pozoruhodné co do tvaru či štukové výzdoby, bývají však umístěny na výšinných polohách (Hlasivo).

Stavby jsou již téměř všechny opraveny, některé již od roku 1989 vícekrát, staly se opět ozdobami obcí, některé síňové kaple mají obnovené mešní licence, v ostatních se konají pravidelné bohoslužby slova. Na opravu čekají již jen některé kapličky v polích na odlehlých místech.

Téměř zcela chybí kamenná sloupková boží muka, pokud existují, jde o import z jiné oblasti. Na tomto území není vhodný kámen, převažují usazené zvětralé svorce nebo na Mladovožicku křemen, jako doprovodný nerost rud železa, stříbra a zlata.

V parku u Chotovin se nalézá soubor zastavení křížové cesty- kamenných sloupků. Již před časem byl navržen na prohlášení kulturní památkou - i pro svou zdejší jedinečnost. Druhý a poslední soubor zastavení křížové cesty, tentokrát zděných, nalezneme kolem kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mladé Vožici „Na hradě“.

Oblast žila pod kulturním a duchovním vlivem mocných a proslulých rodů - samozřejmě Rožmberků, pánů z Choustníka, Malovců z Malovic, Přehořovských z Přehořova, Sobětických ze Soutic a Sobětic, Vratislavů z Mitrovic, Latourů a Kolovratů, Nádherných, Khüenburgů, Schwarzenbergů, klášterů v Louňovicích pod Blaníkem, v Pacově, Soběslavi, Táboře, svůj diskutabilní vliv zde vykonalo i husitské hnutí a období třicetileté války.

Na sídlech a jejich úrovni v oblasti Mladovožicka je možné zřetelně vysledovat vzestup, konjunkturu a postupný úpadek a zánik zlatých a stříbrných dolů.

V jakém počtu a stavu se zachoval mobiliář? Naše předpoklady a očekávání vybavených kaplí a nálezy pozoruhodných artefaktů se nenaplnily. Přestože se ocitáme ve vnitrozemském okrese, který nebyl poznamenán násilnou náhlou migrací, ale jen pozvolným vysídlováním zchudlých regionů a směřováním obyvatelstva do větších měst, v kaplích nejsou umělecké skvosty, nenalézáme barokní řezby, zřídka se objevují kvalitní malby nebo ucelené soubory vybavení.

Kde tedy onen očekávaný mobiliář je - jistě donace od patronů nebyla malá, kostelní zařízení se obnovovalo a "vysloužilé" předměty byly darovány obcím. Vysvětlení se nabízí několik: přirozený úbytek, uschování věcí a jejich nevrácení zpět, krádeže již v naší současnosti - ale o nich máme přesné informace. A tak osvěžujeme starší informaci někdejších pracovníků muzea Blat ve Veselí a Soběslavi - poboček tábořského muzea, o podivném průzkumu samozvaného etnografa z Prahy na sklonku 60. let, jenž prováděl selekci v kapličkách Tábořska, nepatrnou část odvezl do jmenovaných muzeí, bez bližšího určení původu a ostatní zmizelo i s ním. Předměty dnes dochované v muzeu nelze lokalizovat. V kapličkách nebo v místních depozitářích nalézáme pouťové sošky P. Marie Svatohorské, několik soch sv. Jana Nepomuckého, na místě zůstaly dva obrazy Kojící Madony. Tyto naopak byly dokumentovány" oknem",

neboť přes snahu a seznámení s průběhem akce, nebylo možno docílit vstupu do těchto prostor. Nestalo se tak kvůli ochraně majetku, ale neinformovaností obecního úřadu o tom, kdo se vlastně o kapličku stará a kde jsou uloženy klíče.

V kaplích na místě zůstaly velké obrazy, oltární prázdné celky v různém stupni devastace, z toho dva raněbarokní, ve výklenkových kapličkách a pilířkových božích mukách až na dvě výjimky již pochopitelně neexistuje původní výzdoba, vesměs vůbec žádná.

Zajímavým jevem severní části zkoumané oblasti jsou "ubytované" sochy sv. Jana Nepomuckého, původně kamenné exteriérové sochy, obestavěné síňovou kapličkou na míru.

Jak je zjevné z fotodokumentace, kapličky jsou téměř všechny opraveny (někdy až nadmíru), udržovány, staly se opět ozdobami obcí, některé síňové kaple mají obnovené mešní licence, v ostatních se konají pravidelné bohoslužby slova. Na opravu čekají již jen některé kapličky v polích na odlehlých místech.

Předpokládáme, že v daleko hojnější míře budou dochovány a zpracovány archiválie, že se dobereme v obecních kronikách a pamětnicích zpráv především o původním inventáři kaplí a zároveň budeme moci doplnit dataci obtížně zařaditelných staveb.

2.7 Jindřichohradecko

Geografické a demografické prostředí

Druhý největší okres Jihočeského kraje představuje prostor zahrnující vlastně všechny geomorfologické útvary, kromě vysloveně horské oblasti. Jednotlivé části se poměrně zřetelně odlišují. Dělicí linií je rozhodně prahorní krystalický žulový útvar, který ohraničuje Třeboňskou pánev. Zasahuje sem až z Moravy, proniká přes Novou Bystřici, Číměř, Jindřichův Hradec až ke Stráži nad Nežárkou. Žulový masiv se stáčí k jihu kolem Lutové a Stříbřece a takto odděluje okolí Chlumu u Třeboně. Zde lze pozorovat právě promísení obou geologických útvarů, přes terén vystupují obrovské balvany, místy ční i mezi rašeliništi. Z táhlého zalesněného hřbetu hory Dubovice (605m n.l.) je možné vysledovat rašelinné lokality a rozsáhlé bažiny kolem obcí Příbraz, Mirochov, Libořezy až k Staňkovskému rybníku. Druhým důležitým faktorem nejen pro

konfiguraci krajiny je meandrující řeka Lužnice, po staletí přemísťující své řečiště a zanášející jihovýchodní část okresu pískem, spoluvytvářející prostor dnešní Chráněné krajinné oblasti Třeboňsko. Tento podregion byl a je poměrně zalidněný, v protikladu ke skutečnosti, že téměř polovinu území vyplňují vodní plochy a lesy. Toto prostředí zasahuje až vlastně k jihozápadní hranici okresu, u Vlkova, kde vlastně plynule přechází do oblasti Veselských Blat, k nimž náleží i oblast Lomnická. Rovinné území je vyplněno vodními plochami rybníků, lesy a rozměrnými polnostmi, mezi nimiž jsou vestavěna drobná malebná sídla, okres je v této části výrazně zemědělský. Severovýchodním směrem se terén poněkud zvyšuje, ze čtyř set metrů se přes Kardašofčicko dostává k Deštné až téměř k úrovni 600 m, odtud na východ se počíná zdvihát Českomoravská vrchovina. V ploše kruhu se vracíme nad úroveň města Jindřichův Hradec a charakteristiku je vhodné uzavřít zdůrazněním regionu kolem městečka Kunžak, jenž se odlišuje mikroklimatem, osídlením, terénem a dalšími souvisejícími projevy. Odděleně je nutné představit moravskou část okresu, počínající na jihu u pomezí hradu Landštejn, která úroveň terénu zůstává v náhorní rovině kolem pěti set metrů, a klimaticky přechází z oblasti nezeměpisně zv. Česká Kanada až do mírné, úrodné, spíše měkkých kopců, na dohled k městu Jemčina.

Krajina je bez rozdílu prostředí více než deset století obývaná a postupně zušlechťovaná, je možno ji vskutku nazvat kulturní. V pohraničním pásu se po staletí odehrávaly přesuny obyvatel, obdobně jako v okrese České Budějovice a Český Krumlov, nelze předpokládat, že hraniční území mohou zůstat déle klidná. Obyvatelstvo tu citelně prořídlo, obtížně se hledají lokality některých zmizelých sídel, přestože jsou používány staré mapy, nesouhlasí polohy komunikací. Se zmizelými sídly zde rovněž absentuje místní paměť. Trochu jiná situace nastává kolem větších sídel v relativním vnitrozemí.- I když v tomto okrese jsou pojmy pohraniční a vnitrozemský skutečně relativní, vzhledem k prudce se lomící jižní státní hranici z jihu směrem na sever.

Na tomto území panovaly v průběhu staletí mocné šlechtické rody –Krajířové z Krajku, páni z Hradce, Rožmberkové, později Slavatové a Černínové, Schwarzenbergové, rod Paarů, Fünfkirchenů, části na několik let patřily Šternberkům a Lobkowiczům, a další drobnější šlechtě. V Jindřichově Hradci, Dačicích, v Kostelním Vydří, v Klášteře a nejen zde působily řady františkánů, jezuitů, minoritů, paulánů a přispívaly k šíření kultury a vzdělanosti. Období reformace se hlavně na

českomoravském pomezí projevilo silněji, než v ostatních oblastech, od roku 1571 se zde datují vyznavačí bratrské jednoty, jimž byli po určité dobu přivoláni na pomoc dokonce valdenští. V těchto souvislostech však zde nedocházelo k obrazoborectví, nebo neexistují žádné zmínky.

Druhá skladba

Osamělými svědky středověké estetické vyspělosti jsou zde kamenná boží muka, štíhlé žulové pilířky s nejrůzněji tvarovanými a zdobenými hlavicemi, včetně stručných nápisů a někdy i datace. Výraznou a početnou skupinu představují žulové toskánské sloupky s kvádrovou hlavici a specificky tvarovanou stříškou. Výklenkové kapličky a síňové, převážně návesní kaple jsou, až na několik, většinou budovány později, často na místech někdejších starších staveb, nejstarší, ojedinělé stavby jsou raněbarokní. Typické návesní kapličky jsou obvykle pozdně barokní, s podélnou lodí, ukončené apsídou a především s malebnou bání dřevěné či zděné zvoníčky. Vliv kvalitní městské architektury přetrvával až do celého 19. až i do počátku 20. století a novější stavby stále odvozují své tvarosloví od gotických a barokních. Shrneme-li fond této části - krajina je ozdobena skvělou drobnou architekturou.

Historické okolnosti společně determinovaly především pestrost projevů stavitelských, výtvarných a uměleckořemeslných. Stavebně typologicky je oblast velmi rozmanitá, takže vlastně jen kamenosochařské objekty je možno selektovat do skupin.

Kamenná boží muka

Kamenná boží muka zde nalézáme v blízkosti větších sídel - Číměře, Dačic, městečka Deštná, Jindřichova Hradce, Kunžaku, Nové Bystřice, Slavonic, Strmilova a poblíž několika málo poutních míst – u kláštera paulánů v obci Klášter a poblíž již neexistujícího kostela Narození P. Marie v Lutové.

Skutečně středověkých, s polygonálním dřikem, se zde zachovalo několik desítek, tvarem vycházejících z kamenických prvků středověké architektury – zde uváděny opět bez podrobnější lokalizace – kamenná boží muka jsou značně ohroženým druhem.

Materiálem je samozřejmě žula, těžená nejspíše v Číměři, či získávaná s převyšujících bloků nad terénem nebo tzv. kunžackých „čertových kamenů“. Boží muka dodržují

základní tvarové schéma pilíře ve vysoké architektuře – podstavec, dřík, hlavice. Hranolový pilířek je výrazně užší než patka podstavce, v tomto prostoru bývá okosen do pravidelného osmihranu, včetně větší hmoty podstavce, do kterého je dřík jakoby vsazen (Slavonicko), nebývají zde obvyklé drápky jako v prostoru Českokrumlovská (avšak přece – na Strmilovsku, na dolní části dříku). Hmotové rozdíly v místě spojení dříku a hlavice jsou řešeny obloukovitým výžlabkem, nebo nakloněnou plochou (Hospřiz). Tyto detaily lze vysledovat ve tvarech stropních trámů soudobých staveb. Boží muka vrcholí hlavici, která je výrazně odlišujícím prvkem. Pouze jediná, velmi neobvyklé formy, se našla v tomto sledovaném prostoru tvarovaná jako lucerna, s ven prohnutými nárožími, jinde již neopakovaná, navíc zdobena figurálním tesáním maskaronů. Lucernovou hlavici nese i dřík božích muk v obci na Slavonicku, protilehlá okénka do prostoru jsou tesána do tvaru v bocích provedeného oslího hřbetu. Zcela unikátní je vnitřek niky, v němž je v kameni provedena pravidelná křížová klenbička. Lucernu mají i boží muka již zmiňovaná na Strmilovsku, která kromě odlišnosti na dříku, se liší ukončením hlavice, respektive - uprostřed stanové stříšky vyrůstá krátký, ale masivní prorostlý tesaný křížek. K těmto příkladům nenalézáme žádná srovnání ani paralely, nerozdělujeme je tedy dle regionů. Vzhledem k tomu, že středověké tvarosloví se udrželo dalších sto let, je nutno přivyknout skutečnosti, že ve stejné formě zachytíme boží muka již z renesančního období. (Ke kostelu v Kunžaku jsou přenesena dvojce boží muka, přičemž starší datování nese toskánský sloupek – 1714, zatímco pilířek je datován 1770.) Skvělá boží muka na samém okraji Jihočeského kraje, datována 1690, mají na stěnách poměrně vyšší hlavice vytesané Ukřižování Páně ve vynikající středověké, nikoli barokní formě, s vlající rouškou. Nad obcí poblíž Dačic je na hraně abaku, kryjícím polygonální dřík v roce 1570, bohužel hlavice je již nahrazena s datací 1888. Do této sbírky rozhodně náleží – boží muka 4 Evangelistů u Stráže nad Nežárkou, datována 1607, s tesanou lebkou s hnáty, tlapatým křížem, nesena čtyřbokým dříkem, odděleným ve výšce, zdobeným tesáním i na vlastní ploše.

Středověká jsou jistě i pilířková tesaná boží muka v Jindřichově Hradci v Soukenické ulici, datovaná 1595.

Nezbývá, než uzavřít pokus o utřídění středověkých božích muk jako v charakteristice okresu Český Krumlov: několik uvedených příkladů nás, doufejme, opravňuje k závěrům o jejich pozdněgotickém původu a zároveň je nutno přijmout, že obdobně

formovaná boží muka přežívala dalších téměř 200 let a prolínala se s tvorbou renesanční a barokní. Jakýmsi přechodovým ranným typem jsou boží muka na rozhraní Třeboňska a Strážska, skládaná z nižších tesaných kvádrových bloků, ukončena dlátovou hlavicí, bez dalších ozdob, s 1 hlubokou nikou. Tvarem připomínají středověké pranýře, a bylo by značně násilné připustit, že vznikla o sto let později, než na sklonku 15. století. Jakémukoli srovnání unikají jediná svého druhu pilířková boží muka na Novobystřicku. Na čtyřbokém sloupku je nesena hlavice, kolem výklenků jsou tesané, záclonovitě prověšené obloučky, zavrcholena je patrovým tesaným křížkem – horní křížek vyrůstá ze spodního.

V okolí Jindřichova Hradce i uvnitř města jsou obnovena boží muka se středověkým tvarem pilířku se skosenými hranami, s novější hlavicí patrně z 19. století (Starý Bozděchov, Jindřiš, u rozcestí na Blažejov). Obdobný dřík mají boží muka s původní hlavicí „Na popravišti“ nad Jindřichovým Hradcem, s vytesaným mečem v negativním reliéfu na dříku. Tento chmurný symbol by směřoval dataci vzniku typu spíše ke středověku.

Dalším hojně vyskytujícím se typem a podobně diskutabilním jsou boží muka sloupková, s toskánským dříkem. Vysledovali jsme patrně dvě různé skupiny, velmi se podobající tvarem, avšak zřetelně se odlišující v detailu - velikostí hlavice a výzdobou podstavce. Skupina vyskytující se kolem Chlumu u Třeboně, Lutové - 1654 a 1678, Stříbrce - 1725 a 1745, a naopak na severovýchodě u Podlesí - 1692, Strmilova, Kunžaku -1693, 1700, 1709, 1714, Hospříze – 1672 (s jinou hlavicí), u Nekrasína – 1699 a 1732, ve Starém Městě pod Landštejnem - 1685 - má kvádrový podstavec, na němž bývá linkou ryté obdélné pole se vpadlými rohy, na jeho horní straně je přikryt stříškou, s dovnitř projmutými stěnami, do níž je vsazen dřík. Hlavice je štíhlá, kvádrová, přesahující hmotu dříku, není podložena krycí deskou, s mělce vytesanými nikami, nahoře půlkruhem uzavřenými, většinou na všech čtyřech stranách. Kvádr je přikryt v podstatě stanovou stříškou, opět konkávně prohnutou na bocích, býval zavrcholen tesanou koulí, v níž býval upevněn kovaný, ozdobně tvarovaný křížek, většinou dvojité, též i trojnásobný. Na Kunžaku byly připisovány kameníku Tomáši Pelikánovi, a nejspíš jeho pokračovateli, kteří je vytvářeli patrně od 1654 do roku 1745.

Druhá skupina, nejspíše tvořena v Jindřichově Hradci (podezřelí jsou však souběžné datace, zde očekáváme odpovědi v archivních rešerších), má téměř stejné proporce, ale:

navíc tesáno fasetování na podstavci, často na všech stranách, někdy doplněno textem, hlavice je hmotnější, především stříška více přesahuje a má mnohokrát profilovanou římsu – 166?, Červený Hrádek 1745 a 1757, Drahýška – 1705, Lhota u Číměře – 1730, Řečice – hraniční boží muka – 1709, Velký Ratmírov – 1680. (Časové rozpětí – 1680- opět 1745).Seřadíme-li dataci obou skupin, zřetelně se objeví ono již tolikrát akcentované široké časové rozpětí opakované tvorby, buď v jedné dílně či děděné z otce na syna, nebo prostě okopírované, lehce proniknuvší z období pozdní renesance do vrcholného baroka.

Současné s touto poněkud sériovou tvorbou tiše kráčí věky solitérní boží muka z období barokního, výrazně odlišená zdobností podstavce i hlavice, s častými písemnými poselstvími. Opět je nelze slučovat do žádných skupin, jde o jedinečná díla. Výjimečné zdobené mají boží muka na Českorudolecku, s datací 1732, s plastickými trojlístky na bocích hlavice a s několikařádkovým tesaným německým textem na podstavci.

Výraznými zástupci barokní kamenické tvorby zůstávají zastavení Křížové cesty, v jindřichohradeckém okrese jsou dokumentovány tři soubory. Samostatným projevem je Křížová cesta v Jakubských sadech v samotném Hradci, která již náleží spíše do tesaných výklenkových kaplíček.

Sloupková zastavení, zachovaný celý soubor, zdobí Chlum u Třeboně. Její pořízení souvisí s výstavbou poutního kostela v letech 1738-45 svobodným pánem z Fünfkirchenu, tvarově se blíží již popisovaným dvěma souborům božích muk s toskánským sloupkem, avšak tato mají dříví hranolový, ozdobený na čelní straně mělkým svislým obdélným polem s projmutými rohy. Hlavice a především její stříška silně tato boží muka připomíná.

Exkluzivním reprezentantem barokního kamenictví a především zvolené formy jsou zastavení Křížové cesty v Lutové, cca z počátku 18. století, těsně po roce 1700, dnes umístěna na hřbitově farního kostela. Původně nejspíš směřovala kolem někdejší cesty od farního kostela na sever, k zaniklému poutnímu kostelu Narození P. Marie, z něhož jsou zachovány již jen části některých zdí. Na štíhlých, kónicky se rozšiřujících pilířcích spočívají jednotlivé hlavice zastavení. Jsou tesány do tvaru širší kartuše, plasticky orámované plochými jemnými rámy, nahoře stáčenými do protilehlých volut. Uprostřed je mělké pole pro vložení obrázku.

Pilířková zděná boží muka

Tento druh drobné architektury není nikterak početně zastoupen, je však v oněch málo případech pozoruhodný. V obci Horní Žďár, takřka za humny okresního města jsou při hlavní silnici vystavěna boží muka na malém čtverci, v dolní části zděná, jak je zjevné z cihel, horní část je opatřena tesanými dělenými čtvrtoblouky, které na všech stranách vytvářejí plochu mělké niky. Obrázky se bohužel nedochovaly. Časové zařazení lze odhadovat dle použitého materiálu – nejspíš do poloviny 19. století.

Na opačné straně nejbližšího okolí J. Hradce, před obcí Jindřiš, se zachoval zřejmě barokní, jedinečný pilířek, na čtvercovém půdorysu, zdobený pouze dvěma římsami s fabionem a mělkými, nahoře půlkruhovými nikami v horní části, s jehlancovým ukončením, patrně kamenným, na velmi zmenšeném půdorysu, vloženým do vrcholu pilířku, ozdobeným tenkou tesanou linkou po obvodu.

Neobvykle tvarovaný je pilířek v Boru, s narůstající hmotou ve směru k hlavicí, patrně z konce 18. století.

V prostředí, dosud obývaném českými bratry, tedy např. v Bednárci a Bednářečku se objevují další zděné pilířky, jsou však založeny na krátkém obdélníku, jejich tektonika je však obdobná..

Výskyt pilířků je skutečně velmi omezený, lze pouze konstatovat, že jsou odlišné od obdobných druhů v okresech CB, CK, PI, ST, jsou méně zdobné.

Návesní kaple pozdněbarokního typu

Jak přirozeně vyplynulo z předchozích odstavců, je zjevné, že kapličky začaly vznikat až koncem 18. století. Dosavadní projevy se zhmotnily především v kameni. Doba, částečně zklidněná vydaným tolerančním patentem a naopak rušení některých klášterů a poutních míst, otevřelo možnost získat mnohdy cenné mobilie a s tím patrně vznikla i potřeba je důstojně uložit. V oblastech, kudy nevedly cesty vojenských tažení, se mohlo začít budovat a objevují se první návesní kapličky, jistě i na místech již starších malých svatyní. Mezi datované, mnohdy zpočátku 19. století, můžeme řadit kapli v Hrdlořezích – 1816, vystavěnou na čtverci, s obloučkovým štítem a drobnými štukovými ozdobami. V nedalekých Libořezích další drobná kaple se zvlněným štítem, zaklenuta uvnitř českou plackou, se vřazuje do tohoto výčtu. Na moravské části

Doňov (JH) – návesní kaple

krátkém obdélném půdorysu s trojbokým závěrem, datovaná v nadpraží 1722! Do krovu je vynesena polygonální zvonice s bání. V téže obci je ve vyšší poloze nad návší vystavěna výklenková kaplička, hned u památníku českých bratří. Tuto výšinnou polohu někdejšího bratrského hřbitova přikrývají koruny stromů, jejichž stáří lze odhadovat na cca 250 let, tedy jsou starší než výklenková kaplička.

Výstavba dalších drobných prostorových kaplí se odehrávala především poblíž větších sídel – v Třeboni – kaple sv. Víta, sv. Petra a Pavla, sv. Jana Nepomuckého na Kopečku, u Lomnice nad Lužnicí, na západ od kostela sv. Jana Křtitele, rovněž jistě barokních forem.

konkuruje roztomilá stavbička v Hříšicích – 1772, jejíž pilastrová výzdoba postrádá horizontální vazby a přesto působí pozitivně. Založena je na půdorysu obdélníku a uzavřena půlkruhovým presbytářem.

Nad Českou Olešnou je zbudována kaple na obdélném půdorysu s rovným závěrem, vybavena velmi kvalitní malbou P. Marie Pomocné. Forma tesaného dveřního ostění opravňuje k přibližné dataci do 18. století.

Opět se dostáváme do prostoru, v němž po staletí žili čeští bratři, nyní do Nové Olešné, kde je ve svažitém terénu návsi umístěna kaple na

Hrutkov (JH) – návesní kaple

Nedaleko městečka Deštná - rozměrná kaple sv. Jana Nepomuckého na čtvercovém půdorysu v obci Březina, v sousední obci Lipovka další se čtvercovým půdorysem s vloženou čtvercovou zvonící do krovu stanové střechy, značně převýšenou.

V Němčicích u Dačic se v drobné, na čtverci stavěné kapli s jehlancovou stříškou ukrývá mobiliář, již bohužel poněkud omšelý, jistě z některého okolního kostela.

Krásná návesní kaple barokních forem, na obdélném půdorysu, ve Vitíněvsi, unikla patrně zničení v pohraničním pásmu jen za cenu přestavby na rekreační chalupu.

Konstatujeme, že barokní a pozdněbarokní období je poměrně hojně zastoupeno v obou významných částech okresu – české i moravské. Zároveň, že barokní tendence přežívají do 19. století (Dolní Bolíkov, Doňov, Chvalkovice, Kačlehy, Lovětín, Mnich u Kard. Řečice, Stálkov, Stará Hlína).

Mezi barokní stavby je možné podřadit i některé návesní zděné zvonice (Vydří), mezi sebou odlišné, rozhodně hmotově patřící do 18. století.

Výklenkové kapličky

Současně s těmito prostorovými stavbami vznikaly některé výklenkové kapličky, opět spíše poblíž větších sídel, kde silně působil vliv městské architektury. Datované jsou některé pozdější – ve Frahelži – 1863, barokní jsou nepochybně kapličky

kolem Lomnice nad Lužnicí, již se spíš detaily i formou přibližující soběslavským typům (okr. TA).

Kolem Slavonic se samozřejmě objevují velmi ozdobené a velmi odlišné typy. Na dvou válcových sloupech s korintskou hlavicí je podpírána vpředu valbová střecha barokní kapličky z cyklu pašijové cesty sedmi bolestí Kristových ke kostelu Božího Těla ve Slavonicích. I když se v detailech mírně liší, stále je opakováno základní tvarové schéma, již mnohokrát zmiňované. Většině kapliček dominuje trojúhelný štítový nástavec, pilastry, někdy i obloučkově zvlněný štít.

Jistě nebude bez zajímavosti příklad z období pseudoslohového až neslohového, v Kostelním Vydří byla postavena kaple sv. Prokopa, z roku 1918. Stavbička, skládaná z lomového kamene, s hlubokou nikou v plné výši, s hrotitým obloukem, kryta dlátovou střechou.

Mnohem zdařilejší jsou „dvojčata“ v Bělčovicích na Moravě, používající detail ze slavonických kapliček – dvojici sloupků s korintizujícími hlavicemi a zároveň hrotitý oblouk.

Prostorové kaple pseudoslohové

Tento fenomén se objevuje především v území bývalých Sudet, v nichž zbožné, pracovitě německé obyvatelstvo nechalo v rozlehlých obcích vystavět velké pseudoslohové kaple téměř velikosti kostela. Opakují se zde stavby nejspíš podle jednoho projektu, více či méně doplňovaného v detailech. Jsou přísně zakládány na půdorysu obdélníka, většinou s polygonálním závěrem, nad vstupem nebo před vstup je vystavěna mohutná zvonice. Kaple mívají na stěnách lodi po3 i více oknech, okna otvírají i stěny presbytáře. Obdobná okna se opakují na zvonici a jejich tvar dodržuje i vstup. Stěny bývají rozděleny opěráky nebo pilastry, okna orámována štukem. Některé kaple mají i sakristii, většina má kruchtu. (Hradiště, Hrutkov, Chlumec - tyto patří mezi menší, Lhota u Číměře, Klenová).

Posledně zmíněná kaple v Klenové je jednou ze 7, které byly v okrese Jindř. Hradec přizpůsobeny pro rekreační využívání (Filipov, již jmenovaná Vitíněves, Nová Ves nad Lužnicí), smutný fenomén, již popsáný v charakteristice okresů Č. Budějovice a Č. Krumlov.

Okres Jindřichův Hradec představuje velmi rozmanitou druhovou skladbu. Její přesně roztrfídění a zařazení bude možné po zevrubném prostudování archiválií. Drobná sakrální architektura je obdobně druhově početná jako v ostatních pohraničních okresech a bývalých dominiích mocných šlechtických rodů.

3. Literatura

Ambrož, L.: Soběnov. Dějiny obce a školy 1833-1933. Zvláštní otisk z „Jihočeských listů“, n. vl., typ. K. Fiala, České Budějovice 1933

Ambrož, V. - Šindelář, B.: Průvodce Českými Budějovicemi a okolím. K. Ausobský, České Budějovice 1924.

Ambrož, V.: Z minulosti Českých Budějovic. Příručka k vlastivědě o Čes. Budějovicích. K. Ausobský, České Budějovice 1933

Ambrož, V.: Ze starých Českých Budějovic. nakl. Stráž lidu, České Budějovice 1921

Binder, J.: Heimatkunde der Gemeinde Schamers. Nakl. vl.

Braniš, J.: Obrazy z dějin jihočeského umění. A.B. Černý, Praha 1909.

Braniš, J.: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese českobudějovickém. Archeologická společnost při české akademii pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1900

Braniš, Jos.: Svatá Koruna, bývalý klášter cistercienský. Společnost přátel starožitností českých, Praha 1907.

Breüner, J. J.: Pars prima ritualis seu agenda romano-pragensis. Vetro-Pragae, 1700

Brož, J.: Jihočeská boží muka. Národopisný věstník Československý. Roč. XIV., Praha 1921s

Bukačová, I.,- Hájek, T.: Příběh drobných památek (Od nezájmu až k fascinaci). Krajina domova, svazek 1, Jaroslav Bárta, Studio JB, pro Českou komoru architektů, 2001

Bukovský, J.: Loretánské kaple v Čechách a na Moravě. Libri, Praha, 2000

Catalogus saecularis et regularis cleri dioceseos Bohemo. Budvicensis, pro Anno Domini 1920. Biskupská konsistoř České Budějovice, 1920

Catalogus saecularis et regularis cleri dioceseos Bohemo.Budvicensis, pro Anno Domini 1948. Biskupská konsistoř České Budějovice, 1948

Cechner, A.: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Kaplickém. Archeologická společnost při české akademii pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1921

Čaňová, E.: Mor v Čechách 1680, in Sborník archivních prací roč. XXXI, 1981

Čapek, F. M.: Vzácná památka v jihočeském Doudlebsku. n. vl., typ. K. Ausobský, České Budějovice 1924.

Čapek, F. M.: Český Krumlov. Studie kulturně historická a slovozpytná. Vznik osazení, pojmenování a dějiny. J. Příbyl, České Budějovice 1910.

Černý, J.: Mons. P. Bedřich Kamarýt –kněz, malíř, spisovatel. in Výběr, Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech, XXXVIII, č. 3/ 2001

Černý, J.: Poutní kaple sv. Rozalie v Rachačkách u Purkarce, tamtéž, č. 4/2001

Děták, J.: Jižní Čechy. Olympia, Praha 1974

Dvořáková, H.: Me tibi dedico...Votivní sary v okruhu lidové religiozity. Moravské zemské muzeum, Brno 2000.

Farní kroniky

Festschrift zu 20 jährigen Bestehen des Arbeitskreises für Klein – und Flurdenkmalforschung im O.Ö. Forum Volkskultur, Freistadt, 1996

Flegl, M.: Kapličky v krajině. Naše rodina,č. 16, 1989, str.5

Foud, K.: Soupis kamenných božích muk na území města Plzně. Zprávy památkové péče, č.52, 1992, str. 24 – 25.

Gruša, J.: Gebrauchsanweisung für Tschechien. Piper, München 1999

Frolec, V.-Vařeka, J.: Lidová architektura. SNTL, Praha a Bratislava 1983

Glaube und Heimat, časopis Sudetoněmeckého Landesmanschaftu, ročník 1954

Hájek, P.- Paloušová, Z. : Kaple a kapličky Jižních Čech. Doprovodný text ke stejnojmenné výstavě v budově radnice v Českých Budějovicích, České Budějovice, 2001

Hájek,P.: Turistický průvodce. Papyrus, Vimperk 1995.

Hanzal, J. Ferdinand Kindermann. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1998

Herout, J.: Slabikář návštěvníků památek, třetí přepracované vydání. Tvorba, Praha 1994

Herout, J.: Staletí kolem nás. Orbis, Praha 1961

Hrubý, J.: Řečice Kardašová a bývalé panství Řečické. nákl. vlastním, Praha 1893

Kaindl, D.: Geschichte des Zistenzienserstiftes Hohenfurt in Böhmen. Im selbstverlag, Vyšší Brod 1930

Kamenné kříže Čech a Moravy. Argo, Praha 1997.

Kitzer, H. : Flurdekmalen im Ausseerland (Band 2). Kulturreferat der Stadtgemeinde Bad Aussee, 1999

Koblasa, P.: Místopis Novohradských hor. Historicko-vlastivědný spolek v Českých Budějovicích, České Budějovice 2001

Kodlovi, F. a J.: Chlum u Třeboně, Kapitoly z dějin jihočeského pohraničí. MNV Chlum u Třeboně, 1979

Kodlovi, F. a J.: Staňkov – Kronika čtyř století. MNV Chlum u Třeboně, 1982

Kolektiv autorů.: Kamenné kříže Čecha Moravy. Argo, Praha 1997

Koutecká, H.: Stručný místopis mariánské úcty v Čechách a na Moravě. Praha 1999

Kotyška, V.: Úplný místopisný slovník království Českého. Praha 1895

Kovář, D. – Koblasa P.: Kraj trojí tváře. Vydalo Sdružení obcí a OkÚ České Budějovice 1996

Kovář, D.: Lázeňství na Českbudějovicku. Historicko-vlastivědný spolek v Českých Budějovicích, Jelmo, 1996

Kovář, D.: Zahájí. Jelmo, 1998

Krafková, E.: Krajinou čertových kamenů. Nakladatelství MH, Beroun 2001

Kratochvil, K. – Meerwald, A.: Heimatbuch der Berg-und Kreisstadt Böhmisch-Budweis. Sonntagsboten, Budweis 1930

Kröll, J.: Maria-Gojau. nákl. řádu oblátů P. Marie v Kájově, Kájov 1932

Kronika obce Lužnice. Carpio, Třeboň 2000

Kuča K.: České, moravské a slezské zvonice. Libri, Praha 2001

Mareš, F. – Sedláček, J.: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Český Krumlov, svazek první, okolí Krumlova. Archeologická společnost při české akademii pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1918

Mareš, F. – Sedláček, J.: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Prachatice. Archeologická společnost při české akademii pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1913

Mareš, F. – Sedláček J.: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Třeboňském . Archeologická společnost při české akademii pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1900

Matouš, F.: Panorama jihočeských kostelů a církevních památek. České Budějovice, Zlatá Koruna, Písek, Tábor, Třeboň. Stručný průvodce památkami. Josef Chaluš, Praha 1940

Matouš, F.: Třeboň. Odeon, Praha 1972

Melmuková, E.: Patent zvaný toleranční. Mladá fronta, Praha 1999

Mencl, V.: Lidová architektura v Československu. Academia, Praha 1986

Novák, J.: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Jindřichův Hradec. Archeologická společnost při české akademii pro vědy, slovesnost a umění Praha 1901

Obecní a pamětní kroniky

Ohler, N. : Náboženské poutě ve středověku a novověku. Praha, Vyšehrad 2000.

Odvárka, P.: Duše kapliček. Klub mladých Sedlec-Prčice. Sedlec-Prčice 1997.

Ohler, N.: Náboženské poutě ve středověku a novověku. Vyšehrad, Praha, 2002

Paloušová, Z: Kapličky Vyšebrodská. Doprovodný text k výstavě v Českokrumlovském muzeu, České Budějovice 2000

Pavel, J. - Šamánková, E.: České Budějovice. Odeon, Praha 1976

Petráň, J. a kolektiv autorů: Dějiny hmotné kultury, I. a II. díl. SPN Praha 1985

Pfarrbrief Bad Leonfelden. 1996, 1997, 1998, 1999

Podlaha A. – Šittler E.: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Milevsko . Archeologická společnost při české akademii pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1898

Preclík, V.: Smírčí kříže. Práce, Praha 1990.

Prokopová, Z.: Ševětín. OkÚ České Budějovice, 1997

Prvotní evidenční soupis v okrese České Budějovice. České Budějovice 1962

Prvotní evidenční soupis v okrese Český Krumlov.

Prvotní evidenční soupis v okrese Jindřichův Hradec.

Prvotní evidenční soupis v okrese Pelhřimov.

Prvotní evidenční soupis v okrese Písek.

Prvotní evidenční soupis v okrese Prachatice.

Prvotní evidenční soupis v okrese Strakonice.

Prvotní evidenční soupis v okrese Tábor.

Pulec, V.: Doudleby. 2. vydání, České Budějovice 1990

Rada, K.: Poutní místo Kájov. Kájov 1918

Royt, J. Obraz a kult v Čechách v 17. a 18. století. Praha 1999

Royt, J.: Zahrada Mariánská. Doprovodná kniha k výstavě o mariánské účtě v Muzeu Šumavy v Kašperských Horách, Sušice 2000

Sakař, J.: Dějiny města Týna nad Vltavou a okolí. Týn nad Vltavou 1935

Schauber, V. - Schindler, H. M.: Rok se svatými. Kostelní Vydří 1997

Schmitt, J.-C. : Revenanti. Živý a mrtví ve středověké společnosti. Argo, Praha 2002.

Suchomel, F – Korvas, O. M.: Duchovní zátiší. B. Kumpel, Plzeň 1938

Sommer, J.G.:Das Königreich Böhmen, Band IX Budweiser Kreis. Prag 1841

Svatá Hora, Časopis mariánský a věstník Matice svatohorské, ročník XXI., Matice svatohorská, Svata Hora u Příbrami 1942

Sweeney, S. : Posvátná architektura v posvátné krajině. In.: Staré stezky.Poutní cesty. Památkový ústav v Brně 1999.

Svoboda, J.:Kapličky Podblanicka. Dědictví koruna české,č.4, 1993, str. 10-11.

Svoboda, J. – Nusek, J.: Příběh kapliček-Drobné sakrální objekty na Podblanicku.Vlastivědný časopis, r.V, Benešov 2001.

Šámal, J.: Střížov – 1945. nákl. vlastním, České Budějovice 1945

Škabrada, J.: Lidové stavby. Architektura českého venkova. Argo, Praha 1999

Šorm, A.: Náhrobní nápisy. Ondřej Junek, Týn nad Vltavou 1941

Šubert, Fr. Ad.: Z českého jihu. Krajinné, místní a historické obrazy. J. Otto, Praha 1882.

Trajer, J.: Historisch-statistische Beschreibung der Diözese Budweis. Budweis 1862

Umělecké památky Čech, 4. díly, Academia, Praha 1977

Veselý, J.: Průvodce po městě Písku a okolí. Klub čs. Turistů, Písek 1921

Vlasák, A.N.: Okres Sedlecký v Tábořsku. F.A.Urbánek, Praha 1884.

Voděra, S.-Škabrada J.: Jihočeská lidová architektura. Jihočeské nakladatelství, České Budějovice 1986

Vormerkheft zum Gedenkbuch der Gemeinde Krenau, von 1918 bis 1949. Rukopis

Zíbrt,Č.: Boží muka. Český lid,č.6, 1897, str. 578 – 579.

Zíbrt,Č.: Boží muka. Český lid,č.14, 1905, str. 298 – 299.

Zíbrt,Č.: O původu božích muk. Český lid,č.13, 1904, str. 478-479.

Agrese vůči církevním památkám

Zdenka Paloušová

Na sklonku starého a na prahu nového tisíciletí, z něhož jsme „ukrojili“ sotva 2 roky, se opět začaly zvyšovat počty loupeživých nájezdů vůči kostelům, kaplím a exteriérovým kultovním památkám. Nedosahují sice našťěstí úrovně počátku 90. let, ale množství odcizených předmětů kulturní hodnoty je značné. Ze 14 objektů bylo v tomto roce odcizeno 82 artefaktů. Tato alarmující a zároveň kormutlivá skutečnost opět přináší bezpočet zamyšlení nad otázkami proč se tak děje a jak se vlastně bránit?

Inspirativní pro preventivní obranu může být tzv. Desatero pro duchovní správce, jak trochu s nadsázkou nazvali policisté ze Skupiny ochrany kulturního dědictví Odboru obecné kriminality Ředitelství služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia v Praze svých několik rad. Nejdříve je uvedu, poněkud v parafrázované podobě, ale při zachování podstatných doporučení. Použiji je jako osnovu pro poznámky ze zkušeností „památkáře polem pracujícího“.

Nyní tedy ona doporučení:

Zkontrolujte při odchodu z kostela, kaple, fary, zda je správně zamčeno, zda dveře doléhají. Nelze opouštět tyto objekty nezajištěné alespoň obvyklým způsobem. Při dlouhodobém opouštění objektu platí doporučení jako pro občany, odjíždějící na dovolenou.

Pokuste se docílit, aby objekty měly zabezpečovací elektronický systém. Pokud patříte mezi šťastné a Vámi spravované objekty mají instalovaný EZS, je nutné jej zapínat, obsluhovat a pečovat o jeho bezporuchový provoz.

Ukládejte liturgické náčiní, které není při bohoslužbách používáno, na bezpečné místo, nejlépe v trvale obývaném objektu nebo jej přesuňte do depozitáře. Toto doporučení platí obzvláště pro předměty, jež byly v minulosti publikovány knižně, jakýmikoli sdělovacími prostředky nebo vystavovány

Důležité je shromáždit a pořídit veškerou dostupnou obrazovou dokumentaci, nejlépe fotodokumentaci a odborný popis všech předmětů kulturní hodnoty, nacházejících se v objektu.

Je velmi zapotřebí při každé příležitosti šířit mezi farníky nutnost ochrany kulturního dědictví.

Nanejvýš je nutná zvýšená opatrnost při jednání s neznámými osobami, pokud možno je nevypouštět do objektu.

Je praktické být v dobrém kontaktu s orgány policie a státní památkové péče.

Je-li plánována rekonstrukce objektu, je bezpodmínečně nutné zajistit bezpečí pro předměty kulturní hodnoty, nejlépe je z objektu skutečně odstranit, nebo je zajistit všemožně před odcizením.

Docílit kontrolu i nad objekty, které nejsou běžně používány, především pomocí sympatizujících občanů farnosti.

Při manipulaci s předměty je nezbytná spolupráce s orgány státní památkové péče.

Hned první poznámka – život je plný paradoxů – rozhovor s vedoucím shora jmenovaného policejního pracoviště s názvem „Věčný boj se zlem“, uvedla Revue ANTIQUE. Reportáž je v časopisu umístěna na stránce s rubrikami „AUKCE“.

Agrese v nás

Co tedy počít? Jak zabránit, aby zřetelně propuknuvší zlo, léta uměle a zdánlivě regulované totalitním režimem a podporované tvrdě ateisticky směřovaným školstvím vítězilo nad slušností, poctivostí, aby národní kulturní dědictví, které valná většina občanů této země není příliš schopna vnímat, nebylo agresivně napadáno a odcizováno?

Při rozhovorech s lidmi při stovkách služebních cest samozřejmě „přišla řeč“ na pana faráře, kostel, kapli, faru, na sochy a obrazy. Mnou získané dojmy z těchto velmi neformálních rozhovorů jsou poměrně tristní.

Uvědomuji si, že tyto řádky se dostanou ke čtenáři většinou poučenému, ale nemohu jinak, než se podělit o neblahé zážitky. Předchozímu režimu se podařilo vložit do povědomí běžného občana odpor, mnohdy až zášť, závist a nenávist proti všemu, co jen trochu představovalo nebezpečí odlišné ideologie, než byla oficiální. Zároveň ona závist je namířena i proti přece jen tušenému bohatství, jistěže nazíranému z hlediska peněz. Duchovní jsou pak předmětem zášti jako něco zbytečného, neboť jak je v Čechách zvykem - „čemu nerozumíme, to odmítáme, popřípadě zakázeme, a nebo rovnou

zničíme“. A tak sklízíme ovoce, které tiše zrálo desítky let, ve formě nezřízené chtivosti, touhy po okamžitém zbohatnutí, bez ohledu na způsob.

Možná, že předchozí režim obviňuji neprávem, možná, že skrytá agrese je v nás hluboce zakořeněna již z dob mnohem časnějších. Tento současný stav jistě připomíná opakovaná období obrazoborectví (rovněž atribut předchozí doby), vždy spojená s obdobím nesvobody a zmanipulovaného vědomí.

Vykročili jsme do éry nové, označované za demokratickou, aniž jsme byli schopni alespoň nazvat pravými jmény skutky, kterých jsme se dopouštěli, nebo jim jako němi a vystrašení svědci přihlíželi.

Proč nedrancovat kostely, které zůstaly zachovány, když bez jakéhokoli trestu zůstala rozhodnutí a činy, jejichž výsledkem byly demolice kostelů v pohraničí a vojenských prostorech a nejen tam.

S údivem dnes sledujeme v televizních reportážích nebo v časopisech záběry ze soukromých interiérů v majetku politiků, vědců, různých odborníků, umělců, vyzdobených sakrálními památkami, které přece nebyly běžně na trhu a hranice byly přece přísně střeženy. Těžko bylo možné si tyto předměty přivést z ciziny, navíc v této zmíněné výzdobě převažují sochy sv. Jana Nepomuckého a P. Marie Svatohorské. Jak se k nim noví vlastníci dostali? Nevzniklo ono zlořečené odbytiště daleko dříve než padla železná opona? A na vlastní půdě?

A jak se s těmito činy – krádežemi a loupežemi uměleckých děl a překupnictvím - vypořádal demokratický režim?

Odcizení předmětu kulturní hodnoty je stále kvalifikováno stejně jako odcizení automobilu, počítače, vyloupení samoobsluhy – zákon na toto pohlíží stejně jako na ztrátu předmětu, který lze okamžitě nahradit. Neexistuje jiný paragraf trestního zákona a logicky není pro dokázaný skutek odcizení uměleckého díla jiný, tedy vyšší trest a skutek je promlčitelný po stejném období. Bohužel, takový je stav, opět u nás, přestože tolik chceme do té zaslíbené Evropy, nejsme schopni přijmout její zákony. Na druhé straně, abychom nepůsobili zaslepeně, běda nám, přijmeme-li s novým trestním zákoníkem i institut „bona fidae“ – neboli dobré víry. Již několikrát jsme na tuto pevnost narazili, při pokusech o navrácení zavlčených uměleckých děl ze sousedních zemí. Předmět, koupený z druhé ruky, v dobré víře o jeho původu, je již čistý. I když je později

identifikován jako pocházející z trestné činnosti, nemůže být zabaven bez odpovídající peněžité náhrady.

V souvislosti s tímto očištěním podlouného předmětu vytane, zasuta v podvědomí, odpověď vysokého politika na otázku k problému špinavých peněz: – „Špinavé peníze – co to je? Neznám“.

V průběhu několika málo let od počátku tzv. sametové revoluce se opět vlastně přihlíží tomu, jak drancování uměleckých památek, tedy výprodej národního kulturního dědictví, prorůstá s téměř nejodpornějšími trestnými činy jako je prostituce, drogové dealerství a praní špinavých peněz (které však neexistují). Národní kulturní dědictví je přitom vyprodáváno vlastně hluboko pod cenou, svou skutečnou cenu získává většinou až v cizině, až když je „vypráno“ a v dobré víře zakoupeno.

Potom přicházejí na řadu dobře míněná doporučení ve formě desatera, apelujícího na vlastníky nebo správce těchto památek.

„Může za to církev!“

Jak jsou na tom vlastníci a správci ?

Také sklízí plody sémě, zasetého v předchozích dobách a v nové době nepozorovaně zalévaného. Nikdo jim už vlastně v práci nebrání, měli by se v maximální míře věnovat pastorační činnosti, snad by přece jen mohli pozitivně ovlivňovat populaci, působit jako protiváha nezřízené propagace násilí a materialismu, které nás téměř bez přestávky zasahují z kteréhokoli sdělovacího prostředku. Ale jsou sami. Doba je na hony vzdálena vizi, že bude dostatek nových kněží, že budou obsazeny fary a bude mít kdo pečovat o svěřené farnosti a kulturní dědictví.

Často podléháme obecné psychóze, že si církev nehlídá své majetky, proč by se nekradlo, když je to tak snadné, a tak podobně.

Ale či jsou to majetky?! Uvědomujeme si všichni, že církev je pouze nešťastným správcem, že jsou tu obce a stát, které by měly v maximální míře přispěchat na pomoc? Jak můžeme obviňovat někoho, že nemá kostely zabezpečené, když nejsou peníze na jejich běžnou údržbu a velké množství z nich potřebuje generální rekonstrukci. V jakém stavu je movité kulturní dědictví? Dřevo – architektura oltářů, sochy atd. - je z 80% zasaženo červotočem, obrazy jsou plné krakelů, mnohdy již špatně čitelné, plátna zteřelá. Jeden duchovní správce má pečovat o 10 kostelů, o stejný počet rozbitých a

rozchvávených farních areálů, které již dávno nejsou schopny plnit funkci hmotného zázemí.

Často se necháváme strhnout k tomu, abychom hledali a označovali viníka, který se nabízí nejbližší. Několik stránek by zaplnil seznam objektů, pro které jsme žádali finanční krytí na EZS, jen několik řádek by stačilo na výčet těch šťastných. Nebýt štědrosti a spolupráce bývalých obyvatel pohraničí, byl by tento stav ještě mnohem horší.

Ještě dnes je možné od starosty poměrně větší obce dostat odpověď na otázku, jestli se v kostele v jejich obci slouží mše – že neví, duchovního správce nezná a neví, odkud k nim dojíždí. Vnější stav kostela mu leží na srdci, ale už neví, že bez jeho pomoci, resp. obce může být špatný stav jen obtížně odstraněn.

I když je možné žádat stát o zařazení do fondů na opravy, téměř veškerá administrativa žádosti a organizace vlastní obnovy opět leží na tom samotném duchovním správci. A naopak, jak může chudá obec finančně pomoci při opravě kostela? Jak by obstál starosta, kdyby navrhl zastupitelstvu, že část rozpočtu bude věnována na údržbu sakrálních památek? V obci jsou ve strašném stavu komunikace, není čistička, chybí vodovod, je třeba zavést plyn, v kanceláři se píše na prastarém psacím stroji. A zpět ke shora uvedenému – občan si nenechá ohrozit své jistoty něčím, co nevnímá, co je předmětem při nejlepším jeho lhostejnosti. Proč jsme se v péči o církevní objekty nepoučili u sousedů, proč jsme reflektovali pouze na supermarketovou kulturu? Jistěže se kruhem vracíme k onomu dávno zasetému a současně zalévanému seménku.

Jak z tohoto začarovaného kruhu ven?

O těchto problémech samozřejmě vědí i ti, kteří organizují zločin, kteří chystají napadení kostela, vždyť rostli ve stejné společnosti.

Vědí, že si jich nikdo nevšimne, když si prohlížejí vnější zabezpečení kostela, mohou se i představit jako zástupci stavební firmy, někteří i pro nějakou skutečnou firmu na opravách v objektu pracovali.

Vědí, že napadení kostela bude zjištěno nejdříve za 14 dní a pro zkušené lupiče stačí mnohem kratší doba, aby se kořisti zbavili.

Pokud se zdají tyto řádky poněkud hysterické, podpořím své úvahy přesnou citací z již zmíněné reportáže s pplk. Mgr. Františkem Prokopiem:

„Otázka: Jak těžké je tyto předměty najít a znovu vrátit původním majitelům?

Odpověď: Je to těžké, pracné a dlouhodobé! Pokud se umělecký předmět podaří nalézt v zahraničí, dostává se zpět obtížně, zejména když je trestní řízení již ukončené nebo je neznámý pachatel. Kupříkladu případ série vloupání na jižní Moravě do hradů a zámků Vizovice, Buchlovice, Lednice a Valtice z let 1990 až 1992 se táhne dodnes. Tehdy bylo ukradeno 42 obrazů, porcelán a přebory v hodnotě přes deset milionů korun. Tři obrazy se našly na aukci Dorothea ve Vídni. Zbláznili jsme rakouskou policii, oni našli dalších pět obrazů, zablokovali je a my nejsme schopni je dostat zpět. Je to otázka finančních prostředků. Ministerstvo kultury doporučí záležitost vyřešit Okresním úřadům ve Zlíně a Uherském Hradišti a ty na to nemají peníze. Pokud se pohybujeme v oblasti trestního řízení, existuje ještě naděje. Když se podaří předmět nalézt u druhého nebo třetího majitele, který ho nabyl v dobré víře, je celá záležitost komplikovaná. Předmět lze novému majiteli odebrat, ale musí se mu nahradit. Kdo to zaplatí?! Pachatel? Pokud se předmět ještě nachází v prodejně starožitníka, tak je to dobré. Na západě existují jiná pravidla než u nás. Starožitník v zájmu zachování dobrého jména často dává předmět policii k dispozici do vyšetření případu a od celé záležitosti se distancuje v souladu s kodexem starožitníků. Pokud by se zachoval jinak, vystavuje se nebezpečí ztráty důvěry a třeba i živnosti a existuje reálné riziko, že by již nikdy nemohl v tomto oboru podnikat. U těchto starožitníků se setkáváme s ochotou spolupracovat, nebývá problém zjistit překupníka a další styky. On předmět vydá, pokud ho má ještě v komisním prodeji, ale v případě, že mu vznikly nějaké náklady, například restaurováním, chce je uhradit. Jde o vysoké částky, na které po pravdě řečeno nemáme. Přitom objasněnost případů je okolo 30% a řada předmětů by se mohla vrátit zpět. Jestliže se jedná o předmět, který byl v majetku okresních úřadů nebo v jejich správě, tak jejich finanční rozpočet vyčerpá oprava místní silnice. Na kulturu sice něco dostávají, ale rozhodně to nemůže stačit na náhradu předmětu zahraničního subjektu, který ho dostal v dobré víře. Pokud je cenný obraz v péči ministerstva kultury, víme, jak to vypadá se státní pokladnou.... Když je trestní řízení skončené, kdo zaplatí advokáta na vymáhání občanskoprávní cestou? Advokát např. v Rakousku si může účtovat až 20% z ceny předmětu. Když je obraz oceněný na dva miliony šilinků, tak si to spočítejme.... Jakmile předmět opustí hranice naší republiky, je obrovský problém ho dostat zpět i v případě, že se ho podaří najít. Přitom nám partneři v zahraničí vycházejí vstříc, ale rakouská nebo německá policie to ze svého hradit nebude! Jeden takový případ by mnohdy vydal za celý rozpočet okresu.

Ministerstvo kultury okresům sdělí, že se jedná o jejich majetek a starejte se! Vedoucí odboru kultury si rozmyslí jít do kauzy, když ani není jisté, že advokát spor vyhraje. **Ochrana kulturního dědictví se ještě nestala politickým problémem. Ještě jsme nedospěli k poznání, že zbavením se tohoto dědictví ztrácíme identitu jako národ. Takové řeči, že až budeme bohatí, tak to koupíme zpět.....** Obchodník nám mezi čtyřma očima řekne, že se mu podaří vyvézt prakticky cokoli, co bude chtít! Proto se v tomto stavu snažíme soustředit na prevenci trestné činnosti.

Otázka: Koncový sběratel přece musí vědět, že jeho vytoužená gotická Madona získaná od překupníka je kradená.

Odpověď: Souhlasím, ale je neobyčejně obtížné dostat překupníky a vůbec kohokoli k soudu. Většina odcizených předmětů končí v soukromých sbírkách jako dekorace. Stává se, že celá jedna generace nemá možnost spatřit vzácný obraz, který visí u někoho v pokoji. Později ho někdo zdědí, prodá a obraz se znovu dostává do oběhu. Po dvaceti i více letech se může zjistit, odkud pochází. S časem nastupují lhůty promlčení, které se od sebe v různých státech světa liší. Nekalé obchody podporuje značná anonymita. Kdo bude v Japonsku zkoumat, odkud je například gotická Madona?! U krádeže takové vzácnosti, ceny třeba čtyři a půl milionu korun je promlčecí lhůta 20 let. Přitom zloděj za krádež dostane 4 roky....Obchodníci většinou čekají, až se na záležitost zapomene, a teprve po čase uskuteční prodej. Není neobvyklé, když sochy ukradené ve dvě hodiny odpoledne, se druhý den ráno objeví v Rakousku, kde čekají na vhodnou příležitost.“

Kdo tedy za to může?

Neradostné čtení. Doporučuji tento rozhovor k přečtení v úplnosti. Pokud vyslovuje značné obavy o osud kulturního dědictví národa vysoký policejní důstojník, měli bychom se skoro začít bát.

Domnívám se, že my už se bojíme dostatečně dlouho, ale kdy se začnou obávat odpovědná místa? Anebo je to tak dobře?

Přece se nelze domnívat, že jsou představitelé farností schopni tomuto důsledku stavu společnosti bránit sami, nebo že vrácením majetku církvi se společnost zřídá odpovědnosti za národní kulturní dědictví a problém bude vyřešen.

Tajit informace, nepublikovat, ukrývat předměty?

To je další strana téhož problému. Naše národní kulturní dědictví by si v co největší míře zasloužilo publicitu, kostely by měly sloužit nejen jako chrámy Páně, ale jako expozice toho nejlepšího, co za staletí u nás bylo vytvořeno. Nejen slovo boží, ale i vše co k oslavě boží bylo vytvořeno, by mělo a mohlo působit na změny v duši soudobého člověka. Ale byli jsme zahnáni do úzkých. Nejdříve agresivní ideologií a nyní jinou formou agrese.

A tak se snažíme a nejspíš musíme ukrýt nejlepší díla výtvarného umění, s úlekem čteme odborné stati, věnované určitému předmětu, která se většinou neobejde bez lokalizace, sami v tomto ohledu publikujeme co nejméně. I tato omezení však nesou ovoce trpké. Zatímco by především regionální periodika a topografické edice měly být tímto naplněny, měly věnit glorifikaci regionální kulturní dědictví, otvírat tak oči obyvatelům farností, aby se jejich mysl naplnila oprávněnou pýchou a ostražitostí zároveň, my téměř hlídáme jeden druhého, aby nadšenou statí o skvělém díle „nepustil“ informace, které by mohly být tzv. návodné. Přijali jsme z donucení tuto defenzivní úlohu a opět se z nás stali ustrašení diváci, ne úplně němí, ale někteří z nás jsou patrně stíženi huře – nevidí a neslyší.

Snažíme se ze všech sil pracovat na dokumentačních pracích a podílet se na stavbě jednoho z pilířů naší činnosti – na ISO, přinášíme velmi dobrou obrazovou a písemnou dokumentaci o církevním mobiliáři, ale o to více se z výjezdů vracíme zneklidnění nad tím, co jsme právě spatřili.

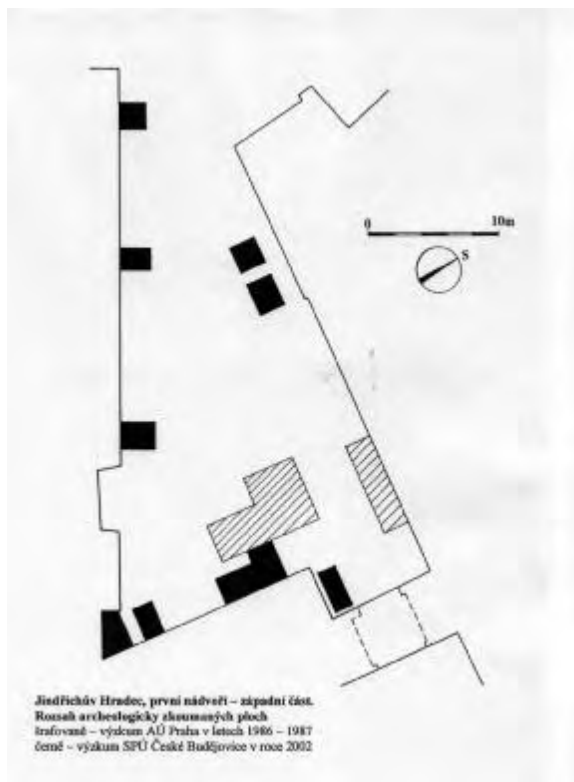
Na otázku, kterou jsem si položila v úvodu posledního odstavce nejsem schopna jednoznačně odpovědi. Z mé strany patrně bude znít negativní - pro publikační činnost a pozitivní - pro ukrytí předmětů. Já se patrně obávám více než ostatní, ale stačí nahlédnout do statistiky v odstavci věnovaném ISO.

Archeologický výzkum na prvním zámeckém nádvoří v Jindřichově Hradci

Mgr. Jiří Havlice

Jednou ze záchranných terénních akcí, které v roce 2002 provádělo archeologické oddělení SPÚ v Českých Budějovicích byl i plošný archeologický výzkum, jenž v měsících červenci až srpnu proběhl na prvním nádvoří zámku

v Jindřichově Hradci. Výzkum byl vyvolán plánovanou rekonstrukcí západní části nádvoří spojenou se snižováním jeho povrchu na historickou úroveň a s výkopy pro uložení inženýrských sítí.

Zájmový prostor prvního zámeckého nádvoří byl součástí středověkého hradu již od doby jeho založení ve 13. století, kdy se zde nacházelo hradní nádvoří sevřené prvními dvěma liniemi opevnění. První pás fortifikace tvořený hradební zdí se vstupní branou přepažoval širokou šíjí hradní ostrožny a chránil tak hrad z jediné přístupové strany. Na vnější straně byl doplněn vodním příkopem, jenž byl později změněn v mlýnský náhon napájený z rybníka

Vajgaru. Druhá hradební linie s věžovitou branou byla v pozdním středověku a renesanci postupně pohlcena palácovým křídlem mezi prvním a druhým nádvořím. Pro období od založení hradu až do jeho velkolepé přestavby na renesanční zámek nás písemné prameny neinformují o případné zástavbě prvního nádvoří. Není vyloučeno, že díky velkému rozsahu hradního areálu s dostatkem volného stavebního prostoru nevznikla v této době potřeba jeho využití a jeho plocha zůstala nezastavěna. Teprve od druhé poloviny patnáctého století a zejména ve století šestnáctém byly gotické hradby pohlceny obytnými, většinou však hospodářskými budovami. V současné době je západní část prvního nádvoří obklopena na severní straně v jádře gotickým vstupním křídlem, na jihovýchodní straně palácem druhého zámeckého nádvoří s křídlem tzv. Rožmberských

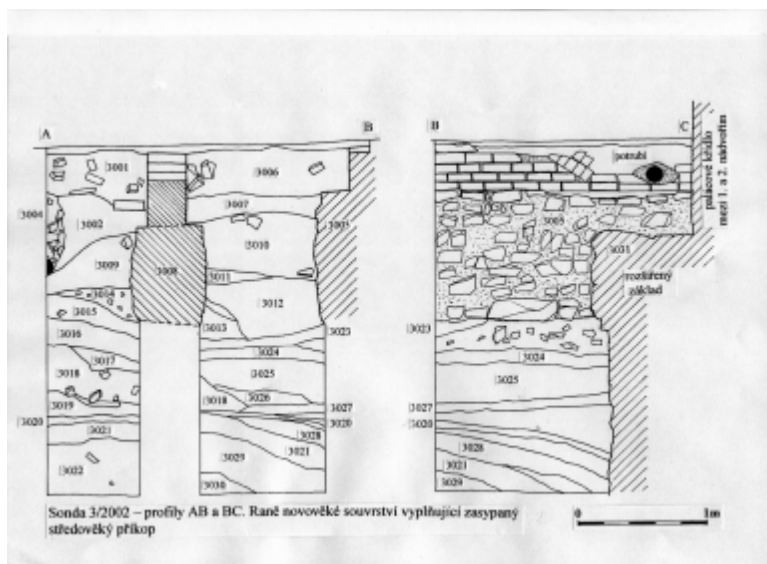

pokojů. Od hlavní (východní) části prvního nádvoří je oddělena krátkým příčným křídlem, které zde vzniklo na počátku 20. století podle návrhu architekta Huberta Walchera z Moltheimu. Na straně západní je po odstranění novodobé přístavby prostor otevřen do bývalého hospodářského nádvoří s mlýnem a pivovarem.

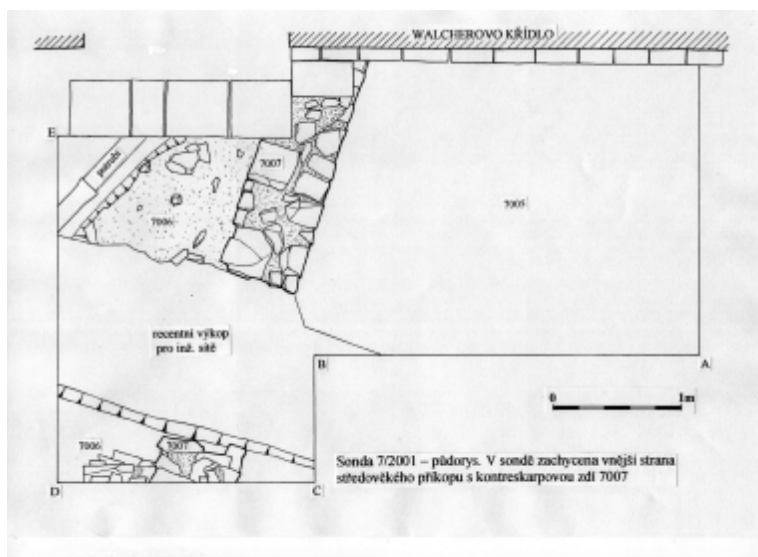
Vzhledem k historickému významu ohroženého území a závažnosti chystaného stavebního zásahu byla zvolena metoda předstihového plošného výzkumu, který se soustředil na dosud nenarušené a archeologicky nezkoumané plochy nádvoří. S ohledem na vysokou provozně-technickou vytiženost této části nádvoří, která slouží jako parkoviště pro zámecký personál a přes kterou probíhá jediná příjezdová cesta do zámku, byly voleny sondy menších rozměrů, jež byly v případě zachycení významnější nálezové situace v potřebné míře rozšířeny. Celkem bylo položeno devět sond, rozsah prozkoumané plochy byl 50,94 m². Západní část prvního nádvoří již byla archeologicky zkoumána v letech 1986 – 1987, kdy zde v rozsahu dvou sond proběhl výzkum AÚ Praha vedený dr. T. Durdíkem. Sondáž prokázala existenci druhého hradního příkopu, dále zde byl nad vrcholně středověkými vyrovnávacími vrstvami zachycen zděný objekt interpretovaný jako kovárna.

Výzkum v roce 2002 se soustředil především před severní průčelí palácového křídla mezi prvním a druhým nádvořím a před příčné Walcherovo křídlo, neboť archeologické situace na opačné straně nádvoří byly z větší části zničeny při rekonstrukci zámku na konci 20. století. Do tohoto prostoru byly situovány pouze sondy 1/2002 a 2/2002, které zachytily jen recentní vrstvy obsahující smíchaný materiál z různých historických období. Důležité informace o podobě středověkého opevnění přinesly sondy položené k oběma zámeckým křídlům, v nichž bylo pod asi metrovou vrstvou novodobých navážek zjištěno mocné souvrství vyplňující zasypaný hradní příkop. Jednalo se o druhý obranný příkop sledující na vnější straně hradbu před druhým nádvořím, jenž zřejmě stejně jako příkop první přetínal napříč celou hradní ostrožnu. Materiál získaný z výplně příkopu je možné datovat do 16. – poč. 17. století, kdy byl zřejmě jednorázově zasypan při některé z přestaveb této části hradu. Na místě zaniklého příkopu až do 19. století postupně vznikala zděná zástavba, pozůstatky jednoho z těchto objektů přiloženého k palácovému křídlu byly odkryty v sondě 3/2002.

Rozměry a průběh tohoto úseku příkopu bylo možné určit na základě poznatků, které přinesla sondáž ve východní části prozkoumané plochy. V sondě 8/2002 byla 80 cm

před průčelím palácového křídla zachycena vnitřní strana příkopu, který zde byl vytesán

do skály. Na upravené skalní podloží bylo rovněž v hloubce 1 m založeno zdivo paláce. V této sondě se dále podařilo odkrýt úsek zaniklé barokní kanalizace a blíže

nedatovatelnou zádlažbu nádvoří z kamenných desek. Opačná, vnější strana příkopu byla prozkoumána v sondě 7/2002. Příkop na ní zajišťovala mohutná kontreskarpová zeď o šířce 0,6 m, jež zde zabíhala pod příčné křídlo. Nálezová situace tak umožňovala určit celkovou šíři zaniklého příkopu, která zde činila 10 m. Jeho hloubku je možné pouze odhadovat na základě analogií, neboť přestože do něj bylo položeno celkem pět sond, v žádné z nich se nepodařilo dosáhnout dna. Příčinou byla vysoká hladina spodní vody, kterou na lokalitě určuje hladina vody v rybníku Vajgar. Maximální hloubky bylo dosaženo v sondě 3/2002 a to 2,8 m od úrovně současného povrchu. V sondě 7/2002 byl dále na vnější straně příkopu před kontreskarpovou zdí odkryt fragment středověkého zdiva, které však bylo natolik porušeno novodobými zásahy, že nebylo možné určit funkci stavby. Velké množství kovářské strusky, které se nacházelo v tomto sektoru sondy, souviselo s provozem renesanční kovárny objevené při výzkumu v roce 1986.

Archeologický výzkum na prvním nádvoří jindřichohradeckého zámku přinesl cenné poznatky o stavebním vývoji a fortifikaci hradu, konkrétně o druhé hradební linii. Prokázal, že hradní ostrožna, jež v současnosti jen mírně klesá směrem k severu, měla původně značně členitý povrch, který byl v průběhu staletí postupně upravován a vyrovnáván. V prostoru mezi prvním a druhým nádvořím se nacházela výrazná terénní hrana tvořená vystupujícím skalním podložím, která byla využita pro vybudování druhého ¹fortifikačního pásu. Vlastní hradba byla patrně založena na upravené skalní podloží, zatímco terénní deprese před ní stavebníci využili pro vyhloubení obranného příkopu, jehož vnější stranu tvořila masivní kontreskarpová zeď. Úzký prostor prvního hradního nádvoří mezi příkopem a vnější hradbou byl během vrcholného středověku upravován vyrovnávacími navážkami a v pozdní gotice zde vzniká obdélná hospodářská budova přiložená k hradbě. Přestavba gotického hradu na renesanční zámek vedla k zasypaní již nepotřebného příkopu a takto vytvořený prostor byl využit k nové zástavbě převážně hospodářského charakteru.

Renesanční pivovar v Černém Dubu, obec Homole

Zdeněk Kohlíček

V roce 2002 byl Státní památkový ústav vyzván Obecním úřadem v Homolích k posouzení památkové ochrany sýpky u čp.7 v Černém Dubu a současně požádán o

pomoc při eventuelním prohlášení tohoto objektu za nemovitou kulturní památku. Při místním šetření a archivním průzkumu bylo s překvapením zjištěno, že tato sýpka je ve skutečnosti bývalý renesanční pivovar, vystavěný jako součást dnes již zaniklého areálu tvrze pravděpodobně ve druhé polovině 16.století.

Vaření piva bylo vždy pro oblíbenost jeho konzumace velmi lukrativní činností. Z tohoto důvodu však také bylo předmětem věčných sporů o právo jeho výroby a prodeje. Výsadu vaření piva měly nejprve pouze kláštery a královská města. Králi Václavu II. se připisuje zavedení starobylé výsady měst „práva várečného“. Společně s tzv. právem mílovým bylo zajištěno, že v okruhu jedné míle měšťanství právovárečníci nebudou mít ve výrobě a prodeji piva konkurenci. Šlechta nejprve považovala ve vaření piva činnost jim nehodnou, když však poznala, jaký zisk z něho plyne, začala na svých panstvích budovat pivovary a krčmy a porušovala městská privilegia. Města, pokládající vaření piva za svou živnost a výsadu, se iniciativou šlechty cítila poškozována a bránila se. Ještě v roce 1705 a 1706 dekrety císaře Josefa I. zakazují vrchnostem dovážet pivo do královských měst. Roku 1517 měla spory vyřešit tzv. „Smlouva svatováclavská“, již král Ludvík Jagellonský stanovil, že šlechtici mají na dobu šesti let právo vařit pivo pro vlastní potřebu, ale nesmějí ho o výročních trzích přivážet do měst a nebudou bránit poddaným v odběru piva z městských pivovarů. Toto ustanovení však bylo dodržováno jen dočasně, po krátké době bylo vše při starém. Protože panské pivovary měly kvalitnější suroviny a laciné pracovní síly, velmi brzy předčily pivovary městské, které nedokázaly obstát v konkurenčním boji. Tato situace přála rozvoji šlechtických pivovarů, kterých v té době bylo podstatně více než městských.

Přibližně této době vznikl i panský pivovar v Černém Dubu.

Dle archivního průzkumu, jehož publikace se v plném znění připravuje, koupil roku 1562 od Blažejze z Pibru ves Černý Dub Kolichreiter z Kolichreitu. Pravděpodobně mezi lety 1576-1583 jeho synové Kryštof a Melichar zde postavili tvrz, jejíž pánem byl Melichar, který však posledních deset let tvrz příliš neobýval, za své sídlo si zvolil tvrz ve Větrní a roku 1615 celý statek Černý Dub prodal Janu Hogenovi ze Švarcpachu a na Pozdřezi. Při zapsání prodeje do desk zemských je ve stručném popisu statku uvedena „tvrz, dvůr poplužní při též tvrzi s pivovarem a s mlejny, ves při též tvrzi s lidmi osedlými“. Po smrti jeho syna Jindřicha Václava Hogena závětí přešlo roku 1679 vlastnictví Černého Dubu na Václava Františka Kořenského z Terešova na Ostrolovském

Újezdě a Meziříčí. Černodubské zboží se tak stalo součástí poměrně rozsáhlé pozemkové

Černý Dub – sýpka čp. 7 - nádvorní průčelí

držby Kořenských v jižních Čechách.

Posledním feudálním držitelem Černého Dubu se od roku 1687 stalo královské město České Budějovice, které na něm mělo eminentní zájem, jehož důvodem bylo zajistit, aby se v budoucnu nemohl, jako pozemkový majetek bezprostředně sousedící s městem, dostat do držení někoho městu nepřátelského. Při jednáních o koupi byl v roce 1686 vyhotoven popis, který poměrně obsáhle dokumentuje i tehdejší vzhled a uspořádání samotného dvora: „*Šlechtické sídlo a hospodářské stavby při něm se nacházející: Předně rytířské sídlo zděné s různými pokoji a sklepy, také částečně ze dřeva, při něm je pivovar, hvozď a spilka včetně sušárny sladu ještě v dosti dobrém stavu, kde také jedna varná pánve a něco málo pivovarského náčiní, vedle a kolem varné pánve je zdivo všechno pobořeno, stok je udělán jen ze dřeva a nyní zcela shnilý, a hned nad pánví a topeništěm nová lázeň sbitá z prken. Dále se tu nachází čeledník neboli ratejna, potom tři stáje pro hovězí dobytek; Item několik stájí pro telata, navíc jedna koňská stáj, dále jeden byt nahoře nad schody, kde měl dříve své obydlí buď sládek nebo správce, u toho se nachází jedna kůlna a dvě stodoly, z nichž tyto velmi pobořeny, jeden ovčín nebo ovčí stáj, která*

je podle spatření dobrá a byla by pro 700 až 800 kusů; Item příbytek ovčáka, nedaleko od něho obydlí chmelaře či chalupa. Item ve dvoře sklep na mléko a u toho také malý sklep na víno nebo pivo. Vodovod je udělán z rybníka položeného hned nad sídlem, jak do dvora, tak do pivovaru vodními rourami, dále se zde nachází zařízení k pálení kořalky toho času však nepřipravené a bez kotle, ale také pekárna. Kolem dokola sídla se nachází dosti velká zahrada, z větší části obehnaná zídou, v níž je něco ovocných stromů. Ve zbytku je půda užívána jako zahrádka pro vaření; uvnitř se nachází troje rybí sádky a zároveň rybníček“.

Budějovičtí vedli hospodaření černodubského dvora téměř devadesát let ve vlastní režii, investovali do jeho vybavení a především do poškozeného zařízení zdejšího pivovaru, pro něž nechali v letech 1688-1689 pořídit novou varnou pánev, 3 čepy a nový stok. Pivovar v Černém Dubu vařil mimo jiné deputátní pivo pro městské úředníky a v listopadu 1689 městská rada rozhodla, že hostinští na budějovickém městském panství mají povinnost odebírat odtud ročně po 1 sudu piva. Z hospodářských spisů vyplývá, že černodubský pivovar ukončil svou činnost kolem roku 1700, patrně z důvodů nerentability.

Ve dvoře sídlil v době režijního hospodaření města šafář a další zaměstnanci. Objekty bývalého panského sídla byly pravděpodobně využívány k jiným účelům, snad jako byty pro hospodářské zaměstnance, pivovar po zániku své funkce sloužil jako sýpka.

Začátkem osmdesátých let 18. století nechali budějovičtí městští radní provést parcelaci dvora, jehož jednotlivé části následně město pronajalo a později prodalo drobným hospodářům. V prostoru bývalého dvora tak vzniklo několik samostatných usedlostí, které prošly vlastním stavebním vývojem a celková situace tím byla znepráhledněna.

Na mapě z roku 1827 není již zanesen objekt tvrze, někdy kolem přelomu 18. a 19. století tedy došlo k jeho demolici. Z původního areálu tvrze je zde patrný již jen objekt bývalého pivovaru.

Současné situování bývalého pivovaru je po pravém straně vjezdu do dvora čp.7. Jde o obdélný jednopatrový objekt o rozměrech 13,4x5,3 m, štítově orientovaný, z kamenného omítnutého zdiva. Průčelí jsou prostá, členěná minimálním počtem okenních otvorů, prokazatelně pět původních oken bylo později zazděno. Venkovní omítka je ve špatném stavu, na severozápadním a severovýchodním průčelí se však dochovala renesanční sgrafitová výzdoba, částečně překrytá vápenným nátěrem - sgrafito

naznačuje jednoduché kvádrování s obdélníky o velikosti 70 x 40 cm. Možné zachování kvádrování na ostatních stranách budovy by odhalil případný sondážní průzkum. Z jihovýchodní strany k budově přiléhá objekt sousední nemovitosti, jež průčelí téměř úplně zakrývá a zde v současné době dochází i k narušování zakrytých omítkových vrstev nevyřešeným odvodem srážkové vody. Částečně je zakryto i severovýchodní průčelí nízkou kolnou, celá horní polovina se však pohledově dobře uplatňuje. Cenné by bylo odkrytí a přiznání sgrafit na uliční straně a odstranění částečné vápenné přemalby na straně dvorní.

Černý Dub – sýpka čp. 7 – uliční průčelí

Uliční průčelí je prosté, prolomené v přízemí v ose malým kruhovým otvorem, v patře téměř čtvercovým okénkem s vloženou provlékanou mříží a ve štítě dvěma malými vodorovně obdélnými větracími otvory do krovu. Severní dvorní průčelí je mírným odsazením rozděleno na dvě části, v pravé je umístěn vstup a nad nimi mírně vpravo od nich vysoká svlaková dvířka do patra. Přízemní dveřní otvor zakrývá vysazená sedlová stříška, prokazatelně pozdější, neboť částečně zasahuje do manipulačního prostoru horních dvířek. Toto průčelí má pouze dvě okenní osy s otvory nerovnoměrně

situovanými. Ve východním průčelí je umístěn vstup do suterénu budovy, ve vrcholu trojúhelného štítu je prolomen malý trojúhelný větrací otvor. K dolní části tohoto průčelí je přistaven drobnější novodobější hospodářský objekt. Jižní průčelí je z větší části zakryto stavbou sousední nemovitosti. Celý objekt je završen sedlovou střechou s dvojitou bobrovkovou krytinou bez dešťových okapů.

Vstup do přízemí a patra objektu zajišťuje prostý dveřní otvor s fošnovou zárubní a svlakovým křídlem s původním kováním, po krabicovém zámku zůstal pouze otisk. Přízemí bylo původně dvouprostorové, s rozdílnými výškovými úrovněmi cihelných podlah. Strop je dřevěný trámový, s ručně opracovanými trámy s okosenými hranami, zaklopený fošnami. V současné době je v obou prostorách přízemí vložena novodobá příčka. Na východní a hlavně na jižní straně se zachovaly niky po zazděných segmentových okenních otvorech. V přední prostře je situováno dřevěné žebříkové schodiště do podkrovního patra. Toto patro, též se dvěma úrovněmi cihelných podlah (u zvýšené části podlaha překryta cementovou mazaninou), je otevřeno do krovu. V koruně zvýšeného zdiva jsou patrné historické stavební změny. Stejně tak je patrná i přestavba severovýchodního trojúhelného štítu, jehož současná hmota je nasazena na ubourané původní zdivo, v němž jsou na vnitřní straně pozůstatky původních větších svisle obdélných oken, které byly v pozdější době, však ještě před částečným ubouráním horní části zdiva, zazděny a omítnuty. Krov hambalkový s nestejnými osovými vzdálenostmi krokví. Dřevěné prvky ručně opracované, spoje zajištěny dřevěnými kolíky, bez tesařských značek.

Suterén budovy je přístupný ze severovýchodní strany dveřním otvorem se široce rozevřenými špaletami a rovným nadpražím, tvořeným dřevěnými trámy, po krátkém cihelném schodišti. Dispozice je tříprostorová a trojúrovňová. Přední východní prostora s cihelnou podlahou je zaklenuta renesanční křížovou klenbou, druhá nižší západní prostora, propojená s první dalším kamenným schodištěm, situovaným při severozápadní straně, je zaklenuta valeně s trojúhelnou výsečí u odvětrávacího okénka. Podlahu tvoří kamenná dlažba z říčních valounů střední velikosti. Třetí suterénní prostora, situovaná pod prvním sklepem, je přístupná cihelným segmentovým otvorem a je zaklenuta valenou stlačenou klenbou. Tento nejspodnější prostor je v současné době zatopen vodou.

Objekt bývalého renesančního pivovaru v Černém Dubu představuje historický doklad vývoje pivovarského podnikání drobné šlechty v českých zemích. V roce 2002 byl vypracován návrh na prohlášení této stavby za nemovitou kulturní památku.

Kaple Panny Marie Bolestné v Pelhřimově.

Krátce k historii objektu a restaurování jeho hlavního oltáře

Mgr. Martin Gaži

Duchovní život městských komunit 17. a 18. století byl do značné míry formován konkrétními představami sakrálních ochran a záštít, zajišťovaných místně modifikovanými „hierarchiemi“ svatých přímluvců a orodovníků.¹ Nejinak tomu bylo i v případě Pelhřimova.

Zatímco v 17. století byl svatotrojiční Křemešník jediným cílem oficiální pouti města Pelhřimova (tj. městské rady i širších vrstev městského obyvatelstva), ve druhém desetiletí 18. století se tento stav podstatně proměnil. Zasluhou silně mariánsky orientovaného děkana P. Jiřího Ferdinanda Ignáce Smutného a pelhřimovského kupce, městského radního a později primase Tobiáše Josefa Grötzla (psán též Gretzel) byla nedaleko od městských hradeb poutní kaplí obestavěna pilířová boží muka s malbou bolestné Panny Marie. Za zmínku snad stojí i ten fakt, že T.J. Grötzel se svojí manželkou stavbu do značné míry financoval a neváhal tak zadlužit i své potomky.²

Městský kult Panny Marie nebyl bez tradice. Text kázání, který při svěcení kaple v roce 1714 přednesl děkan Smutný a následně vyšel tiskem, nám ozřejmuje pozvolnost růstu spjatosti města a mariánského obrazu.³ Ač bylo svým autorem formulováno poměrně opatrně, jasně z něho vyplývá, že stavební akce nebyla realizována v nepřipraveném prostředí: *„Tento přítomný obraz bolestný Marie Panny nechci já zázračný nazývati, nicméně že tento obraz mnohými milostmi plný byl a že mnozí svou tajnou důvěrnost*

---

¹ Blíže **Martin Gaži**, Vazby jihočeských městských komunit k mariánským ochranitelkám v 17. a 18. století, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 39, 2002, č. 1, s. 13-42.

² Blíže **Lenka Martínková**, Dějiny pelhřimovského děkanství v letech 1620 až 1790, Vlastivědný sborník Pelhřimovska 12, 2001, s. 18.

³ Blíže **Milan David**, Pozdně barokní kázání z Pelhřimova, in. K jazyku a stylu českých barokních textů I. Sborník katedry bohemistiky PF JU v Českých Budějovicích, České Budějovice 1998, s. 63-77.

k tomuto obrazu měli, to netoliko mnohých předků horlivost k tomu obrazu dokazuje, ale potvrzuje taky extract kněh purgrechních.“ Kazatel přitom narážel na zápis pelhřimovského královského rychtáře Jan Cypriána Eusebia z roku 1688, jenž zavazoval následující držitele pozemku ke zvelebování obrazu. P. Smutný zdejší Pannu Marii nazýval „*silnou obranou královského vždycky věrného města Pelhřimova*“ a vzhledem k jejímu umístění před hradbami (terminologií vojenskou) „*silným šancem*“. Jednou z nejpodstatnějších myšlenek jeho proslovu bylo poukázání na symboliku místa, kde - dle tradice - pelhřimovské měšťanstvo v roce 1618 předalo klíče od městských bran hraběti Buquoyovi v čele císařského vojska.⁴ Městská procesí vedoucí aleji od tzv. rynárecké brány na mírné návrší s kaplí tak byla (po téměř stu letech od události samé) vnímána jako mariánsky sakralizované znamení odvratu pelhřimovského měšťanstva od předchozího utrakvistického „bludu“, symbolický a jakoby stále znovu utvrzovaný akt obratu k římskokatolické víře i poslušnosti císaři. O silném „zmariánštění“ pelhřimovské zbožnosti v první třetině 18. století svědčí i slavné a početné městské procesí uspořádané u příležitosti korunovace svatohorské Madony.⁵

Raně rokokový hlavní oltář Panny Marie Bolestné, jehož restaurování proběhlo v letech 1999-2002⁶, byl zhotoven až v druhé etapě vybavování vnitřního prostoru, tj. ve čtyřicátých letech 18. století⁷, a patří k velice přesvědčivým ukázkám až překvapivě vysoké úrovně řezbářského i štafířského řemesla na Pelhřimovsku dané doby.⁸ V jeho středu nacházíme cihlový zděný pilíř s renesanční omítkou, zakončený mírným segmentem svědčícím o existenci dnes již nedochované stříšky (či nástavce), která byla ubourána patrně v souvislosti s budováním dřevěné poprsnice malého kůru za oltářem. Poprsnice je zdobena jednoduchou temperovou ornamentální malbou pouze po stranách

---

⁴ Souhrn informací o pelhřimovském sebedoddání císaři přinesl **Josef Dobíáš**, Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí II.1., Pelhřimov 1936, s. 822 an. Před Bílou horou ve městě nebyl ani jediný katolík (tamtéž, s. 783).

⁵ Procesí na Svatou horu dorazilo 26. června 1732, tj. čtyři dny po velké korunovační slavnosti. Blíže **Josef Kolářek**, Jezuité na Svaté hoře, Velehrad 1998, s. 47-48.

⁶ Blíže **Jaroslav Benda** – **ak.mal. Stojan Genčev**, Hlavní oltář Panny Marie Bolestné, restaurátorská zprava uložená v archivu Státního (nyní Národního) památkového ústavu, ÚOP České Budějovice.

⁷ Naproti tomu vznik pravého bočního oltáře sv. Rodiny (dle typu ornamentální výzdoby kombinujícího akant a vrapovanou stuhu) a dvou bočních oratoří, na jejichž poprsnicích a bočních pilastrech se dokonce objevuje typicky raně barokní typ ornamentu 17. století (!), lze vřadit do let těsně následujících po vzniku kaple.

⁸ K tomu též **Martin Gaží**, Úvahy nad oltářem sv. Antonína Paduánského v Kamenici nad Lipou, in: Památkový ústav v Českých Budějovicích. Ročenka 1999, Č. Budějovice 2000, s. 93

Pelhřimov – kaple Panny Marie Bolestné
pilířová boží muka po demontáži hlavního
oltáře

(střed je zčásti zakryt mramorováním a zčásti ponechán v holém dřevě). V horní části pilíře je provedena fresková malba Piety, zřetelně svědčící o svém původu již v 16. století. Panna Maria v bílé roušce, červených šatech a modrém plášti sedí pod křížem a na kolenou má položeno Kristovo tělo. Pravděpodobně v souvislosti s výstavbou kaple byl v první třetině 18. století obraz doplněn sedmi zčásti zlacenými meči (tj. symboly sedmi bolestí) bodajícími do Mariina srdce.

Z první fáze úpravy pilíře, tj. z doby okolo roku 1714, se do dnešních dnů dochoval pouze jeden pozůstatek, a to vnitřní, akantem zdobený rám

lemující ústřední malbu. Při restaurátorském průzkumu byla pod druhotnou úpravou kombinující tmavohnědý nátěr se zlacením na mixtion objevena velice kompaktně dochovaná původní vrstva zahrnující pás stříbra na červeném polimentu, pás rumělkově červené tempery a reliéfní okraj provedený leštěným zlacením na červeném polimentu.

Oltářní architektura včetně řezbářské výzdoby je provedena jednoduše. Na architektuře oltáře bylo v průběhu restaurátorského průzkumu pod druhotným hnědozeleným monochromním olejovým nátěrem, kombinovaným s tmavohnědými plochami, zlacením a bíle natřenými postranními sloupy a pilastry nalezeno dosti kompaktně dochované

mramorování v šedomodrých, šedých a okrových valérech různé intenzity. Vnější rám středového obrazu, bohatě zdobený souměrně rozvrženými rokajovými řezbami přitom kombinuje temně červenou se zlacením. Postranní branky a volutově vyklenuté postavce pod postranními sloupy jsou naproti tomu mramorovány v kombinaci středně hnědých, béžových a intenzivněji okrových odstínů. Především na brankách je přitom až překvapivá záměrná nesouměrnost v užití hnědých a okrových barev na protilehlých plochách. Na svatostánku, jehož datace je poněkud sporná (lze jej patrně připsat až první polovině 19. století⁹), byla nalezena kombinace mramorování zeleno-okrového a tmavo-středně hnědého. Tělo menzy bylo černé, doplněné zlaceným rokajovým pásem. Antependium dřevěné s malbou nesouměrného rokaje, lístků a lučních květín.

Vzhledem k míře dochování původní povrchové úpravy, její kvalitě i provizornímu charakteru druhotného nátěru bylo v průběhu restaurování přistoupeno k celkovému sejmutí olejových nátěrů a prezentaci restaurované rokokové vrstvy.

Řezbářská koncepce oltáře, někdy připisovaného mistru Vítovi z Pelhřimova, svědčí o značné erudici svého tvůrce. Upoutává zejména vzdušné pojetí nástavce konstruovaného z vrapované stuhy, ve středu vyvedené do prostoru a po stranách stočené do hluboce prořezaných volut. Voluty jsou položeny na bočních graciálně modelovaných římsách s protaženými cípy, pozůstatcích obvyklého rozečkaného frontonu. Do středního průhledu je umístěna sedící socha Boha Otce v celozlaceném rouchu a s atributem zemské vlády přidržovaným levou rukou, uprostřed stříbřené paprskité záře. Jeho pohled i gesto zdvižené pravé ruky komunikuje s ústředním výjevem oltáře. V horní části retabula dva větší andělé s výraznými zlacenými křídly adorují stříbřenou holubici Ducha svatého. Po stranách ústředního obrazu jsou dvě figury světic v celozlacených rouchách, vpravo sv. Veronika ukazující Kristovu tvář na roušce a vlevo světice bez dochovaného atributu, snad sv. Máří Magdalena.

---

⁹ Můžeme jej snad dát do souvislosti s poslední větší etapou vybavování kaple, která proběhla v první polovině třicátých let 19. století. Jejím pozůstatkem je levý boční oltář sv. Kříže a část predely bočního oltáře sv. Rodiny. Na zadní straně kartuše menzy oltáře sv. Kříže byl nalezen následující tužkou provedený nápis: „Dobrodítelný byla tohoto oltáře Petrolina Kraus, po zemřelém panu Krauzovi, sousedu a mistru provaznický[m]. Stafiroval ho Franz Schwecz dne 20. dubna Leta Paně 1834, toho času byl zde děkanem pan František Machek a měšťanosta v Pelhřimově dne 20. dubna 1834.“

Ikonografický plán tedy jasně zdůrazňuje vázanost mariánského kultu na kult svatotrojiční (vzpomeňme na – v úvodu zmíněný - Křemešník). Výtvarný záměr prezentuje dramatickou chvíli spojení nebe a země skrze utrpení Boží Matky a Božího Syna. Postranní světice svými gesty dokladují vykupitelský charakter Ježíšova pozemského působení.

Pelhřimov – kaple Panny Marie Bolestné
hlavní oltář po restaurování

K restaurování nástěnných maleb a polychromie kamenných prvků v interiéru kostela Narození Panny Marie v Cetvinách

Mgr. Petr Pavelec

Kostel Narození Panny Marie v Cetvinách byl založen v době kolem pol. 14.st. a v následujících staletích opakovaně stavebně upravován.¹⁰ Po celou dobu své existence plnil funkci náboženského centra a architektonické dominanty živé pohraniční obce. Po vysídlení německého obyvatelstva a následné demolici opuštěných domů v 60. letech tuto úlohu ztratil a postupně začal chátrat v důsledku absence pravidelné údržby. Tento proces vyvrcholil zřícením krovu a klenby presbytáře a následným rozsáhlým narušením vnějších i vnitřních stěn kostela.

Po změně politické situace v r. 1989 se podařilo získat na obnovu kostela finanční prostředky ze státního Programu zachrany architektonického dědictví, od církve, dary od někdejších německých obyvatel obce a dotaci z fondu česko-německé budoucnosti. Díky těmto zdrojům byla postupně provedena obnova exteriéru kostela včetně rekonstrukce klenby a zastřešení kněžiště a v r. 2002 byla dokončena druhá etapa restaurování interiéru.¹¹

V době, kdy nebyl kostel řádně zastřešen, došlo v důsledku zatékání, intenzivního vlhnutí a zamrzání interiéru kostela k postupné destrukci zejména mladších omítkových a nátěrových vrstev a následnému obnažení nejstarších středověkých omítek s výjimečně zachovanou malířskou výzdobou stěn i kamenných architektonických prvků. Restaurování proto v podstatě navázalo v bodě, kde skončil destruktivní proces. Během restaurování byly nejdříve sejmuty zbytky nesoudržných mladších omítek a nátěrů a posléze restaurovány středověké omítky s původními malbami. Tam, kde se zachovaly, byly na středověké omítce ponechány a konzervovány fragmenty renesančních a barokních maleb.

Gotické nástěnné malby a polychromie kamenných prvků se zachovaly v kněžišti i pozdně gotickém trojlodí. V kněžišti pokrývá pozdně gotická polychromie

---

¹⁰ F. Kašička, L. Lancinger, Cetviny, kostel Narození Panny Marie, stavebně historický průzkum, Praha 1995, archiv ÚP NPÚ v ČB č. 3084

¹¹ J. Čech a kolektiv, Restaurátorská zpráva, Praha 2002, archiv ÚP NPÚ v ČB

klenební žebra (s výjimkou rekonstruované části) a okenní výklenky. Jedná se o malované červeno šedivé kvádrování a opakující se motiv kytky vyrůstající ze středů kleneb a vrcholů klenebních oblouků.

Na severní stěně kněžiště se zachovaly nástěnné malby představující výjevy ze života blíže neurčené svěťice. Původně to byl patrně rozsáhlejší cyklus legendárních scén, do současnosti se ale zachovaly pouze tři obrazy. Obraz nalevo je značně torzální a nelze jej blíže určit. Prostřední obraz znázorňuje stětí svěťice a na obraze vpravo pohřbívají svěťici andělé. Původně mohl cyklus znázorňovat výjevy ze života

Cetviny – kostel Narození Panny Marie
nástěnné malby na severní straně kněžiště

sv. Kateřiny Alexandrijské, která byla podle legendy sřata mečem a její tělo přenesli andělé na horu Sinaj, kde tamější klášter uchovává její ostatky. Na základě formální analýzy lze tyto malby datovat do doby kolem r. 1400.

O něco později, pravděpodobně někdy během 1. poloviny 15. st. vznikl obraz Madony s dítětem a třemi klečícími postavami, namalovaný nad legendárními výjevy. Blíže určení klečících postav je ale vzhledem k torzálnímu stavu malby problematické. Mohli to být králové a pak by obraz představoval téma Klanění tří králů. Spíše jsou zde ale v prosebných gestech zobrazení donátorů, tj. patroni kostela nebo lidé, kteří se zasloužili o provedení maleb.

Napravo od Madony je obraz, znázorňující sv. Marii Magdalenu a dalšího světce, pravděpodobně sv. Jana Křtitele. Sv. Marii Magdalenu obklopují čtyři andělé, dva ji drží pod rameny a dva pod jejími boky. Světice má sepnuté ruce a je zahalena v dlouhém kožešinovém oděvu. Postava světce se vznáší nad stylizovaným skalnatým terénem a v pozadí výjevu se objevují stromy, přičemž detaily nelze vzhledem

Cetviny – kostel Narození Panny Marie

obraz sv. Jana Křtitele (?) a Pozdvihování sv. Marie Magdaleny v kněžišti

k fragmentárnímu stavu malby rozpoznat. Tento způsob zobrazení, nazývaný Pozdvihování sv. Marie Magdaleny, vychází ze středověké legendy, podle níž světice žila jako poustevnice v horském prostředí třicet let v postu a pokání. Sedmkrát denně se andělé spouštěli na zem a vynášeli ji na nebesa, aby mohla zakusit blaženost, jež je připravena spravedlivým. M. Magdalena bývá zobrazována nahá, zahalená pouze svými dlouhými vlasy, někdy celá porostlá srstí a v jiných případech, jako právě v Cetvinách, v dlouhém kožešinovém oděvu.¹²

---

¹² J. Hall, Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění, Praha 1991, str. 259 - 261

Světec vedle sv. Marie Magdaleny je zobrazen v obdobné pozici. Je oděn do dlouhého kožešinového oděvu, pozdvihují jej čtyři andělé a pátý se vznáší nad jeho hlavou. Důležité je, že světec v pravé ruce přidržuje fragmentárně zachovaný předmět kruhovitěho tvaru. Jedná se patrně o kruhový terč s beránkem, symbolizujícím Krista, což je atribut sv. Jana Křtitele. Tomuto určení odpovídají i další detaily obrazu, zejména kožešinový oděv, v němž je světec obvykle zobrazován. Ikonograficky velmi neobvyklá je ale vlastní scéna pozdvihování, která nemá oporu ve známých textech o životě a smrti sv. Jana Křtitele. Proto bude nutné z ikonografického hlediska tento výjev ještě dále zkoumat. Podle slohových znaků byl obraz sv. J. Křtitele se sv. M. Magdalenou vytvořen současně s legendárním cyklem v době kolem r. 1400, i když i zde jsou určité

pochybnosti, které bude nutné dále vyjasnit.

V trojlodí kostela navazuje stejný systém červeno šedého kvádrování kamenných architektonických článků jako v kněžišti. Obdobné jsou také kytky u svorníků a vrcholů oblouků. Dekorativní systém je mírně obměněn u středního pilíře trojlodí, kde spodní a střední část sloupu zdobí červeno šedivé kosočtverce, přibýly také barevné linky rámuující některé okenní a dveřní otvory a oproti kněžišti zdobí plochy původně bílých stěn a klenebních kápí nepravidelně rozmístěné červené růže a

Polychromie stěn a kamenných článků v interiéru

hvězdice. Na stěně nalevo od vítězného oblouku je v pravidelně ohraničené ploše provedeno pozoruhodné iluzivní mramorování tvořící snad původně pozadí pro oltář, jehož existenci dokládá zachované torzo zděné menzy. Datování polychromie stěn a kamenných prvků je vzhledem k stylové nevyhraněnosti této dekorace problematické. Na základě obecných formálních znaků a zejména podle stavebně historických souvislostí lze soudit, že vznikla pravděpodobně při pozdně gotické úpravě kostela v době kolem r. 1500.

Cetviny – kostel Narození Panny Marie
pohled od východu

Restaurování interiéru kostela bude pokračovat i v r. 2003, kdy by mohlo být dokončeno, pokud se podaří zajistit dostatečné množství finančních prostředků. Dalším výzkumem bude nutné interpretovat dosud ne zcela jasnou ikonografii maleb a malířskou výzdoby

jako celek, ve svém rozsahu a stavu zachování nepochybně zcela jedinečný, zařadit do širších kulturně historických souvislostí.

Němčická archa a její restaurování

PhDr. Ludmila Ouradová

Kostel v Němčicích leží při silnici z Českých Budějovic na Prachatice, asi pět kilometrů od Netolic. Již zdálky přijíždějící žasne nad majestátní gotickou stavbou, která tak málo zapadá do v dnešní době malé vesnice jakou jsou Němčice.

Původní kostel v Němčicích byl postaven již po roce 1240. K jeho zásadní přestavbě však došlo v letech 1385 - 90, kdy bylo postaveno síňové dvoulodí a přistavěn nový presbytář. V letech 1515 - 21 pak došlo k pozdně gotické přestavbě kostela. Pomineme-li některé pozdější stavební úpravy, zůstal kostel v Němčicích v gotické podobě do dnešní doby.¹³ Z období 15. a poč. 16. století se v kostele až do poč. 90. let 20. století dochovaly také dvě gotické movité památky. Byla to korunovaná gotické plastiky Madony z 90. let 15. století, která stála až do této doby na hlavním oltáři a gotická archa z počátku 16. století, do roku 1995 umístěna na boční mense v kostele.

Němčická archa nebývá po stránce umělecké hodnocena příliš vysoko. Již sporadické zmínky v literatuře, které lze spočítat takřka na jedné ruce nás ubezpečují, že po stránce umělecko-historické se nejedná o vrchol pozdně gotického umění. Denkstein V. a Matouš F. v katalogu Jihočeská gotika hodnotí archu takto:

„...Jestliže malíř svinenského oltáře nepřekračuje svým uměním řemeslnou úroveň našeho venkovského malířství, malíř křídel archy v Němčicích zůstává již pod průměrem. Jeho zlidovělá malba, představující na vnitřku oltářních křídel scény ze života P. Marie, na vnějšku pak postavy světic, opakuje stará schémata neuvěřitelně zhrublou formou. Disproporce mezi uměleckou výší řezeb střední části oltáře, hlásící se do doby počátku 16. století a neumělou formou jeho křídel je proto příkrější než u předešlého díla. „¹⁴

---

¹³ Umělecké památky Čech, sv.2, K-O, Praha 1978, str. 461- 462

¹⁴ Denkstein V., Matouš Fr., Jihočeská gotika, Praha 1953, str. 115

Denkstein V. a Matouš F. se domnívali „... že archu vytvořil venkovský malíř, jakých tehdy na českém venkově pracovalo mnoho, jenž lpěl na starém výtvarném řádu, hledícím hluboko do 15. století“.¹⁵

Autoři katalogu Jihočeská gotika považují archu za práci průměrnou až podprůměrnou, která se nedá kvalitou měřit s tím, co produkovaly ostatní končiny země.¹⁶ Přesto je tento gotický oltář jedním z necelé desítky zachovaných v jižních Čechách vedle archy netolické, trhovosvinenské či doudlebské.

Obrazy němčické archy byly patrně vytvořeny, jako v obdobných případech, podle starší předlohy. Jisté paralely se dají nalézt u deskových maleb Křivoklátského oltáře z hradní kaple Křivoklátské, která bývá datována do doby kolem r. 1490 nebo deskové malby s námětem Zvěstování Panny Marie z doby kolem r. 1450, umístěné v Národní galerii v Praze.¹⁷

Přes jistou snahu se autorce článku se nepodařilo najít jedinou zmínku o existenci archy v Němčicích, zaznamenanou v účtech či inventáři němčického kostela. Z dostupných materiálů tedy jednoznačně nevyplývá, zda byl tento křídlový oltář původně skutečně vyroben pro kostel sv. Mikuláše v Němčicích, či byl do tohoto kostela přesunut až v době pozdější.

Němčická archa je ve tvaru vyšší dvoukřídle skříně (rozměry : v - 130cm, predela 32 cm šířka s otevřenými křídly 164 cm)

Tvoří ji zlacený rám s gravírovaným dekorem s motivy listů a květin po obvodě, který dělí i postranní křídla v polovině výšky.

V centrálním prostoru je umístěn dřevěný řezaný reliéf Panny Marie s Ježíškem v náručí, se sv. Kateřinou Alexandrijskou (personifikace moudrosti) a sv. Barborou (personifikace náboženských a světských zbraní státu.). Všechny tři světice sedí a mají koruny na hlavách. Koruny i drapérie jsou zlacené. Pozadí tvoří dekor neogotické šablony, nad hlavami řezba gotických architektonických prvků s řezanými kružbami a oblouky v barvě červenohnědé, zlaté a modré. Dolní část doplňuje gotická řezba na hnědém pozadí. V rámech dvou křídel je zasazeno celkem osm desek malovaných mastnou temperou na světlemodré imprimituře.

---

¹⁵ tamtéž

¹⁶ tamtéž

¹⁷ Pešina J., Jihočeská desková malba, Praha 1976, str. 68 - 69

Vnitřní křídla zobrazují čtyři základní náměty ze života Panny Marie.

Levé vnitřní křídlo zobrazuje v horní části Zvěstování Panny Marie. Dlouhovlasá dívka s rukama zkříženými přes prsa naslouchá archandělovi Gabrielovi. Z horní části proniká k hlavě Panny Marie paprsek s bílou holubicí svatého Ducha.

Pravé vnitřní křídlo zobrazuje v horní části Navštívení Panny Marie - dívka Maria si tiskne ruce s postarší ženou se zavinutou hlavou bílou plachetkou - Alžbětou. V pozadí krajina s rybníkem a lodičkami na způsob gondol. Schématická naivní kopcovitá krajina.

Levé vnitřní křídlo zobrazuje v dolní části Klanění tří králů. Panna Maria s Ježíškem přijímá dary od tří králů ve stylizovaném příbytku.

Pravé vnitřní křídlo zobrazuje v dolní části Korunování Panny Marie. Panna Maria jako světlovlasá dívka klečí, oblečena v zeleném dlouhém plášti, za ní Bůh Otec a Kristus pokládají na její hlavu královskou korunu, nad níž se vznáší holubice - Duch svatý.

Vnější desky zobrazují čtyři světice. Jsou oděné v dlouhých šatech a pláštích z počátku 16. století, většinou s královskými korunami, pozadí tvoří naznačený interiér. Jejich ikonografie není zcela jednoznačná.¹⁸

Na pravé horní desce je spodobněna snad sv. Kateřina Boloňská – královna s lilii, z níž vyrůstá Ježíšek. V dolní části sv. Maří Magdalena s nádobkou v ruce, jako patronka všech kajcníků. Na pravé horní desce sv. Marta s vařečkou, bývá považována za patronku všech hospodyněk. Na dolní levé desce je zobrazena sv. Lucie, patronka čistoty, s krkem probodnutým mečem a mučednickou palmou v levé ruce.

V roce 1995 byl křídlový německý gotický oltář v havarijním stavu. Vysoká vlhkost v objektu a nedostatek jakékoliv preventivní péče v objektu zapříčinily místy až nevratné poškození.

Celá konstrukce archy byla rozsáhle narušena červotočem, tzv. „na perník“. Stav poškození dřevokazným hmyzem byl již tak rozsáhlý, že subtilnější vyčnívající části – ruce světic a Ježíška odpadly. Celistvost zlacených rouch byla narušena velkým množstvím výletových dírek. V dolní části chyběla zlacená profilovaná lišta a na ornamentální řezbě několik detailů. Desková malba na křídlech byla provedena mastnou temperou a na křídlovém podkladu se světle modrou imprimiturou. Měla uvolněnou barevnou i podkladovou vrstvu, na mnoha místech odpadlou na holé dřevo. Malba i s podkladovou vrstvou vlivem vlhkostních změn zcela chyběla. Deska pod malbou byla poškozena rozestupující se trhlinou.¹⁹

Díky pochopení a spolupráce římsko - katolické farnosti v Němčicích (stat. zástupce P. Jos. Sláček Mgr.), pracovníků Památkového ústavu v Č. Budějovicích a především Okresního úřadu v Prachaticích (Ing. Ouroda a Ing. Hrabáková), který v době, kdy jiné okresy na movité památky takřka nepřispívaly, vyčlenil pro záchranu tohoto oltáře téměř sto tisíc korun, bylo možné začít s restaurováním oltáře. Pro tuto záchranou práci byl vybrán restaurátor H. Klouda ak. mal., který měl se záchranou silně poškozených dřevěných polychromovaných plastik mnoho zkušeností a dal se předpokládat výborný výsledek jeho práce.

---

¹⁸ Mareš F. aj. Sedláček v Soupis památek historických a uměleckých v království českém, politický okres prachatický, I., XXXVIII., Praha 1913, obr.144-46

¹⁹ Hronková L., Návrh na restaurování německé archy, 1995, Č. Budějovice, Archiv NPÚ Č. Budějovice

V první fázi byl proveden restaurátorský průzkum oltáře. Při sondáži bylo zjištěno, že rámy křidel a architektura skříně včetně zlacení jsou celkově nově upravovány v r. 1901 restaurátorem Mikešem z Českých Budějovic. Signatura opravy se zachovala na soklu - *RENOV.G.MIKEŠ Č.BUDĚJOVICE 1900*. Sondami byla pod stávající polychromií zjištěna silná křídlová vrstva, která vyrovnává rozsáhlou destrukci ve dřevě. Pod křídlovou vrstvou však nebyla starší polychromie zjištěna. Inkarnáty dřevořezby měly pod stávající polychromií s tmavým lakem souvislý bílý olejový podklad, pod níž byla částečně dochovaná starší hodnotnější polychromie. Na soklu sousoší byla zjištěn též přemalba s novou podkladovou vrstvou. Vnitřní strana zadní desky skříně - pozadí za 3 světlicemi - byla značně uvolněna s částečně odpadanou barevnou vrstvou a křídovým podkladem. Byla vytvořena v r. 1901 při celkové rekonstrukci němčické. Starší vrstva malby nebyla zjištěna. Neogotická konzola byla rovněž uvolněna a dřevo silně „na perník“ narušeno činností dřevokazného hmyzu. Pod polychromií mramorování nebyla jiná vrstva zjištěna, bronz na lištách byl zoxidován. Restaurátorský průzkum potvrdil opravu archy v r. 1900-1, zároveň potvrdil skutečnost, že část rámu je původní, v r. 1900 upravený. Povrch dřevěného rámu byl opatřen světle modrou imprimiturou, stejně jako malby s vrstvou středně hnědého nátěru. V r. 1900 byla již poškozená hnědá vrstva sedřena, nově nakřídována a znovu přetřena červenohnědou barvou, stejně jako celá – tehdy vyměňována zadní část. Z tohoto důvodu jsme se posléze rozhodli zachovat červenohnědý nátěr z r. 1900, který rám a celou zadní část barevně sjednotil.

Rozrušené dřevo bylo nasyceno petrifikačním roztokem. Po vytvrzení dřeva byl z desek malovaných křidel sejmut ztmavlý a zakalený lak. Prasklina ve dřevě na levé horní desce byla vyplněna dřevěnou špánou, defektní rušící místa byla vytmelena křídovým tmelem. Retuš tmelů deskových maleb byla provedena vodou rozpustnou temperou lokální retuší. U reliéfního sousoší centrálního výjevu byla z inkarnátu a soklu odstraněna přemalba s novější podkladovou vrstvou. Zlacená roucha byla vyčištěna. Rušící defekty na inkarnátu a soklu byly zatmeleny a lokálně zaretušovány. Zlato na rámu skříně a rámech vnitřní strany křidel bylo vyčištěno, defekty vytmeleny a zaceleny retuší plátkovým a mušlovým zlatem. Chybějící profilovaná lišta v dolní části skříně a chybějící prvky řezby v horní části byly zrekonstruovány a pozlaceny. Uvolněná barevná vrstva na vnitřní straně zadní desky skříně a chybějící malba dekorativní tapety

byla zrekonstruována vodou rozpustnou temperou. Po osazení jednotlivých dílů archy byly deskové malby křídel opatřeny ochranným damarovým lakem s příměsí včelího vosku. Červenohnědé rámy přední strany křídel a okrové boky křídel, které byly barevně nesourodé, byly zaceleny barevnou lazurou a na závěr opatřeny tenkou voskovou vrstvou. Konzola byla po petrifikaci dřeva konstrukčně zpevněna na zadní straně vysazením nového dřeva. Polychromie mramorování byla čištěna, defekty vytmeleny křídovým tmelem a zaretušovány temperou. Bronzové zoxidované lišty byly vyzlacený. Závěrem byl povrch konzoly opatřen tenkou voskovou konzervační vrstvou.²⁰

Po dokončení restaurování v r. 1996 byla Němčická archa z důvodu bezpečnosti přesunuta z kostela sv. Mikuláše v Němčicích do depozitáře. V r. 2001 byla díky souhlasu P. J. Sláčka, faráře v Němčicích a prachatického vikáře a biskupství českobudějovického zapůjčena do nově instalované kaple Andělů Strážných ve Zlaté Koruně. Tam se tato neprávem opomíjená gotická památka stala alespoň na čas ústředním exponátem a připomíná svou původní funkci a význam.

Alternativní techniky restaurování tapiserií

Mgr. Kateřina Cichrová

V českém prostředí se pro restaurování tapiserií až do poloviny devadesátých let 20. století používala téměř výhradně tzv. „klasická“ metoda dotkávání poškozených partií vazby jehlou. Tato rekonstrukční, esteticky atraktivní, avšak po stránce ekonomické velmi náročná metoda má však podstatný etický nedostatek. Restaurátorské zásahy realizované tímto způsobem jsou téměř nereverzibilní, neboť zasahují velmi razantně do autentické hmoty artefaktu. Pro tapiserie s celoplošně narušenou či výrazně oslabenou vazbou nelze z technických důvodů metodu „klasického“ dotkávání vůbec použít.

---

²⁰ Klouda H, Kloudová M. Restaurátorská zpráva, Němčická archa z majetku FÚ Němčice, okr. Prachovice, 1996, Archiv NPÚ Č. Budějovice

Protože řada renomovaných zahraničních pracovišť praktikuje již delší dobu při restaurování tapiserií jiné, mnohem šetrnější a přitom esteticky přijatelné metody, rozhodla se autorka společně se dvěma soukromými restaurátorkami Radkou Kalabisovou a Vladimírou Lipskou soustředit maximum informací o současných způsobech restaurování tapiserií na špičkových evropských pracovištích. V rámci tříletého grantového projektu MK ČR byly navštíveny restaurátorské dílny v Polsku, Itálii, Velké Británii, Německu, Francii a Švédsku.

Pro hodnocení poznatků z jednotlivých pracovišť bylo zvoleno následující schéma:

1. způsob čištění
2. technologie restaurování : 2.1.materiály
2.2.technika
3. retuše
4. rekonstrukce
5. tolerance ke starším restaurátorským zásahům
6. podšití
7. adjustace
8. reverzibilita
9. výsledný estetický dojem

VELKÁ BRITÁNIE

HAMPTON COURT

Historic Royal Palaces

Textile Conservation Studio

Apartment 37, Lord Chamberlain's Court

Hampton Court Palace

Surrey, UK, KT8 9AU

Tel.: 44-181-781 9811-2

Fax.: 44-181-781 9813

Vedoucí : Jenny Band

Textilní restaurátorské studio vzniklo pro potřeby sbírek královských paláců r. 1900 a zanedlouho poté bylo r. 1912 začleněno do tzv. William Morris Company pod vedením tohoto významného představitele hnutí Arts and Crafts. V souladu s hlavními cíli hnutí, ve snaze o rehabilitaci tradičního řemesla, byly také v počátcích činnosti tohoto studia využívány především rekonstrukční postupy na bázi principů tkalcovských technik - tedy styl velmi podobný tradiční české technologii restaurování tapiserií tzv. dotkáváním jehlou. Postupným vývojem se však studio přihlásilo k nejmodernějším principům restaurátorských praktik, respektujících především stabilizaci autentické hmoty a reverzibilitu.

Studio v současné době zajišťuje restaurování veškerých typů textilií pro královské sbírky a v menší míře také pracuje na zakázkách jiných, především soukromých investorů.

1. V roce 1991 vybudovalo studio svůj vlastní systém na mokré čištění velkoplošných textilií, zvláště tapiserií, v prostoru jednoho ze 40m dlouhých královských skleniků v areálu Hampton Court Palace. Unikátnost zařízení spočívá především v jeho vybavení, které umožňuje mokré čištění velkoplošných textilií bez jakékoli přímé manipulace s artefaktem v průběhu mokrého procesu. Základem systému je bazén z nerezové oceli o rozměrech 6 x 10m, uvnitř něhož je rošt, který je možné hydraulicky zdvihat. Tapiserie je uložena horizontálně na rošt ještě suchá a poté je ponořena s roštem do roztoku s detergentem. Detergent Synperonic N (v nejbližší době bude nahrazen modernizovanou alternativou) je aplikován pomocí pohyblivé lišty s řadou trysek. Mechanické ruční dočist'ování obzvláště ušpiněných míst se provádí z pohyblivé rampy pomocí houbiček. Po aplikaci detergentu se rošt zdvihne a v bazénu se vymění voda za čistou. Tato výměna se provádí 4-6x. Poslední lázni je deionizovaná voda. Rošt s vlhkou tapiserií je opět vyzdvižen a textilie se suší na něm ve vodorovné poloze za pokojové teploty. Proces sušení je urychlován pomocí ventilátorů v prostoru.

Celá operace trvá v závislosti na charakteru textilie mezi 24-36 hodinami.

- 2.1. Jako podkladový materiál se používá pro celoplošné skeletáže hustší lněné plátno střední gramáže. Tam, kde jsou otvory v bordurách, podkládají se jemnou vlněnou

tkaninou, zde barvenou. Pro sešívání „šliců“ se používá polyesterová příze Guttermann. Ke skeletážnímu šití se používá vlněná příze do vlněných částí útku, do hedvábných partií útku se však používají bavlnky DMC. Důvodem tohoto řešení je estetický aspekt, neboť nová hedvábná příze se ve starším originálu příliš leskne. Vlněná příze i podkladová vlněná tkanina na plomby se barví v dílně barvami CIBA.

- 2.2. Pro základní stabilizaci je celoplošně podložená tapiserie prošita vertikálně velmi řídkými předními stehy. Vzdálenost řádek je 6-7cm, délka stehů v rubu 2-2,5cm, zachycení v lícu cca 3mm. Barva příze, užívané na toto prošití, odpovídá barevnosti lícového útku. V případě chybějících osnov se protahují vlněná vlákna z rubu, s volnými konci. Skeletáž v podobě estetické integrace se provádí zadním stehem, který z lícu respektuje rytmus řidší vazby.
3. Retuše se realizují šitou skeletáží výše popsaným způsobem.
4. Povaha poškození tapiserií, restaurovaných v tomto studiu nevyžadovala rozsáhlejší rekonstrukce. Teoreticky jsou zde spíše odmítané a přípustné pouze v případě dostatečně kvalitních srovnávacích podkladů/kartony, paralelní tapiserie/.
5. Starší opravy se v převážné většině odstraňují. Tento problém se však řeší individuálně podle charakteru i kvality oprav. V době naší návštěvy se zde např. restaurovala tapiserie se starými dotkávanými plombami, realizovanými ve studiu ještě v době působení W. Morrise. Plomby, řemeslně velice precizní, jsou v současnosti mnohem pevnější než původní vazba. Bylo rozhodnuto plomby s ohledem na jejich kulturněhistorickou hodnotu ponechat a zafixovat tapiserii celoplošně šitou skeletáží.
6. Jako podšívka se používá bílá bavlněná věba. Je přichycována k podkladové tkanině tapiserie celoplošně v bodech, vertikálně i horizontálně od sebe vzdálených 50 cm. Bodové úchyty jsou velmi uvolněné a tvoří jakousi stopku, která dává materiálu podšívky a skeletované tapiserie pro případ změny pnutí při klimatických výkyvech vůli cca 0,6 cm.

7. Tapiserie se adjustují na VELCRO v horním pásu. Dva pásy 5cm širokého VELCRO se našívají na silný popruh.
8. Všechny zásahy zde prováděné jsou plně reverzibilní, možným odpáráním skeletáží z rubové strany.
9. Míra prováděné estetické integrace je přímo úměrná uměleckohistorické hodnotě restaurovaného artefaktu. U nejcennějších tapiserií je využíváno skeletáže do té míry výtvarně, že výsledný optický efekt je vynikající – estetická integrace je velmi působivá.
U zásahů prováděných spíše konzervačně je však vždy dosaženo jistého vizuálního sjednocení a přes viditelnost zásahu, nepůsobí tento v rámci celku rušivě

BLICKLING HALL

V současné době dílna přesídlila na adresu:

The National Trust Centre for Textile Conservation

Malthouse Barn, the Street, Oulton,

Norwich NR11 6AF

Tel.: 1263 – 735878

e-mail : ahbkam@smtp.ntrust.org.uk

vedoucí : Ksytia Marko

Studio je součástí struktury nezávislé nevládní organizace The National Trust, pro kterou zajišťuje restaurování textilií všech druhů, jako součástí historických interiérů. Tapiserie tvoří významnou součást sbírek NT. Studio pracuje výjimečně také pro soukromé klienty nebo muzea v regionu Norfolk.

1. Méně ušpiněné tapiserie se čistí pouze suchou cestou- vysáváním přes nylonovou síť. Studio nemá vlastní zařízení na mokré čištění, a proto je za tímto účelem využíván systém v Hampton Court nebo ojediněle i v Mechelenu v Belgii (viz zpráva z r.2000).

- 2.1. Jako podkladový materiál pro šitou skeletáž se využívá hustší lněné plátno. Do poškozeného vlněného útku se používá k doplnění vlna, do poškozeného hedvábného útku bavlna /DMC/.
- 2.2. Podkladové plátno se aplikuje ve vertikálních pruzích v šíři tkaniny /90cm/. Jednotlivé pruhy se mírně překrývají a sešívají se až po dokončení restaurování celé tapiserie. Plátno se nejprve rozdělí pomocí vertikálně i horizontálně vytažených nití ve vzdálenosti cca 30cm. V této vyznačené síti procházejí pak pomocné fixační stehy – velmi řídké přední stehy, které se po dokončení práce odstraňují. Pro skeletáž ve formě integrační retuše se používají hustší zadní stehy v řádcích vzdálených mezi 2-3mm. Hustota skeletáže se přizpůsobuje výtvarným aspektům pojednávané partie. V některých případech se skeletáž realizuje šitím, imitujícím plátnovou vazbu, kontury motivů jsou někdy zvýrazněny prošitím stonkovým stehem. Pro větší zpevnění horní partie tapiserie /pruh v šíři 30-40cm/ je tato část celoplošně prošita řádky řídkého předního stehu, vzdálených od sebe 20-25cm a mezi nimi dvěma vertikálními řádky krokvičkového stehu. Krokvičkový steh se uplatňuje především v zeslabených partiích vazby.
3. Výtvarné retuše se dosahují v místech s chybějícím útkem především promyšlenou volbou různě husté skeletáže. Kontury se někdy zdůrazňují prošitím.
4. Možnost rekonstrukcí v místech s chybějící vazbou se teoreticky připouští v případě dostatečně kvalitních podkladů /karton nebo paralelní tapiserie/. V době naší návštěvy byla diskutována možná budoucí spolupráce českých restaurátorek na rekonstrukci chybějících ploch na tapiserii Historie Abrahama Ze zámku Blickling Hall podle kompletní paralelní tapiserie v Hampton Court za pomoci metody tzv. přídavného stávku.
- Chybějící plochy ve vazbě poškozených tapiserií se obvykle podkládají barevně ladící plombou z plátna nebo vlněného rypsu. U přerušného motivu se připouští možný náznak ucelené konturové linie vyšitím. Studio považuje problematiku rekonstrukcí za velmi individuální a otevřenou záležitost a nebrání se různým

formám výtvarných experimentů s využitím textilních technologií /dotkané plomby, vyšití, aplikace/ za předpokladu, že jsou všechny zásahy reverzibilní.

5. Starší opravy se tolerují, pokud nejsou silně výtvarně rušivé nebo nepoškozují autentický materiál.
6. Jako podšívka se využívá bavlněná sypkovina. Podšívka se k tapiserii zachycuje bodově v pružích, které vertikálně po 30cm a horizontálně po 45cm tvoří malé /0,5cm/ záhyby. /Způsob šití podšívky viz schémata na fotografiích/.
7. Tapiserie se adjustují na VELCRO při horním okraji.
8. Všechny popisované zásahy jsou plně reverzibilní- odstranitelné odpáráním z rubu podkladové tkaniny.
9. Jednotlivé restaurátorské realizace působí velmi uceleným dojmem. Z výsledků práce studia je patrné úzké sepětí restaurátorek nejen s restaurovanými artefakty, ale také s interiéry, pro které jsou tapiserie určeny.

NĚMECKO

MNICHOV

Textil Restaurierung Bayerisches Nationalmuseum

Prinzregentstr. 3

80538

Munchen

Tel.: 00- 49-89-21124-257

Fax.: 00-49-89-21124-210

Vedoucí : André Brutillot

Restaurátorská dílna státního muzea pečuje převážně o své velmi početné sbírky tapiserií a zároveň velmi úzce spolupracuje s bavorskou státní památkovou péčí /Bayerische Verwaltung der Staatlichen Schlosser, Garten und Seen/.

1. Znečištěné tapiserie jsou zásadně ošetřovány v belgickém Mechelenu za pomoci aerosolového čistícího zařízení /viz zpráva z r.2000/. Při prohlídce nám byly

prezentovány tapiserie čistěné v Mechelenu vedle jiných exemplářů z téže série, které byly v padesátých letech 20. stol. standardně čistěny mokrou cestou. Rozdíl výsledného efektu je velmi patrný: u standardně čistěných kusů se nedaří důsledně vyčistit partie hedvábných inkarnátů, které zůstávají lehce zašedlé. Naproti tomu tapiserie, čistěné v Mechelenu, mají oživenou barevnou brilanci ve všech partiích. Přímou v dílně se provádí pouze suché čištění vysáváním, především těch kusů, které byly po polovině 20. stol. ošetřeny proti molům pomocí DDT. Čištění probíhá v oddělené místnosti za přísného dodržování hygieny, tzn. v rukavicích, s respirátorem, za použití regulované ventilace.

- 2.1. Jako podkladový materiál pro lokální skeletáže se používá lněné plátno. Šicím materiálem pro pomocné /podpurné / stehy je vždy hedvábí z důvodu vyšší pevnosti a elasticity. Pro skeletáž samotnou se používá bavlna /DMC/. V místě chybějících partií vazby se pro plomby používá vždy hedvábí, neboť se velmi dobře barví, je relativně stálobarevné, je pevné, nezvyšuje citelně hmotnost a má dobré optické vlastnosti v rámci celku.
- 2.2. Plomby se aplikují zásadně lokálně, tzn. v ploše cca 20x20 –20x30cm. Nejprve je plomba přichycena pomocnými delšími předními stehy ve směru útku. Délka těchto proševů je cca 10cm. Partie s poškozeným útkem jsou vertikálně prošívány středně hustým zadním stehem ve vzdálenosti cca 2 mm. Oba způsoby šití se barvou materiálu přizpůsobují tónu poškozeného útku. Oba konce nití zůstávají volné! Je třeba podotknout, že spravovaná sbírka tapisérií nemá žádné těžce poškozené exempláře s velkými plochami chybějící vazby.
3. Optické retuše mají pouze formu barevně přizpůsobených hedvábných plomb. V případě porušeného motivu se připouští možnost naznačení narušené linie na plombě buď malbou nebo vyšitím. Zástupce dílny však toto řešení předkládá pouze jako teoretickou spekulaci, neboť sám by neprováděl ani náznak rekonstrukce linie. Co se týče možného dotkávání chybějících partií útku, je odmítáno, neboť stálobarevnost rekonstrukcí byt' řemeslně kvalitních není zcela jistá a postupem času

se novější zásahy výrazněji prosazují na úkor originálu. Příkladem je řada tapiserií ze sbírek muzea, opravovaná v první polovině 20.století.

4. Rekonstrukce se zásadně neprovádějí.
5. Starší opravy se tolerují, pokud jsou řemeslně kultivované.
6. Tapiserie se podšívá celoplošně sypkovinou, předními stehy /cca 2cm/ systémem tzv. motýlích křídel. Délka vertikálně prošitých linií a jejich vzdálenost od sebe je cca 20cm. Šije se hedvábím a konce se nezapošívají – šití je velmi volné.
1. Tapiserie se adjustují na VELCRO v horní horizontální linii. K hornímu okraji tapiserie je ručně přišitý pruh plátna, přesahující o cca 15cm. Na přesahující část se pak přišívá VELCRO. Tapiserie jsou podloženy po celé ploše deskou, potaženou molinem, která je u spodního okraje odkloněna od stěny asi o 25cm. Tento způsob adjustace se užívá nejen v expozici Bavorského národního muzea, ale také v historických interiérech mnichovské Rezidence.
Osvětlení ve všech prostorech s vystavenými tapiseriemi má pouze 35 luxů!
8. Všechny zásahy jsou plně reverzibilní a snadno odstranitelné, díky nezapošitým koncům šicích nití.
9. Restaurátorské zásahy jsou prováděné s maximální pečlivostí a působí kultivovaně. Jejich charakter je však výrazně konzervační a je tudíž vhodný pro artefakty s nižším stupněm poškození nebo určeným pro muzeální nebo galerijní způsob prezentace. Zásahy maximálně respektují autenticitu artefaktu, avšak nezaručují estetickou integraci v případě výraznějších defektů.

ŠVÉDSKO

Metoda restaurování šitou skeletáží má ve Švédsku nejdelší tradici v rámci evropských zemí. Jejím zakladatelem a systematickým propagátorem byl kurátor sbírek tapiserií Královského paláce ve Stockholmu Johan Bottiger, který zde působil od 90.let 19.století

do poloviny 30.let 20.století. Ve své práci Rad och Ron /Stockholm 1934/ se vyslovil pro nutnost respektování autenticity historických tapiserií při konzervátorských zásazích. Vypracoval metodu fixace šitím na barevně neutrální textilní podklad. Tento styl restaurování tapiserií, nazývaný „neutrální metoda“ je praktikován s určitými jemnými výtvarnými nuancemi ve švédských restaurátorských dílnách dodnes.

Stockholm – sbírky Královského paláce

/Kunliga Husgeradskammarens samlingar/

ve sbírkách je uloženo cca 400 tapiserií, z 16.- 18.století

restaurátorky : Eva Florén

Ingrid Josephson

1. Tapiserie jsou čistěny /pokud to dovolí jejich stav a po předchozím testu stálobarevnosti/ mokrou cestou. Před praním samotným jsou narušené části vazby tapiserie provizorně fixovány šitím na síť. Odstraněny jsou všechny staré záplaty, které by se mohly praním srazit. Ke praní se používá deionizovaná voda a neutrální detergent v nejslabší účinné koncentraci. Teplota vody odpovídá teplotě místnosti. Čistění se provádí ve velké vaně, tzv. pracím stole o rozměrech cca 350x450cm. Tapiserie je rozložena na stůl a ponořena přes noc do roztoku: Poté je nečistota jemně uvolňována za pomoci houbiček a roztok detergentu je několikrát vyměněn /obvykle 2x/. V případě, že rub je také silně znečištěný, provádí se toto mechanické čistění po obrácení tapiserie i na rubové straně. Voda na proplachování je téže teploty jako roztok detergentu. Po propláchnutí /opět většinou 2x/ se přebytečná voda odsaje a tapiserie se nechá vysychat v pokojové teplotě ve vodorovné poloze.

2.1.

2.2. Zpevňování porušených partií vazby se řeší důsledně šitou skeletáží, avšak LOKÁLNĚ. Otvory ve vazbě jsou podkládány lokálními záplatami z vlněného rypsu, který barevně odpovídá převažující barevnosti v poškozené partii kompozice. Tento materiál je dobarvován přímo v dílně barvami CIBA. V případě poškozených

útků se vazba lokálně podkládá záplatou ze lněného plátna střední gramáže. Osnova je k záplatě fixována skeletážním stehem. Ve vlněných partiích se používá vlna obdobné síly a zákrutu jako příze originálu, do hedvábných partií se využívá mercerovaných bavlnek DMC. Výběr barev přízí, užívaných pro skeletáž se snaží respektovat barevnost poškozeného útku.

3. Estetická integrace není při restaurátorském zásahu prioritním aspektem, hlavní důraz se klade na zajištění stability dochovaného autentického materiálu. Restaurátorský zásah nesmí působit vysloveně rušivě, respektují se tedy příslušné valéry vybíraných přízí, avšak bez cílené snahy o optické sjednocení celku.
4. Rekonstrukce je naprosto nepřijatelná, připouští se pouze náznak tvaru či pokračujících linií v rámci šité skeletáže.
5. Starší restaurátorské zásahy jsou respektovány jako součást historie artefaktu. Pouze v případě, kdy jejich materiál či technika mechanicky ohrožují současný stav tapiserie, připouští se jejich odstranění.
6. U většiny restaurovaných tapiserií se ponechává jejich původní podšíť, pomocí širokých pruhů silného plátna /šíře je cca 30cm/, které je rámuje kolem okraje a jsou kladeny rovněž vertikálně ve vzdálenosti asi 90cm. Toto podšíť zabezpečuje rozložení váhy pověšené tapiserie. Pokud není původní podšíť v dobrém stavu, pořizuje se nové stejného systému. Napřed se upevňují vertikální pruhy, posléze okrajové. U vertikálních pruhů se počítá s dostatečným navolněním, zvláště v horní třetině výšky tapiserie - stehy tedy musí být volné. K šití se používá středně hustý přední steh /cca 3-4mm/. Také tento styl šití vychází z původní úpravy tapiserií.
7. Pro adjustaci se používá cca 50cm široký horizontální pruh plátna, fixovaný k hornímu okraji tapiserie. Nahoře a na bocích je plátno přišito předním stehem od horního kraje je ponechán cca 15cm široký tunýlek na protažení ocelové tyče. V této linii jsou v plátně vytvořeny cca 10cm dlouhé vertikální otvory na háčky. Celá další plocha zpevňovacího adjustačního pásu je k tapirii fixována řadami vertikálních

linek předním stehem, které se cikcakovitě střídají /viz kresba/. Adjustace pomocí VELCRO je odmítána s odůvodněním, že příliš namáhá tapiserii při montáži. Při montáži na stěnu pomocí tyče je tapiserie vytahována vzhůru ve vyrovnané poloze.

8. Všechny restaurátorské zásahy jsou plně reverzibilní /odpárání z rubové části podkladu/.
9. Při restaurování tapiserií s chybějícím útkem lze vhodně voleným tónem šicí příze dosáhnout velmi dobrého optického výsledku. Restaurátorský zásah je patrný, avšak jako celek nepůsobí rušivě. Použití rypsových plomb ve vhodném barevném odstínu je velmi pozitivní u malých plošek chybějící vazby /maximálně 5x5cm/. V případě chybějících větších ploch vazby, které jsou podloženy neutrálními rypsovými plombami, jsou tyto zásahy pochopitelně dosti citelně viditelné. Tento styl restaurování je spíše vhodný pro tapiserie jako muzejní exponáty, než pro artefakty určené do historických interiérů.

Zámek Skokloster /ve sbírkách cca 80 tapiserií/

Pod správou Halwylska Museet

Slottbacken 3

S-111 30 Stockholm

Restaurátorka : Kerstin Jonsson

1. Čistění se provádí mokrou cestou ve spolupráci s Královským palácem ve Stockholmu v jejich restaurátorské dílně.

2.1.

- 2.2. Používané materiály i techniky jsou obdobné jako ve sbírkách Královského paláce ve Stockholmu. U starších realizací /cca před 20 lety se při skeletážní fixaci využíval také steh tzv. kladená nitka. V současnosti se dává přednost skeletážnímu stehu, který věrněji imituje plátňovou vazbu.

3. Náznak estetické retuše je prováděn pomocí výše zmíněného skeletážního stehu , při velmi pečlivém výběru valérů užitých přízí.
4. Rekonstrukce chybějících částí vazby se nepřipouští s odůvodněním ztráty autenticity artefaktu.
5. Starší restaurátorské zásahy se respektují jako součást historie artefaktu. K odstraňování se přistupuje pouze v případě, že starší opravy svou strukturou ohrožují stav tapiserie.
6. Tapiserie se opatřují pouze zpevňovacími pruhy plátna, obdobně jako ve sbírkách Královského paláce.
7. Adjustace se provádí opět pomocí širokého horizontálního pruhu plátna /šíře odpovídá cca 1/5 celkové výšky tapiserie/. Plátno je k tapiserii fixováno nahoře a po stranách předním stehem. Celá plocha je pak prošita diagonální sítí předním stehem /rozetupy linií cca 15-20cm/. Nahoře je k plátnu přišit popruh, na němž jsou v rozestupech 6-8cm přichyceny kovové kroužky. Takto vybavená tapiserie se pak zavěšuje na háčky. Výše popsaný způsob adjustace vychází z historického způsobu zavěšování tapiserií, který je na zámku Skokloster doposud zachován. V souladu s maximálním respektováním autenticity celého objektu, včetně drobných technických detailů, pocházejících až ze 17. století, byl vyvinut právě popsaný styl zavěšení tapiserie, který je šetrný k artefaktu a zároveň i tradiční.
8. Restaurátorské zásahy jsou plně reverzibilní Lze je lehce odpárat z rubu podkladu.
9. V případě tapiserií ve sbírkách zámku Skokloster,, jejichž poškození naštěstí nebylo nikdy drastické, je výsledný dojem ze zrestaurovaných artefaktů příznivý. Náznaková retuš působí velmi přirozeně a v celkovém pohledu není v interiéru nápadná. Je také patrný výrazný posun k vyšší estetické kvalitě restaurátorských realizací z posledních let.

FRANCIE

Systematické restaurování tapiserií ve sbírkách veřejně přístupných má ve Francii tradici již od počátku 20. století. Do druhé světové války byla díky tkalcovské tradici prakticky jedinou metodou restaurování tzv. klasická metoda dotkávání. Tento styl práce na velmi vysoké řemeslné i výtvarné úrovni praktikoval především restaurátorský ateliér Bergère. Od 80. let 20. století se restaurátorská praxe postupně přiklání k reversibilním metodám, především k šité skeletáži. Ta je v současné době jedinou přípustnou metodou pro restaurování tapiserií ve státních sbírkách.

CHEVALIER CONSERVATION

64, boulevard de la Mission-Marchand

92400 Courbevoie

Paris-Ouest

Tel.: 01 47 88 41 41

Fax.: 01 47 88 64 52

E-mail: chevalier-conservation@wanadoo.fr

www.chevalier-conservation.com

vedoucí : Pierre Chevalier

hlavní restaurátorka : Violaine Lion

1. Čištění se provádí na speciálním čistícím stole, který využívá aerosolového rozptýlu smáčedel. Obdobně jako v čistícím zařízení firmy de Wit v Belgii, také zde je aplikací aerosolu omezeno na minimum bobtnání vláken. Zařízení bylo vyvinuto firmou Chassitech-Christianem Ferrerem v jižní Francii v součinnosti s dílnou Chevalier. Základem čistícího stolu je nerezová vana o rozměrech 400 x 570cm. Nad stolem se pohybují dvě rampy: jedna pro restaurátory pro případné mechanické zásahy při čišťení nebo sušení a druhá řízená počítačem s lištou, která množstvím drobných trysek rozptýluje aerosolově smáčedla. Dno stolu tvoří jemná nerezová síť, pod níž se pohybuje spodní lišta, napojená na odsávací zařízení. Před samotným čištěním je tapiserie zbavena prachu odsáváním. Na základě analýzy je počítačem naprogramován optimální způsob čištění, tzn. kvalita a koncentrace detergentu, teplota vody, tlak při smáčení, počet opakovaných proplachování, intenzita odsávání vody.

V průběhu celého procesu čištění leží tapiserie na stejném místě ve vodorovné poloze, bez jakékoli manipulace. Pokud to její stav vyžaduje, jsou silně degradované partie provizorně fixovány na síť. Jemné odsávání čistící tekutiny zaručuje limitované promočení /a tedy i bobtnání/ vláken. Vyčištěná tapiserie prosychá při pokojové teplotě na čistícím stole, Vysychání je podpořeno pouze ventilátory nad stolem, nikoli však zvyšováním teploty.

Celý proces je průběžně sledován computerem, napojeným na kameru, která je instalována přímo v čistící liště. Mikrokamera sleduje stav vláken v ošetřované partii. V případě, že jsou zjištěny změny v soudržnosti vláken, je proces čištění pozastaven a jsou dále aplikovány jiné, šetrnější hodnoty /tlak vody, intenzita odsávání/. Díky vybavení mikrokamerou může zákazník sledovat čištění tapiserie přes Internet.

Technické vybavení čistícího zařízení poskytuje maximální šetrnost čištění s optimálním výsledkem.

2.1.

2.2. Restaurování tapiserií se provádí skeletáží na podklad v celé ploše. Jako podkladu se používá řidší seprané lněné plátno, které se provizorně fixuje k tapiserii řídkými předními stehy lněnou přízí ve vertikálních liniích, střídavě mezi sebou /tzv. "motýlí křídla"- viz vyobrazení. Podkladové plátno je navinuté na třetím válci restaurátorského rámu. Pro šitou skeletáž, využívající estetické integrace, se používají dva způsoby:

Pro základní konzervační zajištění, které je finančně i časově méně náročné, je používáno šití kladeným stehem.

Pro výtvarnou integraci se využívá skeletážního šití, které napodobuje plátňovou vazbu. Pokud chybí ve vazbě také osnovy, protahují se kamuflážní osnovy z adekvátní vlněné příze do podkladu. Útky se nahrazují ve vlněných partiích vlněnými přízemi, v hedvábných partiích bavlněnými přízemi DMC.

3. Retuše se realizují napodobením vazby šitou skeletáží, k optimální estetické integraci se využívá množství vhodně volených valérů přízí. V případě otvorů ve

vazbě v monochromních plochách se připouští využití barevně vhodných plomb/vlněný ryps/.

4. Rekonstrukce je přijatelná v případě dostatečných informací, tzn.existence kartonu tapiserie, možnost srovnání jiné verze nebo opakující se detaily, např.na bordurách.
5. Starší opravy se ponechávají,pokud nejsou esteticky rušivé a svým provedením neohrožují stav tapiserie.
6. Restaurovaná tapiserie se podšívá sepraným plátnem, které se fixuje k podkladu řidším předním stehem lněnou přízí v diagonálních čtvercích /cca 30x30cm/.Šití je velmi navolněné.
7. Adjustace je zajištěna pomocí VELCRO. Pásky se přišívají při horním okraji ve dvou 10cm širokých pruzích.
8. Všechny restaurátorské zásahy jsou plně reverzibilní. Lze je jednoduše odstranit odpáráním z rubu podkladu.
9. Výsledný efekt restaurování je velmi příznivý, přirozeně působící. Možnost kombinace několika způsobů skeletáže nabízí využití pro různé typy poškození tapiserií. K začist'ování okrajů se velmi často využívají strojově tkané vlněné rypsové porty, které jsou k dispozici dle objednávky ve velké škále barev i šířek.

Závěrečné zhodnocení:

Výsledky průzkumů a dokumentací jednoznačně potvrzují preferenci šité skeletáže jako technologie optimální pro záchranu historických tapiserií. Tato metoda využívá tradičních technik šití za využití materiálů, odpovídajících původnímu složení tapiserií. Její velkou předností je absolutně plná reverzibilita. Při správné volbě detailní techniky je velmi šetrná a poskytuje tapiserii dostatečné konzervační zajištění. Nashromážděné materiály přesvědčivě vypovídají o široké variabilitě nuancí, kterých lze využít při řešení konkrétních případů. Právě proto, že každá poškozená tapiserie

představuje naprosto individuální technologický otázku estetické integrace, kterou lze využitím různých forem šité skeletáže velmi úspěšně řešit.

Při srovnávání stylu práce v jednotlivých zemích lze vypožorovat určité rozdíly při stanovování restaurátorských priorit. Zatímco pracoviště v Německu a Švédsku dávají přednost prostému konzervačnímu zajištění s důrazem na maximální respektování autenticity artefaktu a jakýkoli rekonstrukční zásah je tedy vyloučený, restaurátoři tapisérií v Polsku, Beneluxu, Itálii, Anglii i Francii začleňují do procesu restaurování také nezbytnou estetickou integraci, jejíž míra je závislá na množství dostupných informací, nezbytných pro kultivované retuše či rekonstrukce.

Seznam základní literatury:

Tapestry Conservation Report, London, 1984

M.Flury-Lemberg: Textil-Konservierung, Bern, 1988, str.75-97

E.Janssens: La conservation et la restauration de tapisseries, katalog Les Fresques Mobiles Du Nord, Antwerpy, 1994, str.27-37

J.Fanon: Nettoyage des tapisseries, L'objet d'art, N.363, Novembre 2001

V.Lion,G.Mocanu: La restauration des deux tapisseries acquises par la Musée national de la Renaissance, katalog Une tapisserie de Bruxelles du XVI.e siècle, Paris, 1992, str. 33-38

F.Joubert : La tapisserie médiévale, Paris, 2002, /komentář o restaurování je připojen u každého katalogového čísla/

S.O.S Wandtapijten , Brussel, 1994, katalog výstavy

E.Florén,I.Josephsson : Konservering av vavda tapeter,Stockholm 1980

K.Marko : Textiles in Trust, London , 1995, str.142-147, 189-191, 195-197

M.Brooks : Textiles Revealed, London 2000

Pozn.: výsledky prvního roku grantu byly publikovány ve Sborníku z konzervátorského a restaurátorského semináře, Č.Budějovice, 2001, str.9-16

Bohatá fotografická a kresebná příloha je k dispozici v NPÚ, územní pracoviště v Č.Budějovicích.

Reinstalace kaple sv. Andělů Strážných v areálu kláštera Zlatá Koruna.

Mgr. Zuzana Vaverková

Jednou z nejvýznamnějších realizací na objektech ve správě SPÚ v roce 2002 bylo slavnostní otevření kaple sv. Andělů Strážných spojené s jejím vysvěcením.

Prostor kaple sv. Andělů Strážných byl v minulých letech využíván jako výstavní prostor pro krátkodobé expozice převážně textového a obrazového charakteru. Byl vybaven nevhodným a prostor degradujícím instalačním a osvětlovacím systémem, poplatným době vzniku.

Kaple byla osvěcena těsně po zrušení kláštera a od té doby již nikdy nesloužila jako liturgický prostor.

Od prvopočátečních úvah nad budoucí instalací kaple byla zcela jasná představa o rehabilitaci původního účelu kaple, včetně jejího opětovného vysvěcení.

Při řešení otázky, jak chápat a nejlépe interpretovat tento unikátní prostor, byly zvažovány dva možné přístupy:

- *Navázat na základní ideu instalace Velkého konventu zaměřenou na prezentaci řádového života cisterciáků na Zlaté Koruně v období působení opata Bohumíra Bylanského v druhé polovině 18. století.*
- *Akcentovat v tomto historicky nejstarším prostoru kláštera období gotiky, jako připomínku historicky, politicky i umělecky nejdůležitějšího období v dějinách zlatokorunského kláštera*

Na rozdíl od náznakové interiérové instalace v prostorách Velkého konventu, kde bylo možné pro prezentaci výše zmíněného období využít nejen částečně dochovaný inventář prostor, ale i dochovaný autentický mobiliář (obrazový cyklus Zlatokorunské školy, knižní fond, ikonografický materiál i ojediněle dochovaný nábytek), pro kapli AS nemáme téměř žádný spolehlivě doložený mobiliář.

Stejně jako pro část Velkého konventu a některých cel, máme k dispozici pouze patrně neúplný výčet předmětů, pořízený při inventarizaci v souvislosti se zrušením kláštera.

Písemné zprávy týkající se mobiliáře obou zrušených kostelů – sv. Markéty a kaple Andělů Strážných - uvádějí pouze neurčitý údaj o tom, že kostelní mobiliář byl použit pro dovybavení farních kostelů v okolí.

Z inventáře kaple AS se dá spolehlivě identifikovat snad jen kazatelna přenesená do klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie (evidentně druhotně posazená na střední pilíř) a torzo hodinového stroje ze zrušené věžičky, pocházející z r. 1722 a uchovávané v mobiliárním fondu Románské komory na SHZ Český Krumlov. Dnes po restaurování je hodinový stroj jedním z exponátů vstupní místnosti ikonografie ve Velkém konventu.

Prostor kaple AS je na rozdíl od většiny místností Velkého konventu i opatství téměř nedotčen velkou barokizační etapou opata Bylanského. Kaple si přes stavební úpravy na počátku 17. století a nevratné destrukční zásahy v průběhu 19. století podržela slohově čistý výraz a je řazena mezi nejkrásnější doklady poklasické gotiky v jižních Čechách.

Po zvážení výše uvedených skutečností, byla nakonec pro prezentaci kaple AS zvolena varianta 2, tedy rehabilitace gotického výrazu kaple. Současně je tak zachována slohová jednota interiéru s exteriérem.

Jedním z cílů uvedených v ideovém záměru bylo upravit kapli tak, aby mohla sloužit nejen jako součást prohlídkové trasy, ale i k liturgickému účelu. Proto bylo nutné ji vybavit odpovídajícím inventářem. Pro přiblížení nejstaršího období existence kláštera byl vybrán kvalitní a cenný materiál, který historicky i esteticky dotváří gotický interiér kaple.

V mobiliárních fondech SPÚ je gotický mobiliář vzácný a většinou je již prezentován v prohlídkových trasách. Proto bylo nutné část vybavení kaple řešit pomocí dlouhodobých zápůjček z fondů vikariátního úřadu v Českém Krumlově a farního kostela v Němčicích. Další mobiliář byl získán nákupem a část vybavení byla zhotovena na zakázku nově podle historických předloh.

Nejdůležitější součástí vybavení kaple je gotický křídlový oltář (tzv. Němčická archa), pro který bylo třeba v prostoru presbytáře instalovat zděnou menzu. Tvar menzy byl převzat z dobového, byl však dlouhodobě uložený v depozitáři, protože kostel sv. Mikuláše v Němčicích nebyl dostatečně zabezpečený proti vloupání.

Pro výzdobu stěn kaple byl zapůjčen cyklus dvanácti deskových obrazů sv. Mučedníků, pocházející z farního kostela Panny Marie v Kájově (tzv. Pilsův oltář).

K dovybavení kaple byly vytipovány a od obecního úřadu odkoupeny vhodné kostelní lavice, vyřazené z návesní kaple v Hracholuskách. Před instalací byly lavice opravené, doplněné chybějící části a konzervačně ošetřené. Interiér dotvářejí další drobné liturgické předměty (kropenka, Krucifix).

Pro osvětlení kaple byla zpracována Studiemi světelné tvorby Praha pod vedením ing. Ladislava Monzera studie osvětlení prostoru, která řeší dispoziční rozvrh a typologii osvětlovacích těles. Podle této studie byly realizovány nástěnné jednoramenné svícny z lité mosazi, vyrobené podle autentické gotické předlohy.

Prostor oltáře je osvětlen skrytými technickými halogenovými reflektory, které podtrhují význam a zdůrazňují plasticitu oltáře.

Vzhledem k vysoké historické i umělecké ceně vystavených exponátů je v prostoru nainstalován zabezpečovací systém, který je v současnosti na vysoké technické úrovni. Jedná se o kombinaci kamerového a záznamového systému. Řada předmětů je zabezpečena individuálně a jiné jsou chráněny světelnou (infračervenou) vícepaprskovou závorou.

Při předrealizačním průzkumu podlahy byla pod topinkovou dlažbou osazena při úpravě kláštera ve čtyřicátých letech 20. století, zjištěna starší, téměř intaktní cihelná podlaha skládaná do obrazových polí. Glazovaná topinková dlažba neumožňovala odpařování vlhkosti, která proto vzlínala do zdiva a narušovala jeho strukturu. Vzhled dlažby byl přijatelný pro původně realizovanou galerijní instalaci, ovšem v rehabilitovaném gotickém interiéru působila cizorodě a degradovala celkový dojem. Proto bylo rozhodnuto tuto dlažbu odstranit. Výsledkem jsou příznivější klimatické podmínky v kapli a harmonický vzhled interiéru.

Výhledově by měla být kaple doplněna vhodným typem věčného světla, případně dalším drobným mobiliářem, který by dotvářel interiéru v duchu koncepce evokující gotiku. Kvalita již instalovaného mobiliáře vyžaduje při doplňování dalšího vybavení v budoucnosti velmi citlivý přístup, aby nedošlo k narušení již získané atmosféry. Výběr bude poměrně obtížný, protože zejména v oboru uměleckých řemesel je pro dané období dochovaný autentický srovnávací materiál vzácný.

Celkové umocnění dojmu z prostoru by v budoucnu podpořila méně analytická prezentace odkrytých fragmentů nástěnných maleb. Současný stav je pozůstatkem restaurátorského přístupu ze 70. let 20. století. Podmínkou pro novou prezentaci nástěnných maleb je důkladný restaurátorský a stavebně historický průzkum.

V souvislosti s novou instalací interiéru nabyl na významu rušivý dojem, který do prostoru vnáší pravoúhlé okno prolomené v horní části novodobého přístavku na místě původního závěru. Nad gotickým oltářem působí pravoúhlé okno velmi nesourodě a proto by bylo vhodné zvážit možnosti jak tyto nepříznivé dojmy zmírnit.

Máchova vila v Bechyni

Mgr. Pavel Dvořák

V letech 1902 – 1903 proběhla na nároží třídy Libušina s cestou vedoucí do údolí řeky Lužnice přestavba letního sídla Vendelína Máchy. Autorem byl významný architekt a zakladatel tzv. české moderny Jan Kotěra²¹.

Vila stylovým pojetím náleží do období tzv. rostlinné secese. V tomto období vznikly další dvě Kotěrovy pražské stavby inspirované vlivy anglického rodinného domu a lidovou architekturou²². Časově souvisejí se stavbou Máchovy vily. Je to Trmalova vila ve Strašnicích z let 1902 (1901?) – 1903 a rodinný dům sochaře Stanislava Suchardy v Bubenči z let 1905 – 1907. Současně vznikající Trmalova a Máchova vila jsou odlišného charakteru. Trmalova vila je typově řazena k české chalupě, na Máchově vile jsou výrazněji uplatněny vlivy architektury anglického rodinného domu.

Objekt prošel výraznými změnami po roce 1950, kdy byla vila adaptována pro pionýrský dům a v roce 1994 pro zdravotní pojišťovnu Ministerstva vnitra České republiky. Poslední úpravy v interiéru proběhly v roce 1994. Hotel Jupiter slouží společně se sousedním vilovým domem Přemyslovka i jako zdravotnické zařízení pro ambulantní rehabilitační péči.

---

²¹ Jan Kotěra se narodil Brně a žil v letech 1871 – 1923. Je žákem předního vídeňského teoretika a architekta Otty Wágnera. Konečná architektonická forma je v důsledku souhrnem tří činitelů: účelnosti, konstrukce a místa. Teoretické úvahy Otto Wágnera o moderním slohu a architektuře se opírají především o myšlenky německého teoretika a architekta Gottfrieda Sempera (1803 – 1879) soustředěné do jeho hlavního díla *Der Stil*.

²² řada architektů této doby byla inspirována Národopisnou výstavou, která proběhla v roce 1895 v Praze. Z vystavených exponátů měla výraznou odezvu česká chalupa od Jana Emanuela Kouly.

Patrový dům Máchovy vily čp. 188 (vila Vlasta) stojí společně s vilovým domem Přemyslovka čp. 189 na mírném terasovitě se sklánějícím skalním výběžku. Severovýchodně v ohybu mezi svahy stojí lázeňský areál. Na protilehlé straně cesty pokračuje v rozšiřující se planině komplex pravidelně založené vilové čtvrti (Křížíkova kolonie).

Bechyně – Kotěrova vila čp. 188
Stav z roku 1904 – pohled od jihovýchodu

Disposiční řešení:

Směrem k hlavní cestě do města byla orientována část přízemí s fasádou v secesní úpravě. Domek byl v interiéru komunikačně propojen s vilou a sloužil jako zázemí s bydlením pro služebnictvo. Pro majitele byla postavena hlavní obytná část směrem k jihu do zahrady.

V přízemí se samostatným vstupem od východu byla schodišťová hala (předsíň) spojující přízemí s patrem. Z haly vedl vstup do jídelny proti hlavnímu vstupu. Vpravo byl potom vstup do předsíně s kuchyněmi a vlevo do knihovny. Z pódia se scházelo do lodgie (verandy) do zahrady. V knihovně byl samostatný prostor se sezením u krbu. Západně, v rohu pod oknem byl prostor pro hudební produkci (z pódia vedl též druhý vstup jídelny). U východní stěny bylo sezení u krbu, s knihovnami po stranách (skříně byly uspořádány do písmene „U“ otevřené do sálu). Na patře, nad knihovnou loggií byl salon a dvě ložnice oddělené chodbou, při schodišti haly šatna.

Bývalá knihovna, nyní jídelna s kavárnou

V prostoru původní vily zůstalo zachováno:

Schodišťová hala. V souvislosti s dispozičními změnami zde bylo vestavěno nové dřevěné schodiště spojující podlaží až do úrovně podkroví. To bylo spojeno se zásahy do původního *trámového stropu* v původní hale. Pozůstatky tohoto stropu jsou dochovány u schodiště v přízemí a na patře. Tvoří podhled, členěný do jednotlivých jako kazety. Strop částečně pokračuje do bývalé knihovny (zde prochází k okrajům prostory u krbu).

Knihovna, nynější kavárna s jídelnou - prostor je zachován, stejně jako původní štuková výzdoba. Strop je opatřen *zrcadly*, jejichž rámy jsou provedeny v historizujícím tvarosloví. V ústředním prostoru zrcadla vystupují z rámu nad úroveň základní plochy, ve vedlejším prostoru s posezením u krbu zrcadla ustupují dovnitř, pod úroveň základní plochy.

Kachlový krb (resp. krbová kamna) v knihovně u východní obvodové stěny. Je umístěn v půlkruhově se částečně uzavírající nice a dochován včetně výplní s dvířky u ohniště. Jako výtvarný prvek se na krbu mimo jiné uplatňuje *motiv vlny* v místech říms.

Motiv vlny je rovněž uplatněn nad projmutou *hranou průvlaku*, mezi pilíři vymezujícími prostor sezení u krbu.

Nově položené prkenné podlahy knihovny jsou položeny ve dvou výškových úrovních a jsou spojeny dřevěným, jednoramenným schodištěm.

Loggie je nyní uzavřena jednodílnými výplněmi v dřevěných rámech. Rovný strop je opatřen šesti *zrcadly* rámovanými do *kazet*. Zrcadla jsou v geometricky tvarovaných, vrstvených rámech odsazena vně základní plochy a opakují rovný a segmentový půdorys loggie. Rohy zrcadel jsou pravoúhle vybrány, stejně jako v hlavní místnosti knihovny. Podlaha je přeložena teracovou dlažbou z dlaždic čtvercového formátu. Pět *pilířů* je na vnitřní straně, v místě hlavice opatřeno v omítce výtvarně rytou linkou, s plasticky provedenými kartušemi a trojlistem a tvoří tak souvislý *vlys* v úrovni hlavice klasického sloupu. Po obou stranách pilířů jej doplňují plasticky provedené štukové *voluty*.

Nynější sál, původně jídelna je na patře. Obvodová stěna s okny do zahrady tvarem opakuje půdorys loggie přizemí. *Štukový rám* na stropu je geometricky tvarovaný, *vrstvený* a prochází v původním obvodu místnosti. Není však členěn do *kazet* jako v loggii.

Podkroví. Krov je ze dvou třetin zastavěn. Pohledově patrné krokve jsou zřejmě původní.

Exterier:

Střechy. Nad hlavní částí objektu je sedlová střecha s polovalbami, se sedlovou stříškou nad bočním východním štítem a s valbovou stříškou nad západní fasádou.

Fasády a vstupy do objektu.

Do členění fasád se promítá provozní, prostorové členění interiérů.

Jižní fasáda je osově symetricky rozvržena. Je spojena se zahradou loggií rozdělenou pilíři do čtyř polí, která jsou rámována v částečně předsazených bočních stěnách, jež ustupují k fasádě pod úroveň předsazeného štítu na profilovaných stropních trámech. Vnitřní plocha je tvarována v segmentovém půdorysu loggie a ustupuje shodně s hranou bočních stěn pod štít s původními okny po čtyřech osách. Štít s hrázděním je ukončen předsazenou půlvalbou stříškou (tzv.kabřinec), pod níž prochází pásové okno přisvětlující sál. Nad loggií prochází vlys tažený v lince.

Loggie je nyní uzavřena příčkami s výplněmi.

Hlavní štít do zahrady (nad logií)

Severní fasáda se vstupem z ulice Libušina je svisle symetricky dělena do pěti okenních os na patře a do třech v podkroví. Nynější domovní vstup tvoří druhou osu zleva.

Východní fasáda je s původním vstupem. V místě schodišťové haly vystupuje rizalit ukončený trojúhelným hrázděným štítem. V úrovni mezipatra je prostor původní haly prosvětlen čtyřdílným, segmentově ukončeným okenním otvorem profilovaným v odstupňovaných hranách. Vlevo od vstupu ustupuje k fasádě rizalit se sociálním

zázemím. V místě krbu v bývalé knihovně vystupuje po výšce fasády zužující se pás režného zdiva a omítky tvořící rizalit, jenž opakuje průběh komínového tělesa.

Západní fasáda. V místě knihovny jsou dvě pravidelně rozmístěná okna s nadokenními římsami. V ose levého okenního otvoru je v úrovni patra osazeno zdvojené okno v rozměrech okna pod ním. Vpravo na stěně je emblém se slunečními hodinami s letopočtem a názvem vily. V místě zázemí s nynější kuchyní je arkýř s oknem. Ze tří oken, rozvržených v pravidelném odstupu vlevo od arkýře jsou otevřena dvě (levé krajní je uzavřeno). Na nastavované části patra je opakován rytmus původních tří okenních os s čtverhranným okénkem nad osou s loggií.

Soupis jednotlivých prvků interieru.

Vedle zmíněných krbových kamen jsou zde dochovány tyto umělecké řemeslné prvky a výzdoba :

- Části trámového stropu v přízemí

a) se záklopem o třech polích u schodiště a dva samostatné trámy (stropnice) v zádveří bývalé knihovny v pokračování stropu na domovní chodbě

b) v bývalé hale u schodiště na obou patrech po dvou trámech. Dále krov a zbývající část podkroví.

- Dveře (s výplněmi a kováním)

a) jedny rámové dvoukřídlé zdvojené (ven a dovnitř otevíravé) s plnými a pro-

Trámový strop v přízemí

sklenými výplněmi a s nadsvětlíkem, umístěné při terase ve vstupu z verandy (původně loggie) do interieru do bývalé knihovny

b) jedny jednokřídlé, osazené vlevo za vstupem z domovní chodby do bývalé knihovny (WC v zádveři)

c) troje dvoukřídlé dveře s plnými a prosklenými výplněmi vlevo od výstupu ze schodiště (vstupy do původních ložnic a salónu) na patře a jedny s plnými výplněmi v přízemí, při vstupu z nynější kavárny do obsluhy jídel (původně jídelna).

- Okna (s kováním)

rámová dvoukřídlá, dovnitř otevíravá, s kováním a s parapetními deskami - čtyři na jižní fasádě, v salonku na patře a dvoje na západní fasádě, v přízemí nynější kuchyně.

Výtvarná výzdoba

Krbová kamna s nikou, v omítce ryté vlysy kolem hlavic pilířů na fasádách, voluty po stranách pilířů v loggii, štuková výzdoba stropů, krb, ostění oken.

Na exteriéru je kromě výzdoby fasád zachován vjezd s částečně dochovanými pilířky dvoukřídlé brány (z chodníku třídy Libušina).

Částečně jsou pohledově patrné kamenné schodišťové stupně náležící ke schodišti vedoucí do původně otevřené loggie.

Hodnocení památky:

Lze konstatovat, že úpravy z 50. let a následující změny se projeví negativně jak na exteriéru tak v interieru. Přízemní část u hlavní silnice Libušská byla přestavěna a navýšena na patro. Na střeších byla přeložena původní pálená bobrovková krytina za nynější betonovou a osazeny vikýře. Se změnami provozu došlo k dispozičním změnám jednotlivým místnostem a k půdní vestavbě, spojené s vložením nového dřevěného schodiště do haly.

V celistvosti je nejlépe dochována místnost původní knihovny, nynější jídelny s loggií s původní štukovou výzdobou a krbem ve výklenku a dveřmi.

Na exteriéru je v části vily dochováno původní členění fasád odpovídající vnitřnímu uspořádání místností, jejich vybavení, včetně loggie se schodištěm do zahrady.

Cenné jsou dochované truhlářské prvky s původním kováním.

Dochovaná vila je významnou památkou z období české moderny na počátku 20.století. Je žádoucí její restituace podle archivní dokumentace a dochovaných řemeslných, výtvarných prvků, maleb.

Vila čp. 543 na jižním okraji Křižíkovy čtvrti.

Podle návrhu Jana Kotěry kolem r. 1926

Výběr z literatury:

Benešová Marie - Jan Kotěra a jeho doba, SNKLU nakl. Novotný Praha 1958

Šlapeta Vladimír - Jan Kotěra 1871 – 1923 zakladatel moderní české architektury (koncepte publikace s texty Daniely Karasové, Petra Krajčího, Radmily Kreuzziegerové a dalších) Kant Obecní dům Praha 2001 19.12 – 24.3.2003 (sborník z konference)

Vybíral Jindřich - Století dědiců a zakladatelů - architektura jižních Čech v období historismu, Argo Praha 1999

archivy :

Archiv stavebního odboru MěÚ v Bechyni

Národní technické muzeum v Praze

Českobudějovické trámové stropy na zámku Hluboká

Mgr. Martin Gaži

Jihočeské rezidenční sídlo Schwarzenbergů bylo sice přestavěno do své nynější podoby již na počátku 70. let 19. století (na okraj poznamenejme, že Jindřich Vybíral tuto akci nazval “ústředním příběhem jihočeské architektury 19. století”²³), stavební činnost však slavnostním osazením “závěrečného kamene”, jež bylo provedeno 19. července 1871, rozhodně nekončila. Stavební kancelář i v následujících desetiletích průběžně řešila stavební úpravy vyvolané snahou udržet krok se stále se zvyšujícími technickými nároky luxusního prostoru k bydlení (zázemí včetně kuchyně, ohřevu vody, větrání, výtahů aj.²⁴) a proměnami dobového vkusu v rámci permanentního estetického dotváření interiérů reprezentačních i osobních. Do druhé kategorie aktivit spadalo shromažďování uměleckých a umělecko-řemeslných sbírek movitého i nemovitého charakteru, jež byly na Hlubokou přemísťovány z ostatních schwarzenberských sídel, byly na zakázku zhotovovány nebo při různých vhodných příležitostech nakupovány. Po stránce stavební náročnosti patřilo k bezesporu nejsložitějším akcím osazování historických trámových stropů, jež byly přenášeny z jiných objektů procházejících v dané době radikálnějšími přestavbami.

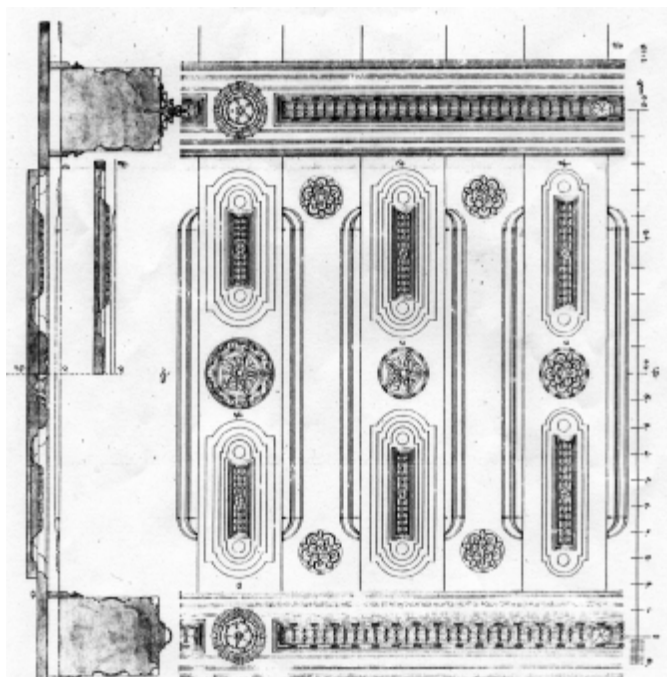
V dosavadní literatuře se v této souvislosti většinou hovoří o vyřezávaném stropu ve velké knihovně, který si Johann Adolf II. ze Schwarzenbergu a jeho choť

---

²³ **Jindřich Vybíral**, Století dědiců a zakladatelů. Architektura jižních Čech v období historismu, Praha 1999, s. 25.

²⁴ K postupnému technickému zvelebování v letech 1906-1913 blíže kupř. **Kateřina Cichrová**, Obnova zámecké kuchyně v Hluboké nad Vltavou, Památkový ústav v Českých Budějovicích. Výroční zpráva 2000, České Budějovice 2001, s. 143 – 148 a **Martin Gaži**, Výtahy na zámku Hluboká, Památkový ústav v Českých Budějovicích. Výroční zpráva 1999, České Budějovice 2000, s. 102 – 107.

Eleonora nechali na Hlubokou převést z původního bavorského rodového sídla Schwarzenberg již krátce po r. 1847.²⁵ Pokud tomu tak vskutku bylo, a otazník musíme několikrát podtrhnout²⁶, využití historických částí stropu a jejich – dnes jen těžko rozlišitelné - zakomponování do nově vytvořeného celku se stalo součástí stavebně-řezbářské “kampaně”, prováděné pod vedením mistrů Johanna Wondruschky a Johanna

Nákres stropu v jídelně zámku Hluboká, detail

Ptaka dle návrhů architekta Franze Beera.²⁷

Po převzetí zámku a panství novým vládařem Adolfem Josefem ze Schwarzenbergu a jeho ženou Idou roz. z Liechtensteinu, jež proběhlo roku 1888, je v úpravách interiéru patrné pokračování v akcentu na interiérové uplatnění “starožitných” před-

mětů v jejich původním materiálu a s alespoň částečným respektem k formě původního řemeslného zpracování. Vzhledem k celostní koncepci vybavení sídla se vždy jednalo o vsazení ozvláštňujícího prvku do jasně “předdefinovaného” celku.

²⁵ Srov. **Jiří Kostka – Jiří Vondra**, Hluboká. Státní zámek a památky v okolí, Praha 1969, s. 27, 32; **Marie Pospíšilová**, Státní zámek Hluboká nad Vltavou. Průvodcovský text, KSSPPJH České Budějovice 1980, s. 35; **Jiří Kuthan**, Zámek Hluboká nad Vltavou. Romantická rezidence knížecího rodu Schwarzenbergů, České Budějovice 1991, [s. 14].

²⁶ Prozatím nejpečlivěji zpracovaná studie všímající si postupu hlubocké stavby se o přenesení stropu vůbec nezmiňuje (**J. Vybíral**, c.d., s. 46-53, 64)!

²⁷ Tamtéž, s. 46-47, návrh a realizace stropu malé jídelny s. 62, obr. č. 33, 34.

Právě tímto způsobem využil roku 1908 pražský architekt Jan Koula historický strop při novorenesanční přestavbě velké jídelny. Dosavadní literatura si s ním však příliš neví rady a většinou uvádí dvě alternativy jeho provenience: českokrumlovský zámek (patrně pro nepřehlédnutelné motivy rozet, automatizovaně spojovaných s Rožmberky) či českobudějovický měšťanský dům.²⁸ Obširný dopis, sumarizující většinu akcí souvisejících jak s chystanými, tak realizovanými akcemi transferů stropů do hlubockých interiérů, jenž roku 1920 sepsal zástupce hlubocké stavební sekce Bohumil Dědek, jasně svědčí pro druhou z těchto alternativ.²⁹ Tzv. Rothův strop byl v roce 1908 zakoupen od českobudějovického “učitele měšťanských škol p. Watzla ... z domu druhdy Haaseova” a cena byla stanovena na 4.700 korun. Původní místo stropu tedy nalézáme v domě č. 249/30 na rohu ulic Krajinská a Hroznová (pramen uvádí mírně zavádějící určení Krajinská třída čp. 149), jenž byl na přelomu 19. a 20. století v držení městského radního, předsedy několika spolků a chemika Josefa Haase (1827-1908) a jeho choti Veroniky (1828-1902), známé filantropky a zakladatelky českobudějovické dívčí školy. Po Haasově smrti došlo v objektu k zásadním stavebním úpravám, jejichž plodem bylo zvýšení hmoty obvodových zdí o jedno podlaží a s ním související přenesení unikátně zdobeného stropu. Dle Dědkova zjištění byl strop zhotoven r. 1642 tehdejším majitelem domu, řezbářem Ondřejem Rothem a upravován (dle nápisu objeveného při tehdejší demontáži) v roce 1722 jedním z dalších majitelů, mydlářem Matyášem Hasslingerem. Strop byl “bohatě řezbami zdoben a polychromován”, B. Dědek přiložil podrobný nákres tvarosloví jeho dekoru.³⁰ Úpravu stropu pro potřebu konkrétního hlubockého interiéru, včetně doplnění chybějících řezeb a sjednocení nově provedenou povrchovou úpravou provedl ihned po osazení umělecký řezbář Antonín Bubeníček. V současné době je strop nesen jedenácti nosnými trámy. Některé řezbářské finesy tohoto výjimečného uměleckořemeslného díla byly v replice užity i na nově zhotoveném obložení stěn, což svědčí o důrazu, který architekt při přestavbě jídelny na strop kladl. Koncepce výzdoby

---

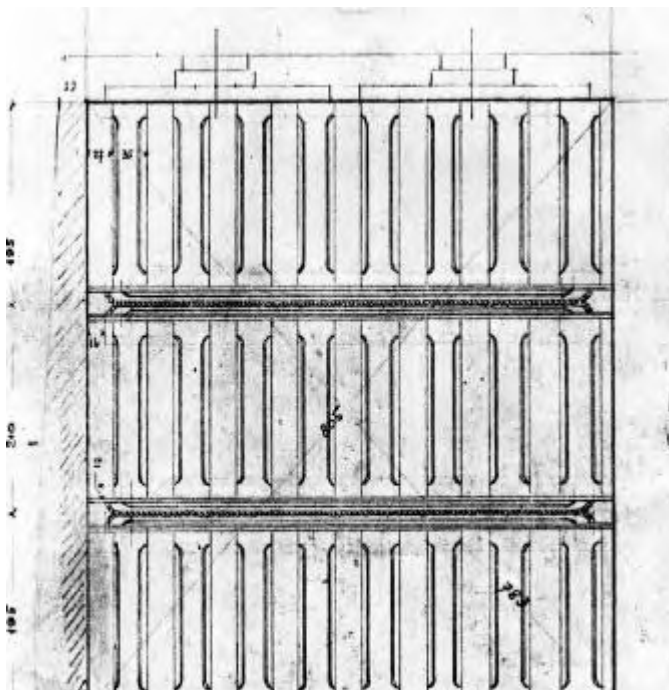
²⁸ J. Kuthan, c.d. s. 14; M. Pospíšilová, Zámek, s. 32; tatáž, Hluboká, Praha 1993, [s. 16].

²⁹ SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond Schwarzenberská stavební správa, 5d, karton č. 114, dopis Schwarzenberské stavební sekce v Hluboké generálnímu ředitelství, Hluboká 22.6. 1920, podepsán Ing. B. Dědek. Pokud nebude uvedeno jinak, citace v následujícím textu pocházejí právě z tohoto pramene.

³⁰ Tamtéž, nákres Speisesaal-Decke des Schlosses Frauenberg: Detail des alten mittleren Feldes, b.d., viz. obr. A.

tedy stropem nebyla pouze “doplněna”, přenesené dílo se stalo jejím základem a výchozím bodem.

K roku 1908 je dochován ještě jeden archivní pramen, k němu však chybí bližší písemná verifikace. Jedná se o skicy stavitele Jana Sedláčka, na nichž je možno vidět dva blíže nespecifikované českobudějovické stropy - místní určení vyplývá z popisku “Budweiser Situation” - poměrně jednoduchého typu (záklap patrně dvojité, bez výzdoby, čtyři nosné

Nákres stropu z českobudějovického domu

v Plachého ul. čp. 13, detail

trámy s výžlabkovitým sražením hran a oboustrannými náběhy), k nimž jsou připojeny návrhy využití v šesti různých partiích hlubokého zámku.³¹

K realizace nedošlo, ani v jedné z nich stropní konstrukci obdobného typu nenalzáme.

Další stavební akce spojená s přenesením

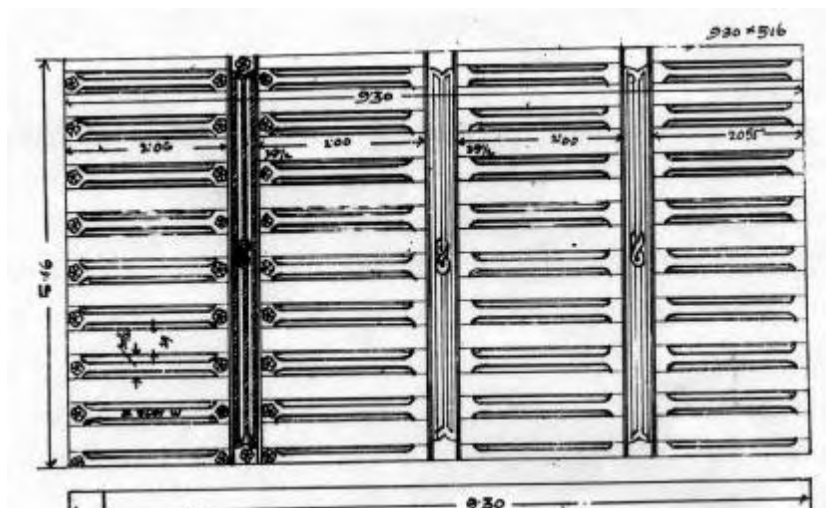
historického trámo-

vého stropu z Českých Budějovic byla realizována v roce 1911. Dle B. Dědka se jednalo

³¹ Tamtéž, náčrtek bez názvu datovaný a signovaný 1.5. 1908, J. Sedláček. Rozměry stropu v původní situaci: 9,80 x 5,90 a 9,80 x 2,80 m; rozpis navrhovaných prostorů: “Gastzimmer ober der Bibliothek” o rozměrech 5,95 x 5,70, 5,95 x 6,20 a 5,95 x 4,60 m; “Cardinal-Gang No 1, 2, 3” o rozměrech 6,40 x 4,40 m, 6,40 x 3,25 a 6,40 x 3,65 m; “Podskaler Gang No 3, 4” o rozměrech 6,30 x 6,10 a 6,30 x 3,60 m; “Podskaler Gang No 5, 6” o rozměrech 6,20 x 6,75 a 6,20 x 6,15 m; “Paar-Wohnung: diener – n. Comtessen – Zimmer” o rozměrech 4,60 x 3,00 a 5,90 x 3,12 m; “2. grünes Zimmer” o rozměrech 3,05 x 8,45 m.

o “podobný, ovšem mnohem jednodušejí vyřezávaný renaissanční strůpek” o rozměrech 6,05 x 5,16 m, převezeny ze zbouraného “domu páně Tůmova” v Plachého ulici čp. 13 (dnes je na tomto místě novorenesančně pojatá přestavba spojující parcely domů č. 261/13, 262/15 a 263/17). Strop byl zakoupen od budějovického stavitele “J. Stepana” (jde o Johanna Stephana /1882-1942/) za “fakticky poměrně nepatrný obnos K. 250”. Dle nákresu se jednalo o strop nesený dvěma trámy s profilovanými hranami a řezaným motivem šroubovice na spodní hraně tvořený dvojitým překládaným záklopem (na hranách spodního záklopu též jednoduchá profilace s oblými náběhy).³² Dle Dědkovy informace byl užit “v jednom z pokojů zámeckých druhého patra”. Po konfrontaci se současným stavem zjišťujeme³³, že se jedná o místnost lok.č. 235, v níž je v současné době umístěn depozitář textilií. Rozměry i skladba stropu odpovídají Dědkově nákresu. Místnost pro strop byla tedy v tomto případě vybrána zcela účelově, na základě jediného kritéria, jímž byly rozměry.

Nákres stropu z českobudějovické domu na náměstí č. 91/29, detail

³² Tamtéž, nákres Alterthümliche Holzdecke im Hause d. H. Tůma Budweis Plachý gasse No C 13, viz. obr. B.

³³ Za pomoc při identifikaci stropu děkuji Ivaně Troupové, správce hlubockých depozitářů.

Zprávy o tom, že hlubocký kníže projevuje zájem o staré stropní konstrukce se mezi českobudějovickými měšťany jistě netajily. Snad proto již na počátku roku 1912 zdejší obchodník Brandner hlubocké stavební kanceláři nabídl další “podobný, řezbami poněkud bohatší” renesanční dvojstrop o rozměrech 5,16 x 9,30 m a 2,80 x 9,30. Jeho dvojitý překládaný záklop (spodní záklopové fošny s řezaným oblým žlábkovaným okosem s náběhy a postranními dvojicemi rozet) byl nesen třemi trámy na spodní straně žlábkované s oblými náběhy, v středech zdobených řezbou uzlu a při zhlavích rozetami.³⁴ Strop byl na boku jednoho z trámů signován a datován “M 1675 W” a pocházel z domu na náměstí č. 91/29 vedle neoslohového paláce Včela (dnes součástí Grandhotelu Zvon). Přenesení však realizováno nebylo, dle Dědkových slov: “Jeho Jasnost tehdy nabídku odmítl”.

Poslední archivně zaznamenané jednání související s přenesením stropu se odehrálo v roce 1920. V dubnu toho roku nabídl českobudějovický stavitel Jakob Stabernak (1847-1932) schwarzenberské stavební sekci trámový strop, odstraněný ještě v předválečné době z měšťanského domu v Krajinské ulici, na jehož místě byla v prosinci 1913 otevřena rozložitá budova Městské spořitelny (dnes Komerční banka, č. 248/15). J. Stabernak se na tomto projektu podílel jako jeden ze stavitelů a demontovaný strop tehdy nechal odvézt do “tesařské ohrady stavitele Mojžíše” v Rudolfovské ulici. Po válce vznikl mezi spořitelním výborem spor, náleží-li strop spolu s ostatním vybouraným materiálem staviteli či objednavateli prací. To však – zdá se - nijak nebránilo Stabernakově nabídce. B. Dědek strop popisoval jako renesanční, o rozměrech 10,30 x 7,18 m, nesený pěti “masivními profilovanými a řezbami zdobenými trámy profilu 31 x 40 cm” a sestávající z fošnových profilovaných záklopů o šíři 29 cm a síle 13 cm. Vzhledem k dobovému vnímání estetiky starých předmětů je zaznamenáníhodné, že citlivě vnímal hodnotu jeho povrchové patiny (“nabyl stářím pěkné starobylé temně hnědé barvy”). Na boku jednoho z trámů B. Dědek našel pamětní nápis připomínající největší městský požár: “Anno 1641 den Dak vor Jakobi sein hie obkeprun 217 Haus” (tj. “Den před sv. Jakubem roku 1641 zde vyhořelo 217 domů”). Stavební sekce o nabídce informovala generální ředitelství, vyjádřila ovšem pochybnost o ceně, která byla

---

³⁴ SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond Schwarzenberská stavební správa, 5d, karton č. 114, Skizze des holz. d. im Hause ... neb. d. “Biene”, 23.2. 1912 D. [Bohumil Dědek], viz. obr. C.

Stabernakem požadována (12.000,-Kč), i o průchodnosti v “konzervátorských kruzích”.³⁵ Ing. Dědek tedy dostal za úkol zpracovat možnosti využití v areálu zámku a cenové srovnání. Zahrnul je do dopisu, z něhož zde nejčastěji citujeme. Jeho stanovisko zásadním způsobem přispělo k zamítnutí celé akce, a to jak z důvodů finančních, tak prostorových. Z přepočtu předválečné cenové hladiny na aktuální úroveň vyvodil maximální částku v rozmezí 7.500 – 8.000 Kč, což bylo o třetinu méně, než zněla nabídka prodávajícího. K celkové sumě připočetl další náklady při osazení stropu ve výši 6.000,- Kč. “Tak, jak strop je, nehodí se do žádné místnosti zámecké”, jedinou možnost využití tak viděl v dámském salonu bytu Nádherných ve druhém poschodí (Damensalon der Prachappartementes), který mohl při rozměrech necelých 8 x 8 m ovšem pojmout jen tři pole ze čtyř nabízených. Vzhledem ke stávajícímu umístění gobelínů by navíc nešlo snížit výšku místnosti, a musel by být odstraněn stávající rákosoomítkový podhled. Schwarzenberská stavební sekce pod vlivem těchto rozkladů Stabernakovu nabídku odmítla.³⁶ Pozoruhodný doklad renesančního uměleckého řemesla tedy v Mojžíšově ohradě zůstal a jeho stopy definitivně mizí.

Závěrem: Druhotné osazování historických trámových stropů do hlubockého zámku se nestalo – s podstatnou výjimkou velké jídelny a (snad i) velké knihovny – záměrnou strategií historizujících úprav jeho interiérů. Pragmatická stránka věci většinou převládala nad ideovou i estetickou, pročež mezi archivními prameny nacházíme vícero dokladů nerealizovaných akcí. Dokumentace provedená na schwarzenberské náklady však v několika případech zůstala jediným záznamem o důležitých součástech zmizelé podoby českobudějovických měšťanských domů.

---

³⁵ Tamtéž, dopis Schwarzenberské stavební sekce v Hluboké generálnímu ředitelství, Hluboká 14.4. 1920: “Se stanoviska zachování uměleckých památek pochybujeme ovšem, že by konservatorské kruhy neprotestovaly proti vyvezení tohoto starého stropu z Českých Budějovic.”

³⁶ “... nicht reflektiert, nachdem diese Decke mit ihren Dimensionen in keinem Raume des Frauenberger Schlosse angebracht werden kann.” (Tamtéž, dopis Schwarzenberské stavební sekce v Hluboké Jakobu Stabernakovi, Hluboká 2.7. 1920.)

Stavebně historický průzkum měšťanského domu čp. 154/I ve Svatojanské ulici v Jindřichově Hradci

Daniel Šnejd, Mgr. Jarmila Hansová

Dům čp. 154/I je hodnotnou součástí historického fondu měšťanských domů v MPR Jindřichův Hradec. I přes jeho zřejmé kvality a vysokou míru zachované autenticity neměl doposud zpracovaný stavebně historický průzkum. Jeho akutní potřeba se projevila počátkem roku 2002, kdy byla připravována celková rekonstrukce objektu. Z důvodu časové tísně bylo zprvu zpracováno pouze základní posouzení historicky hodnotných konstrukcí a vlastní podrobný průzkum byl prováděn dále již během probíhající rekonstrukce.

Dějiny objektu

Nejstarší dohledatelná písemná zpráva o sledovaném domě se váže k roku 1619, kdy byl při prodeji charakterizován jako „*dům neb spáleniště slove Heřmanovský (...)*“

– snad byl tedy postižen velkým požárem, který vypukl roku 1607 a zachvátil blízký kostel sv. Jana Křtitele se sousedním špitálem a asi 80 přilehlými domy.³⁷ Další gruntovní zápisy vypovídají pouze o cenách domu a jeho majitelích,

stavební podobu nemovitosti z nich vyčíst nelze. Výjimkou je zejména vymezení výminku, kde se hovoří o konkrétních prostorech v domě. Nejstarší zmínka o něm pochází z roku 1767, kdy byl nový majitel povinen dát odstupujícímu vlastníku a jeho

³⁷ Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (dále jen SOKa JH), Archiv města Jindřichův Hradec (dále jen AM JH), i.č. 159, Knihy k zapisování gruntův městských, č. kn. 89, fol. 80, a Jan Muk, Z historie hradeckých požárů a hasičů. Zvláštní otisk z Ohlasu od Nežárky, roč. 1932, s. 15.

dceři zdarma pokojíček dole v síni, jehož okna jdou ven na ulici, kuchyňku a kvelb.³⁸ V roce 1796 je výminek popsán stejně, s tím, že kdyby nová majitelka tyto prostory potřebovala, výminkáři měli užívat dolejší světnici na dvoře.³⁹

Dům byl bezpochyby poškozen požárem, který vypukl 19. května 1801 v jednom domě na náměstí, odkud se rozšířil do Svatojánské ulice, na Nové Město a do dalších částí města. Oheň trval tři dny a tři noci.⁴⁰

16. března 1808 pronajal tehdejší majitel domu bance na šest let v přízemí svého domu písárnu a v prvním patře pokoj s vedlejší světnicí, kuchyní, dva malé kvelby, sklad dřeva a půdu pro mýtní úřad a byt výběřčího za roční činži 65 zl. s tím, že tyto prostory bude úřad i sám opravovat. Tato smlouva měla trvat i v případě, že by vlastnictví domu přešlo na někoho jiného. V případě, že by žádná ze stran rok před skončením lhůty

nevypověděla smlouvu, bude mít tato smlouva platnost po dalších šest let.⁴¹ Žádný další zápis pak o tomto pronájmu nemluví.

---

³⁸ SOKA JH, AM JH, ič. 163, Kniha v ohradě města díl 1., č. kn. 93, fol. 232.

³⁹ SOKA JH, AM JH, ič. 186, Smluvní kniha (Liber ruber Contractuum, Schaedarum Divisoriarum et Haereditatum civitatis Novodomensis. Ab anno 1792), č. kn. 116, fol. 57 a 58.

⁴⁰ Jan Muk, Z historie hradeckých požárů, s. 23.

⁴¹ SOKA JH, AM JH, ič. 193, Urkundenbuch er Stadt Neuhaus I. Theil Anno 1803, č.kn. 123, fol. 380 a 381.

Někdy na konci 19. nebo na počátku 20. století, nejpozději roku 1917, odkázala tehdejší majitelka tento dům se zahradou městu jako nadační. Dům pak užíval městský ústav chudých. 15. května 1942 jej ústav z důvodu vysokých nákladů na údržbu prodal a při této příležitosti byl 20. května 1942 sepsán následující odhad domu (překlad):

„Město Jindřichův Hradec – ocenění domu čp. 154/I.

Dům čp. 154/I stojí ve Svatojánské ulici v Jindřichově Hradci. Jedná se o starý, zděný, jednopatrový dům stojící v řadě. Část domu je podsklepena. V přízemí jsou 2 místnosti a 2 kuchyně (malé), v 1. patře 4 pokoje a 2 kuchyně. (Dohromady 4 byty.) V domě jsou 2 splachovací záchody a 1 suchý záchod. Na dvoře jsou dřevěné kolny. Dům a dřevěné kolny jsou pokryty eternitem.

Je zařízeno elektrické osvětlení a vodovod užitkové vody. K domu patří malá zahrada s výhledem na Vajgar. Celý stav domu je opotřebovaný.

Zastavěná plocha domu obnáší asi 199 m² (zastavěná plocha kolny obnáší asi 25 m²).

Plocha parcel: stavební parcela parc.č. 51/1..... 327 m²

„ parc.č. 51/2 ..... 11 m²

zahradní parcela parc.č. 560 .....129 m²

Odhadní cena: (...)

Celkem.....110 155,- K.

Jindřichův Hradec, 20. května 1942.⁴²

Krátce po 2. světové válce byl roku 1949 profesorem P. O. Stepanem (?) proveden výtvarně architektonický průzkum města Jindřichova Hradce, který roztřídil objekty ve městě podle estetického působení jejich exteriérů do pěti kategorií (1. kategorie – objekty mimořádné výtvarné důležitosti, 2. – velmi hodnotné, 3. – hodnotné, 4. – průměrné, 5. – bez architektonického významu). Sledovaný dům čp. 154 byl zařazen mezi objekty hodnotné.⁴³ Snad právě nepřilíš nápadná klasicistní fasáda domu, ukrývající jeho staré jádro, zapříčinila, že dům zůstal nepovšimnut topografickou literaturou města Jindřichova Hradce.⁴⁴

---

⁴² SOKA JH, AM JH, ič. 2721, sign. Bra/9, kart. 665, stavební spisy.

⁴³ SOKA JH, AM JH, mapa č. 7, Polohopisný plán města Jindřichův Hradec. “Přehledná mapa města Jindřichův Hradec. Průzkum výtvarně architektonický”, měřítko 1:1440. V Praze v prosinci 1949. Prof. P. O. Stepan.

⁴⁴ Např. J. Novák, Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Jindřichův Hradec, 1901; F. Teplý, Domy města Jindřichova Hradce, 1936; J. Muk, z historie některých

Stavební historie

Parcela domu byla vyměřena v rámci gotické lokace na terénu svažujícím se od jádra města směrem k městským hradbám nad Vajgarem. Přestože nelze vyloučit i starší konstrukce, vznikl objekt patrně až jako vrcholně gotická novostavba s dispozicí klasického průjezdového měšťanského domu. Již tato etapa výstavby určila současnou plošnou rozlohu domu a i jeho základní dispozici v úrovni přízemí, mezipatra nad zadní částí a sklepů. V přední části přízemí se z gotické etapy dochovalo pouze obvodové zdivo. Původní střední zeď vymezující průjezd byla patrně v souvislosti s renesančním dobudováním prvního patra a tedy i odstraněním gotických, původně jistě vyšších stropů, nahrazena stěnou subtilnější se dvěma nikami otočenými do obytné místnosti v sousedství průjezdu.

Navazující masivní jádro domu situované zhruba vprostřed parcely patří již opět k původní gotické výstavbě. V přízemí je tvořené dvěma malými lochy s valenými klenbami a s mohutným obvodovým kamenným zdivem. V těchto místech přechází průjezd do dvora v užší chodbu zaklenutou poměrně nízkou valenou klenbou. K průjezdu od severu přiléhala zadní gotická komora, zmenšená renesanční vestavbou černé kuchyně a síňky. Během průzkumu byl z průjezdu do síňky objeven zazděný vstup, opatřený gotickým sedlovým portálem, jež je nepochybně původním vstupem do komory. Nad komorou v přízemí byla v patře obytná místnost s černou kuchyní a dlouhou komorou nad průjezdem. V místě vstupu do černé kuchyně byly nalezeny dva starší překrývající se vstupní otvory. Z nejstaršího, který patří do vrcholně gotické etapy výstavby domu, se dochovala pouze jedna špaleta a část záklenku. Později tento otvor překryl širší a vyšší vstup s patrně druhotně použitým gotickým ostěním s jednoduchým okosením. Z portálu se zachovaly pouze dvě stojiny, překlad chybí.

Renesanční přestavba domu znamenala zásadní změny nejen vnitřní dispozice, ale i vnější hmoty celého domu. Obytný prostor byl zbudováním prvního, zvýšeného patra nad přední částí rozšířen o rozlehlou místnost se čtyřmi rozměrnými nikami. V obytné místnosti nad zadní komorou byly také prolomeny čtyři nové niky a další tři v

---

hradeckých domů, s.d. ; J. Orth, Nástin historicko-kulturního obrazu Jindřichova Hradce, I. a II., 1879. Drobnou poznámku k domu má jen E. Charvátová, Jindřichův Hradec, 1974.

přízemí v krámu. Zadní, užší část průjezdu byla zaklenuta valenou klenbou, a patrně z důvodu potřeby ještě více rozšířit obytný prostor, vznikla v přední části přízemní komory nová černá kuchyně a síňka s křížovou klenbou, navazující na původní gotický vstup. Tehdy také mohlo být přebudováno schodiště do patra, které má některé stupně z druhotně použitých gotických kamenných článků.

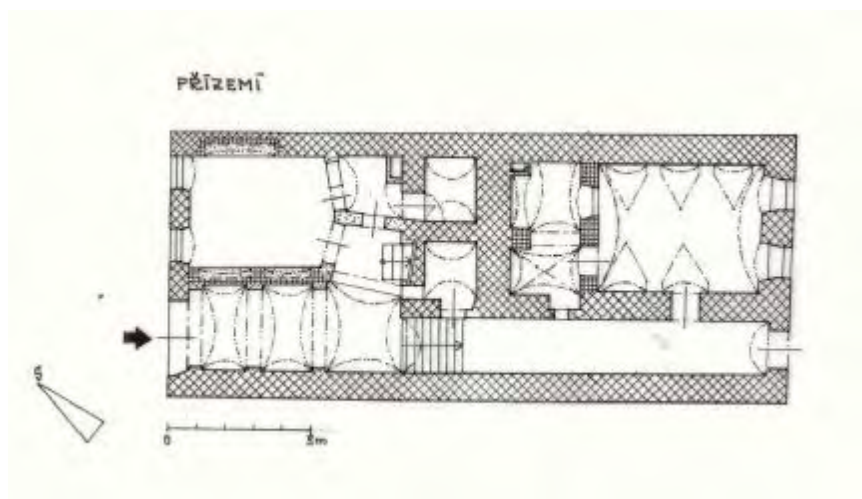
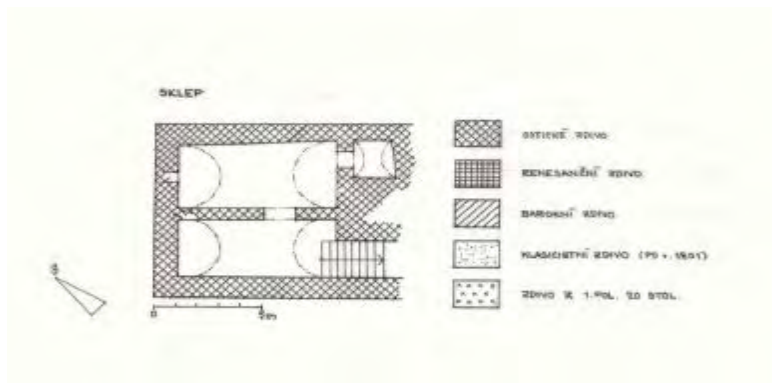
Valená klenba s výsečemi v úzké komoře nad průjezdem je zřejmě až raně barokní, jak lze usoudit i podle omítky na tenké příčce, která tvoří zadní stěnu renesanční niky, zabíhající pod omítku klenby. Původní a patrně ještě renesanční vstup do této komory byl z chodby, dveřmi vedle schodiště. Veškeré ostatní vstupy, funkční i zazděné, jsou dílem pozdějších úprav. V baroku fungovaly kromě původního ještě dva vstupy, a to v místě zkoseného rohu sousední místnosti a v místě niky, jež proražením vstupu nutně zanikla. V té době, snad ze statických důvodů, byly zazděny i ostatní niky v tomto pokoji. Česká klenba v sousední místnosti je také barokního původu a mohla být součástí stejné stavební etapy. Ze stejné doby je také klenutí zadní přízemní komory s charakteristickými pětibokými výsečemi.

Během katastrofálního požáru, který zachvátil město 19. května roku 1801, dům kompletně vyhořel. Rekonstrukce objektu po požáru dala vzniknout stávající dispozici prvního patra nad přední částí domu, včetně českých kleneb v chodbě. Z této doby také pocházejí veškeré stropy s rovnými podhledy v celém objektu a většina dveří. V přízemí a patře přední části byly zazděny zbývající niky. Při obytné místnosti v přední části přízemí vznikla nová černá kuchyně s českou klenbou a průjezd byl zaklenut již zmíněnými pruskými klenbami. Také průčelí bylo upraveno v klasicistním slohu. V první polovině 20. století byla vyměněna okna dvorního průčelí. Tím byl stavební vývoj domu v podstatě ukončen a dochoval se, až na malé pozdější úpravy v nezměněném stavu, včetně mnoha původních řemeslných konstrukcí, detailů a povrchů.

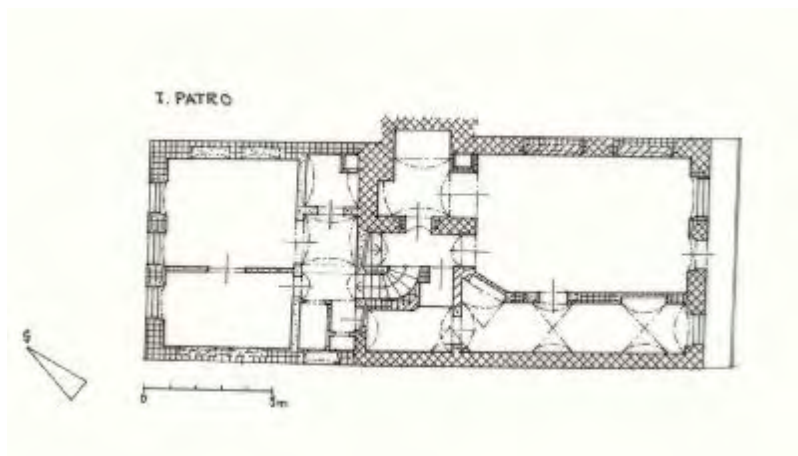
Přestože se při rekonstrukci v roce 2002 podařilo prosadit zachování původní historické dispozice, hodnotných omítkových vrstev a všech významných nálezů konstrukcí učiněných během průzkumu, došlo bohužel k mnohým zásahům, které výrazně snížily míru autenticity, kterou si dům zachoval především z období 19. a první pol. 20. století. V celém objektu byly odstraněny veškeré dveře, z nichž většina byla kvalitní řemeslnou prací z první poloviny 19. století. Dále byl odstraněn krov nad zadní

Jindřichův Hradec, měšťanský dům čp. 154 ve Svatojánské ulici.

Půdorysy - vyhodnocení stavebního vývoje.

částí pocházející z doby oprav po roce 1801, sneseny původní dymníky a vybudováno podkroví. Došlo také k několika dílčím změnám v dispozici, a to především na chodbě v patře přední části, kde byly odstraněny kamenné klasicistní zárubně vstupu na půdu. Navzdory tomu, že průzkum vznikl již během rekonstrukce, podařilo se v průzkumu zdokumentovat mizející konstrukce a zachytit stav domu ještě před těmito devastujícími zásahy.

Slovo ředitele závěrem ..

Hodnocení podmínek a činnosti v roce 2002

Ing. Aleš Krejčů

Hodnocení hlavních a mimořádných úkolů zadaných zřizovatelem

Mimořádné úkoly

Státní hrad Nové Hradky, převzatý od Okresního úřadu k 1.1.2002 podle usnesení vlády č. 464, bylo nutné do zahájení sezóny organizačně zcela nově založit. Předchozí stav pronájmu celého hradu včetně historické expozice soukromé společnosti byl neakceptovatelný. Navíc pověření jediného přebíraného pracovníka řízením objektu nebylo pro jeho osobní předpoklady možné. Operativním řízením objektu a vybudováním správy byl proto pověřen paralelně vedoucí správy SH Rožmberk a převeden sem z téhož objektu byl stálý průvodce, který byl od 1.8.2002 jmenován do funkce vedoucího správy. Podařilo se zřídit základní zázemí správy a objekt otevřít veřejnosti již s předstihem na velikonoční svátky. Úzce bylo při tom spolupracováno se samosprávou města. K doplnění instalace byly využity fondy depozitářů vlastních objektů. Po celou sezónu se podařilo realizovat ve výstavních prostorách přízemí několik samostatných výstav a ve dvou termínech uspořádat novohradské slavnosti.

Ostatní hlavní úkoly

Koordinace a příprava alokace finančních prostředků, poskytovaných z programů, proběhla u dvou programů a to u programu havarijního a u programu záchranných archeologických výzkumů. Termíny předkladů byly dodrženy a probíhala koordinace se zřizovatelem. U ostatních programů byla činnost realizována přímou účastí ve čtyřech komisích ministerstva. Kontrola nad dodržováním podmínek závazných stanovisek byla zakotvena do ústavního plánu kontrolní činnosti a zpráva o jeho plnění byla odeslána.

Úkoly stanovené mimo plán ředitelem Státního ústavu památkové péče.

PP 02-01 Účast na jednáních koncepčního týmu byla zajištěna minimálně jedním z pověřených pracovníků. Požadované podklady byly zpracovány a předány koordinátorovi SÚPP. Od druhého pololetí se rozšířila účast v komisích o ekonomku a ředitele ústavu.

PP 02-02 Výstupy z institucionálního výzkumu a vývoje za rok 2002 byly předány v rozšířené anotaci. V některých případech má výstup jediný exemplář, který je nutné uložit zde. Ostatní výkazy a přehledy byly předány na určených nosičích informací.

PP 02-03 Pro akci Modrý štít byly aktualizovány původní evakuační plány. Jejich dopracování se měnilo s ohledem na zkušenosti, vzešlé z povodní. Některé prostory, uvažované k evakuaci, se ukázaly jako nebezpečné.

PP 02-04 Základní evidence probíhala na posledních dvou největších objektech Č.Krumlově a Hluboké. Karty nejsou předávány z důvodů jejich druhového přečíslování po dokončení evidence. Případ byl osvětlen na poradě ředitelů a náhradou je předávána evidence v digitalizované podobě s řazením podle původních inventárních čísel.

PP 02-05 Evidenční karty movitých památek byly předány na konci roku. Úkol byl průběžně kontrolován a plněn.

PP 02-06 Termínově i věcně stejná situace jako u úkolu PP 02-05. Evidenční karty nově prohlášených nemovitých kulturních památek byly předávány průběžně.

PP 02-07 Půjčování dokumentace k NKP v naší správě pro potřeby SÚPP probíhalo dle požadavku. Požadavky na reprodukování nepřesáhly zajistitelnou míru.

PP 02-08 Kontrola hranic MPR a MPZ byla koordinována časově i věcně s požadavkem SÚPP. Dokončená a předaná verze návrhu byla vyžádána od SÚPP k další verifikaci. Termín byl dodržen.

PP 02-09 Součinnost na dopracování Koncepce památkové ochrany kulturní krajiny byla s odbornou pracovnící SÚPP zajištěna. Úkol se ukázal obsažnější než loňská porada předpokládala.

PP 02-10 Rozsah naplánovaný pro přehled o stavu NKP byl dodržen. Zahrnuta byla i aktualizace po povodních pro objekty zpracované v prvním pololetí.

PP 02-11 Vnitřní monitoring prostředí interiérů byl kontinuálně zajištěn přes výpočetní techniku na Č. Krumlově a Hluboké. U ostatních objektů je prováděn sledováním lidským faktorem a vedením evidence.

PP 02-12 Priority restaurování mobiliárních fondů se v ústavu sledují dlouhodobě. Je jich využito pro nárokování podpory rozpočtu z programu na restaurování

PP 02-13 Přehled o zařazených zaměstnancích do vzdělávacích akcí byl SÚPP předán. Společně se SÚPP byl uspořádán seminář ke konzervaci omítek v Č.Krumlově a seminář o depozitářích pro frekventanty pomaturitního studia.

PP 02-14 Prezentace mobiliárních fondů po restaurování probíhá bezprostředně zařazením na prohlídkové trasy, případně přednostně při dnech otevřených dveří.

PP 02-15 Přehled o organizačním začlenění, uspořádání, personálním obsazení a technickém vybavení archeologického pracoviště byl SÚPP v termínu předán.

Návrh vybraných částí MPR a MPZ na zpracování plánů zásad památkové ochrany byl MK předložen a schválen. Podle schváleného návrhu bylo provedeno rozpočtové opatření a práce dokončeny. Rozpracovanost byla průběžně konzultována a připomínky se zapracovávaly.

Zpráva o činnosti ústavu za rok 2002 byla dokončena a vytištěna v termínu 31.8. a rozeslána. Náklad, vázaný v příspěvku na činnost, nebyl překročen.

Mezinárodní den památek byl organizován na všech spravovaných objektech a jeho prezentace proběhla ve spolupráci SHS ČMS. Samostatná zpráva byla zaslána. Pro Dny kulturního dědictví byl stanoven stejný postup a samostatná zpráva byla odeslána.

Okresní den památek proběhl všude s výjimkou okresu Č. Krumlov.

Vyhodnocení pro Cenu za nejlepší přípravu a realizaci Programu regenerace MPR a MPZ proběhlo v termínu a MPR Prachatice postoupila do nejužšího výběru. Dále probíhá osvěta pro další ročník. Předány byly přihlášky pro příští ročník a očekává se až odezva nových zastupitelstev.

Monitorovací zprávy pro památky, zapsané na seznam UNESCO, byly dokončeny a předány.

Reidentifikace nemovitých kulturních památek byla rozšířena z okresu Písek i na okres Tábor. Kromě odboru evidence a dokumentace byl plán rozšířen i na další odborná oddělení. Přidělené věcné náklady byly vyčerpány a úkol byl finančně posilován i z dalších kapitol rozpočtu ústavu.

Vlastní úkoly a operativa

Pro odborné činnosti ústavu, vymezené zákonem č. 20/87 Sb. o státní památkové péči, údržbu spravovaného státního majetku a dalších agend, plynoucích ze zřizovací listiny, nebyly optimální podmínky. Účelově určené prostředky sice zlepšily východisko pro některé jmenovité úkoly, u setrvalých agend však nebylo možné v nákladových položkách dodržet inflační nárůst, takže se úsporná opatření dotkla prakticky všech útvarů. Vývoj tržeb v průběhu roku tuto kompresi ještě zesílil, jelikož nastalé povodně vyvolaly nepředvídané náklady.

Ve většině městských památkových rezervací se i za tohoto stavu podařilo zachovat racionální systém konzultačních dnů. Provázela je však nadále různá kvalita podle stupně možné součinnosti, především se stavebními úřady. Stejný způsob spolupráce byl nabízen ústavem i v městských památkových zónách, kde však ve většině případů spolupráce ustrnula na pracovní skupině pro regeneraci, která svou činnost

odvíjela od termínů žádostí o hodnocení programů regenerace. Podle podmínek a potřeby okresních úřadů byla forma konzultačních dnů využívána i k řešení nashromážděných jednotlivých akcí z okresů.

Požadavky správního řízení na odborná vyjádření ústavu a odborně metodická pomoc vlastníkům a uživatelům památek byly v souhrnné četnosti prakticky stejné jako v roce předchozím. Došlo pouze k mírnému přeskupení mezi okresy uvnitř regionu, které prozatím neavizuje žádnou zásadní změnu. Četnost vyřízení činila podle okresů v tomto roce :

České Budějovice	1.824
Český Krumlov	2.411
Jindřichův Hradec	2.019
Pelhřimov	902
Písek	647
Prachatice	849
Strakonice	853
Tábor	814

Restituční nároky vznesené na spravovaný majetek státu byly stále ještě živou otázkou proběhlého roku. Pro větev sekundogenitury Schwarzenbergů zůstává nedořešena otázka nevydané kulturní památky hradu Zvíkova. Vzhledem k tomu, že právní zástupci původního majitele žádají vydání podle zákona o půdě, není prozatím odstraněn blokační paragraf, který Ústavní soud pro národní kulturní památky zrušil jen u zákona o mimosoudních rehabilitacích. Podle zákona o půdě rozhoduje o podmínkách vydání Pozemkový úřad, v tomto případě v Písku. Ten sice opakovaně rozhodl i po rozkladu ministerstvem zemědělství, že hrad Zvíkov není zemědělským majetkem, rozhodnutí však nikdy nenabýlo právní moci.

Z dalšího spektra odborných činností je vhodné uvést řešení složité situace s otáčivým hledištěm v Č.Krumlově ve vazbě na závazky UNESCO, otevření další části instalace kláštera ve Zlaté Koruně, katalogizace památkového fondu z oblasti jaderné

elektrárny Temelín podle mezistátní smlouvy v Mölku a příprava dvou nominací na prohlášení památek UMESCO pro Slavonice a Třeboňsko.